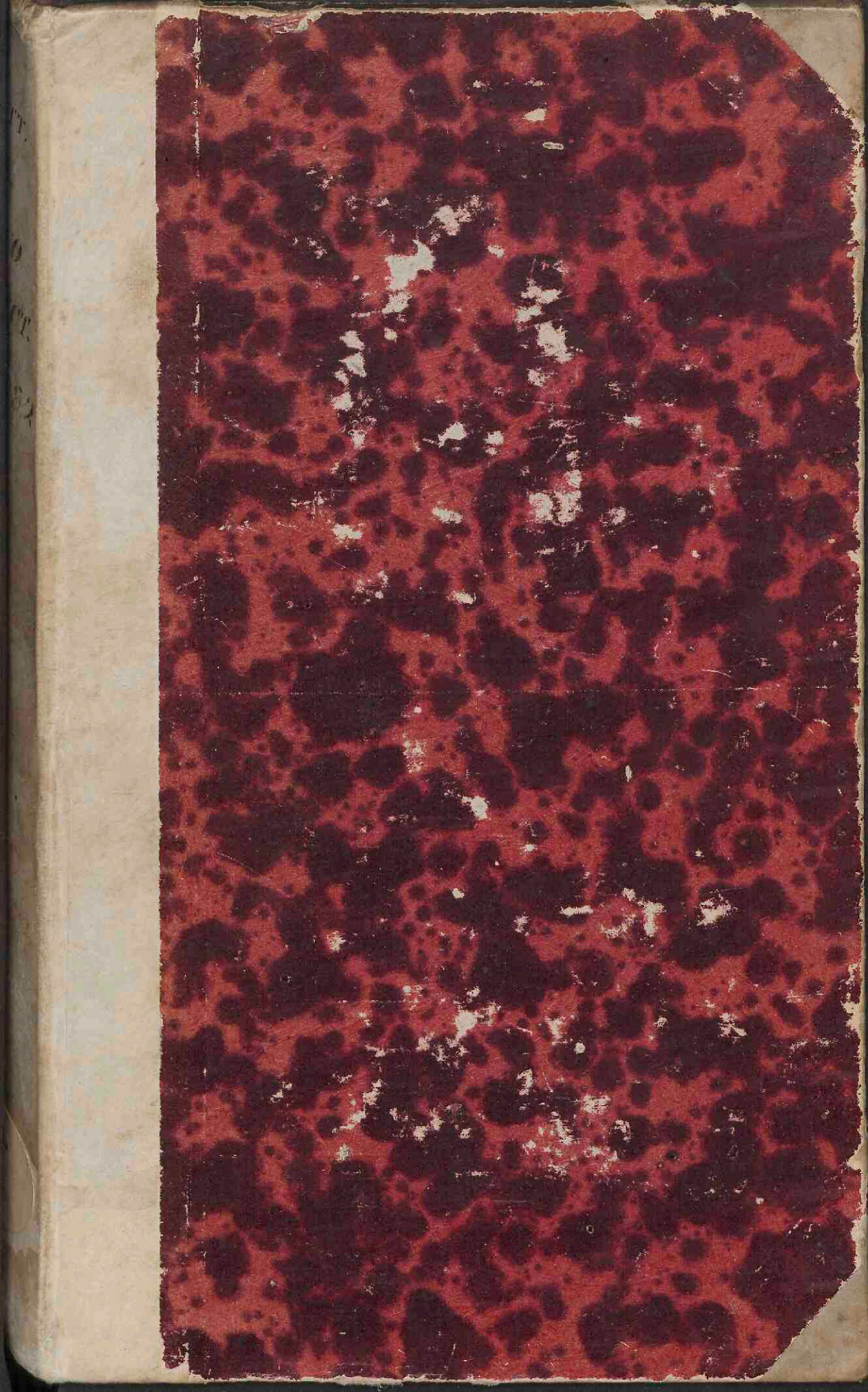

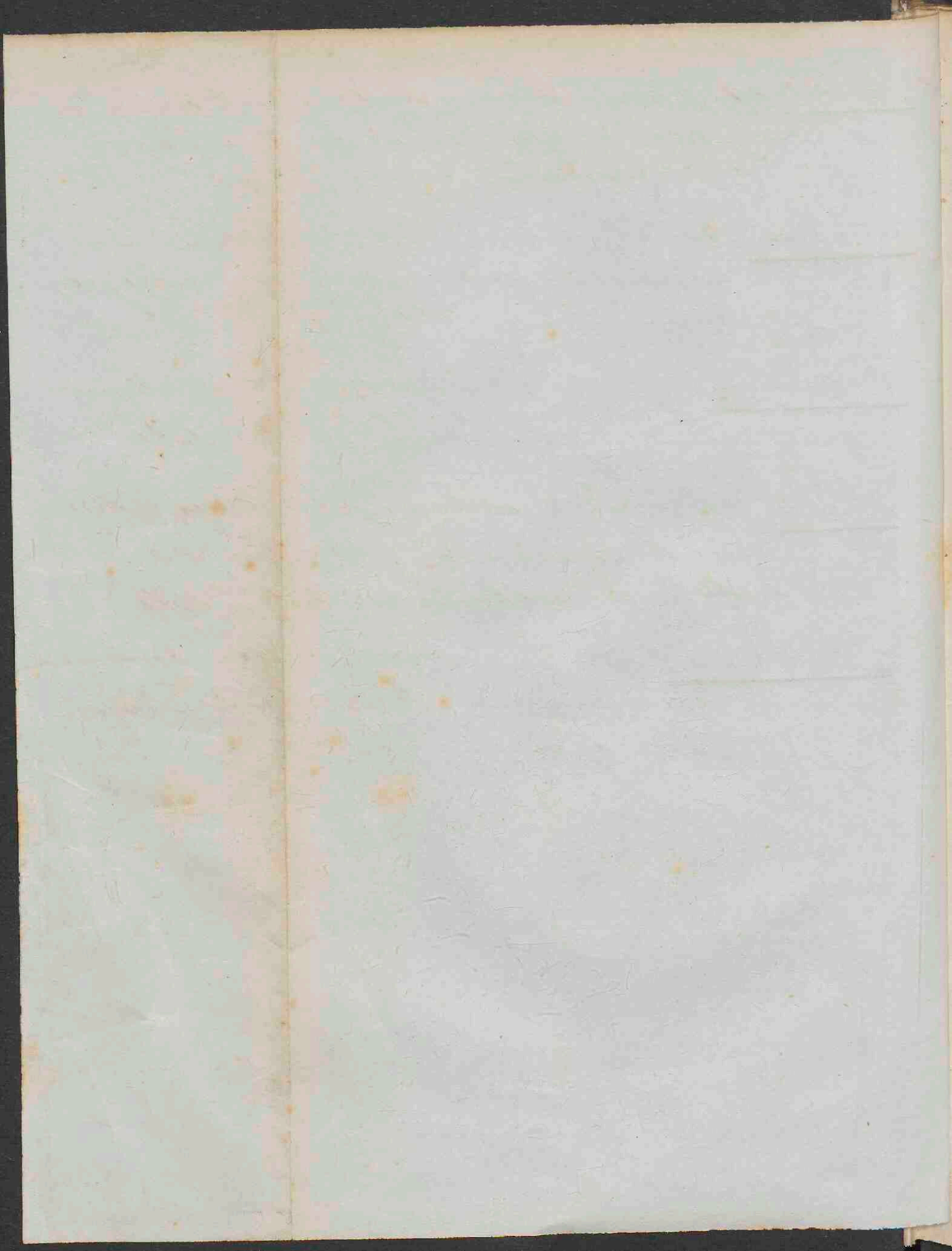
Jacob Hop, gezant der Vereenigde Nederlanden

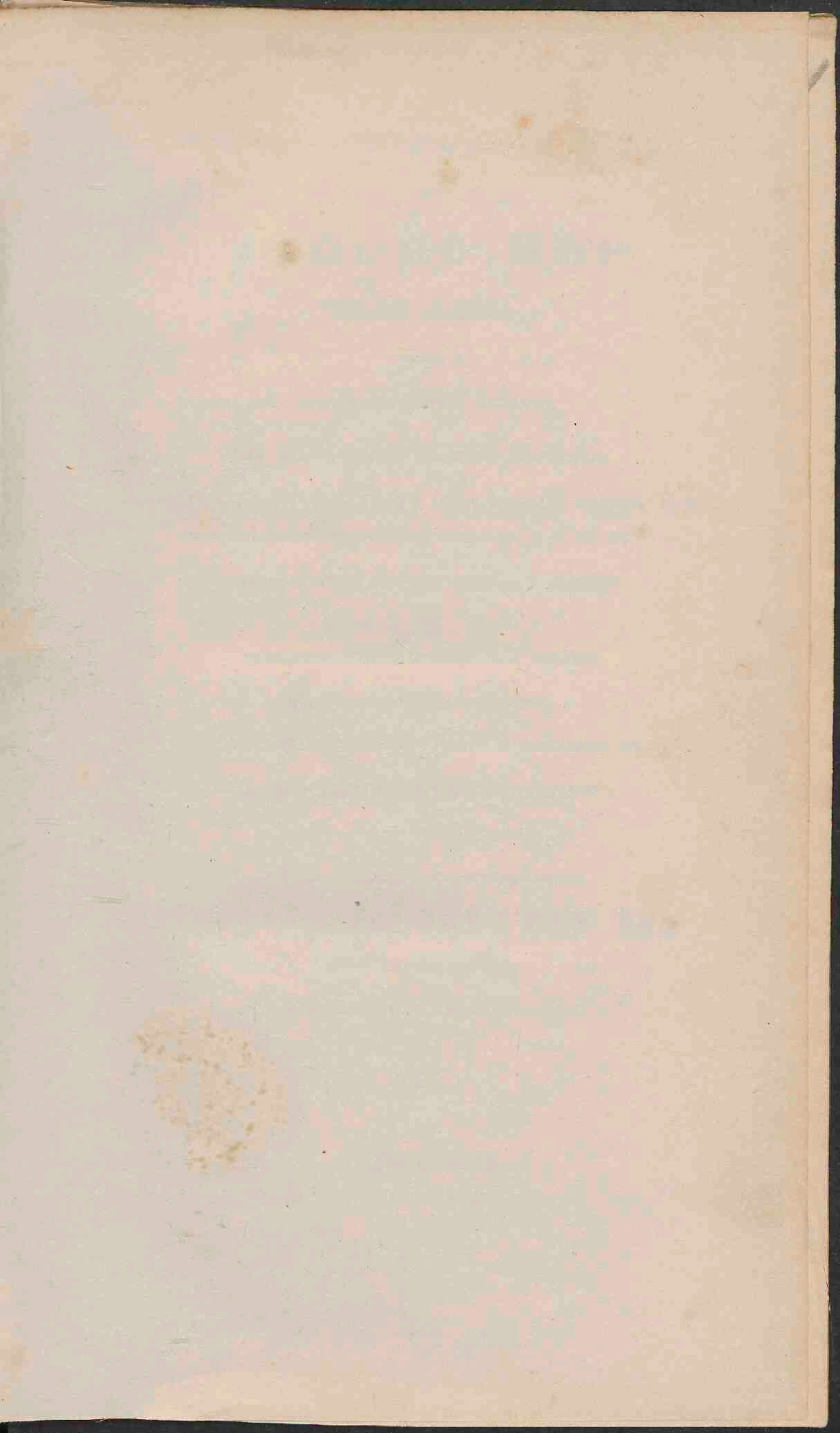
<https://hdl.handle.net/1874/297062>

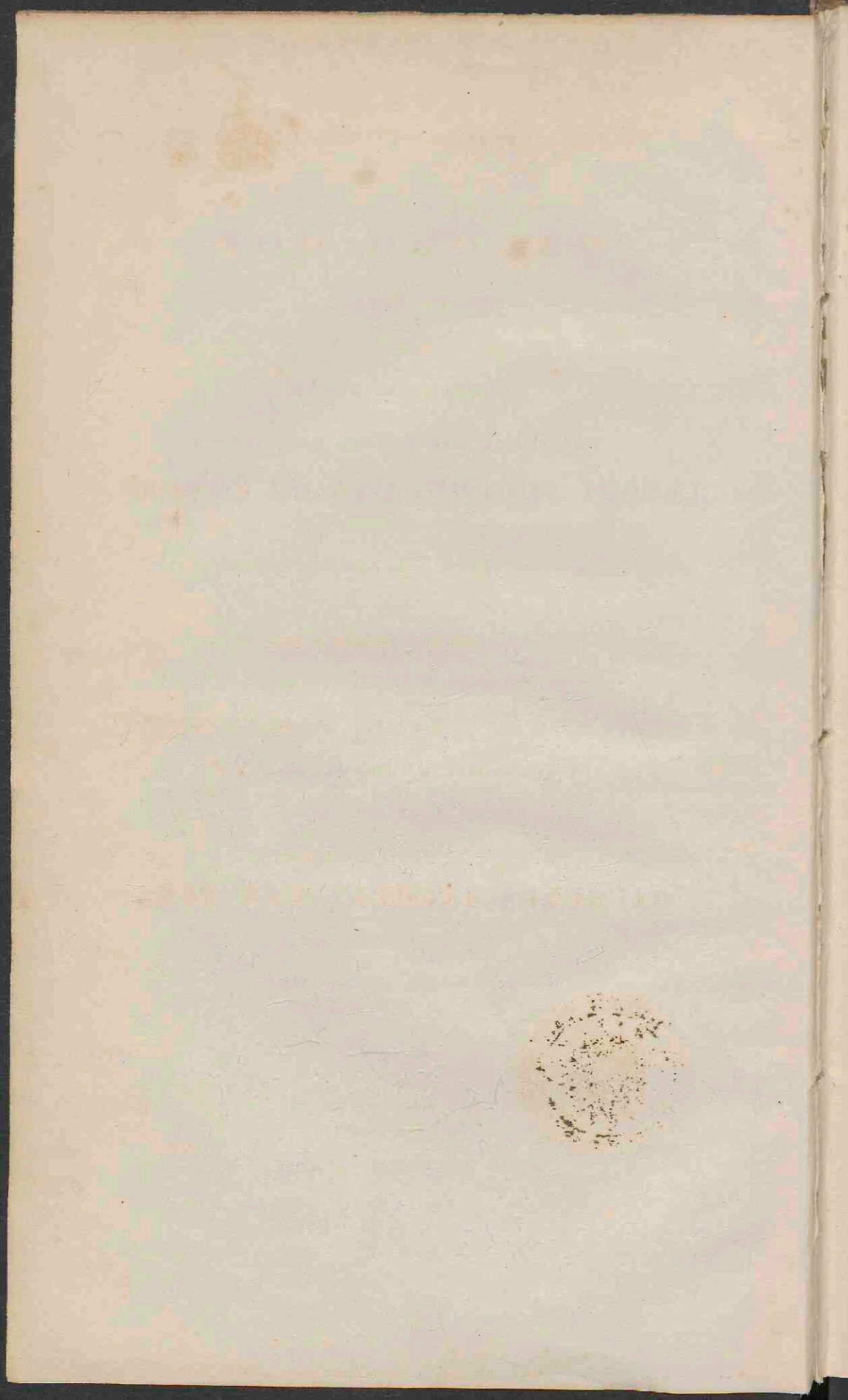

Misc. doctr.
Qu. n° 192

1. Tex, N. J. den. Specim. histor. polit. inaug. —
Jacob Hop, Gexant der Vereeningde
Nederlanden. Amst., 1861.
2. Roijen, A. H. A. van. Het geoordeelen der
nagelboorte door uitwendige handgrep,
Gron. Ute., 1861.
3. Haffmans, J. H. A. Bydrage tot de kennis
van het glaucoma. Ute., 1861.
4. Milde, A. J. P. de. Akad. proefschrift kan.
delende over eenige gevallen van
iritis en iridochoroiditis. Ute., 1861.
5. Helderman, H. J. Disput. litter. continens
quaestiones in Aristophanis Plutum.
Traj. ad Rhen., 1861.

SPECIMEN HISTORICO-POLITICUM INAUGURALE

DE

JACOBO HOP

LEGATO BATAVO,

QUOD,

FAVENTE SUMMO NUMINE,

EX AUCTORITATE RECTORIS MAGNIFICI

JACOBI ADOLPHI CAROLI ROVERS,

PHIL. THEOR. MAG. LITT. HUM. ET JUR. ROM. ET MOD. DOCT., IN FAC. LITT. PROF. ORD.,

AMPLISSIMI SENATUS ACADEMICI CONSENSU

ET

NOBILISSIMI ORDINIS JURIDICI DECRETO,

PRO GRADU DOCTORATUS,

SUMMISQUE IN IURE ROMANO ET HODIERNO HONORIBUS AC PRIVILEGIIS

IN ACADEMIA RHENO-TRAJECTINA

RITE ET LEGITIME CONSEQUENDIS,

PUBLICO ET SOLEMNI EXAMINI SUBMITTIT

NICOLAUS JACOBUS DEN TEX,

AMSTELODAMENSIS

A. D. XXVI M. JUNII, MDCCCLXI, HORA I.

AMSTELODAMI,

APUD JOANNEM MÜLLER.

MDCCCLXI.

JACOBO HOP

LIBRO BATAVO

LIBRO DE CONTAS

DE LA ADMINISTRACION DE LA

COMUNIDAD DE LA CIUDAD DE LA HABANA

DE LA ADMINISTRACION DE LA

COMUNIDAD DE LA CIUDAD DE LA HABANA

DE LA ADMINISTRACION DE LA

COMUNIDAD DE LA CIUDAD DE LA HABANA

DE LA ADMINISTRACION DE LA

COMUNIDAD DE LA CIUDAD DE LA HABANA

DE LA ADMINISTRACION DE LA

COMUNIDAD DE LA CIUDAD DE LA HABANA

DE LA ADMINISTRACION DE LA

COMUNIDAD DE LA CIUDAD DE LA HABANA

DE LA ADMINISTRACION DE LA

COMUNIDAD DE LA CIUDAD DE LA HABANA

JACOB HOP,

GEZANT DER VEREENIGDE NEDERLANDEN.

JACOB BOT

GEWAST DEB VERIE OORDE NEDERLANDSE

JACOB BOT

GEWAST DEB VERIE OORDE NEDERLANDSE

JACOB HOP,
GEZANT
DER
VEREENIGDE NEDERLANDEN.

AKADEMISCH PROEFSCHRIFT

VAN
N. J. DEN TEX.

AMSTERDAM,
JOHANNES MÜLLER.

1861.

JACOB HOFF

GRANT

VEREENIGDE NEDERLANDEN

AKADEMISCH PROEFSCHRIFT

IN DE RECHTEN

GEDRUKT BIJ C. A. SPIN & ZONN.

AAN

MIJNE BROEDERS EN ZUSTERS.

17

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mostly illegible due to fading and bleed-through.

LETTER PROCEEDING IN VERBA

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mostly illegible due to fading and bleed-through.

Bij de uitgave van ons proefschrift willen we, ouder gewoonte, eenige woorden daaraan vooraf doen gaan.

Allen, die hunne studiën aan een der Athenaea in ons Vaderland volbrengen, zijn verpligt, ter verkrijging van den doktoralen graad, een proefschrift te schrijven. We herinneren hier aan deze bepaling der wet, niet om ons daarover te beklagen, maar alleen om ons optreden als schrijver te verontschuldigen. Bestond deze bepaling niet, we hadden niet geschreven; maar nu we dit gedaan hebben, nemen we alle verantwoordelijkheid op ons. We zijn gedwongen geworden, deze dwang was ons misschien niet onaangenaam, maar hoe ook, het blijft onze daad en de gevolgen daarvan moeten wij dragen. Had de wet het ons niet bevolen, we zouden het niet hebben gedaan, en toch zouden we een groot genoeg gemist hebben; want den tijd, welken we besteed hebben aan de bewerking van ons proefschrift, rekenen we veilig onder de aangenaamste oogenblikken van ons leven. We hebben daarin nader kennis gemaakt met het tijdvak van bloei der Nederlandsche Republiek; we hebben den grooten Staatsman, Willem III, des te beter leeren waardeeren; we hebben eindelijk in den persoon van een zijner dienaren een van die forsche, wel wat gewigtige,

maar heldere, verstandige en nijvere mannen leeren kennen, die het type van den Hollander uitdrukken en de traditie der grondleggers van de Republiek der Vereenigde Nederlanden voortzetten. Wanneer we er in geslaagd zijn om die persoonlijkheid in een helder daglicht te stellen; wanneer het ons gelukt is de onderscheidene tooneelen, welke zijn leven ons aanbod, levendig weder te geven; wanneer men iets nieuws, al is het nog zoo weinig, in onze mededeelingen vinden zal, dan is onze moeite meer dan beloond. Maar wanneer hetgeen we geven nog nieuw is, dan is dit alleen te wijten aan de onbekendheid der bronnen welke we gebruikt hebben, en te danken aan hen, die ons deze hebben verstrekt. We zijn in dezen zin veel verschuldigd aan de Heeren Mr. van Pabst tot Bingerden, die ons de familiepapieren van het geslacht Hop, in zijn bezit, met buitengewone welwillendheid heeft ten gebuike afgestaan; aan Dr. Scheltema, Archivaris der stad Amsterdam, die ons gedurende de weinige uren waarop we toegang tot het Stedelijk Archief konden verkrijgen, met groote vriendelijkheid de stukken, welke we noodig konden hebben, aanwees; eindelijk, aan Dr. R. C. Bakhuizen van den Brink, Rijksarchivaris, die ons met zijne bekende hulpvaardigheid het verblijf in het rijks-archief aangenaam en ons onderzoek gemakkelijk heeft gemaakt.

Men zoeke in dit proefschrift geen geleerd, diepzinnig betoog, men merke het niet aan als eene poging om de wetenschap een stap verder te helpen. Daargelaten toch dat de wetenschap noch zoo jong, noch zoo oud en caduc is dat zij geene schrede zonder steun of leiding zoude kunnen doen, gelooven we niet dat van jeugdige beoefenaars als wij, iets van dien aard geveerd wordt, maar veeleer dat zij eene proeve geven van de wijze waarop zij een zelfgekozen onderwerp weten te behandelen. Het is op dezen grond dat men den jeugdigen schrijver, die den doktoralen graad in de regtsgeleerdheid wenschte te verkrijgen, uit de vele vakken, welke zich onder hare vleugelen scharen, vrij laat kie-

zen. Wanneer we, van deze vrijheid gebruik makende, ons onderwerp gekozen hebben uit de *Geschiedenis der Diplomatie van ons Vaderland*, dan deden we zulks omdat dit ons het meest aantrok. Behoeven we nog de aanleiding tot onze keuze te melden; te zeggen dat de in de laatste jaren herleeftde beoefening der *Vaderlandsche Geschiedenis* die heeft uitgelokt en dat daarop de lezing van een werk, waarvan een ieder telkens de vervolgdeelen gretig aangrijpt, grooten invloed gehad heeft? Moeten wij onze keuze wettigen? we gelooven het niet, maar gedachtig aan de spreuk "in dubiis abstine", herinneren we alleen dat, waar de keuze van het onderwerp vrijgelaten wordt, men regt heeft des te strenger de wijze van behandeling te beoordeelen. Deze stoffe kozen we, deze behandelden we met liefde, de uitslag alleen is voor onze rekening.

Doch al zijn we onafhankelijk geweest in de keuze en behandeling van ons onderwerp, we hebben in de bewerking niet alleen op eigen krachten vertrouwd; den invloed, welken daarop de welwillende raadgevingen en opmerkingen van anderen gehad hebben, zal men ligtelijk bespeuren; de hulp welke we ondervonden hebben, de aanmerkingen ons medegedeeld, — in den beginne niet altijd met een geheel open oor aangehoord maar toch later zorgvuldig opgevolgd, — zijn ons tot groote ondersteuning geweest.

Wanneer we van ondervonden hulp, van steun en voorlichting spreken, zal een ieder, die eenigzins met het hooger onderwijs te Amsterdam bekend is, terstond kunnen zeggen van wien we die in de ruimste mate ondervonden. Wanneer ik U, Hoogleeraar de Bosch Kemper noem, dan weet ik dat zeer velen mij reeds voorgekomen zijn in het uitspreken van Uwen naam. U den dank toe te wijden dien ik U schuldig ben, is eene moeilijke taak; mijne verplichtingen jegens U zijn veelvuldig en kan ik hier niet alle opnoemen. Toen ik het eerst tot U kwam had ik het niet noodig Uwe welwillendheid voor mij in te roepen, Gij wildet den zoon

toonem dat Uwe vriendschap voor zijn vader eene ware vriendschap was, welke ook na diens dood voortduren bleef en dat Gij die met den zoon wildet voortzetten. Gij waart voor mij niet alleen de Hoogleeraar, door wien ik in het ruime veld der wetenschap werd ingeleid, waarvan Gij mij zoovele vakken deed overzien, opdat ik vrij en met kennis van zaken zelf eene keuze zoude kunnen doen; Gij waart voor mij de vaderlijke vriend die met raad en daad mij terzijde stondt waar mijne krachten te kort schoten, mij teregt hebt gewezen waar ik dwaalde. Heb dank, Hooggeleerde Heer, daarvoor en veroorloof mij dat ik op de voortduring van Uwe vriendschap en welwillendheid blijf rekenen.

Bij het terugzien op de afgeloopen studiejaren kan ik U, Hooggeleerde Heeren des Amorie van der Hoeven en Boot, niet voorbijgaan zonder U een woord van dank toe te brengen voor de moeite, welke Gij U gegeven hebt om de verschillende vakken van wetenschap, waarin het mij te beurt is gevallen Uw hooggeacht onderwijs te volgen, ook voor mij duidelijk te maken en de geheimen van het regt en de oude letterkunde mij te ontsluiten. Wanneer het verblijf aan het Amsterdamsche Athenaeum vruchten dragen zal, hebben we dit in niet geringe mate ook aan U te danken.

We breken nu ons verblijf aan dat Athenaeum af; wanneer we ons daar gelukkig voelden en eene aangename herinnering van de vervlogen dagen wegdragen, danken we zulks aan onze vrienden; ik kan hun niet allen meer vaarwel toeroepen, verreweg de meesten zijn mij voorgegaan en wanneer ik aan mijne studiën een einde maak, moeten zij mij veeleer het welkom bieden.

Terwijl we het Athenaeum verlaten, heerscht onzekerheid over de toekomst van deze instelling, waarop de stad Amsterdam regt heeft trotsch te zijn, waarvan alle hare oude kweekelingen eene hoogst aangename herinnering hebben weg-

gedragen. Zij heeft der Stad en den Lande altijd tot eere verstrekt; zij heeft aan beide mannen geleverd kloek van verstand en krachtig van hand; zij heeft gedurende haar 229jarig bestaan naast de akademiën van ons Vaderland eene eerste, luisterrijke plaats ingenomen. Het was om haar deze voortdurend te blijven verzekeren dat Curatoren van deze instelling — en Uw naam ontvalt mij hier van zelf, Hooggeachte Mr. P. J. Teding van Berkhout, die als voogd mij zoozeer aan U verplicht hebt — dat Curatoren zeggen we, haar uitbreiden en aan haren bloei de rijke hulpbronnen, welke Amsterdam aan de wetenschap biedt, dienstbaar maken wilden. Hun wensch is echter niet vervuld; het eerste artikel van een met hun overleg gemaakt voorstel, luidende: er is te Amsterdam een Athenaeum, is in de raadsvergadering van den 29sten Mei afgestemd; en dat die kwestie van uitbreiding waarlijk de kwestie van zijn of niet te zijn is, begreep de raad toen hij zich er tegen verklaarde dat men zeggen zoude: er is te Amsterdam een Athenaeum. We hopen echter dat deze de bedoeling niet is, dat de toekomst van het Athenaeum gunstiger zijn zal dan zij zich nu laat vooruit zien, en dat men daarin een van de monumenten, door den verlichten geest onzer voorouders gesticht, op waardige wijze zal behouden. We gelooven niet dat we door de uitdrukking van deze hoop eenigzins den eerbied vergeten, welken wij verplicht zijn voor de besluiten der overheid in het oog te houden. Wanneer dit echter, tegen ons vermoeden, het geval mogt zijn; wanneer men de uiting van onze meening laakt, dan vergeve men dit aan eenen die van zijne jeugd den naam dier instelling heeft hooren verbinden met dien van zijn vader en geleerd heeft een deel zijner achting voor dezen op haar over te dragen.

Wanneer het Athenaeum met opheffing bedreigd blijft, zullen voorzeker velen naar de Hoogescholen in ons Vaderland vertrekken. De meesten hunner zijn daar niet geheel on-

bekend, zij hadden reeds gelegenheid om de humaniteit op prijs te stellen, waarmede de Hoogleraren aan die Akademiën hen ontvingen, wanneer zij zich, nog onbekend en zoo korten tijd, aan hun proevend oordeel kwamen onderwerpen. Wij zelve mogen die niet met stilzwijgen voorbij gaan, maar noemen hier alleen U Hoogleeraar Vreede; ook U zeggen we dank voor Uwe welwillendheid en de hulp welke Gij ons bewezen hebt. Het was ons niet gegeven om Uw onderwijs te volgen, maar hoeveel we aan U verschuldigd zijn, hoeveel we uit Uwe werken geleerd hebben, kan menige bladzijde van ons proefschrift getuigen.

I N H O U D.

	Bijz
INLEIDING	1.
EERSTE HOOFDSTUK. HET TWINTIGJARIG BESTAND.....	13.
TWEEDE HOOFDSTUK. GEZANTSCHAP NAAR BERLIJN 1688. —	
PRELIMINAIR VERDRAG MET DENEMARKEH.....	79.
DERDE HOOFDSTUK. GEZANTSCHAP NAAR WEENEN 1689. — HET	
GROOT VERBOND.....	111.
VIERDE HOOFDSTUK. GEZANTSCHAP NAAR EN VERBLIJF IN	
ENGELAND 1689—1692.....	145.
VIJFDE HOOFDSTUK. GEZANTSCHAP NAAR KOPPEHAGEN 1692;	
NAAR HAMBURG EN DE KLEINERE DUTSCHE HOVEN 1693; TOT DE	
PINNENBERGSCHE CONFERENTIE 1696.....	181.
ZESDE HOOFDSTUK. GEZANTSCHAP NAAR WEENEN 1698. —	
REGEELING DER SPAANSCH E SUCCESIE.....	215.
BIJLAGEN.....	265.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly a header or title.

Faint, illegible text in the upper middle section.

Faint, illegible text in the middle section.

Faint, illegible text in the lower middle section.

Faint, illegible text in the lower section.

Faint, illegible text at the bottom of the page.

Faint, illegible text at the very bottom of the page.

INLEIDING.

APPENDIX

Het geslacht Hop is een van die geweest, welke in ons vaderland eene lange reeks van jaren aandeel gehad hebben aan 's lands hooge regering; het bekleedde gedurende anderhalve eeuw onder onze Nederlandsche staatslieden eenen eersten rang. Uit Amsterdam afkomstig, bleef het deze stad langen tijd tot sieraad strekken en genoot daarin groot aanzien.

Het geslacht der Hop's heeft gedurende een honderd vijftig jaar gebloeid; van 1666 tot 1675 was Cornelis Hop pensionaris der stad Amsterdam, later raadsheer in den Hoogen Raad; zijn zoon Jacob werd in 1680 pensionaris, was van 1687 tot 1700 gezant der Vereenigde Nederlanden en daarop tot zijnen dood in 1725 Thesaurier Generaal der Unie. Diens beide zonen waren gezanten; de jongste, Hendrik, als Generaal Majoor van de kavallerie gestorven, was in 1723 gezant in Engeland; de oudste, Cornelis, was ambassadeur aan het hof van Frankrijk van 1718 tot 1725, en plenipotentiaris op het congres te Soissons in 1729, terwijl hij tot zijnen dood in 1762, verschillende stads- en landsposten bekleedde. Jan Hop, een zoon van Jacob's jongeren broeder, was Secretaris van den Raad van State in 1748 en Thesaurier Generaal van 1753 tot 1769, terwijl nog een Hendrik Hop, naar ik vermeen zoon van den Generaal

Majoor, gedurende eenige jaren gezant in de Oostenrijksche Nederlanden was tot in 1794 ¹. En wij hebben nog maar de voornaamste genoemd, de familie was zeer talrijk en wijdde hare diensten veelal den lande. Dat echter die genoemde personen belangrijk aandeel hadden aan de gebeurtenissen, zeggen wij niet enkel na op gezag van biographen, die eene verzameling beroemde mannen hebben aangelegd, maar weten we zoowel uit de vaderlandsche geschiedenis als uit de belangrijke verzameling brieven enz., welke het geslacht Hop heeft nagelaten ².

In dit geslacht hadden wij dus keus genoeg, zonder gevaar te loopen, dat het belang van des gekozen levensgeschiedenis ons zeer tegenvallen zoude en wij zijne verdiensten veel te hoogzouden schatten. Wij hebben daaruit Jacob, den pensionaris en gezant gedurende het merkwaardig tijdvak van 1684 tot 1700, gekozen, en de reden van deze onze keuze was niet zoozeer de voorrang dien hij als vader, oom enz. boven de overigen had, maar veelmeer omdat hij waarlijk zooveel belangrijker rol gespeeld heeft, en vooral omdat hij aan onze aandacht was aanbevolen door de Inleiding tot eene geschiedenis der Nederlandsche diplomatie van den Hoogleeraar Vreede, eene autoriteit waarvan allen die zich met de Vaderlandsche geschiedenis bezig houden, de waarde zullen erkennen. Het belang van Hop's leven alleen zou ons mis-

¹ Over het geslacht der HOPS zie men de biographische woordenboeken van SCHELTEMA en KOK; VAN KAMPEN, "Karakterkunde;" over HENDRIK HOP, den gezant in de Oostenrijksche Nederlanden, sprak VAN DER PALM eenige loftuitingen uit. Zie v. d. PALM's redevoering bij de orde der Unie, bij gelegenheid der algemeene vergadering van de ridders der Unie (1809), "Redevoeringen" enz., Dl. V, pag. 210, uitgave van BEETS. Leeuwarden 1846.

² Het grootste gedeelte van deze is in 1842 te Amsterdam publiek verkocht, haar belang blijkt reeds uit eene vlugtige inzage van den catalogus dier verkooping.

schien spoedig afgeschrikt hebben. Gedurende 45 jaren toch was hij onafgebroken een der eerste dienaren van de republiek, en om dit geheele leven eenigzins naar eisch te behandelen was zelfs voor jeugdige krachten, die zoo gaarne zware lasten opnemen, te zwaar; en hoewel er op rekenende dat ons veel, waarin wij te kort komen, zou vergeven worden, wilden wij toch het niet alleen op dat vertrouwen laten aankomen. Maar ook dit bezwaar werd ons weggenomen, en in zijne Inleiding en in de "Correspondance diplomatique et militaire de Marlborough, Heinsius et Hop"¹, heeft de Hoogleeraar Vreede de laatste 25 jaren van Hop's leven genoeg toegelicht, dat wij ons daarmede niet alleen niet behoeven in te laten, doch ook dat onze nieuwsgierigheid naar de 20 vroegere gewettigd werd. Zoo werd ons plan rijp om die vroegere periode te behandelen en ons aan te sluiten aan hetgeen reeds gedaan was, en al mogt ons de schroom voor de vergelijking die wij daardoor zelve bijna uitlokten, wederhouden, het genoeg bij de behandeling van het onderwerp ondervonden, wakkerde onzen moed weder op.

Wij spraken van het merkwaardig tijdvak van 1684 tot 1700, en hoewel niet bevreesd dat men deze kwalificatie bestrijden zal, moeten wij toch eenigzins nader zeggen hoe wij deze begrijpen. Natuurlijk blijven wij daarbij altijd eenzijdig en beschouwen de zaken van het standpunt dat wij als biograaf van Hop eens ingenomen hebben. Ware het Hop en zijn tijd die wij beschrijven wilden, we zouden van zijnen tijd een duidelijk beeld moeten weergeven, maar dezen als bekend veronderstellende, zullen wij de plaats die Hop daarin besloeg,

¹ Te Amsterdam, in 1850, bij SCHLEIJER verschenen. Zij bevat de brieven door den Hoogleeraar VREEDE op de verkooping van PABST VAN BINGERDEN aangekocht.

de punten van aanraking die hij tot de gebeurtenissen had, aangeven. Van 1684 tot 1700 nu was Hop bijna uitsluitend in diplomatische betrekkingen werkzaam en behandelde hij, naar verschillende zoowel groote als kleine Europeesche hoven afgezonden, de gewigtigste zaken der Europeesche politiek. Deze zaken willen wij achtereenvolgens behandelen, en beginnende met het twintigjarig bestand in 1684 in den Haag gesloten, hetgeen Hop als een der afgevaardigden van de Staten-Generaal mede onderteekende, de verdere kwestieën waarvan de oplossing hem vooral toebetrouwd was, zijn aandeel in het sluiten van het Groot Verbond en het onderhandelen over de Spaansche successie, uiteenzetten, deze als zoovele lichtpunten nemende, waarom in elk hoofdstuk de zaken van minder aanbelang zich komen schikken. In het eerste hoofdstuk zullen wij daarenboven de zaken nog wat hooger moeten ophalen, en ons ook bezig houden met veel wat Hop als pensionaris van Amsterdam verrigtte.

Hop was gezant der Nederlanden in het laatst der zeventiende eeuw; hij was echter niet datgene wat men tegenwoordig onder eenen diplomaat verstaat. Daargelaten nog de vereischten van geslpenheid, list en eene zekere mate van bedrog — vereischten welke gewoonlijk alleen in de verbeelding van het groote publiek bestaan — veronderstelt men toch gewoonlijk onder de benaming van diplomaat de verdienste om door het goed gebruiken van deze of gene gunstige gelegenheid eene zaak te doen gelukken; men veronderstelt bij eenen diplomaat meer initiatief dan bij eenen gezant. Hop nu kon of liever mogt bijna niet het initiatief nemen, en dit kwam voort uit de inrigting onzer republiek, waarin toch ook de leiding der buitenlandsche zaken aan de Staten-Generaal behoorde; de missiven der gezanten werden op rapport der Heeren tot de Buitenlandsche Zaken door den Grif-

fier namens de Staten beantwoord, die de resolutie daarop genomen, moest mededeelen. Nu is het eene eigenaardige hoedanigheid van talrijke vergaderingen dat zij zich verbeelden alle wijsheid in pacht te hebben, en dit gebrek bezaten de regeerende lichamen bij ons in hooge mate, de volijverige regenten regelden en arresteerden alle zaken, van de gewigtigste tot de geringste, met gelijke zorg en beleid, gedachtig aan de spreuk: "den wijzen is niets gering." Zoo ging het ook met de buitenlandse zaken, niet alleen dat zij gaarne van alles tot in bijzonderheden onderrigt werden, maar zij wilden zelve de leiding van al die zaken in handen houden, en schreven hunnen gezant dus voor wat hij bij elk voorval doen of zeggen moest, zoodat deze, al had hij nog zoo ampele instructie van de Staten ontvangen toch bijna niets zonder hunnen uitdrukkelijken last doen kon. Hoe die toestand onhoudbaar geworden was, hoe de gewigtige zaken welke spoed en geheimhouding eischten buiten de Staten om naar hunnen Raadpensionaris en den Prins van Oranje gingen, is bekend, maar dit hulpmiddel door den drang der omstandigheden ingevoerd, veranderde niets aan de grondregeling der republiek, in naam bleef bij de Staten de leiding der buitenlandsche betrekkingen. De Stadhouder gaf zijn hoogwijs advies en consideratiën en de Raadpensionaris kon de zaak in de vergadering leiden en voordragen. Ware de grondregeling der republiek trouw gehandhaafd — dat wel onmogelijk was — dan zouden onze gezanten weinig op den gang der zaken hebben kunnen inwerken, zij zouden hebben moeten spreken en handelen alleen naar hetgeen hun uit den Haag werd aangeschreven, zonder bijna ooit van korte, gunstige oogenblikken een gelukkig gebruik te kunnen maken. Door dit hulpmiddel was echter het onderhandelen in den vreemde mogelijk geworden, maar ook niet veel meer dan dit,

want omdat de uitslag der onderhandelingen nog altijd door zoovelen moest goedgekeurd worden, moest men daarin uiterst behoedzaam te werk gaan, en zich zooveel mogelijk binnen die grenzen houden, waarbinnen men bijna zeker weten kon dat de Staten alles goedkeuren zouden. Wanneer dus de Stadhouder of de Raadpensionaris grooten invloed in de Nederlanden uitoefenden, konden de gezanten der republiek vrijer handelen, en op de verhouding van de Nederlanden tot vreemde mogendheden werkte deze toestand terug. In den tijd van de grootheid van Willem III werd echter het voordeel dat men daarvan altijd had gehad, wel verminderd door de omstandigheid dat Willem III meestal in Engeland was, dat daarom de gezanten der republiek, die aan Heinsius inlichtingen of orders vroegen, langer wachten moesten op het antwoord van den Koning, want hoewel Heinsius spoedig genoeg zijn persoonlijk gevoelen overschreef en dit veelal met dat van den Koning overeenstemde, zou de gezant zich niet hebben kunnen verantwoorden, zoo hij alleen op order van Heinsius gehandeld had. Wanneer dus bij tegenwinden de posten tusschen Engeland en Holland opgehouden werden, kon het soms vijf à zes weken duren, voor Hop te Weenen antwoord ontving op hetgeen hij gevraagd had, hij moest dan dezen tijd bijna ongebruikt laten voorbijgaan en mogt zich gelukkig rekenen zoo niet door nieuwe incidenten de zaken nog meer gecompliceerd werden.

Hop was gedurende circa 14 jaren gezant, doch altijd buitengewoon gezant, zijn karakter was altijd dat van Extraordinaris Envoyé, gedeeltelijk omdat dit minder kostbaar ¹ was, gedeeltelijk ook wegens de toenmalige

¹ De kosten der verschillende gezanten werden geregeld bij resolutie der Staten. Den 26 Julij 1700 werd een reglement vastgesteld op

inrigting der vertegenwoordiging in het buitenland. Vaste gezanten, ambassadeurs, hadden de Staten — voor zoo verre ons bekend — slechts in drie ² plaatsen, Londen, Madrid en Parijs, en in de laatste stad door de herhaalde oorlogen met Frankrijk altijd maar voor zeer korten tijd. Aan de andere hoven hadden zij residenten. Zoo was in Hop's tijd te Weenen Hamel Bruyninck, in Berlijn Ham, te Koppenhagen Robert Goes, in Zweden Rumpf en in Brussel Hulst. Deze waren voor het onderhouden der gewone betrekkingen, tot het berigt overzenden van hetgeen in den vreemde voorviel — de informatiën van de toen reeds bestaande couranten betcekkenden nog weinig — voldoende, doch hun diplomatisch karakter schoot te kort wanneer eene zaak van belang, b. v. een tractaat, moest behandeld worden en dan zonden de Staten eenen buitengewonen gezant. Tot zulke zendingen hadden zij eenige weinige personen beschikbaar, Hop, van Haren, van Heemskerck, van Amerongen en Dijkveld, zoo men wil, die van het eene hof naar het andere gezonden werden, waar hunne diensten noodig geacht werden, terwijl alleen van Citters te Londen en Schonenberg in Madrid blijvende waren. Het is

de ambassaden en andere commissiën zoo buiten als binnen 's lands. Zie VREEDF, "Inleiding enz." II, Bijlage N°. 14, pag. 32—46. De gewone bezoldiging van HOP was *f* 50 daags, *f* 400 voor eenen Secretaris voor de eerste 6 maanden en verder *f* 40 per maand; over de presenten, briefport, verlies op den wissel mogt hij declareren. Zie o. a. de resolutie van H. H. M. van 28 April 1691, bevattende het reglement, gearresteerd voor VAN HAREN, VAN HEEMSKERCK en VAN AMERONGEN.

² Ook in Constantinopel was sedert 1689 een ambassadeur. JACOB COLYER werd in dat jaar tot dien rang bevorderd, en bleef aldaar tot zijn dood in 1725. Die bevordering had plaats gehad omdat de Porte het beneden zich achtte om met eenen resident zich veel in te laten. Of na COLYER te Constantinopel een ambassadeur benoemd is, dan wel een diplomaat van minderen rang, is ons onbekend.

dus niet te verwonderen dat de levens van deze mannen zooveel verscheidenheid van belangrijke zaken opleverden, gezanten die aan een hof vast verblijf hielden, keken wachtende uit naar gewigtige zaken; de andere echter konden hetgeen zij onder handen hadden dikwijls niet spoedig genoeg afdoen, omdat nieuwe — en in dezen tijd van de gewigtigste — hunne tegenwoordigheid elders soms dringend eischten.

Het stelsel dat de politiek van Europa beheerschte, was datgene waaraan de naam van Willem III zoo naauw verbonden is, het systeem van politiek evenwigt ¹. Het bestond reeds vóór hem, maar onder zijne leiding kreeg het eerst die ontwikkeling, waardoor het beroemd geworden is. Frankrijk alleen stak verre boven zijne oude mededingers uit en deze, tot nog toe gescheiden, moesten zich nu vereenigen omdat zij elk afzonderlijk moeilijk tegen Frankrijk meer bestand waren. Vroeger hadden Spanje en Oostenrijk afzonderlijk en bij afwisseling met Frankrijk om den voorrang gestreden, nu konden zij zelfs vereenigd aan Louis XIV niet meer wederstaan en hadden de hulp van Willem III noodig wilden zij niet ten onder gebracht worden. Willem III werkte de gegevens die hij vond, uit: sedert lang was in Europa de gedachte levendig, dat voor de rust van allen noodig was dat geene magt overheerschend werd en had telkens wanneer zulk een gevaar dreigde, de mededinger van den staat, die de anderen te veel overtrof, bij tijds dat voorkomen, maar de gedaante van Europa was langzamerhand veranderd, vele kleinere staten waren in magt

¹ Over de ontwikkeling der Europeesche politiek zie men het werkje van den abt DE MABLIJ: "des principes des Negotiations." Wij herinneren ons weinig boeken die kernachtiger zijn dan dit; elke zin beteekent veel; het kan, gelooven wij, niet genoeg gelezen en herlezen worden.

toegenomen en buiten de twee wedijverende machten waren andere opgekomen die, vereenigd met een van beiden, de schaal ten voordeele van deze konden doen overslaan. Willem III stelde zich aan het hoofd van deze derde partij en was alleen op deze wijze in staat om Frankrijk, dat Spanje en Oostenrijk verreweg te machtig geworden was, het hoofd te bieden. Dáárin lag de groote kracht van Willem III, dat hij de elementen die hij vond, wist te ordenen, met zijn genie te bezielen en dienstbaar te maken aan het groote doel, dat hij zich voor oogen gesteld had: verzekering van de rust en veiligheid in Europa tegen de gevaren, waarmede het door de overmagt van eenen vorst bedreigd werd. Aan dat doel heeft Willem III zijn gheele leven besteed en hij heeft eene taak op zich genomen die reuzenkrachten eischte. Het gold namelijk om de eendragt tusschen alle vorsten bijna zonder onderscheid te bevorderen, hen tot dezelfde inzigten te brengen en om hunne samenwerking tot het groote doel niet alleen te vragen maar ook in werkelijkheid te verkrijgen. In het stelsel van evenwigt moesten alle vorsten, over hoe geringe magt zij ook beschikken konden, medewerken, en soms werden tot de overreding van eenen duit-schen vorst, die over een 2000 man troepen beschikken kon, even lange en moeilijke onderhandelingen gevoerd als bij de grootste potentaten tot de meest gewigtige tractaten noodig waren. En wanneer men die kleinere heeren nog overreed had moest bijna altijd de zaak weder ab ovo behandeld worden, wanneer het er op aankwam dat zij hunne beloften vervullen zouden. En wanneer dit gedurig onderhandelen, telkens hernieuwen van tractaten enz. eene der keerzijden is van het stelsel van evenwigt, moet men niet over het hoofd zien welk belangrijk voordeel er in gelegen is dat alle staten mede stem hebben, waar het de algemeene belangen van Europa

geldt en dat deze niet, zooals tegenwoordig geschiedt, tusschen vijf groote magten worden afgehandeld, terwijl de andere kleinere, wier bestaan toch ook van den loop die aan de zaken gegeven wordt, afhankelijk is, te huis gelaten worden ¹. Wij kunnen niet over de al of niet mogelijkheid beslissen dat ook die kleinere weder zonder onderscheid tot de Europeesche congressen worden toegelaten, maar deze gedachte, door eenen Franschen publicist nog onlangs geüit, lachte ons wel toe.

Willem III ging de andere met de vereenigde magt van Engeland en den Staat der Nederlanden voor en legde daarmede een groot gewigt in de schaal. Namens deze beide knoopte hij overal onderhandelingen aan en vormde zoo om deze een groep, welke, zoolang zijn geest hen bestuurde, groote kracht kon ten toon spreiden. Maar het was de Staat der Vereenigde Nederlanden dien hij daarbij, vooral in den beginne, den voorgrond deed innemen. De Nederlanden waren toen onder de staten van den tweeden rang een van de magtigste; zij waren de anderen in ontwikkeling verre vooruit en terwijl de krachten, die deze later zouden bewijzen te bezitten, nog sluimerden, waren die der Nederlanden reeds in volle werking; alle hulpbronnen, waarover zij beschikken konden, kenden zij niet alleen, maar gebruikten zij ook. Zoo later de Nederlanden dien voorrang niet konden blijven behouden,

¹ In een werk van grooten omvang — het bestaat uit 8 deelen — van den Baron DE GROVESTINS: "Histoire des luttes et rivalités des puissances maritimes avec la France au 17de siècle, Paris 1852," vindt men naast veel oppervlakkigs enkele juiste opmerkingen.

Zoo zegt hij in Dl. VI, pag. 290: "Un fait de nature à frapper à l'époque actuelle ou la décision des questions de haute politique est devenue peut-être trop exclusivement à certains égards le privilège des grandes puissances du continent, c'est la part que les souverains du troisième et dernier rang en Europe avaient alors aux affaires générales."

moet dit niet aan hunnen achteruitgang toegeschreven worden, maar veeleer daaraan dat de andere mogendheden, die vroeger achter hen stonden, zich begonnen te ontwikkelen en ras hen voorbijstreefden, omdat zij over zooveel meer inwendige krachten beschikken konden. De Nederlanden waren reeds vroeger niet magtiger geweest dan zij, maar hun voorrang had gelegen in de prioriteit hunner ontwikkeling.

Willem III dan opende de phalanx der bondgenooten met den Staat der Vereenigde Nederlanden en dit blijkt vooral daaruit, dat met en door de Nederlandsche gezanten en voornamelijk den Raadpensionaris Heinsius de diplomatieke onderhandelingen gevoerd werden. Meestal werd het lot van Europa geregeld op de conferentien in den Haag, die bij afwezigheid van Willem III door zijnen trouwen vriend en dienaar Heinsius geleid werden, maar wanneer het noodig werd om de vreemde vorsten in hunne hoofdsteden zelve op te zoeken en tot de groote zaak te bewegen, dan werden de gezanten der Republiek gebruikt. Hop kon met regt zeggen: "quorum magna pars fui," hij toch was niet alleen de eerste die zijnen naam onder het Groot Verbond teekende, maar was ook tot de uitbreiding daarvan langen tijd werkzaam.

Niet alle zijne zendingen zijn voor ons echter even belangrijk meer, wij hebben het reeds gezegd; maar dit lag aan het politiek systeem van evenwigt, dat den gezant die aan het Weenerhof b. v. triomfantelijk geslaagd was, blootstelde om het hoofd te stooten voor eenen twist tusschen twee hertogen van Brunswijk Luneburg gerezen. Wij zullen ze echter alle behandelen en trachten bij onze behandeling hetgeen nog belang kan inboezemen op den voorgrond te stellen. De bron, waaruit wij putten, zullen zijn "Hop's Verbalen." Bij elke zending hield hij trouw kopy, niet alleen van de brieven die hij afzond,

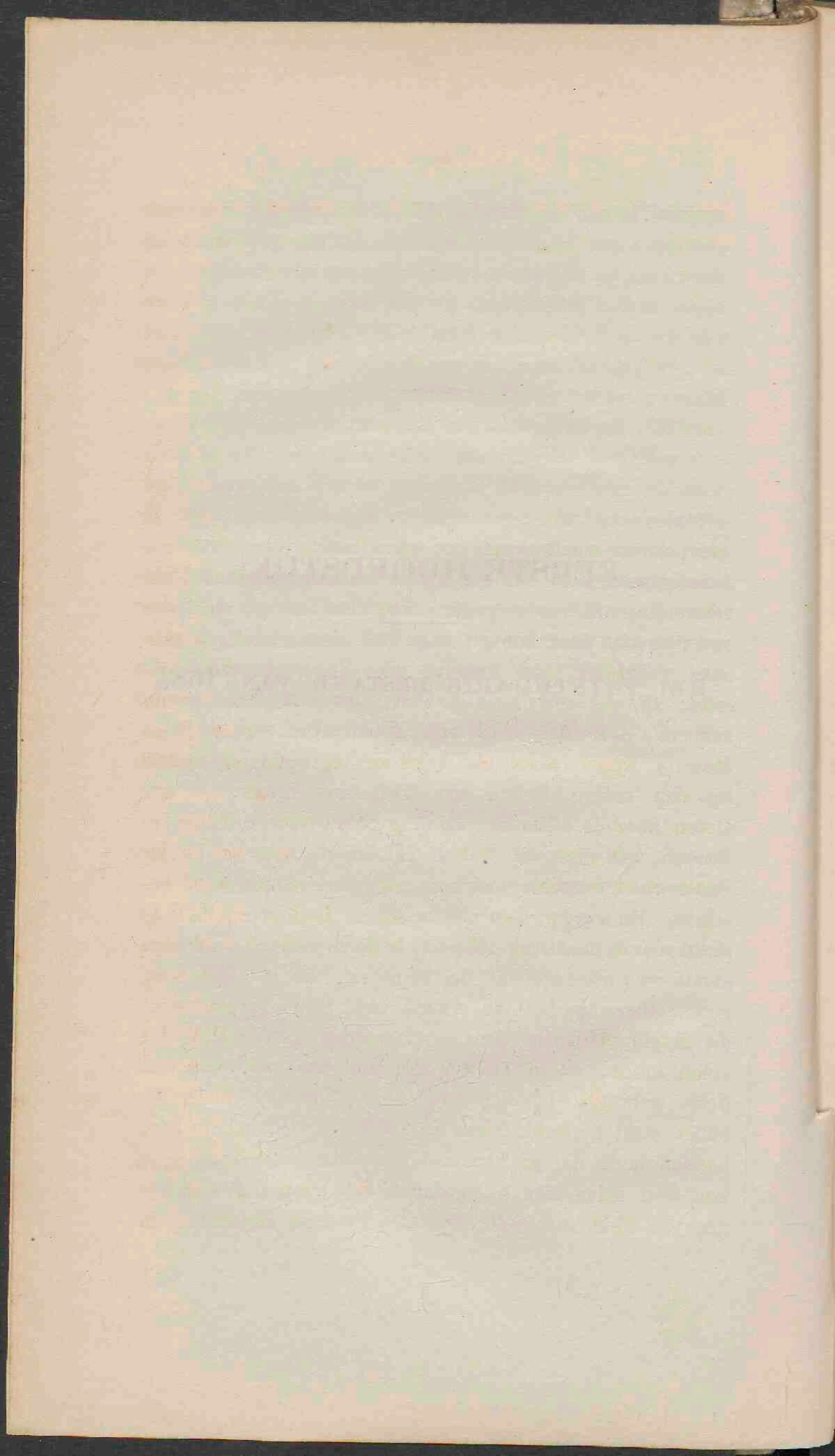
maar ook van die, welke hij ontving en van al hetgeen op zijnen last eenigen invloed uitoefende. Op deze verballen hebben wij ons bijna alleen gesteund; zij gaven ons echter niet alleen alles wat wij mededeelen zullen, maar nog veel daarboven. Niet alles echter hebben wij der moeite waardig geoordeeld om mede te deelen; veel is er nog waarmede wij ons niet ingelaten hebben, omdat het ons plan niet is om eene inhoudsopgave van die verballen te schrijven, maar alleen om datgene wat Hop verballte, aan den dag te brengen. Wij brachten hetgeen wij van Hops daden en woorden vonden tot eenige hoofdrubricken terug, alles mededeelende wat tot opheldering daarvan dienen kon en terwijl wij dus eenige aanspraak maken op de verdienste, dat wij, wat wij geven, zoo volledig mogelijk geven, beweeren wij volstrekt niet dat wij alle onderwerpen, die de verballen van Hop bevatten, hebben uitgeput ¹.

En na deze herinnering gaan wij tot ons eerste hoofdstuk over.

¹ Zie Bijlage I.

EERSTE HOOFDSTUK.

HET TWINTIGJARIG BESTAND VAN 1684.

De persoon wiens leven wij gaan beschrijven, was een Amsterdammer en wel een uit de zeventiende eeuw. Deze vermelding is reeds genoeg om het belang van ons onderwerp te doen kennen. De 17de eeuw was die waarin onze republiek het toppunt van hare grootheid bereikt, zij was tevens de gouden eeuw van Amsterdam; geopend door den slag van Nieuwpoort, waar Prins Maurits zijnen roem als veldheer vestigde en waarin hij den oorlog buiten zijn vaderland bragt, — gesloten door de alliantie van de grootste mogendheden in Europa, het werk van Willem III, waarbij over het lot der Spaansche monarchie door hare oude onderdanen werd beschikt. En wat ligt daar niet tusschen. In de eerste helft de strijd voor de onafhankelijkheid, in de tweede een zoodanige snelle vooruitgang, dat de republiek, die in 1648 eerst haar zelfstandig bestaan erkend zag, reeds in 1668 door de Triple Alliantie den zegevierenden Louis XIV tot staan bragt, en in 1672 weder aan den rand des verderfs gebragt, bij den vrede van Nijmegen in haren ouden staat hersteld, echter in 1697 den vrede zoo in hare handen had, dat zij hare bondgenooten hiertoe dwingen kon door zelve dien te teekenen. Wij gaan met stilzwijgen van Oldenbarnevelt, Maurits, Frederik Hendrik, den

grooten de Witt en zijn waardigen leerling Willem III voorbij; alleen het noemen hunner namen reeds geeft ons een indruk van de grootheid, welvaart en magt der republiek, welke die van vele andere landen verre overtroffen, en waarvan na haar verval — door overspanning van krachten veroorzaakt — nog zoo schoone en zoo grootsche overblijfselen gebleven zijn. Op het einde van de zestiende eeuw werd de republiek ondersteund door vreemde mogendheden, op het einde der zeventiende salariëerde, subsidiëerde — of hoe men het zenden van groote sommen gelds ook noemen wil — zij vreemde vorsten en prinsen, tot zelfs den Keizer incluis, en betwistten de vreemde gezanten in den Haag elkander hare alliantie ¹. De hartader nu van die republiek, was Amsterdam, de bron van haar groote welvaart Amsterdams handel. Daar heerschte het groote verkeer, daar was de groote markt van de produkten uit alle werelddeelen; naar Noord en Oost, naar Zuid en West, overal zond de Amsterdamsche handelaar zijne schepen heen, en alom deed hij zijnen naam weerklinken. Amsterdam werd zoo rijk dat het dikwerf bijna alleen de geheele lasten betaalde of voorschoot, en het aandeel dat het daardoor soms aan 's lands regering kreeg, moest wel daarmede evenredig zijn. Met Amsterdam vermogt men alles, zonder Amsterdam weinig of niets — wij zullen nog gelegenheid hebben dit te zien. De personen die de stads

¹ Wat is Hollant in comparatie van het geheel en toch wat en doet het niet, is het dat niet dat tegenwoordigh geheel Europa soude salveren, indien het met eenicheyt al sijn krachten wilde employeren? "Historie der france ydele en in slaepwiegende beloften 't zedert de Perineesche Tractaten, waerdoor niet alleen de kroon Spangie, maar meest alle vorsten en Republicque in Europa zijn misleydt." A^o. 1684. 58 pag. klein 4°. Dit flink geschreven pamflet is uit het fransch vertaald. De schrijver schijnt iemand van aanzien geweest te zijn. Zie pag. 21, 35, 45 en vooral 53.

regering uitmaakten, hadden groot aanzien en werden om hunne magt niet alleen door hunne medeleden der Statenvergadering, maar ook door buitenlandsche potentaten gevleid; van daar ook dat die regering eene beteekenis kreeg welke een onderzoek naar hare inrigting, daden en geest voor velen noodig maakte ¹. De inrigting dan dier regering is bekend, hare daden meldt Wagenaar, maar haar geest begrijpt niet iedereen op dezelfde wijze. Dit echter, gelooven wij, staat vast, dat de geest welke haar bezielde die was van eene geldaristocratie, met alle bijzondere karaktertrekken van dien. De toegang tot het regeringsgestoelte was alleen open voor degenen die bemiddeld waren; in de handvesten leest men dat de schepenen b. v. gekozen moesten worden uit de rijkste, eerbaarste en notabelste poorteren, eene bepaling welke onmogelijk kon overtreden worden, omdat de bezoldiging aan dit en alle andere ambten verbonden, te gering was dan dat iemand die onbemiddeld was, zelfs er aan denken kon om daarnaar te staan. Eene aristocratie van het geld heeft iets eigenaardigs; waar die van de geboorte erfelijk is, wordt deze het alleen zoolang het geld in dezelfde familie blijft; het verkrijgen van rijkdom opende den toegang tot het Amsterdamsche raadshuis, maar ook het verlies daarvan deed de noodzakelijkheid geboren worden om het kussen te verlaten en de familie, welke eens mede in de zalen van het achtste wereldwonder het lot van Europa had bestuurd, werd eene client harer vroegere standgenooten. Dat dit systeem

¹ Bij zulk een onderzoek gebruike men (VAN GOENS) "Politiek vertoog over het waar systema van de stad Amsterdam enz. 1781," een boek dat zeer partijdig is en in der tijd tot heftige tegenspraak heeft aanleiding gegeven. Des schrijvers oordeel over het systema van A. is dat het in de meeste gevallen niet dan zeer nadeelig voor de Republiek uitvallen kan. Zie pag. 1.

van regering à bon marché dikwijls duur kost, is bewezen en bewijst de geschiedenis van Amsterdam ten overvloede; de rijken kennen te veel de waarde van het geld, dan dat zij zich voor de enkele eer afsloven zouden, zij willen wel het aanzien genieten, maar zoo weinig mogelijk van het werk aan het ambt verbonden doen; deze was de reden waarom enkele leden der regering zoo grooten invloed konden verkrijgen; hunne ambtgenooten waren geneigd om veel uit hunne handen te geven en lieten daardoor het bestuur van den geheelen gang van zaken soms aan een hunner over. Men heeft dikwijls zijne bewondering uitgedrukt over het aantal groote mannen dat ééne stedelijke regering opleverde, maar, daargelaten nog diegenen die men wegens geensurpeerde reputatie, als b. v. N. Witsen ¹, daarvan moet aftrekken, die bewondering zal bedaren, wanneer men de regeringslijsten inziet en, bemerkende hoe velen in het raderwerk der regering deel hadden, slechts weinige namen daarvan kent, zoodat over de massa genomen,

¹ WITSEN wordt veel geprezen en, naar wij gelooven, waar het zijne bekwaamheden als staatsman geldt, ten onregte. Hij maakte in 1688 deel uit van de deputatie aan WILLEM III in Engeland gezonden, en zijn aandeel daarin is niet schitterend. Hij stond kleingeestig op de herroeping der navigatieakte, toen hij den Koning zou aanspreken moest hij dit een ander overdragen, want hij verstond geen engelsch, sprak slecht fransch en was schroomachtig, en toen de Koning hem tot baron wilde maken bedankte hij, alleen omdat hij bang was voor hetgeen men daarvan zeggen zou. WAGENAAR, XVI, 27, 32, 48. Daargelaten nog dat zijne zenuwen niet sterk waren; in 1688 door den Prins om raad gevraagd, was hij zoo benaauwd dat hij ging schreijen. WAGENAAR, XV, 428. Van eene andere meening is Mr. J. T. BODEL NYENHUIS, die aan WITSEN grooten lof toezwaait. De bijzonderheden die hij omtrent WITSEN in het X^e deel van NYHOFF'S Bijdragen, pag. 240—269, bijbrengt, bewijzen echter naar ons inzien alleen dat WITSEN wegens zijne geleerdheid bijzonder geëerd en beroemd was, en niet dat hij ook een groot staatsman geweest is.

het getal beroemde mannen eigenlijk gering is. Niet dat wij aan de verdiensten dier weinigen te kort willen doen, maar wij kunnen de opmerking niet onderdrukken, dat het getal van die met regt beroemde mannen klein is in verhouding tot het geheele getal regeringspersonen.

Buiten de vereischten om lid der regering te kunnen zijn is er nog eene omstandigheid welke haren aristocratischen aard bewijst ¹. De aanvulling der opengevallen plaatsen geschiedde door coöptatie, van daar dat het bewind in handen van eenige familiën gekomen, zoolang daarin bleef. Nu zoekt men wel te betoogen dat hier van geene familieregering sprake zijn kan, omdat er verboden was dat nabestaanden, tot zelfs in verre graden, leden van hetzelfde collegie werden, maar dit neemt niet weg dat bij de afhankelijkheid van het eene collegie van het andere, en bij de suprématie over allen van dat van Burgemeesteren de verschillende leden van eene familie allen een plaatsje vinden konden en, vooral, dat de zoon den vader opvolgde. Dit was een algemeene regel, waarvan eene der grootste fouten is dat daarmede een geest van routine

¹ Over de aristocratie in het algemeen heeft men de 2de der Drie voorlezingen over de voornamste staatspartijen in de Nederlandsche Republiek, door Prof. TYDEMAN, Leiden 1849. De Amsterdamsche aristocratie behandelde Prof. VAN LENNEP in eene onuitgegeven redevoering, houdende bedenkingen omtrent den aard en den geest der voormalige Regering te Amsterdam, welke ons door een zijner zonen goedgunstig ter lezing is verstrekt. Over: "Familieregeringen in de Republiek der Vereenigde Nederlanden" schreef Prof. VREEDE een opstel in zijne "Geschieden Letterkundige Herinneringen." 1836. II, 28—73, waar de verklaring van JOACHIM RENDORP is aangehaald, die erkende aan niemand verplichting te hebben dan aan zijn vader en aan zijn oom. Het ergste was dat de jongelieden zelden eene opvoeding genoten die hen tot het staatsbestuur eenigzins geschikt maken kon. De mindere standen waren wel niet door de wet uitgesloten, maar door de feiten en vooral de wijze van verkiezing. Prof. VREEDE, loc. cit. pag. 57 volg.

en van vasthoudendheid gepaard gaat, de zoon mag niet afkeuren wat zijn vader misschien voor verkeerd gedaan heeft, en komt hij met nieuwe inzichten voor den dag, zijne oudere ambtgenooten, welke nog met zijnen vader gezeten hebben, schrikken hem bij tijds van zijne zucht naar nieuwigheden terug. Het was moeilijk om deel te krijgen aan de regering, maar was men er eens in, dan was men met zijne kinderen geborgen. En anders dan het ging kon het niet gaan; had men alle posten alleen aan erkende verdiensten willen open stellen, men had de geheele inrigting van de republiek moeten veranderen, en daaraan werd niet dan zeer laat behoefte gevoeld. Alleen bij groote crisis in onze geschiedenis deed de burgerij hare stem hooren en eeuwen lang, zoo dikwerf niet de kwestie van stadhouderlooze of stadhouderlijke regering behandeld werd, was zij gedwee in het opvolgen der bevelen van het gezag, en bemoeide zij zich niet met de regeringszaken. "Wat de Heeren wijzen, dat moet men prijzen." Het staatsburgerlijke leven — dat nu nog dikwijls dommelt — was toen nog niet ontwaakt. De burger nam zijne bijzondere belangen waar, en zoolang het hem goed ging bekommerde hij zich niet om de regering; eerst wanneer die bijzondere belangen van zeer velen gekrenkt waren, kon de massa hare stem verheffen; dat ieder burger dit alleen niet zou beproeven, daarvoor was gezorgd. Dezen regeringsvorm slecht te noemen, is in het algemeen even onjuist, als wanneer men zegt dat hij uitmuntend was. In de 18de eeuw werkte hij zeer ongunstig, in de 17de gunstig, de middenweg is daarom de beste: hij had beter kunnen zijn. Die wijze om de regering zamen te stellen leidde tot routine, maar zoolang de republiek nog niet gevestigd was en, eerst om haar bestaan, later om haren rang kampen moest, behoefde men nog geene routine te vreezen omdat nieuwe toestanden telkens andere regelen van gedrag eischten.

Zoolang Amsterdam door handelaars werd bewoond heerschte daar een geest van vooruitgang; de handelaars openden zich telkens nieuwe wegen, zij kwamen met nieuwe menschen in aanraking, hun geest werd wakker gehouden en leven heerschte in alle standen van den sjouwerman tot den regent, die hun aller belang beschermen en in 's lands vergaderzaal voorstaan moest, ten einde vreemde mogendheden te dwingen aan dien Amsterdamschen handel zijne vrije ontwikkeling te laten, en zijne grootheid in de 17de eeuw had Amsterdam alleen aan den wakkeren geest zijner burgers te danken. Het behandelen van groote zaken gewoon, verkregen zij dikwijls een ruimen blik als weinige bezaten, en waren zij bekwaam geworden om eene eerste plaats onder de Europesche staatslieden in te nemen; door den handel met vreemde gewesten waren zij met vreemde volken en toestanden bekend geworden, hadden de voordeelen van kennis en beschaving op prijs leeren stellen, zoodat de vaders, terwijl zij zagen wat hun ontbrak, niet wilden dat hunne zonen zulks missen zouden en lieten dezen dikwijls eene geleerde opvoeding geven, waardoor zij met geleerden niet alleen wedijveren konden maar hen soms overtroffen, en naast de groote handelsinstellingen werd te Amsterdam eene plaats aan de wetenschap ingeruimd, waar zij den luister der stad zeer verhoogden zoude. De Amsterdamsche burger van de 17de eeuw was een nijver en kloek man, die geene moeite spaarde waar het zijne welvaart betrof en ook de wetenschap eerde en op prijs stelde. Maar toen in de 18de eeuw de handelaren van het tobben en zwoegen magtig en rijk geworden, van groote oorlogen afkeerig, in kapitalisten veranderden werd de Amsterdamsche beurs eene fondsenbeurs en de rustige rust begon.

Met dien treurigen overgang willen wij ons echter niet bezig houden. Ons onderwerp is uit de 17de eeuw, en

daartoe moeten wij ons bepalen. Wij haasten ons liever om na deze uitweiding u den persoon voor te stellen, wiens rol in de Geschiedenis wij willen beschrijven ¹.

Jacob Hop werd den 30sten Julij 1654 geboren uit Antonia Cloeck en Mr. Cornelis Hop. Het geslacht zijner moeder was te Amsterdam een der aanzienlijkste en vermaagschapt aan dat van Hooft. Dat van zijn vader was echter nog weinig bekend, het was door den handel rijk geworden ², maar nog niet onder de aanzienlijke opgenomen. Mr. Cornelis Hop was de eerste die een aandeel in de regering verkreeg. Door zijn vermogen, door zijne groote regtsgeleerde bekwaamheden en ook door zijn huwelijk was hij bekend geworden en tot den post van Raad en Pensionaris der stad benoemd in den jare 1666. Door dezen post kwamen de meeste geslachten in de regering; daartoe werd bekwaamheid en vooral ijver vereischt, welke een novus homo dikwijls meer dan een patriciërs kind toonde ³. In de troebele tijden van 1672 werd Cornelis Hop, terwijl hij nog dit ambt bekleedde, daarenboven tot gedeputeerde te velde met van Beverningh benoemd; in deze tijden voerde hij met Willem III briefwisseling, waarvan ons echter de aard onbekend is. In 1675 werd hij tot Raadshoer in den Hoogen Raad be-

¹ Afzonderlijke levensbeschrijvingen van JACOB HOP in de "Levensbeschrijving van eenige voornamen meest Nederlandsche mannen en vrouwen," Dl. V, pag. 37—50. A^o. 1778. Kok, "Vaderlandsch Woordenboek" in voce. VAN KAMPEN, "Vaderlandsche Karakterkunde," I, 396. J. SCHELTEMA, "Staatkundig Nederland," I, 489.

² De grootvader van Mr. CORNELIS HOP was een voornaam koopman, JAN HOP, en omstreeks 1620 als zoodanig bekend.

³ Niet alleen in Amsterdam was dit aldus, ook in Rotterdam b. v. zoo als de Heer M. L. VAN DEVENTER. "Gedenkstukken van J. VAN OLDENBARNEVELT, etc." 1860, in zijne inleiding, pag. xxv, zegt, die het over de politieke beteekenis van dit feit, naar wij vermoeden, met ons wel eens is.

noemd. Zijn zoon Jacob was toen 21 jaren oud en dus nog te jong om hem in de opengevallen betrekking op te volgen. Hij promoveerde te Leiden, zette zich te Amsterdam als Advokaat neder, maar schijnt zich weinig op de praktijk toegelegd te hebben, ten minste wij weten dat hij bij de langdurige vredehandeling te Nijmegen als Edelman van het gezantschap tot het gevolg van van Beverningh behoorde en dus ook met hem dien keer naar het kamp van Louis XIV nabij Gent deed, welke van zoo grooten invloed op het sluiten van den vrede was. Dit feit is niet onbelangrijk, want het was op zijn later leven van grooten invloed; toen hij zelf gezant der Republiek werd kon hij zich steunen op hetgeen hij onder leiding van van Beverningh in de Geldersche stad geleerd had, waar de gezanten van bijna alle Europeesche Staten op officieusen voet zeer intiem met elkander omgingen. Na den vredehandel keerde Hop te Amsterdam terug, waar hij weldra (19 Julij 1680) tot den post van Raad en Pensionaris der stad voor den tijd van 5 jaren benoemd werd. In deze kwaliteit moest hij 1°. Burgemeesteren en Vroedschap des verlangd dienen van advies, vooral in regtszaken, (daartoe konden ook de Schepenen hem oproepen); 2°. de bevelen der Burgemeesteren ten uitvoer leggen, en ten derde de zittingen van de Staten van Holland namens zijne stad bijwonen; hij was de eerste der dienaren van de Burgemeesteren, die door zijn advies, zijne uitvoerende magt en dikwijls door het stellen van memorien als anderzins, een niet gering aandeel hebben kon aan de leiding der zaken. Het was een gewigtig ambt en Wagenaar zegt zelfs dat in hagehelijke tijden die post niet zonder gevaar was; de waarheid van welke bewering met Jacob Hop bleek ook in niet hagehelijke tijden. Hij had pas drie jaren zijne betrekking vervuld, toen in den Staat een geschil ont-

stond, waarin de stad Amsterdam betrokken was en waarbij de Pensionaris voor zijne stad zeer op den voorgrond kwam. Volgens ons plan zullen wij ons daarmede nu bezig houden; het was een geschil over eene werving van 16000 man, welke de Prins van Oranje zeer ondersteunde doch welke Amsterdam zocht te verhinderen, en waarvan het twintigjarig bestand afhankelijk was.

De oorzaak tot dezen twist gaf Frankrijk door een inval in de Spaansche Nederlanden te ondernemen. Frankrijk streefde naar de politieke overmagt in Europa en het middel, waardoor het dat doel zocht te bereiken, was vergrooting van zijn grondgebied ¹. Het politiek evenwigt in Europa was langen tijd in handen van twee mogendheden geweest, van Spanje en van Frankrijk. Aardig is het te zien hoe in de 16de en in het begin van de 17de eeuw, telkens wanneer de strijd tusschen deze twee mogendheden was uitgebroken, de overwonnene, bijgestaan door de andere kleine magten, die hun gewigt in de schaal legden om te verhinderen dat de overwinnaar te magtig werd, bij den vrede betere voorwaarden bedingen kon dan zij had mogen verwachten; zoo kwam b. v. Frans I uit Karel's handen vrij op zulke gunstige voorwaarden als hij niet had kunnen hopen. Langen tijd werd het evenwigt aldus behouden, hetgeen toen gemakkelijk was omdat Frankrijk en Spanje door binnenlandische onlusten dikwijls verhinderd werden om naar buiten te handelen. In Frankrijk kwam men die echter langzamerhand te boven; de inname van la Rochelle, onder Richelieu, bragt den ondergang der protestanten mede en redde het koningschap; de latere Fronde, eene laatste

¹ Wij ontleenden deze beschouwingen aan de "Consideratiën over den toestand der tegenwoordige staatszaken in Nederland." Amst. 1684, maar vooral aan de "Historie der françe ijdele" enz. Zie Noot op pag. 16.

stuiptrekking van den adel tegen de op naam des Konings gevoerde administratie, was de laatste verdeeldheid die Frankrijk kende, en toen Louis XIV de regering aanvaardde, kon hij over een magtig, onverdeeld rijk beschikken. Naar mate Frankrijk vooruit ging, in diezelfde mate verzwakte Spanje; de oorlog in de Spaansche Nederlanden verslond zijne beste keurbenden en rijkste schatten, en het was wel de guerre lasse dat deze mogendheid in 1648 den vrede sloot. Spanje's handel kwijnde, en in het binnenlandsch Bestuur heerschte eene bekrompenheid, welke alle levenskrachten uitdoofde. Zijne uitgestrekte bezittingen — het onderkoningrijk Napels en de Nederlanden b. v. — werden beheerd door Spaansche grooten, die geheel aan zich zelven overgelaten een bijna onverantwoordelijk beheer voerden, omdat nooit eenige klagten over wanbestuur tot den Koning, die als omheind was door zijne grandes, konden doordringen. De Spaansche Nederlanden waren uitgeput door den oorlog en konden daarvan niet weder opkomen; Spanje ondersteunde hen niet en Frankrijk ondermijnde hen. Frankrijk, welks begeerte zich zelfs tot de republiek der Nederlanden uitstreckte, zag in de Spaansche Nederlanden eene niet te versmaden provincie; die landen, bij Frankrijk gevoegd, zouden zijne magt aanmerkelijk vergrooten¹. Maar de bezwaren die deze annexie in den weg stonden waren groot; het belang dat de republiek der Vereenigde Nederlanden had bij het behoud der Spaan-

¹ De achterdocht over de eerezucht van Frankrijk dagteekent eerst van later tijd; "het was te dier tijdt (1657) lichter als tegenwoordigh geweest om aenslagen te formeeren, omdat niemant sijn maght alsnog kennende, yder sonder geallarmeert te zijn, sijn doen aansagh. De eerste voncke die van sijne ambitie sigh openbaerde, welke tegenwoordich gereet is om geheel Europa te consumeeren, was in 1667, als wannec" etc. "Historie der ijdele" enz., pag. 3 en 7.

sche Nederlanden zoude haar en misschien zelfs Engeland bewegen om zich tegen Frankrijks plannen te verzetten. Het beste daarom was deze twee magten met elkander in oorlog te brengen zoodat zij elkander verzwakten ¹, zelf ondertusschen grond te winnen, maar voetje voor voetje, en dan den grooten coup te wagen: "divide et impera." Dat programma werd goed uitgevoerd en wat de Spaansche Nederlanden niet al te lijden hadden, is moeilijk te beschrijven. Na herhaalde aanvallen sloot Frankrijk eindelijk eens voor goed vrede in 1659, bij welken vrede, de Pyreneesche genaamd, het belangrijke aanwinsten in de Spaansche Nederlanden verkreeg, waartegen Louis XIV zwoer van de regten zijner gemalin op die Nederlanden voor goed afstand te doen. Die eed werd zoolang gehouden als noodig was. In 1667, na den dood des Konings van Spanje, beweerde men dat die afstand niets gold; een parijsch advokaat maakte daarvan een manifest op en de Koning begon met een leger in Vlaanderen te ageeren. Van de Spaansche zijde werd dat manifest beantwoord door den baron de Isola ², "en het interest van Spanje daarbij zóówel "beweerd, dat als die Kroon soldaten had gehad, die "het soo wel gedefendeert hadden als de baron de Isola "had gedaan, het hadde met al sijne vijanden gelachen." Maar het was minder het gebrek aan moedige soldaten, dan wel dat aan soldaten in het algemeen, dat Spanje aan Frankrijk's willekeur overleverde. Het behoud van Spanje hing af van het belang dat de naburen er bij hadden, dat Frankrijk zich niet al te veel vergrootte, en "alsoo "gedreven door denselven geest, die haer soo menich-

¹ Zie "Advies van de Lionne van Junij 1666, Consideratiën van Staatszaken," pag. 63. Ook L. VAN AITZEMA, Dl. XII, folio 583.

² VREEDE, "Inleiding," I, 229.

“mael de partije van Frankrijk tegen de Spaanschen had
 “doen aannemen, namen zij alsnu de partij der Spaan-
 “schen tegen de Franschen aan.” En wat deden zij?
 Zij sloten de Triple Alliantie. De Fransche Koning ging
 naar Versailles terug en teekende een vrede waarbij hij
 veel behield en alleen Aalst terug gaf, maar waardoor hij
 zeer weinig bevredigd was ¹. Het struikelblok moest nu
 uit den weg; hoe Frankrijk de Triple Alliantie ontbond,
 Engeland kocht, tegen Zweden Denemarken ophitste en
 zelf de Vereenigde Provinciën ging kastijden, is bekend.
 Spanje, aanvankelijk buiten den oorlog, moest zich scharen
 aan de zijde van den Staat; het leed veel overlast
 van de Fransche troepen ², welke over zijn grondgebied
 trokken; het had van nature sterke antipathie tegen
 Frankrijk en daarenboven oude grieven; tot belooning
 voor zijne hulp werd de oorlog in zijne gewesten over-
 gebracht. De Hollanders, door de reeks van fouten ³, die
 de Franschen begingen, het meest gered, werden den
 oorlog moede, toen hun land vrij was, en “daar zij onder
 “de partij van de gealliëerden de magt hadden die de
 “Jezuïten ⁴ aan den Paus toekennen, dat is, van te bin-

¹ Hij liet dit reeds dadelijk blijken, en deed voor de ratificatie “eene
 vilainye, dewelcke de posteriteyt naalyckx sal konnen gelooven.” Zie
 pag. 11. De “posteriteyt” kan veel gelooven wat uit dien hoek komt.

² Frankryck dat sich machtig gevoelde maakte alle dagen aanval-
 len aen al de werelt. “Historie der ijdele” enz., pag. 13.

³ De Franschen verloren op een leger van 120,000 man geen 2000.
 Van MOMBAS sprekende, zegt de S. van “de historie der ijdele” enz.,
 “soo hij geen lache of onkundige in sijn Ambagt was, ’t geen ick, om
 hem plaisir te doen, wel wil imagineeren, hij was ten minste schul-
 dich aan verraderije,” pag. 22.

⁴ Alleraardigst is het verhaal van de wijze waarop de Keizer door
 de Jezuïten ingepalmd, door een van zijne ministers werd omgedraaid
 tegen Frankrijk. “De Keizer hief sich soo op, terwijl den Coninck van
 Frankryck voor de front van sijn leger gantsch Duytschlandt aan de Rhijn

“den en te ontbinden, omdat zij den sleutel hadden, “niet dien van den apostel, maar dien van de geldkist “(ick verstaë dat zij het lootje quamen te leggen), seyden “nu dat zij den oorlog moede waren, dat men moest “tracteeren, soo niet dat zij niet meer hadden waarvan “zij zooveel kosten konden fournecren.” Getracteerd werd in Nijmegen en voor alle landen de vrede gesloten, alleen voor de Spaansche Nederlanden niet. Deze hadden voortdurend ontzaggelijk veel van de fransche pretentiën te verduren; Gend werd niet dan na lang dralen en het betalen van eene groote schatting terug gegeven; onder voorwendsel van dependentie van de fransche bezittingen werden Dinant, Charlemont, enz. genomen; op de conferentie, te Kortrijk aangesteld om tot een einde met die vorderingen te komen, eischte Frankrijk eerst dat Spanje afstand deed van den titel van Hertog van Bourgogne en kwam telkens met zooveel nicuwe vorderingen op dat, daar men elkander niet kon verstaan, die zaak bleef hangen. Zoo ging het tot in 1681, toen het, om zijnen eisch op het land van Luxemburg te krijgen, het beleg voor de hoofdstad sloeg. Dit beleg werd later opgebroken, hetzij wegens de vertoogen die de Koning van Engeland daarover deed, hetzij omdat Louis XIV, den Turken beloofd hebbende in Duitschland te vallen, het noodig achtte zijne troepen aan de grenzen van den Elzas bijeen te trekken. Deze laatste onderstelling is zeer aannemelijk, vooral wegens de ontdekking die men uit on-

geleghen, dede daveren, om in sijn cabinet een airtje van devotie te doen singen, omringht van 20 Jesuiten die rechters van de melodye waren, en die niet manqueerden om die waardiche occupatie van den Keyzer te prijsen,” pag. 16, “als hy Pater ~~EMMERICK~~ gesproken had, soo was hy niet meer die gene die men hem een oogeblick te vooren gesien hadt,” enz.

derschepte brieven te Weenen van die verstandhouding deed. Alles wat Frankrijk tegen Spanje gedaan had was in vollen vrede geschied, het volgde een systeem van annexie, dat, hoewel nog primitief, toch de beste uitwerking had, het nam eens anders grondgebied, onder een glimp van regt uit oude papieren aangetoond; het volk alleen werd nog niet naar zijn gevoelen gevraagd. "De Franschen weten hunne quaat uitmuntende daden "en bedrijven met een schoonschijnenden dekmantel te ver-
"mommen en alles met een verkeerden naam tot hun
"voordeel te doen" ¹; zoo noemden zij de plundering van Lotharingen eene broederlijke correctie, hunne gedurige sinistre praktijken een noodpligt om den Munsterschen vrede te maintineeren. Zij zeggen den vrede te willen, maar, zelfs de regtvaardigheid der pretentien nog eens daargelaten, uit den tijd waarop en de wijze waardoor zij die verkrijgen willen, blijkt ten duidelijkste dat dit niets dan onwaarheid is; zij kwamen daarmede op toen de geheele Christenheid groot gevaar van den Turk dreigde en Duitschland, daarmede de handen vol hebbende, Spanje niet kon helpen: zij zochten ze te verkrijgen door plundering en brandschatting. Spanje zag eindelijk in dat hunne begeerten nooit voldaan waren en het ergste vreezende, verkoos het liever den oorlog te verklaren dan om nog langer zulke ergerlijkheden te moeten dulden. Het handelde daarmede overijld, maar wie kan hem dit ten kwade duiden? het had reeds lang genoeg Frankrijks grillen ingewilligd.

Deze oorlogsverklaring geschiedde den 26sten October 1683 en Spanje gaf daarvan terstond aan de Republiek der Vereenigde Nederlanden kennis met de uitnoodiging om hem in de handhaving van zijne regten te ondersteunen. In 1673 had Spanje met de Republiek eene of- en

¹ Aanhaling uit de "Consideratien van Staatszaken."

defensieve alliantie ¹ gesloten, waarvan het 4de artikel bepaalde dat diegene der bondgenooten, die niet was aangevallen, den aangevallene terstond 8000 man hulptroepen zou zenden en ook zelf na 3 maanden den bespringer den oorlog zou moeten verklaren; in dien tusschentijd konden echter alle mogelijke pogingen tot herstel van den vrede aangewend worden. Aan de eerste alinea was terstond voldaan, doch daar men den oorlog vreesde, wilde de prins dat het leger met eene nieuwe werving van 16,000 man zoude vermeerderd worden, ten einde voor alle eventualiteiten gereed te zijn. Daartoe werd eene petitie door den Raad van State bij de Staten-Generaal ingediend en deze, verzonden ² aan de Staten der provincien, ondervond in Holland alleen bij de stad Amsterdam ³ een zoo hevigen tegenstand, dat men na te vergeefs alle gewone middelen van overreding te hebben gebezigd, en toen een brief van den Raadpensionaris aan de vroedschap van Amsterdam geschreven en daar den 10^{den} November in de vergadering der Vroedschap gelezen, in plaats van gunstig te werken, de gemoederen verbitterd had, tot een middel de toevlugt moest nemen, hetwelk alleen in uitersten nood gebezigd werd en meer op eene bedreiging geleek dan op overreding ⁴. De 17 leden van Hol-

¹ Deze alliantie is gesloten te 's Hage, 30 Augustus 1673. Zie DUMONT: "Corps Diplomatique, VII, p. I, pag. 240.

² Resolutie Staten-Gen. van 29 September 1683.

³ De Edelen en meeste steden hadden daarin reeds bewilligd. Zie Resolutien van Holland, 15 October 1683 en ook die van 11 Nov. 1683, toen Amsterdam de redenen van zijn verzet opgaf.

⁴ Als de raddraaijer in deze zaak werd door den Prins en zijne partij de Burgemeester VAN BEUNINGEN beschouwd. De Prins verklaarde zich niet door deze stad te willen laten ringclooren en dat hij nog veel minder zich zou vleijen naar de caprices van VAN BEUNINGEN. Over dezen liet hij zich dikwerf zeer ongunstig uit, zoodat VAN BEUNINGEN, van des Prinszen ongenoegen bewust, zich bevreesd maakte voor een aanslag op zijn leven. Deze vrees ging zoover dat hij eenige ongewone en vreemde

land, die tot de werving consenteerden, besloten ¹ naar de wederspannigen eene deputatie te zenden en verzochten den Prins van Oranje zich daarbij aan te sluiten. Deze bezending, bestaande uit den Prins, den Raadpensionaris Gaspar Fagel, drie edelen en van de negen steden elk twee leden, kwam den 16^{den} November met groote staatsie ² op het stadhuis te Amsterdam en na de solemneele ontvangst begon de Raadpensionaris eene aanspraak, waarbij hij de grieven tegen de stad en de noodige gronden tot overreding ³ voordroeg. Hij dan sprak aldus: ³.

“De werving, waarop het consent van Uw-Ed.-Achtb. gevraagd wordt en waartoe deze bezending zal trachten U over te halen, zoowel door voordragt van de redenen die de overige leden der staten daarvoor aanvoeren, als door de oplossing van de bezwaren die Gij daartegen hebt om, de ongegrondheid van deze aangetoond hebbende, U te doen toetreden tot een besluit, dat de overige leden onzer vergadering genomen hebben, — de werving, zeggen wij, is noodzakelijk tot ondersteuning van Spanje en de

bezoeken van zekeren VAN BANCHEM, afgezetten schout uit 's Gravenhage, als bedoeld tegen zijn leven aanzag en hij daarvan zooveel gerucht maakte, dat de regering eene publicatie uitvaardigde, waarbij eene belooning voor de ontdekking van die misdaad werd beloofd. De zaak liep daarmede af.

¹ Zie Resolutien Holland 11 November 1683.

² WAGENAAR, “Amsterdams Geschiedenissen,” 4°., Dl. I, pag. 673.

³ Wij geven hier een uittreksel van deze aanspraak, welke met de antwoorden, re- en duplieken in 1684 uitkwam onder den titel van: Propositie gedaan door den Heer Raatpensionaris Fagel aan de Ed.-Gr.-Achtb. Heeren Burgemeesteren en Vroedschap der stad Amsterdam, nevens het antwoordt van Hun-Ed.-Gr.-Achtb. en 't geene verders is gepasseert,” kl. 4°., 126 pag. Deze verzameling heeft een officieel karakter. De daarin medegedeelde stukken zijn de notulen der vroedschap, in extenso meestal medegedeeld, en afschriften der vertoogen door de bezending aan de Vroedschap ingediend. Daarbij is gevoegd de Resolutie der Staten van Holland van 26 November.

bescherming zijner Nederlanden ¹. Dat wij Spanje ondersteunen, vorderen zoowel ons eigenbelang als onze plicht. Doch ons eigenbelang het eerst. De Spaansche Nederlanden scheiden ons van Frankrijk af en zijn ons als zoodanig van zoo groot belang, dat van hun behoud het onze afhangt. De vrees voor Frankrijks nabuurschap is een der grootste drijfveeren van onze politiek geweest; wij behoeven dit U niet te herinneren ²; de vrede van Munster werd gesloten, opdat wij met Spanje bevriend, Frankrijk wederstand zouden kunnen bieden; het was vooral Amsterdam dat op dezen grond zoo krachtig tot den vrede medewerkte en het is sedert van dezelfde meening gebleven, zoodat later, toen in 1679 Frankrijk zelf ons eene alliantie met hem aanbood, deze zaak afsprong omdat Amsterdam vooral haar ontraadde. Dat Spanje onze natuurlijke bondgenoot is tegenover Frankrijk, ondervonden wij in 1672, toen ons land door de Franschen overrompeld en bijna geheel ten onder gebracht, van alle bondgenooten verlaten was en in dien tijd, toen dit waarlijk niet begeerlijk was, sloot Spanje eene alliantie met ons, waarvan het gevolg was dat het tooneel des oorlogs uit onze provincien naar de Spaansche Nederlanden werd overgebracht. Willen wij onze vrijheid en religie, waarvoor onze voorouders alles veil hadden, handhaven, dan moeten wij den grootsten vijand van deze beiden zoo ver mogelijk van onze grenzen houden en voor die Barrière waken, welke wij bij den vrede van Nijmegen met zooveel moeite door Frankrijk erkend zagen. Het was deze meening die ons noopte de ratificatie van onzen

¹ Ook op het gemoed der Heeren van Amsterdam wordt gewerkt; hun wordt voor oogen gehouden hoe groote vreugde bij de vijanden deze oneenigheid in het land moet veroorzaken.

² Een voorslag in 1662, om de Spaansche Nederlanden tusschen Frankrijk en den Staat te verdeelen, was ook destijds vooral door

vrede met Frankrijk afhankelijk te maken van de restitutie van de laatste plaatsen, welke het van Spanje behouden had. De verdediging van onze provincien wordt onmogelijk wanneer Frankrijk de Spaansche Nederlanden heeft ingenomen en, kunnen wij nu reeds moeilijk zijne overmagt wederstand bieden, wat zal het zijn zoo het onze naaste nabuur geworden, zooveel te meer in magt is toegenomen?

Maar er is nog meer. De uitdrukkelijke bepaling der tractaten verpligt ons om Spanje bij te staan en zulks zegt het of- en defensief verbond van 1673 in de meest duidelijke bewoordingen. Het is dus niet de erkentelijkheid voor de diensten in 1672 ons bewezen, noch de herinnering dat in 1678 wij den vrede gesloten hebben ten koste van onzen bondgenoot Spanje, ook niet ons belang hetgeen vordert dat het zijne overige bezittingen behoude, maar het is de uitdrukkelijke letter der tractaten, welke ons verpligt Spanje te helpen en zelfs noodzaken kan om met Frankrijk den oorlog te beginnen. Wanneer het nu duidelijk is dat èn ons eigenbelang èn de tractaten ons tot ondersteuning van Spanje en behoud der sterke plaatsen in de Spaansche Nederlanden dringen, blijft ons alleen nog te bewijzen overig dat wij daartoe eene werving doen en ons in beter postuur van defensie stellen mochten. Door eene wapening zullen wij de plannen van Frankrijk, dat zelf nog voortdurend wapent, kunnen tegenwerken. Ziet dit dat wij bereid zijn om Spanje te hulp te komen, het zal den oorlog minder ligtvaardig voortzetten. Maar meer nog zal onze vriendschap met Spanje daardoor bevorderd worden, want wanneer het ziet dat wij van zins zijn om aan onze verplichtingen te voldoen, zal het des te gerceder aan onze vermaningen gehoor geven en zelf tot de verdediging der Nederlanden meer bijdragen. De beste uitwerking der werving zal echter zijn het verkrijgen van een se-

kuur en goed accommodement. Want het is nog niet de kwestie of men oorlog zal voeren, maar alleen of men zich bij tijds zal wapenen en ondertusschen alle pogingen zal aanwenden om de verschillen op eene vreedzame wijze af te doen. Tot den oorlog is eene werving van 16,000 man te gering, wanneer men aan de groote magt van Frankrijk wederstand moet bieden moet men oneindig meer doen dan dat, maar tot verbetering van ons postuur en om kracht bij te zetten aan onze vredesvoorstellen, zal zij zeer voldoende zijn. Frankrijk ziende, hoeveel wij ons gelegen laten liggen aan het behoud der Spaansche Nederlanden, zal tot betere voorstellen komen dan het tot nogtoe ¹ met zooveel aandrang gedaan heeft, want wanneer men Frankrijk tot iets zal bewegen moet men door eenig vertoon van krachten klem aan zijne redenen bijzetten, anders is het tot niets te bewegen; wij hebben gezien hoe wij het moesten dwingen tot ontruiming van die plaatsen, welke het volgens den Nijmeegschen vrede aan Spanje moest teruggeven. Spanje verder zal onze voorstellen tot accommodement een gunstiger oorleenen wanneer wij ons zijne vrienden toonen; wanneer wij het daarentegen aan zijn lot overlaten, welk regt hebben wij dan om het tot den vrede met Frankrijk te bewegen en wat zal het ons antwoorden, wanneer wij van hem eischen om, zonder eenige onderhandeling, plaatsen af te staan, waarover wij geene beschikking hoege-naamd hebben? Maar wat zal het dan nog geven als een

¹ De voorwaarden waarop de Fransche koning den vrede zoude willen herstellen, maakte zijn gezant D'AVAUX aan de Staten bekend bij memorie van 5 November 1680. Zie D'AVAUX: "Negotiations" I, 187. (Paris: DURAND et PISSOT 1754). De koning vroeg Luxemburg of eenige plaatsen in Spanje of in Navarre, of Dixmuiden en Kortwijk. Zie ook "Consideratien over den toestand der tegenwoordige staatszaken van Nederlandt," 1684, pag. 11.

der Fransche eischen zonder eenige onderhandeling maar zoo terstond wordt aangenomen? Frankrijk zal er des te magtiger door worden en ons toch naderbij komen, dus zal juist datgene wat wij zoozeer vreezen gebeuren. En daarenboven welken waarborg hebben wij dan dat er geene nieuwe moeilijkheden zullen oprijzen en dat Frankrijk niet weder met andere eischen en andere aanmatigheden voor den dag zal komen? Welke zekerheid is er dan voor eene goede en eerlijke uitvoering van het accommodement? Dat Frankrijk trouweloos in het nakomen zijner verplichtingen is behoeven wij niet meer te bewijzen, dit is genoeg bekend en wanneer wij, hiervan bewust, toch blindelings met hem een verdrag sluiten, loopen wij de kans — en die is groot — dat alle opofferingen ons niets zullen baten en wij later toch den oorlog zullen moeten aangaan, en dan zullen wij ongewapend maar Frankrijk weder zooveel magtiger zijn.

Uw grootste bezwaar tegen de voorgestelde werving bestaat vooral in de vrees voor oorlog. Hoe gij de kwestie verkeerd stelt en onze bedoelingen miskent, hebt gij uit het bovengemelde kunnen opmaken. Het is onwaar dat wij den oorlog wenschen, wij willen den vrede, maar zijn niet bereid om tot behoud van dezen ons alles te laten welgevallen en willen dien vrede dan toch ook zoo, dat hij zeker zij en ons waarlijk rust geve. Gij vreest dat Spanje halstarrig zal worden wanneer het ons bereid ziet tot hulp en dat het dan alle accommodement, zelfs op goede grondslagen, zal afslaan. Gij ziet daarin echter verkeerd, buiten het bovengezegde herinneren wij U dat Spanje niets over onze troepen zal te bevelen hebben en bovendien zelfs verklaard heeft, tot een accommodement geneigd te zijn, mits dat dit sekuur, generaal en regtvaardig zij. Tot zulk een accommodement willen wij medewerken en, herhalen het nogmaals, kunnen dat alleen

door eene werving. Uw voornaamste bezwaar bestaat in de kosten dier werving, die gij meent niet te kunnen dragen. Het is waar dat het land reeds zware lasten draagt nog ten gevolge van vroegere oorlogen, maar zoo ver als gij het voorstelt, is het met ons nog niet gekomen. Men moet hetgeen men bezit trachten te behouden en de kosten die men besteedt om dit bij tijds te doen zijn niet alleen niet onnut, maar kunnen het beste uitwerken en grootere rampen in de toekomst verhoeden ¹, wij moeten nu onze voorzorgsmaatregelen nemen willen wij onze bezittingen niet later zonder bescherming aan roof en plundering zien blootgesteld. Eene ware zuinigheid leert het gevaar te voorkomen en voor het oogenblik zich geringe uitgaven te getroosten, om plotseling opkomende, des te hoogere kosten te vermijden. Hiermede hopen wij U voldoende het nut der werving te hebben bewezen, verklaren ons echter volgaarne bereid, wanneer bij u nog bezwaren daartegen bestaan, die te beantwoorden en op te lossen" ².

Het was twee dagen later (18 Nov.) dat de vroedschap in hare vergadering haar antwoord aan de Commissie uit de Staten vaststelde. Dit antwoord werd, wat den inhoud betreft, vastgesteld, doch verder aan den Pensionaris Hop ter uitwerking overgelaten, die tot deze Commissie het woord rigten en haar afschrift van het gesprokene geven zou. Hebben wij nu van de aanspraken der Bezending de copijen, van die namens de vroedschap gehouden kennen wij slechts het concept, uitvoerig wel is waar, maar over het algemeen verward gesteld, zoodat men om

¹ Men moet de dijken bevestigen voordat de storm komt.

² Deze rede bevat een zoo trouw mogelijk gemaakt uittreksel uit de propositie van FAGEL; ook de re- en dupliek hebben wij op gelijke wijze uit de officiële bronnen opgemaakt, die ook te vinden zijn in het vervolg van: Zaken van Staat, van oorlogh enz., van 1679 tot 1688.

den vorm alleen haast geneigd zoude zijn den Raadpensionaris gelijk te geven, die sierlijk en helder rede-nerde.

Al dadelijk begon de vroedschap met te zeggen dat zij nog niet overtuigd was en dus eene nieuwe conferentie wenschte. Men begeep elkander nog niet en was het zelfs oncens over de positie der kwestie. Volgens Hun-Ed.-Achtbare moest er gekozen worden tusschen oorlog¹ en aanneming door Spanje van een der zes postulata, vervat in de Memorie van d'Avaux van 5 November. Wanneer Hun-Ed.-Groot-Mogenden zeiden dat men zich in postuur van defensie moest stellen, begrepen zij den staat van zaken niet en vergaten geheel dat volgens de aanbiedingen van d'Avaux een goed accommodement te verkrijgen was, aanbiedingen welke men zoozeer verwaarloosde dat, niettegenstaande het verzoek van Amsterdam men daarover in de Staten-Vergadering geene deliberatien had willen aanstellen. De noodzakelijkheid dus om tot Spanjes verdediging te snellen en ons te wapenen vervalt geheel en al, want wij kunnen vrede krijgen en wat behoeven wij ons te bekommeren om een oorlog tusschen Frankrijk en Spanje, wanneer dit den vrede kunnende verkrijgen, dien weigert? Gij zegt: ons eigenbelang bindt ons aan Spanje en maakt dat het ons volstrekt niet onverschillig is wat er met de Spaansche Nederlanden gebeurt. Nu vragen wij, hoe kan men beweerden dat wij tot verdediging van eene provincie van een vreemd rijk in de bres zullen moeten springen en of wij niet reeds genoeg zullen doen wanneer wij slechts op onze eigene grenzen passen? Wat kan ons dwingen om meer te doen voor de Spaansche Nederlanden dan Spanje zelf doet?

¹ Den oorlog met Frankrijk noemen zij niet een simpel groot quaat, maar de zekere totale ruïne van den staat en speciaal van den handel

verliest het die, het zal zijn eigen schuld zijn. Niet-tegenstaande onze herhaalde vermaningen en de daarop gevolgde beloften van den Spaanschen gouverneur, bleven de middelen van verdediging verwaarloosd ¹; het leger dat men op 40,000 man zoude brengen, is nooit tot dat getal gekomen en nu nog geen 16,000 man sterk. Wanneer dus Spanje lijdt heeft het dit geheel aan zich zelve te wijten en kan het, bij zoo groote onachtzaamheid omtrent zijne eigene belangen, niet vergen dat wij voor hem de lasten van den oorlog op onze schouders zullen nemen, zonder dat wij op eenige hulp daarin rekenen kunnen, want noch de Keizer, die reeds met den Turk de handen vol heeft, noch Duitschland, noch eenige andere mogendheid zal ons bijspringen. Moeten wij ons voor de verdediging van Spanje weder de geheele magt van Frankrijk op den hals halen en ons aan eene herhaling van de rampen van 1672 blootstellen? Vordert ons eigenbelang dat wij ter wille van Spanje onzen handel verliezen? en dit zal het onvermijdelijk gevolg wezen, want Frankrijk zal onze schepen in zijne havens nemen, de zeeën zullen voor ons onveilig worden en de geheele Oostzee-handel zal uit onze handen in die van een onzijdig land, b. v. Engeland, overgaan, omdat Denemarken de partij van Frankrijk is toegedaan. Waarlijk deze gevaren zijn te groot dan dat wij niet trachten moeten daaraan te ontkomen. Maar geldt het dan inderdaad het behoud van de Spaansche Nederlanden en vooral van de Barrière, zoo noodig voor onze veiligheid? Herinneren wij ons de memorie van

¹ De Spaanse hadden noch macht noch discipline en ondertusschen ging haer verwaentheit soo verre, dat sij wilden dat men haer estimerde voor de ziele van de parthije, maer indien dat soo was geweest, soo soude het eene parthije gheweest hebben, die de ziele op de lippen hadde en gereet om den geest te geven. "Historie der ijdele" enz. pag. 34.

d'Avaux: Frankrijk wil geen oorlog, maar wil vrede en om dezen te verkrijgen, stelt het Spanje 6 voorwaarden alternativé en zal dus bij inwilliging van een van deze de algemeene rust van Europa kunnen bewaard blijven. De cischen omtrent den afstand van plaatsen in Spanje zal Spanje nooit willen inwilligen. In de Spaansche Nederlanden is Zijne Allerchristelijkste Majesteit met den afstand van Kortwijk, Dixmuiden of Luxemburg absoluut tevreden. Beide eerstgenoemde plaatsen liggen in de Barrière, maar Luxemburg? Het ligt geheel daarbuiten en is voor onze verdediging van geen belang. Laat Spanje dat dus afstaan en de vrede blijft bewaard. Deze eisch is niet te groot, Spanje verliest daardoor een stuk gronds, maar wiens schuld is dit? Wie heeft den oorlog verklaard? Hij die den oorlog begint heeft het zich zelve te wijten wanneer hij dit onvoorbereid doet en dus zijne landen voor de overmagt van zijne tegenpartij geheel open liggen.

Zullen wij nu de tractaten schenden wanneer wij bij Spanje aandringen op de aanneming van een der zes eischen? Het verbond van 1673 verbindt ons alleen dan tot eene oorlogsverklaring, wanneer pogingen tot accommodement gedurende die drie maanden gedaan, vruchteloos bleven. Wat is nu het geval? Frankrijk doet eenen voorslag tot vrede en daarvan hebben wij alleen te onderzoeken of de eisch, aan Spanje gedaan, onbillijk is. Wij wezen reeds aan hoe dit niet het geval is en hoe Spanje alleen zich zelve de gevolgen van den oorlog wijten kan. Maar ten slotte: kan ooit een tractaat iemand verbinden om voor de verdediging van de landen van den bondgenoot meer te doen dan deze zelf doet, of om die geheel alleen te verdedigen wanneer deze ze roekeloos in gevaar brengt¹?

Wij gelooven dit niet; wij willen ons aan de tracta-

¹ Men haalde hier den regel aan: ad impossibile nemo obligatur.

ten naar geest en letter houden doch ook niet meer doen dan dit: Spanje overhalen tot een accommodement opeen van de voorstellen door Frankrijk tot het einde dezes jaars aan zijne keuze onderworpen. Wij zijn door geheel Europa bekend als lieden, welke trouw de tractaten houden; wij willen dien roem ongeschonden blijven bewaren, de tractaten volgen, maar ook niets meer doen dan hetgeen waartoe deze ons verplichten.

Het doel dat Gij U bij de werving voorstelt zal op deze wijze niet verkregen worden. Wanneer men Frankrijk ontzag inboezemen wil zal men meer dan 16,000 man moeten werven. Tegen de groote magt van Frankrijk beteekent dit kleine getal weinig en zoo gij u verbeeldt daardoor betere voorwaarden te zullen verkrijgen, dan is dit eene inbeelding; Frankrijk wil niet meer toegeven en wanneer men zich niet haast zijne voorstellen binnen den bepaalden tijd aan te nemen, kunnen wij weinig hoop meer koesteren, aangezien het zijne eischen dan zeker verzwaren zal. Maar behalve dat de werving Frankrijk niet verteederen zal, is daarvan als noodlottig gevolg te vreezen dat Spanje hardnekkig wordt in zijne weigering en, op onze hulp en bereidvaardigheid steunende, de zaken tot het uiterste drijven zal. Maar hoe zou dan de werving het accommodement sekuur kunnen maken? Men moet Frankrijk kunnen dwingen of op zijn woord vertrouwen. Het eerste kunnen wij met die kleine werving en zonder eenige hulp uit Duitschland, niet; het laatste, meenen wij, kunnen wij met rede doen. Frankrijk wil den vrede, doet voorstellen daartoe en verklaart met inwilliging van een zijner eischen zich absoluut tevreden. Daarop komt het dus maar aan en dan is de rust verzekerd, terwijl wij ten overvloede dat accommodement door eene algemeene garantie kunnen doen bevestigen, welke alle mogendheden, die den Nijmeegschen vrede guarandeerden,

nu zooveel te eer zullen aangaan, omdat hun hierbij geene lasten opgelegd worden en de rust van Europa onverstoord blijft.

Wel verre nu dat onze bezwaren tegen de werving zijn opgelost of uit den weg geruimd, zijn zij onoverkomelijk. De kosten zijn groot, voor 4 maanden worden zij op 2 millioen geraamd, maar wie zullen deze betalen? Ons land is in zoo groot verval geraakt door den laatsten oorlog tegen Frankrijk, dat de uitgeputte burgers de lasten voor een nieuwen oorlog onmogelijk zouden kunnen opbrengen¹; de waarde der landerijen is enorm gedaald, onze handel kwijnt en onzekerheid heerscht in alle gemoederen. Door grove achterstallen worden onze provinciën gedrukt en Spanje zelf, dat ons nu tot onzen pligt oproept, blijft nalatig zijne verpligtingen te voldoen en betaalt zijne schulden aan onze admiraliteiten niet. Op wien zullen dan de kosten voor die werving nederkomen? Op ons, want de andere provinciën zullen daarin niet betalen. Van de zeven provinciën zijn Holland noch Zeeland, Vriesland noch Groningen tot een eenparig consent kunnen komen, en zelfs dan nog wanneer allen consenteeren zal Holland wederom, als altijd, het geld moeten voorschieten omdat de andere provinciën het niet hebben, en het zal zijne verschotten niet dan na lang wachten terug krijgen. Voeg hierbij nog eens de gevolgen van de werving, het embargo op onze schepen in de fransche havens, het verval van onzen handel welke naar Engeland overgaat, en kunt gij dan nog ontkennen dat wij schade lijden zullen? Eerst moeten èn handel èn scheepvaart weder tot hunnen ouden luister teruggekeerd zijn voor wij genoegzame krachten hebben kunnen

¹ En dat se particulierlijk soodanige fournissementen van penningen loven de gemeene contributien hebben gedaan gehadt, dat hare particuliere Finantien daerdoor meer dan 2½ millioen ten achteren zijn gegaen.

om Frankrijk wederstand te bieden, daartoe moeten wij ons voorbereiden, maar niet nu en overhaast handelen ¹.

Het is om deze redenen dat wij nog niet in de werwing kunnen toestemmen, maar veeleer vragen dat over de memorie van d'Avaux eene conferentie worde aangesteld, daarin zal het zonneklaar blijken hoe wij het wel meenen met het Vaderland, en wij maken ons sterk dat wij door kracht van redenen de overige leden tot onze gevoelens zullen overhalen. Het is het ware belang van het Vaderland dat ons terug houdt, niettegenstaande het groote leedwezen dat wij gevoelen, dat wij aan eene zoo luisterrijke deputatie als de Uwe, niet in alles ter wille kunnen zijn.

Op dit antwoord volgde eene tweede rede van den Raadpensionaris in de vergadering van Haar Ed. Achtbare van den 19^{den} November, en een laatste aanspraak den 21sten, bij welke gelegenheid de Prins van Oranje eenige woorden sprak en zijn misnoegen over het gedrag van Amsterdam nitte, dat zoo als het scheen alles alleen wilde regeeren. De vroedschap bleef weigerend antwoorden en Hop, in zijn antwoord op des Prinsen woorden, verklaarde dat het hem leed deed dat hij geen beter resultaat kon geven en dat dit den Prins boos maakte, maar dat regenten in gemoede niet anders konden handelen. Men spaarde geene mocite om elkander te overreden; van de zijde van H. Ed. Gr. Mog. bragt men nicuwe redenen bij of wees op den drang der omstandigheden; men bragt den Amsterdamschen regeerderen onder het oog hoe hunne meening omtrent het aannemen van een der fransche eischen in strijd was met de vroegere be-

¹ En dat dies tijt en beter constitutie van saken moet werden afgewacht en gevordert om den vrede eens vastgesteld, met geruster middelen van securiteit te conserveeren.

sluiten van H. Ed. Gr. Mog., en hoe zij door hun gedrag in deze de fransche partij omhelsden, ja hoe verre hunne voorliefde voor de franschen ging, daar zij de fransche eischen wilden aannemen als of deze het ultimatum waren, zonder te beproeven of niet nog minder bezwarende voorwaarden konden bedongen worden; hoe zij zelven erkenden dat men niet altijd rekenen kon op de trouw van Frankrijk in de uitvoering zijner verbindtenissen, en zij dus moesten inzien dat het beter was nu bij tijds en als het ware preventivé te doen wat later repressivé geschieden moest; hoe ongegrond hunne meening was, dat Spanje de eischen van Frankrijk zoude aannemen, welke hem toch reeds voor den oorlog gedaan en toen geweigerd waren, en hoe weinig een accommodement zonder inwilliging van Spanje zoude baten; hoe zwak hunne uitvlugten omtrent de tractaten waren, hoe hunne voorstelling van den nood der ingezetenen overdreven was, en hoe verkeerd het daarenboven was uit vrees voor nadeel in den handel zich alles te laten welgevalen, omdat deze van den overmoed van den vijand dan alles zou moeten verduren; hoe zij bevreesd voor den oorlog, omdat Frankrijk naderbij zou komen, door een accommodement juist datgene deden waarom zij den oorlog vreesden, en goedschiks aan Frankrijk plaatsen in die Nederlanden wilden afstaan, eindelijk hoe hunne meening omtrent de mindere waarde van Luxemburg op slechte begrippen van militaire verdediging rustte.

Alle deze vertoogen mogten echter niets baten, de vroedschap bleef bij haar besluit volharden en hare meening de eenig goede noemen. Zij zeide het koste wat het wil, den oorlog te willen vermijden, dien zonder bondgenooten niet te willen ondernemen, en zij bleef in het accommodement niets onbillijks zien. Toen men toch niets kon uitwerken, vertrok de deputatie ten laatste

om, wanneer hij verslag van de bezending doen zoude, door hunne gedeputeerden in de Vergadering van Holland te worden voorgedragen, en waarin met groote wijdluftigheid ¹ de oude redenen nog eens herhaald en breeder toegelicht werden, de houding der verschillende mogendheden in de kwestie der Spaansche Nederlanden werd nagegaan en de slotsom wederom nederkwam op het aannemen van een der fransche eischen ².

Deze kwestie van de werving liep, zoo als men ziet, zeer hoog; Amsterdam stond lijnregt tegenover den Prins, en beiden gebruikten hunnen invloed om die werving al of niet te doen doorgaan; zij lieten zich daarvan ook niet door derden afbrengen gelijk de pogingen van Dordrecht en Delft om de eendracht te herstellen, schipbreuk leden. Buiten Amsterdam waren ook nog de Staten van Vriesland en Groningen en die van Zeeland weigerachtig. In Zeeland was de tegenstribbelende stad vooral Middelburg, waar de vroedschap, toen zij voor de 20ste maal over die werving vergaderde, besloot bij hare weigering te volharden en daarover niet meer te beraadslagen, en toen de eerste Edele van Zeeland, de Heer van Odyck, den Burgemeester van Middelburg door dreigementen vrees aanjagen wilde en hem zocht te bewegen tot toestemming, eischte de stad op zoo hoogen toon satisfactie voor die beledigingen dat men toegaf, uit vrees voor te hoog loopende twisten. Ook Zeeland zocht de Prins te bewegen; eerst zond hij een brief aan de Staten van Zeeland, later kwam hij in persoon de Staten toespreken, ja zelfs nam hij na de ver-

¹ Wijdluftigheid is een woord van WAGENAAR. Voor dat wij de uitlegging van BILDERDIJK, "Gesch. d. Vaderl." Dl. X, pag. 154, als groot gerucht makend gelezen hadden, dachten wij aan breedsprakigheid.

² Die resolutie der vroedschap is van 23 November; in de vergadering van Holland van 26 November deden de Gecommitteerden hun rapport.

gadering elk der leden afzonderlijk en beproefde op hen zijne bijzondere overredingskrachten, doch te vergeefs, en — lezen wij — tot tevredenheid der gemeente. Middelburg bleef weigeren, Zierikzee stemde later half gedwongen toe maar weigerde eenige nieuwe belasting daarvoor in te voeren¹. Niets hielp hier, zij bleven de onnoodigheid en de groote kosten der werving aanvoeren even als Amsterdam, en daarop hunne weigering gronden. In Vriesland en Groningen ging het niet veel beter; eene voorgenomen bezending daarheen sprong af door het vroeg scheiden der Statenvergadering, maar de

¹ Missiven uit Middelburg van 16, 22 en 23 Maart; Missive van S. H. den Heere Prince van Orangien aen de Heeren Staten van Zeeland, van 16 Februarij, en antwoord van de Heeren van der Goes, van 25 Februarij, te vinden in de "Consideratiën over den toestand der tegenwoordige Staatszaken van Nederlant, door een liefhebber van 't Gemeenebest." 1684, onder N°. 2, 5, 4 en 8. In de Missive van den Prins leest men: "UEd. Mog. sullen seer licht begrijpen, hoe seer die discrepantie in deser tijtsgelegentheynt ons bedroeven moet, ende wy en kunnen niet anders dan voor een sonderling oordeel van Godt over desen Staat aanmercken, dat men in den tijt die de aldermeest wijsheydt en cordaatheynt omtrent alle Patriotten vereyscht, onder de regenten kan vinden menschen die liever door dispuyt en oppositie, swarigheden en difficulteyten willen doen voorkomen in saken die van een absolute nootsakeelijckheit zijn, niet alleen voor den dienst, maar voor de behoudenis van den Staet zelfs, als daar omtrent aan de rede plaats geven." Hij verklaart dat ook zijn eigen belang hem tot den vrede neigt, maar men moest sig door dien soeten en lieven naam van vrede niet laten verleiden. Zij moesten een goed voorbeeld geven en eene resolutie nemen overeenkomende met de herteljkheid der voorouderen. GOES verklaarde in zijn antwoord, 25 Februarij, door de sterk resonneerende Missive te zijn overreed, doch klaagt over de uytterste nood: "in een woord het vermogen ontbreekt." Zie "Resolutiën van Zeeland van 15, 19, 22 Januarij, 1, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 12, 21, 24, 25, 26, 27 Februarij, 11, 14, 15, 16, 20, 21, 22, 23, 27, 28, 31 Maart, 1 April en 27 Junij; van Middelburg van 19 Februarij, 20 en 22 Maart; Zierikzee 20 April."

weigering der werving werd hier nog hardnekkiger omdat zij met eene andere zaak dooreen gemengd werd. De resolutie der Algemeene Staten om 8000 man naar de Spaansche Nederlanden te zenden, was genomen bij afwezigheid van Vriesland en Groningen ¹. Zij waren daarover zeer gebelgd, en terwijl zij het Kapitein-Generaalschap van Z. H. niet erkenden, verzetten zij zich tegen dat besluit omdat zij daartoe niet medegewerkt hadden en riepen de regimenten, welke van hunne provincie waren, uit die 8000 man terug, welk besluit de Raad van State beantwoordde met de aanschrijving dat zij diegenen welke zonder haar verlof weg gingen, als deserteurs zou beschouwen. Hefstig werd in alle deze raadsvergaderingen gestreden, de heeren van Amsterdam zaten niet stil maar ook de Prins niet ², en hoewel de laatstgemelde feiten eerst

¹ De twist met Vriesland en Groningen liep ook nog al hoog, vooral toen de Algemeene Staten het zenden van nog meerdere troepen, circa 6000 man, naar de Spaansche Nederlanden hadden goedgekeurd. Zij namen alleen een einde met de trêves, die niet oneigenaardig een pool van ongerechtigheid genoemd kunnen worden. Zie o. a. de Resolutien van Vriesland van 22 en 25 Februarij en 15 Maart, drie Resolutiën van Groningen en Ommelanden van 31 Maart en van 12 Mei, eene eindelijk die van H. H. M. van 14 en 31 Maart en 12 Mei.

² In de papieren van WAGENAAR, berustende op het Stedelijk Archief van Amsterdam, vindt men een afschrift van eene eigenhandige Aanteekening van J. HOP, van 14 April 1684. Aan Burgemeesteren was berigt dat de Prins den Stadhouder van Vriesland den volgenden voorslag gedaan had, zoo hij die provincie tot consent der werving kon bewegen; 1°. de Prins zoude den Stadhouder uitbetalen 30,000 Rsd.; 2°. hem doen aanstellen tot Lieutenant-Generaal van de troupen van den Staet; 3°. hem doen hebben de verkiezing van den Magistraet in Groningen; 4°. bewerken dat hij werd aangesteld tot Lieutenant Stadhouder van de provinciën Gelderland, Holland, Zeeland, Utrecht en Overijssel; 5°. hem bij testament vermaken de Baronie van Breda en het graafschap Lingen. De Stadhouder had daarnaar geene ooren, en toen deed de afgezondene des Prinsen hem een anderen voorslag — doch hier breekt HOP af.

later — vooral in Februarij en Maart 1684 voorvielen — hebben wij gemeend ze hier te moeten vermelden, om het belang van de kwestie en de hevigheid van den strijd des te beter in hun geheel voor te stellen. Waarin lag wel de hoofdoorzaak van dit verschil? Naar onze bescheiden meening moeten wij deze niet alleen zoeken in den strijd tusschen de personen; de personenstrijd kwam hierbij en werd door velen alleen gezien, — van daar de hevige beschuldigingen in de vlugschriften dier dagen geuit, — maar het groote punt van verschil was de al of niet-tijdigheid van verzet tegen Frankrijk's aanmatigingen en het gevaar dat van daar steeds dreigde. Want dat men Frankrijk vreezen moest en dat geen land slechter te vertrouwen was dan dit, zagen beide partijen evenzeer in. Amsterdam erkende het gelijk de partij des Prinsen, en wanneer het al soms eene andere meening uit, dan ontbreken toch ook de plaatsen niet waar het dit zelf beaamt, en waar het dus bewijst alleen het tegendeel te hebben gezegd om zijne meening door te drijven. Amsterdam zelf stelt ergens het doel van het accommodement daarin, dat men zich tijd verschaffe om de financiën des lands te verbeteren en te regelen, en door bevordering van handel en nijverheid de welvaart te doen herleven; zich geheel te herstellen van de vroeger geleden schade, om later Frankrijk des te beter het hoofd te kunnen bieden en aan zijne aanmatigingen paal en perk te stellen. De Prins daarentegen was tot in het diepste zijner

¹ Velen onder de Hollanders concludeerden stracks tot den oorlog, en dit waren ongetwijfelt de verresienste of meest verlighste, maer d'andere liefhebbers van de ruste en andersints meer aen de commercie gehegt, sich bedienende van de tegenwoordige conjuncturen, om te doen begrijpen dat men den vrede met soo een machtige croon niet moet breecken, seyde dat haer sentiment was van de saecken tot een accommodement te brengen. "Historie der ijdele" enz., pag. 56.

ziel overtuigd van het groote gevaar dat uit Frankrijk steeds het bestaan der republiek bedreigde, en begreep dat de vijand die in 1672 hier het hoofd had gestooten, niet voor altijd van zijne veroveringsplannen had afgezien, maar nu omzigtiger en langzamer zou te werk gaan. De eischen van Frankrijk waren behalve dat zij schreeuwend onbillijk waren, tevens voor de republiek hoogst nadeelig, daar zij Frankrijk in de Spaansche Nederlanden vasten voet gaven en deze geheel voor hem open gelegd werden. De Prins wilde Frankrijk's plannen tegenwerken, zonder echter den oorlog te verlangen en meende dat, wanneer men zich wapende, Frankrijk zelf terugtreden zoude, omdat het scheen dat het de zaken niet tot het uiterste drijven wilde. Hoewel in de hoofdzaak beiden het eens waren, was de een echter van gedachte dat men meer toegeven moest dan de ander wilde. En wanneer men ons vraagt hoe dan deze zaak zoo hoog kon loopen, dan meenen wij het onnoodig hier voorbeelden uit de geschiedenis aan te halen ten bewijze voor de mogelijkheid dat eene nictige kwestie door bijkomenden strijd tusschen personen, welke elkanders overwigt en magt niet erkennen willen, hoog ernstige conflicten kan doen geboren worden, en antwoorden verder dat de latere gebeurtenissen de zaken niet weinig hebben verergerd.

Terwijl partijen aldus tegenover elkander stonden, kwam een nieuw incident op. De Ambassadeur van Frankrijk liet de H. H. Gedeputeerden van Amsterdam verzoeken om hem eene conferentie toe te staan en deze had, na voorafgaande goedkeuring van Burgemeesters, den 24sten December plaats, toen de Heeren Hooft en Hop zich ten huize van d'Avaux begaven ¹. Deze begon

¹ Van de zijde van Amsterdam wordt beweerd dat ze sedert jaar en dag D'AVAUX niet hadden gesproken. Deze echter verhaalt in zijne

met eene klagt over ongeregelheden in de beurtvaart tusschen Amsterdam en Rouaan, en toen de Heeren daarop wilden heengaan beloovende dat zij daarvan aan hunne meesters rapport zouden doen, hield d'Avaux hen terug, begon over de differenten met Spanje te spreken en deelde hun o. a. mede dat Zijne Allerchristelijkste Majesteit, ten bewijze van zijne vredelievendheid, besloten had den termijn voor de aannahme van zijnen eisch gesteld, te verlengen tot 31 Januarij 1684. Op eene vraag der Heeren wat de Koning na dien termijn zoude doen, zeide d'Avaux dat als Hun Hoog Mogende met zijn Koning wilden onderhandelen over een accommodement, deze zich zou verbinden om zijne troepen uit de Spaansche Nederlanden terug te trekken en om daar geene vijandelijkheden te plegen, mits men hem beloofde dat de Staatsche troepen in die Nederlanden niet zouden vermeerderd worden en dat ook zij geene vijandelijkheden plegen zouden.

De Gedeputeerden deden van deze conferentie rapport aan de vroedschap en kregen daarop in last om d'Avaux te

Negociations vele, zelfs nachtelijke bijeenkomsten met die heeren, zoo in lijnregten strijd met de opgaven der Amsterdammers, dat het moeilijk is uit te maken wien men gelooven moet. Wij hellen echter nog al over tot de zijde van de Amsterdammers; D'AVAUX was een snoever, die zich gaarne gewigtig maakte en aan zijnen meester hoog opgaf van de verstandhouding die hij met eenige hollanders hield. Dezulken noemt hij altijd "les republicains," of liever nog "les bien-intentionnés," maar de intentiën die hij dezen toeschrijft zijn zoo overdreven franschgezind, dat, zoo zijne berigten volkomen waarheid bevatten, die "bien intentionnés" eer landverraders, schurken, enz., dan hollanders geweest kunnen zijn. Ik voor mij geloof dus zeer weinig van hetgeen D'AVAUX over de drijfveeren der handelende personen vertelt. Over de waarde van de beweringen van D'AVAUX bestaat een boekje, aangehaald bij BILDERDIJK, "Vaderl. Gesch.," Dl. X, pag. 344, dat wij echter niet kennen.

verzoeken om deze intentiën des Konings aan H. H. M. of aan meerdere leden van dien bekend te maken, omdat zij deze conferentie niet geheim wilden houden en dus anders zelve deze zaken zouden moeten openbaar maken ter vermijding van alle achterdocht. Toen d'Avaux den 29sten December deze wensch werd te kennen gegeven, stemde hij daarin toe, doch weigerde de belofte omtrent het terugtrekken der troepen uit de Nederlanden te herhalen, de Gedeputeerden mogten die echter verspreiden. D'Avaux legde bezoeken af bij de leden der vergadering, bij den Raadpensionaris en ook bij de Heeren van Amsterdam en klaagde toen dat men alle communicatie met hem had gestaakt, zijne memoriën verwaarloosde en dat hij dus deze voorstellen van zijnen Koning niet in eene memorie bij H. H. M. kon indienen tenzij men hem beloofde dat daarover zoude beraadslaagd worden. Toen de Heeren van Amsterdam dit niet konden bewerken, zochten zij de gelegenheid om in eene conferentie met d'Avaux in bijzijn van andere leden der vergadering het gesprek op de fransche voorstellen te brengen en zoo doende meerdere leden bekend te doen worden met de genegenheid van Zijne Allerchristelijkste Majesteit tot den vrede. Daartoe zochten zij van de gelegenheid van eene conferentie over het schip la Règle en bij eene deputatie tot gelukwensching over de geboorte van den hertog van Anjou zich te bedienen. De laatste afzonderlijke bijeenkomst hadden zij met d'Avaux den 8sten Januarij, toen deze hun mededeelde wat er voorgevallen was bij dat compliment over de geboorte van den duc d'Anjou.

Dit is het kort verhaal der zoo beruchte conferentiën tusschen d'Avaux en de Heeren Hooft en Hop die met goedkeuring en op last van hunne committenten gehandeld hebben. Wij volgden hierin het officiëele verhaal later

namens de vroedschap zelve uitgegeven ¹, dat in hoofdzaak met andere berigten overeen komt. Doch er zijn berigten die van nog meerdere conferentiën melden en tijd en plaats daarvan zoo opgeven dat men aan heimelijke bedoelingen en onzuivere handelingen zoude gaan denken. Daarin wordt de zaak voorgesteld alsof de Heeren van Amsterdam d'Avaux het eerst hadden opgezocht, en alsof ereene zeer vertrouwelijke correspondentie tusschen Frankrijk en de Amsterdammers bestond. Hunne zamenkomsten hadden zij overigens niet geheim gehouden en Hop had zelfs in eene vergadering van de Staten, toen men daarover sprak, verklaard dat zij zich niet zouden stooren aan de meening der overige leden en daarmede zouden voortgaan, omdat zij daarmede het belang van het Vaderland meenden te bevorderen? Hunne verhalen van hetgeen in die conferentiën voorviel, geloofde men echter niet, men koesterde achterdocht en om zich te vergewissen, wilde men achter de verhalen komen welke d'Avaux zelf daarvan deed, men zocht zijne depêches magtig te worden en verzocht den Gouverneur der Spaansche Nederlanden zoo mogelijk die te doen onderscheppen. De marquis de Grana liet eenen courier van d'Avaux opligten en zond zijne depêches naar den Haag, welke de gemoederen van den Prins

¹ "Consideratiën, enz., No. 14, (officiël) verhaal van hetgene voorgevallen is in verscheyde conversatiën tusschen den Heer Ambassadeur van Vranckryck in den Hage en de Heeren Gedeputeerden der stad Amsterdam enz., overgegeven ter Vergadering van H. Ed. Gr. M. van 24 Februarij."

² Staten van Holland 18 Januarij 1684, voorstel tot het stellen van ordre op zamenspraken van Ambassadeurs met bijzondere leden der Vergadering. In zijn rapport zeide de Raadpensionaris: "zij waren in den hoogsten graad strijdig tegen de wettelijke ordre en forme van Regering en praedijceerden inzonderheid de vrijheid van deliberatie ter Vergaderinge."

en zijne partij hevig aan het gisten bragten ¹. De strijd verflaauwde daarom niet, de Prins kwam niet terstond met zijnen brief op en wachtte eerst tot men de werving bij overstemming zoude hebben besloten.

Reeds in het rapport der bezending naar Amsterdam, ingediend den 26sten November, was gezegd: "Dat de voorschrevene werving haren voortgang behoort te hebben ook niettegenstaande de contradictie of oppositie van Amsterdam en dat de defensie en noodige bescherming van den Staat door een lid alleen niet kan worden wederhouden." Van dit rapport was den afgevaardigden copie gegeven om de sentimenten van hunne principalen daarop te verstaan. De Heeren van Amsterdam namen den 2^{den} December weder eene resolutie — zij waren onvermoeibaar — en dreunden het oude liedje nog eens op. Het mogt niet baten, hunne muzick kon de ooren hunner medeleden niet bekooren, want na al dat geschrijf ², — nadat nog den 13^{den} Januarij door Gedeputeerden van Amsterdam was ingediend een Summier Vertoogh van nader redenen enz., — ging den 31sten Januarij de werving bij overstemming in Holland door, niettegenstaande het verzet van drie leden, waaronder natuurlijk Amsterdam, dat den 10^{den} Februarij daaraanvolgende protest liet aantekenen waarbij het weigerde daaraan te gehoorzamen en om ooit eenige lasten daartoe te dragen ³.

¹ D'AVAUX beweert dat de Prins zelf door zijne soldaten die depêches liet opligten.

² Ook in Zeeland werd bij overstemming in de werving geconsenteerd naar men zeide om den Raadpensionaris te sauveeren. Resol. Zeel. 23 Maart. Missive uit Middelburg (dat bleef weigeren en protest aantekende) van 23 Maart.

³ Ze bepaalden hunne verdediging echter niet bij schrijven. Bevreesd voor eene herhaling van den aanslag van WILLEM II op de stad, wierden zij soldaten voor hunne eigene verdediging, sloten de poorten, lie-

Deze was de stand van zaken, toen eindelijk de Prins met den brief van d'Avaux voor den dag kwam. In dien brief door d'Avaux aan zijnen Koning gedeeltelijk in cijfers geschreven, las men het volgende: "De Heeren van Amsterdam begccrig dat over mijne voorlagen in de Staten-Generaal gedelibereerd werd, hebben, toen zij van mij niet konden verkrijgen dat ik daarover eene memorie indiende, gezocht mij in de gelegenheid te stellen daarover eenige leden van die Vergadering te spreken en hen dus van den stand van zaken kennis te doen dragen. Na eenige mocite hadden zij die gelegenheid gevonden en wel bij eene deputatie ter gelukwensching over de geboorte van den Hertog van Anjou, toen ik door deze ook omtrent de sentimenten van mijnen Koning over den vrede ondervraagd werd. Doch later in een particulier gesprek drongen zij nogmaals bij mij aan dat ik toch eene memorie wilde indienen en hiertoe het verlof van Uwe Majesteit zoude vragen. "De Heeren van Amsterdam hebben mij ten uiterste geperst om deze permissie van "U. M. te obtineeren; en om te toonen, dat zij hun "uiterste vlijt aanwendden om deze zaak hierdoor te doen "gelukken, hebben zij mij verzekerd dat zij alle dagen "eenige stad van Holland in hun gevoelen zouden trekken, en dat zij er zoo even nog eene der voornaamste "op hunne zijde gekregen hadden, dat zij met allen ijver "arbeidden om zooveel uit te werken dat men de Spanjaarden tot een accommodement bragt, en dat indien "zulks niet geschieden kon, men in het geproponceerde "middel trad om de gerustheid in de Nederlanden te "mainteneeren. Zij hopen dat de Provinciën van Vries-

ten het ijs in de vesten open maken enz. enz. Zij deden daarin wel inconsequent maar enfin, zij handelden nu ten minste natuurlijk. WAGENAAR, "Amsterdam," I, 680 vlgg.

“land en van Groningen in hunne sentimenten zullen treden en hebben mij verzocht hun Gedeputeerden te spreken om hen nog meer te versterken.

“Eindelijk, Sire, ik kan U. M. verzekeren dat de Heeren van Amsterdam niets en versuimen van alles wat van hen dependeert en dat zij met een ongelooflyken yver en applicatie bij de andere steden aan houden.”

Verder meldt d’Avaux dat Amsterdam ondersteuning begint te vinden bij zijne medeleden in de Staten, maar dat de Prins, verbitterd daarover, eene desperate resolutie heeft genomen om tot de werving, bij overstemming, te doen besluiten. Maar hoezeer hij en Fagel wel zulk een besluit zouden kunnen doordrijven, zoude het hun weinig geven, aangezien zij het benoodigde geld niet hebben. “De welgeïntentioneerden vatten weder moed en als de Prins eens iets beproefde, zoude hij wel eens erg zijn hoofd kunnen stooten. Maar om de Heeren van Amsterdam te stijven, zoude het goed zijn dat ik verlof kreeg om eene memorie in te dienen of om eene conferentie met gecommitteerden te vragen, hoewel de Heeren van Amsterdam anders weinig gealarmeerd zijn over het gerucht dat ik geene propositien doe als om hen op tuijl te houden.”

Deze brief had op den prins en zijne partij gewerkt als olie in het vuur. Zij zagen daarin het klaarblijkelijk bewijs dat Amsterdam met Frankrijk heulde en geheel naar de inblazingen des ambassadeurs handelde. Zij namen over deze zaak een overhaast besluit¹ waarvan de gevolgen noodlottig waren. In de Vergadering van de

¹ Tusschen de onderschepping en de voorlezing van den brief verliepen zes weken. D’Avaux beweert dat men die gebruikte om den brief te ontcijferen. PHILALETHES, in het later te vermelden “berigt,” meent dat de Prins om het gewigt van het feit lang gearzeld had.

Staten van Holland van den 16^{den} Februarij vroeg de Prins het woord, om aan de Leden eene zeer belangrijke mededeeling te doen en verzocht hij de vergadering daarom de deuren te doen sluiten, zoodat niemand uitgelaten mogt worden, hoewel allen vrij konden binnenkomen, terwijl hij daarenboven twee Heeren, wien de zaak persoonlijk betrof, verzocht buiten te staan zoo lang daarover gehandeld werd. De Raadpensionaris gelastte daarop de deuren te sluiten — waartegen geen der Leden zich verzette — en beide genoemde Heeren, Hooft en Hop, verwijderden zich in een aangrenzend vertrek, gewillig en zonder eenige tegenstribbeling. Daarop ging de Raadpensionaris over tot het voorlezen van den brief van d'Avaux en verklaarde de Prins zijne pligten als Stadhouder te hebben vervuld en de zaak aan de deliberatie der Heeren over te laten, opdat zij besluiten zouden wat in deze tijdsomstandigheden moest gedaan worden. De Edelen begonnen met hevig uit te varen tegen Amsterdam ¹ en een groot rumoer ontstond in de zaal. Vele leden waren onthutst; de zaak viel hun koud op het lijf en zij waren niet op de hoogte daarvan; velen verstonden daarenboven te weinig — eenigen zelfs in het geheel geen Fransch ², om den inhoud van den brief, die hun gehaast was voorgelezen, naar waarheid te kunnen beoordeelen.

¹ De Amsterdammers waren er hun dankbaar voor. In de "Trouw-
hertige Aanspraek aan alle Borgers en Ingezetenen der stad Amster-
dam" leest men: "Vele van den Adel die den staet jaerlycks op vele mil-
lioenen komt te staen, van welke geen of weynigh diensten (zoo voor
't gemeen als particulier) en werd vernomen — in soo weynigh estime
voor den koopman hebben, dat het ouverdragelyck is, ja wordt bij
hun soo verachtelyk van dezelve gesproken, alsof zij deszelfs subjecten
waren; — deze scheursiecke roofvogelen en invretende kankers van
den staet — kunnen zy wel een broek in den mondt steeken of het
moet al van den koopman afkomen?"

² WAGENAAR "Vad. Geschied. XV, 181.

De buitenstaande Heeren kwamen in eens weder binnen; zij hadden zich misschien niet verre van de deur verwijderd ¹ en daarbij zal hun linker oor wel wat gesuisd hebben. Het tumult bedaarde bij hun binnenkomen niet — en geen wonder, want om binnen te komen sprongen zij over eene balustrade ² — velen riepen dat zij buiten blijven moesten, anderen verzochten het hun, allen weigerden in hunne tegenwoordigheid te debereeren, en zij zelve vorderden op hoogen toon te weten, wat men tegen hen had en verlangden dat die brief nog eens zoude gelezen worden. Natuurlijk ondersteunden de andere leden dezen hunnen eisch niet (het zou dan ook den schijn hebben alsof zij den brief niet begrepen hadden) maar de Heeren van Amsterdam wilden niet meer heengaan ³ en men moest in hunne tegenwoordigheid beraadslagen, welke straf hun voor die snoode handelingen diende opgelegd te worden ⁴. Men kon daarin echter geen besluit nemen, omdat men in deze buitengewone zaak eerst het gevoelen van de leden der vergadering zelve moest vernemen, maar terwijl de Gedeputeerden de zaak ad referendum namen en daartoe kopij van den brief kregen, besloten zij de papieren der Amsterdamsche Gedeputeerden te doen verzegelen en die in bewaring te laten van een der burgemeesters, totdat nader daarover zou beschikt worden; verder om deze geheele zaak onder belofte van geheimhouding mede te deelen aan Burgemeesteren en

¹ Dit beweert ten minste D'AVAUX. Negoc. II, 196 volg.

² Alweêr volgens D'AVAUX die de hoogte opgeeft van 4 voet. D'AVAUX II, 99.

³ Burgemeester HUYDECOPER wenschte hunne tegenwoordigheid; vooral die van HOP, omdat hij bij de vorige besoiunes niet tegenwoordig geweest was. "Aanteek. op Philalcthes No. 3.

⁴ Sommigen hadden aangedrongen op de inhechtenisneming der beide Heeren.

Vroedschap, de verzegeling der papieren alleen aan Burgemeesteren, hoewel Amsterdam deze ook aan zijne Vroedschap zoude mogen mededeelen. Na dit besluit gingen de Heeren van Amsterdam in alle haast naar Amsterdam ¹, om van het gebeurde rapport te doen. De Vroedschap, hoewel niet weinig bekommerd, was echter over den aangedanen hoon ten hoogste gebedgd en besloot hare gedeputeerden niet meer ter vergadering te zenden ², maar alleen de secretarissen der stad aldaar te laten tot het geven van bericht als andersints. Geheim hield ze de zaak in het geheel niet en dit was haar niet kwalijk te nemen, want ook van de andere zijde deed men dit niet en het half licht, dat daarover gelaten werd, was haar ten hoogste ongunstig en deed het volk aan verraad enz. denken, hoewel de zaak op lange na die kleur niet had. Zij stelde daarom eene missive op, gerigt aan hare medeleden ter vergadering, om haren nood te klagen over het aangedaan ongelijk. Zij beklaagde zich over de verzegeling van de papieren van hare gedeputeerden niettegenstaande

¹ De vergadering duurde van 11 tot 7 ure des namiddags. D'AVAUX II, 101, meent dat de Prins nog de keus had gehad tusschen twee betere handelingen, of hen te doen vatten, hun proces te doen instrueeren en binnen 24 uren hen te onthoofden, of om hen particulier bij zich te ontbieden, hun schrik aan te jagen en zoo voor goed ten onder te brengen.

² In het jaar 1684 was WITSEN Gedeputeerde in de Algemeene Staten. Met hem werden vele brieven gewisseld over deze kwestie, de geruchten daarover, enz. Die verzameling brieven door WITSEN ontvangen, bezit het Amsterdamsch Stedelijk Archief; daarin worden ook brieven van HOP gevonden, namens de Burgemeesteren geschreven — bij afwezigheid van de secretarissen. — Veel nieuws bevatten zij niet, duidlijk echter blijkt daaruit de verbittering tusschen de personen, daar zoowel de Prins als de regenten aanslagen op hun leven van elkander duchtten. Daarin wordt het onregt, Amsterdam aangedaan, genoemd “de verdrukte onnoozelheyt.”

hunne tegenkanting en hun aanbod om zich dadelijk te expurgeeren ¹; welke handelingen daarstellen een begin van crimineele procedure en dan nog wel op gronden, geput uit eenen brief, door een uitheemsch minister, geheel naar zijne meeningen en inzigten geschreven. Zij concludeerde tot ontzegeling van hunne papieren, omdat men hun verhoog van onschuld niet eens had willen onderzoeken of beantwoorden en hun dus regt weigerde.

Ook d'Avaux kwam tegen de uitlegging van zijnen brief op. Den 28sten Februarij diende hij eene memorie in, waarin hij zijne verwondering betuigde, dat men uit zijnen brief zooveel boosaardige dingen had gehaald ², terwijl zijne bedoeling alleen geweest was om zijnen Koningte overtuigen van de noodzakelijkheid dat hij eene Memorie indiende, waarbij hij op nieuw voorstagen tot den vrede kon doen en om van hem daartoe verlof te krijgen; dat hij, om deze vergunning van Zijne Majesteit te verkrijgen, de zaken zoo had gerapporteerd als hij geloofde het te moeten doen, zonder dat daaruit echter iets ter praejuditie van de personen, welke hij noemde, mogt opgemaakt worden. Verder toonde d'Avaux aan, dat men zijnen brief slecht ontcijferd en vertaald had, terwijl op enkele plaatsen het woordje *niet* uitgelaten of ingelascht en dus de zin verdraaid was ³.

¹ Een grond voor de verzegeling zoude de hoop geweest zijn om onder die brieven eenige van VAN BEUNINGEN te vinden en aldus achter zijn aandeel in deze zaak te komen.

² Men zal vragen: waarom kwam D'AVAUX niet op tegen het schenden van het volkenregt, daar men in vreedestijd brieven van een gezant van eene bevriende mogendheid had onderschept. De Fransche gezanten zijn anders nog al op zulke kwestien gesteld en D'AVAUX liet dit ook alleen omdat zijn Koning het niet goedkeurde; een bewijs te meer dat deze den vrede wel wenschte.

³ Onder de meest ongunstige beoordeelaars der handelingen van de

De zaak had groote ruchtbaarheid gekregen. De Heeren van Amsterdam lieten hunne protestatien enz., drukken; de vertaalde brief werd ook onder het volk verspreid en deze geheele zaak, die men en familie had willen behandelen, werd voor de publieke opinie bepleit. Beide partijen spanden hare beste krachten in en geschriften van allerlei soort verschenen in het licht. De rei werd geopend door eene "Missive van een Regent ter vergadering van H.-Ed.-Gr.-M. de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt, op den 16^{den} February 1684, present zijnde geweest aan een ander regent." De schrijver noemt zich Philalethes en was in de Christelijke kerk gedoopt als Gaspar Fagel. Deze omstandigheid was spoedig bekend en zoo zij het niet geweest ware, zoude men het ligt hebben kunnen gissen, want de groote helderheid der brochure, de logische redeneering en vooral het vermijden van herhalingen waren in die tijden geene algemeene hoedanigheden en herinneren ons aan de aanspraken voor de vroedschap van Amsterdam door den Raadpensionaris gehouden. De gang der brochure is deze: Eerst worden de gebeurtenissen van Februarij verhaald en de grieven, daartegen door de Heeren van Amsterdam ingebracht, onderzocht. Deze bestaan in klagten over 1°. het sluiten der deuren; 2°. het buiten staan der Heeren Hop en Hooft, en 3°. het verzegelen der papieren. — Het eerste was niet ongewoon en de Raadpensionaris had daartoe last gegeven zonder dat iemand tegen het voorstel iets in het midden had gebragt. Ook het tweede was van ouds gebruikelijk, zij, over wier zaken gehandeld werd, gingen zoo lang buiten de vergadering ten einde de vrijheid van deliberatie niet te be-

regering van Amsterdam behoort zeker VAN GOENS: "Politiek Vertoog," waar hij op pag. 20 tot 44 deze kwestie besprekt.

lemmeren, zelf was het wel gebeurd dat de Gedeputeerden eener stad zich hadden moeten verwijderen wanneer over zaken die stad betreffende, gehandeld werd. Dat de zaak die Heeren betrof, was zoo klaar als de dag; d'Avaux had ze wel niet bij name genoemd, maar had de Heeren van Amsterdam als zijne zegslieden opgegeven, en de H. H. Hooft en Hop erkenden met d'Avaux te hebben gesproken; dat zij dus de bedoelde personen waren was duidelijk. Tot de verzegeling was besloten op grond van den brief. Dat deze waarheid bevat, is aan geen twijfel onderhevig, niet alleen spreekt daarvoor de presumpcie dat een minister aan zijnen Koning de waarheid schrijven zal omdat hij die aan dezen verschuldigd is, al mag hij zich daaraan niet altijd houden met diegenen bij wien hij geaccrediteerd is, maar de daarin vermelde feiten komen met de werkelijkheid overeen en waren reeds van vroeger bekend. De moeite die Amsterdam bij de andere leden aanwendde om hen tot zijne sentimenten over te halen, was bekend, het voorgevallene in de conferentie over het schip la Règle en bij de gelukwensching ter gelegenheid van de geboorte van den hertog van Anjou, dat alles kwam uit en bewees de intrigues der Amsterdammers nog duidelijker. De propositiën omtrent Spanje door hen aan d'Avaux gedaan, komen geheel overeen met hunne adviezen ter vergadering of hunne particuliere gesprekken voor het openen of na het sluiten van deze. Hunne zamenspanning met Frankrijk blijkt dus ten duidelijkste, op de goedheid des Konings steunende, verzetten zij zich tegen de werwing, dreigden zij uit de societeit met de overige leden te willen gaan, enz. "Dit dan soo zijnde, soo dient men oock te weten of de Heeren van Amsterdam kunnen worden gescydt daarinne yets of yets groffelijcks te hebben misdaen, ick geloove niet dat die Heeren selfs kunnen

of willen in twijfel trekken dat het gundt in die voorsz. Missive gesecht wert gedaen te sijn, niet soude constitueren misdaden de Hoogheydt en Gerechtigheyt van den Stat en het welvaren van dien ten uysterste quetsende ende capabel om de ruïne van het Landt uyt te wercken; zij gingen in die tijden aan een Ambassadeur ontdekken de discrepantie die in den Staet tusschen de Leden was, over het uytvinden van middelen van accommodement," enz. Verder wordt in de Missive elke passage van den brief van d'Avaux uitgelegd als eene afspraak tusschen den Ambassadeur en de Gedeputeerden en het misdadige van hunne beloften aangetoond. De verzegeling der papieren was dus wettig wegens het ongeoorloofde der onderhandeling tusschen een Lid der Vergadering en een vreemden minister en dienstig om te verhinderen dat de zaak groote ruchtbhaarheid verkreeg.

In een P.S. wordt nog over de explicatoire Memorie van d'Avaux gehandeld, het ongeloofelijke van zijne beweringen aangetoond en de onwaarheid zijner uitleggingen bewezen.

Tegen deze Missive kwamen vele tegenschriften uit en alle redenen, goed of slecht, zonder onderscheid, werden daartegen te berde gebracht; de strijd werd met zooveel hevigheid gevoerd, dat de scheldwoorden niet achter konden blijven, eene soort van argumenten welke de kracht der overige niet bepaald versterkt. Het stuk had door den schrijver een officieel karakter, en het was daarom dat men van de zijde van Amsterdam besloot door een der hunnen de beweringen der Missive te doen wederleggen. Deze taak nam Hop op zich en zijn arbeid kwam uit onder den titel van: "Aanmerkingen op de Missive van," enz. Het geschrift is in twee kolommen gedrukt, de eene bevat de missive zelve, de

andere kantteekeningen daarop. De vorm der uitgave heeft dus voor ons weinig aantrekkelijks; wanneer men kantteekeningen gaat maken op eens anders werk, zoekt men te veel in elken zin iets te berispen, en wordt dus dikwijls verleid tot spitsvondigheden die men naderhand, bij een verwerken zijner aantekeningen tot een geheel, zelf inzien en weglaten zoude. Maar al te zeer is deze fout hier aanwezig; de S. weerlegt zijne tegenpartij zoo triomphantelijk en slaat haar zoo dikwijls dood, dat men zich begint af te vragen waarom hij haar dan toch maar niet begraaft ¹. In een woord: een gematigder antwoord zoude meer afgedaan hebben dan deze zoo heftig gestelde met scheldwoorden doorspekte rede-neringen. Wanneer hij kort en krachtig bewezen had, hoe de door ijver verblinde Philalethes, de in den brief van d'Avaux gemelde feiten gansch verkeerd uitlegt en hatelijk van correspondentie met buitenlandsche ministers spreekt daar waar niets meer had plaats gehad, dan het aanhooren van voorstellen van d'Avaux en het verwijzen van zijne verzoeken naar de Staten ², en had hij verder de onregtvaardigheid aangetoond van de procedure tegen hen begonnen met de verzegeling der papieren, terwijl men tegen alle beginselen van regt zondigende de beschuldigten niet had willen onderrigten van de punten waarop de beschuldiging gegrond was en zelfs hunne verdediging niet had willen aanhooren; had

¹ Beter is "Amsterdam gehoont en beleedigt in hare Gedeputeerden en papieren."

² "Ons gesprek strekte alleen om een voorslagh tot vrede en tot de behoudnisse van het overige in de Spaensche Nederlanden, die hij aan haar in 't particulier had gedaen aan de Staten en alle desselfs leden te doen bekend worden en door het overleveren van eene memorie aan H. H. M. in ordentlijke deliberatie te doen komen." Aantekeningen op Philalethes, No. 4.

hij gezwegen van dat sluiten der deuren, waardoor hunne belangen toch in het minst niet waren gekrenkt, hij zoude minder aanleiding gegeven hebben dat men zeide: qui prouue trop ne prouue rien, en de houding die daardoor aangenomen ware had meer waardigheid vertoond, de achterdocht die nog over hunne handelingen bestond, beter weggenomen. Men moet zich niet vernederen tot het wederleggen dier kleinigheden welke zich zelve wederleggen.

De groote punten van beschuldiging in de missive aangevoerd werden aldus beantwoord. Vooreerst werd aangetoond dat het nergens verboden was dat een lid der vergadering sprak met een vreemden gezant, dat daarvan overigens voorbeelden uit vroegere tijden bestonden, en dat toen in de vergadering van Holland eens over die kwestie was gesproken, men geen besluit daarin genomen had ¹. De grieven tegen het gebeurde op den 16^{den} Februarij worden nog eens breed uitgemeten en de waarheid der feiten, door d'Avaux in zijnen brief gemeld, erkend, maar de scheeve uitlegging, welke

¹ Zie Resolutiën Holland, 18 Januarij 1684. De kwestie blijft: was het geoorloofd dat leden van den Staat met vreemde ministers zamensprekingen hielden? C. VAN BIJNKERSHOEK, *Quaestiones Juris Publici*, Lib. II, cap. II. An singulae Provinciae foederati Belgii Legatos possint mittere, vel accipere? behandelt ook de voorvallen met d'Avaux. Hij zegt de kwestie hangt geheel af van de bewoordingen der Unie en "*Privatum utique licet colloqui de rebus publicis et licet, ea audire per quae quis doctior et melior ad publica consilia accedat, quin et, si ita videatur licebit suffragium suum addicere ut in munerum collatione passim obtinet et sine fraude cujusquam est.*" De resolutie van Holland van 28 Sept. 1662, slaat alleen op het verleen van publicke audientien niet op particuliere zamenspraken, mits deze met de noodige omzigtigheid gehouden werden. De S. eindigt met een heftigen uitval tegen WILLEM III. Vgl. VREDE, *Inleiding enz.*, I pag. 16.

daaraan gegeven was, gewraakt. De zaak was als het ware op den openbaren weg behandeld, de Heeren van Amsterdam, op last hunner stad handelende, hadden geen geheim van de conferentiën gemaakt en hetgeen daarin was voorgevallen had de stedelijke regering zelve reeds uitvoerig verhaald. De misdaden die men Amsterdam te laste legde bestonden alleen in de verbeelding der beschuldigers, zijne devoirs bij de andere Leden der Vergadering aangewend, waren niet van dien *intrigueerenden* aard geweest als voorgegeven werd, het was toch geoorloofd dat de Leden onder elkander over de zaken spraken; in verbindtenissen waren zij niet getreden noch met d'Avaux, noch met iemand anders, en de bewering b. v. dat zij op de goedheid des Konings steunende zich zoo sterk tegen de werving hadden verklaard, was geheel onwaar; reeds voor den 24sten December hadden zij hun consent daartoe herhaaldelijk geweigerd, en voor dien dag was de goede intentie des Konings hun evenmin als den anderen leden bekend. Philaethes beschuldigt Amsterdam van misdaden tegen de Hoogheyt en gerechtigheyt van den Staet te hebben gepleegd; wanneer hij kan aanwijzen waarin die bestaan, zal hij een groot werk verrigten, doch hij kan dat niet, want daarvan is geen zweem te vinden. De geheele *Mis-sive* wordt eindelijk als een zamenraapsel van logen en verdichtselen gebrandmerkt en de schrijver daarvan be hoorlijk met scheldwoorden overladen, waaronder dat van Vargas niet het minst treffend is ¹.

¹ Tot reconciliatie tusschen den Prins en Amsterdam zoude VAN BEVERNINGH een keer naar Amsterdam gedaan hebben doch vruchteloos. D'AVAUX, II, 223. Uit betere bron leeren wij dat de Keurvorst van Brandenburg naar Amsterdam VON FUCHS zond, die met VAN BEUNINGEN sprak; deze beweerde dat Amsterdam Z. H. zijns ondanks behouden wilde, die anders zich zelve en den ganschen Staat in 't verderf storten zou. Later sprak FUCHS met den Prins, met den Raadpensionaris

Buiten dit antwoord bestaan er nog zeer vele andere ¹, niettegenstaande den 10^{den} Mei een plakaat werd uitgevaardigd tegen de libellen; doch waar de wetgevers bij de overtreding der wet belang hebben, zal hunne bedoeling tegen hunne woorden gevolgd worden ². Zoo heeft men; een Antwoord door een patriot, een Brief

en ook met D'AVAUX. Hij zocht den Prins van gevoelen te doen veranderen, doch te vergeefs. WAGENAAR, XV, 196 vlgg. PUFFENDORF, enz.

¹ Buiten nog zoo vele andere pamfletten bestaat een Berigt van een liefhebber der waarheid — men ziet de waarheid had liefhebbers genoeg, het moet haar moeilijk geweest zijn eenen daaruit te kiezen en met hare goede gunsten te beloonen — dat, volgens eene schriftelijke aantekening op een exemplaar op de Amsterdamsche Stads Bibliotheek aanwezig, door HOP geschreven zoude zijn, het is mogelijk; heel mooi of bijzonder is het niet.

² Doch de drift om zijne overheid door te strijken scheen aan te wassen tegen het verbod. Men aasde er op, zegt WAGENAAR, Amst., I, 683, doch men doet, geloof ik, verkeerd met te denken dat de burgerij tegen de regering gozind was. WAGENAAR zelf zegt, t. a. p., dat de burgerij overtuigd was van de goede oogmerken der regenten, en in de menigvuldige samenspraaken, schuytpraatjes, extraordinaire couranten enz. allen meer voor het volk bestemd, vindt men van het tegendeel geene sporen, (de meesten daarvan zijn opgenomen in het vervolg der Consideratiën, onder de rubrick Alderhande Nouvelles van Staatszaken.) Een van de aardigste pamfletten — eene oase in die zandwoestijn — is het Heilsaam bericht aan alle die sich buyten haar beroep onderwinden van staatszaken te schrijven. (Vervolg enz. N°. 25). Wij lezen daaronder de volgende woordspeling: dat soo de Hoop op geen goede Hooft gesteunt hadde, het t'eenemaal met haar ware gedaan geweest. Hij vergelijkt den Staat bij een schip, de ingezetenen zijn de passagiers, doch de stuurman alleen heeft verstand van het stuur. Hij wijt de vele pamfletten aan te groote vrijheid daar een ieder schrijven en zijn schrijfjeukte bevredigen kan. "Hoort gijluyden het gekraay van den haan niet, die u wakker maakt? Want dewijl de haan kraayt soo laat ons zekerlijk weten dat het dag is en dat het hoog tijt is om te waken." S. besluit met het verhaal van een droom, waarin hij zich gelukkig en algemeen geëerd droomde toen hem de haan wakker riep.

van een goed patriot, eene Missive van N. N. enz., welke antwoorden soms door repliek en dupliek gevolgd werden, het een al heviger dan het ander. Over het algemeen vallen die stukken veel in herhalingen en bevatten weinig oorspronkelijks, zelfs geene nieuwe scheldwoorden. Wij bekreunen er ons dus weinig om. De Heeren van Amsterdam bleven protesteeren en op de vergadering kwamen zij niet, zonder hen kon weinig beslist worden, want zonder hen kon men geen geld heffen, en dit is toch de ziel van alle dingen: werven kon men ook niet, want op dat besluit den 31sten Januarij bij overstemming genomen, wilde niemand geld schieten ¹. Men stond dus tegenover elkander zonder iets te kunnen uitrusten; partijen waren niet weinig op elkander gebeten, en niet het minst verbolgen was de partij van de werving, want deze had door die verzegeling zich deerlijk de vingers gebrand. Zij had de publieke opinie tegen zich, welke aan het verhaal van Amsterdam geloof sloeg en deze overhaaste daad met schuinsche blikken aanzag terwijl men haar niet bewijzen kon dat Amsterdam met d'Avaux tot ongeoorloofde stappen getreden was, — want hoe te bewijzen dat tusschen drie personen iets anders gesproken was dan zij zelve zeiden en waarvan zij zeker wel geen proces-verbaal gehouden hadden ²? En wanneer men de zegels van de papieren afnam en deze ging onderzoeken, zoude de nieuwsgierigheid zoo groot zijn, dat wanneer men niets van belang vond, de teleurgestelde verwachting zich tegen de aanvallers keeren zou. En dat in die papieren niets stond was te vermoeden, vooreerst omdat de Heeren van Amsterdam zeer voorzigtig waren, en ten tweede omdat zij van die conferentiën, zooveel men kon nagaan,

¹ D'AVAUX verhaalt dat een Israëliet STASSO zulks weigerde.

² De ridderschap drong op het onderzoek der papieren aan.

meest mondeling rapport in de vroedschap gedaan hadden. De stand van zaken was dus niet zoo geheel gunstig; men had zich op een weg gewaagd, welke omzigtig betreden moest worden en waarvan men moeijelijk kon afgaan.

De zaak der Trêves of vrede ging ondertusschen voort; d'Avaux diende onderscheidene memoriën in, de Castel Moncayo deed hetzelfde, de Keizerlijke en Duitsche gezanten spraken ook een woordje mede, en aan conferentiën tusschen Gedeputeerden van H. H. M. en de respective gezanten was geen gebrek; de zaak ging daarom echter niet harder vooruit. Den 17^{den} Februarij diende d'Avaux eene memorie in waarin hij de belofte deed dat de Koning in de Spaansche Nederlanden gedurende twee maanden niet zou ageeren, wanneer na het sluiten van een 20jarige Trêves de Hollanders Spanje ook niet hielpen. Over het algemeen sprak hij bij deze en volgende memoriën op grootmoedigen toon; hij stond herhaaldelijk verlenging van termijn toe, maar leende geen gehoor aan tegenvoorslagen en verminderde de zijne telkens een weinig; had hij eerst goedgevonden dat de Trêves algemeen zouden zijn met insluiting van Duitschland, later had hij op die voorwaarde geen last meer; eerst bood hij vrede of Trêves aan, den 29sten April alleen den vrede, doch daar de Staten tot dezen minder geneigd waren, kwam hij weder tot de Trêves terug, en wanneer men hem met chicanes als anderzints lastig viel, dan weigerde hij daar-

¹ Buiten de memorie van 5 Novembër leverde D'AVAUX er nog een tiental, nl. den 29 December, 17 en 28 Februarij 1684; 13 en 28 April, 9, 15 en 16 Mei, 5 en 7 Junij, allen te vinden in de Consideratiën en Vervolg. Die van 15 Mei werd nog al aardig beantwoord door een getrouwen Hollander, welke den brief zeer getrouw nabootste. Het belagchelijke van D'AVAUX' grootmoedigheid komt daardoor des te beter uit. Vervolg enz., N°. 23.

mede zich in te laten ¹. De Castel Moncayo maakte zijne memoriën langer en betoogde de groote onregtvaardigheid der Fransche eischen, welke hij nooit zou kunnen toestaan ². Hij zeide dat Zijne Catholijke Majesteit te veel geleden had van de booze en goddelooze pretensiën van Zijne Allerchristelijkste Majesteit, dan dat hij nu niet een redelijk, zeker en generaal accommodement met inclusie van alle geallieerden vorderen kon. Het was niet de kwestie van eenige dorpen meer of minder, want de Fransche rooverijen bedroegen reeds oneindig meer. Ten laatste protesteerde hij tegen de onderhandelingen, beschuldigde de Staten van te heulen met den vijand en voorzegde het mislukken van het doel der Trêves, omdat Spanje nooit daarin zoude toestemmen. De Leden van het Duitsche rijk waren het verder onder elkander niet eens ³; te Regensburg besloten zij in dezen zin en in den Haag deden hunne gezanten voorstellen van een geheel anderen aard; op het laatst wilde d'Avaux zich met hen ook niet meer inlaten en met de Staten alleen sluiten, de andere zaken aan den gezant te Regensburg overlatende. Dat d'Avaux stouter sprak was daaraan toe te schrijven dat de Koning van Frankrijk zich aan het hoofd van zijn leger voor Luxemburg had nedergeslagen en deze stad belegerde. De Staten zagen dus dat het ernst was

¹ En chicanes waren het in den eigenlijken zin des woords welke H. H. M. maakten. Van den eisch van den Koning durfden zij niets afdingen, zij wisten te goed dat daarvan niets kon afgenomen worden, dan eens vroegen zij een tusschen-wapenstilstand van 2 of 4 maanden, dan eens was er kwestie of de termijn tot deliberatie den 18^{den} afge-loopen was, en meer van dat kaliber.

² De memoriën van DE CASTEL MONCAYO zijn van 7 Februarij 1684, 24 April, 3 en 9 Mei, 7, 9, 12 en 17 Junij.

³ Memorie van CRAMPICH, van 21 April. Keurvorstelijk Besluit van 22 April.

en begonnen meer het oor te leenen aan de vredesvoor-
slagen ¹, vooral ook omdat zij, van binnen verdeeld en
van buiten geen hulp verwachtende, niet bij magte wa-
ren iets uit te rigten. De Turken waren wel van Weenen
verdreven, maar de oorlog met hen dreigde lang te worden,
en daarenboven had Oostenrijk zeer geleden, zoo dat het
niet erg oorlogsgezind was en op de Lieden van het Rijk,
die zich Straatsburg zoo stil hadden laten afnemen, viel
niet te rekenen. Dit deed de Staten tot den vrede neigen,
zij durfden niet langer meer wachten, toen Luxemburg den
1sten Junij genomen was; om verdere veroveringen te voor-
komen, bleef hun geen ander middel dan de aangeboden
voorwaarden aan te nemen. Men moet tot hunnen lof zeggen
dat zij alles beproefd hadden om van anderen hulp te erlan-
gen, de Koning van Engeland had echter zijne tusschen-
komst geweigerd en de bijstand, welke zij van de Duitsche
gezanten op de Haagsche conferentie kregen, bestond al-
leen in goeden raad en woorden. Den 29sten Junij werd
het Bestand eindelijk geteekend ² en daarbij verbonden zich

¹ Zie de resolutiën der Stat.-Gen. van 2, 16, 20 Maart, 12, 13 April
en 24 Junij.

² Eindelijk zeggen wij en bedoelen daarmede den langen duur der
voorstellen en tegenvoorstellen. De onderhandeling zelve, toen men eens
verklaard had Trêves op dien basis te willen, ging uiterst snel, de
conclusie zelfs overhaast. Zeeland klaagde daarover bij resolutie van
27 Junij. Vervolg van Consid., N°. 1, pag. 87.

Het Tractaat der Trêves geeft DUMONT: "Corps Diplomatique", VII,
pars. 2 pag. 79. "Gr. Plakaat-Boek," IV, pag. 294. "Vervolg op de
Consideratiën," N°. 43.

Wanneer men nagaat hoe lang en ernstig D'AVAUX op den vrede
aandrong, dan vraagt men waarom wilde Frankrijk vrede en was het
tevreden met de cessie van een plaats die het op het laatst toch reeds door
kracht van wapenen veroverd had — want dat wij buiten Frankrijks
grootmoedigheid eene andere drijfveer zoeken, zal men ligt billijken.
WAGENAAR, XV, 158, stelt dat Frankrijk of den oorlog wilde vermij-
den, imminent geworden door het ontzet van Weenen, of onzen Staat

H. H. M. om door alle goede officiën Spanje te bewegen tot aannname der 20jarige Trêves, volgens welke alles in den toestand zou hersteld worden die door den Nijmeegschen vrede was in het leven geroepen, behalve dat Frankrijk behouden zoude: Luxemburg met 14 à 15 onderhoorige dorpen, Beaumont, Bouvines en Chimay met dependentiën, doch Kortrijk, Dixmuyden en verder veroverde plaatsen gaf het terug, waarvan de fortificatiën geslecht werden, alles indien binnen zes weken na teekening dezer conventie Z. Catholijke Majesteit de Trêves had aangenomen. Reuniën of aanhechtingen onder welken naam ook, werden verboden, doch twisten over plaatsen zouden aan de beslissing van den Koning van Engeland worden onderworpen tot 3 maanden na de ratificatie der Trêves. Frankrijk zoude zijne troepen terstond terugtrekken, maar indien Spanje de Trêves niet aannam, dan verbond het zich om geen oorlog in de Spaansche Nederlanden te voeren, mits de Staten hunne troepen daaruit terug riepen. Tot het sluiten van een Bestand te Regensburg stond Frankrijk nog eene maand toe. Deze Trêves mogt men laten guaranderen.

in verdeeldheid wilde brengen. Het laatste zoude het dan al heel slecht bereikt hebben, het eerste was nog niet zoo dreigend. TH. LAVALLÉE zegt dat LOUIS XIV de Trêves wenschte uit geldgebrek. Zie ook WAGENAAR, XV, 197. Frankrijk had een groot leger onder de wapenen en de financiën waren niet in uiterst gunstigen toestand, COLBERT was in den herfst van 1683 gestorven en den 28sten October kwam Spanje's oorlogsverklaring. Ook HENRI MARTIN, "Histoire de France," Tom. XIV, verhaalt de ommekeer van zaken die de dood van COLBERT te weeg bragt, doch schrijft de Trêves toe aan LOUIS' gematigdheid. "La politique de LOUIS XIV en Belgique, tout agressive qu'elle fût n'était pas dépourvue de prudence et eût pu même aller plus loin sans que la France eût lieu de s'en plaindre. Ce qui était excessif ce n'était pas le but, c'étaient les moyens dont la dureté irritait les populations contre la France," pag. 19.

Onder de teekenaren treffen wij den naam van Jacob Hop aan. Kort voor het sluiten had men eindelijk gehoor gegeven aan Amsterdam's dringende instantiën, den 24sten Junij werden de zegels van de papieren afgenomen en daarmede was de geheele zaak afgedaan. De Gedeputeerden namen weder de zitting in de Vergadering en ten bewijze dat men geen wrok over het gebeurde hield, koos men Jacob Hop, als onderteekenaar namens de provincie Holland. De belooning voor Hop was streelend, doch nog andere wachtten hem, niet minder vereerend dan liefelijk. Het aanzien dat hij in de stad Amsterdam verkregen had was niet gering. Toen zijne benoeming als Pensionaris moest hernieuwd worden, werd hij "in aanmerking van de goede en getrouwe diensten door hem aen de stad gedaen en die nog voor het toekomende van desselfs ijver, vigilantie en ongemeene bequaemheit te verwagten waren", voor zijn leven herbenoemd ¹. Eene andere belooning vrij wat liefelijker was voor hem het jawoord van Izabella Hooft, eene zeer schoone vrouwe, zuster van den Heer Hooft, met wien hij tot d'Avaux was gecommiteert geweest. Hun huwelijk werd den 15^{den} Augustus 1684 voltrokken, een feit dat Wagenaar zoozeer belangrijk voor de Geschiedenis van Amsterdam acht, dat hij een gedeelte van het bruiloftvers van Joachim Oudaen mededeelt.

De stad Amsterdam had dus gezegevierd, de Trêves waren geteekend en de werving was niet geschied, de Prins had moeten wijken, maar zijn terugtrecken diende om later des te beter den sprong te kunnen nemen. Hij was in 1672 in eene eigenaardige positie gekomen. Benoemd tot Stadhouder in een land dat juist zijn grootsten voorspoed gekend had in een tijd van stadhouderlooze

¹ Zie resolutie Vroedschap van Amsterdam 11 Julij 1685.

regering, had hij zich met eene bijna onbepaalde magt door den volkswil bekleed gezien. Hij had daarvan gebruik gemaakt om het Vaderland te redden, maar toen hij deze taak volbragt had, begon hij eerst de banden en grenzen van zijne magt te bemerken. Tot den vrede teruggekeerd, waagden de oude regenten weder het hoofd op te beuren en Willem vond ze dikwijls terug waar hij ze niet verwachtte. Het water dat men in de polders en over de landerijen had laten loopen om den voortgang der Franschen te beletten, was weder binnen zijne vorige oevers teruggebracht, het had sporen van verwoesting doch ook overblijfsels van den vorigen toestand achtergelaten. In vele steden was de wet verstoord¹, de nieuwe mannen van den dag deden de oude hunne plaats ruimen, maar die oude regenten waren daardoor niet voor altijd tot zwijgen gebragt, en omdat men vele bekwame mannen onder hen telde, was hunne stem niet als ongehoord voorbij te gaan. Willem III bragt die oude partij tot zwijgen, de min bekwame leden bedwong hij, de bekwame maakte hij tot zijne vrienden. Dit was echter geen werk van eenen dag, slechts langzaam kon hij dat voortzetten en dikwijls stuitte hij daarbij op groote moeilijkheden. Den laatsten ernstigen tegenstand bood Amsterdam tegen Willem III's genie in de kwestie die wij getracht hebben uiteen te zetten. Maar toen Willem III het niet met geweld zocht ten onder te brengen en vooral toen hij de zegepraal van Amsterdam zoo gelaten droeg en geene haatdragendheid toonde tegen deze stad, was zij ontwapend. Willem III handelde voorzigtiger, en Amsterdam dat geen volkomen gerust geweten had, was gestreeld door 's Prinsen vergeten en geneigd

¹ De Prins had geene de minste achting voor de wethouderschap der overige steden. WAGENAAR, XV, 196.

om hem te vriend te houden. De Prins ging later met zijne echtgenoot eens te Amsterdam dineeren en eenige Heeren werden zoo aardig gewonnen, dat de Prins hen voortaan onder zijne trouwste dienaren tellen kon. Hiertoe hielp het groote talent des Prinsen om de bekwame mannen die zijne tegenpartij opleverde op te merken, tot zich te trekken en door hen in zijn vertrouwen te doen deelen, tot de ijverigste dienaren van zijne plannen te maken. Daarbij kwamen later nog het aanzien en de luister welke de Prins verwierf en op het land zijner geboorte niet weinig weerkaatsten, maar juist de middelen om tot dien luister te geraken, leverde Amsterdam met kwistige hand ¹, zoozeer was deze stad door den Prins gewonnen en door en met Amsterdam vermogt Zijne Hoogheid alles.

Het is in het geheel onze bedoeling niet om te bewee- ren dat de Amsterdammers in eens geheel omkeerden en van des Prinsen hevige tegenstanders in een slag veranderden in zijne trouwste en volgzaamste dienaren; zulk eene ontkenning van het verledene was niet mogelijk en zou ook eigenlijk niet wenschelijk geweest zijn. De bekeering (om het zoo eens te noemen) der Amsterdammers geschiedde langzamerhand en zelfs niet dan nadat het oude geloof, al was het maar voor korten tijd, bij hen weder de overhand gehad had. Wat wij bedoelen

¹ Van de vele bekende feiten diene dit tot bewijs. Tot den jare 1795 toe werd op de jaarlijksche Balans van deze stad eene post van f100,000 aan de debet-zijde gevonden, zonder dat het bleek aan wien de gelden waren afgegeven, doch door van het eene jaar op het andere achteruit te gaan, is het bij gedaan onderzoek gebleken, dat die afgifte dagteekende van het tijdstip waarop WILLEM III den overtocht naar Engeland voorbereidde zoodat er alle reden is om het daarvoor te houden dat de regering dezer stad de gemelde som in der tijd ter beschikking van zijne Hoogheid gesteld heeft. D. J. VAN LENNEP "Redevoering" cit.

is dat na het verschil over de werving Willem III in Amsterdam een der hechtste steunpilaren van zijne politiek en een der trouwste bevorderaars van zijn plannen vond, en van de Amsterdammers eene ondersteuning genoot, welke hem des te meer waard was, omdat hij wist dat hij in hen geene slaafsche dienaren had. Wat men dus uit de verhalen van d'Avaux zou denken, dat de Amsterdammers meer gebeten waren op den Prins dan vroeger en hunne oppositie even heftig voortzetten, is, naar wij gelooven, onjuist en wij meenen dit des te meer te mogen opmaken uit de omstandigheid, dat d'Avaux voor de eindelijke eensgezindheid tusschen Amsterdam en den Prins slechts een enkele reden opgeeft. Hij schrijft die verbroedering namelijk toe aan de herroeping van het Edikt van Nantes, waardoor de Amsterdammers, van Frankrijk afkeerig geworden, zich in de armen van den Prins wierpen. Nu gelooven wij gaarne dat die vervolging der Hugenoten, welke in gansch Europa zoo diepen indruk maakte, voor goed bij onze voorouders alle sympathie voor den Koning van Frankrijk heeft uitgeroeid, maar men mag niet vergeten, dat naast de godsdienstige belangen die van de politiek stonden; in ons vaderland was eene partij die der Fransche alliantie was toegedaan en eene die van Frankrijk alle gevaren duchtte; aan het hoofd van deze laatste stond de Prins en deze heeft gezegevierd, maar zij heeft die zege niet alleen aan de herroeping van het Edikt van Nantes te danken, hare overwinning is daardoor in de hand gewerkt, bespoedigd zoo men wil, maar toch ook zonder deze zou Willem III zijne politiek hebben zien triomfeeren.

D'Avaux kleurt zijne verhalen overigens sterk, hij heeft b. v. van onzen Jacob Hop dingen verhaald, welke wij liefst vergissingen noemen. Hop bleef als Pensionaris der stad in drukken omgang met de voornaamste perso-

nen van het land en vooral met den Raadpensionaris. Nu vertelt d'Avaux dat den 21sten Maart 1685 in eene zitting van de Staten van Holland Fagel de Heeren van Amsterdam de les wilde lezen, maar dat Hop hem bedaard onderhanden nam en zulke krasse dingen zeide, dat Fagel met tranen in de oogen uit de vergadering weg liep: een feit, dat wij niet gaarne voor waar aannemen, niet alleen omdat het weinig met het karakter van Fagel strookt, maar ook omdat de vriendschap tusschen Hop en Fagel — waarvan wij uit latere jaren de meest ondubbelzinnige blijken hebben gezien — zulk antagonisme weinig waarschijnlijk maakt. Hop bleef nog eenige jaren Pensionaris van Amsterdam, volgens d'Avaux in zijn hart Franschgezind, maar hiervan is ons niet gebleken. Hij zoude ook zeer gewenscht hebben om naar Frankrijk te worden gezonden, zoodat hij op de verzekering van d'Avaux, dat Louis XIV hem gaarne zou zien, eene "grande joie" op zijn gelaat zou hebben laten blijken. Wat daarvan is weten wij niet, — maar al is het nu niet alleen omdat d'Avaux het zegt — wij zijn geneigd om daar aan geen geloof te hechten. Hop was jong; even dertig jaren oud en daarbij ambitieus; wij bedoolen daarmede niet dat hem eene gejaagde eerezucht bezielde, maar hij wilde goed doen wat hij deed en gaarne een werkzaam aandeel aan de zaken nemen. Zijne positie nu na den twist van 1684 was schitterend. Hij had bij gelegenheid van dien twist veel bekwaamheid ten toon gespreid en het geluk gehad dat deze erkend werd; hij was in zijne geboortestad gezien en geëerd en kon dus op dertigjarigen leeftijd eene schoone toekomst hopen. Dat

¹ Zie D'AVAUX "Negotiations," tome IV, page 9, 12, 13, 15, 17 en 159 (over het gebeurde met FAGEL in de zitting der Staten van 24 Maart 1685) voortis tome V, pag. 69, 87 en 98.

hij nu begeerd heeft om als gezant naar Frankrijk te gaan, is best mogelijk, maar dat hij gedacht heeft dat hij als een voorstander der Fransche belangen daartoe benoemd zou worden, is niet van hem te denken, daarvoor was hij te verstandig. Willem III was reeds 12 jaren Stadhouder en zou niet hebben toegelaten dat den Koning van Frankrijk een gezant gezonden werd die het werk, dat hij begonnen was en met taai geduld voortzette, verhinderen kon. Wij zeggen dit, terwijl wij voor een oogenblik nog eens aannemen dat Hop Franschgezind was, hoewel wij uit zijn later leven het tegendeel weten en in hem een der trouwste dienaren van Willem III leerden kennen.

Men heeft het reeds gezien, in den twist tusschen Amsterdam en den Prins was Hop geen hoofdpersoon; hij handelde geheel overeenkomstig den last, dien hij uit Amsterdam ontving. Hop was, dunkt ons, een uitnemend Pensionaris, want hij was als tot handelen geboren; hij was voortvarend, niet driftig, maar hij kon niet met de handen over elkander zitten. Spreken kon hij niet wanneer men deze kunst alleen aan goede redenaars toekent, maar hij was kordaat, hij zeide wat hij meende en sloeg den spijker op den kop; men moest bij hem niet met uitvlugten of spitsvindigheden aan komen, maar het gevolg was dan ook dat hij, na eens zijne meening helder uitéén gezet te hebben, deze niet van eene geheel nieuwe zijde wist te laten zien en zoo door andere nieuwe toelichting ingang te doen vinden. Wat zijn schrijven betreft dat was zeer uitvoerig en vooral met veel herhalingen, hij was niet kernachtig; hij had dikwijls zeer gelukkige argumenten, maar hij kwam er te dikwijls mede voor den dag, hij deelde echter dit gebrek, voor zooverre wij oordeelen kunnen, met vele zijner tijdgenooten. Hij had over het algemeen veel invloed, hij was energiek; hij had een karakter en het zijn toch

altijd deze welke de bovenhand houden ¹. Hij had overigens slag van met menschen om te gaan; zijne positie bragt daartoe wel wat bij, maar het meeste lag toch aan hem. Hij was een rijzig, welgebouwd man, frisch en eenigzins gezet. Van onder zijne groote paruik kwamen een breed voorhoofd, een groote neus, een paar flinke schitterende oogen te voorschijn, de lippen waren gesloten en om de kin een scherpe trek, die vastberadenheid en wilskracht aantoonde. Eene onderkin kwam daarbij in later dagen, maar ontsierde het gelaat niet. Zij gaf daaraan veel meer eene uitdrukking van tevredenheid en welvarenheid, die tot het geheel behoorde. Hop was levenslustig, hij versmaadde de genoegens des levens niet, maar hoewel hij eens beschuldigd werd van daaraan te veel gehecht te zijn, getuigt zijn geheele leven van groote werkzaamheid; hij was misschien een van die menschen, welke veel tijd hebben en veel doen, omdat zij het geheim kennen van alles op zijn tijd te doen, daarenboven had hij een helder verstand en was ras op de hoogte van de zaken. Ten slotte: hij was een goed vader en hoe dikwerf ook voor het heil van het vaderland buiten'slands, was hij niet te vreden voor hij weder te huis terug was en viel zijne meesters onophoudelijk lastig met het verzoek om te mogen terugkeeren.

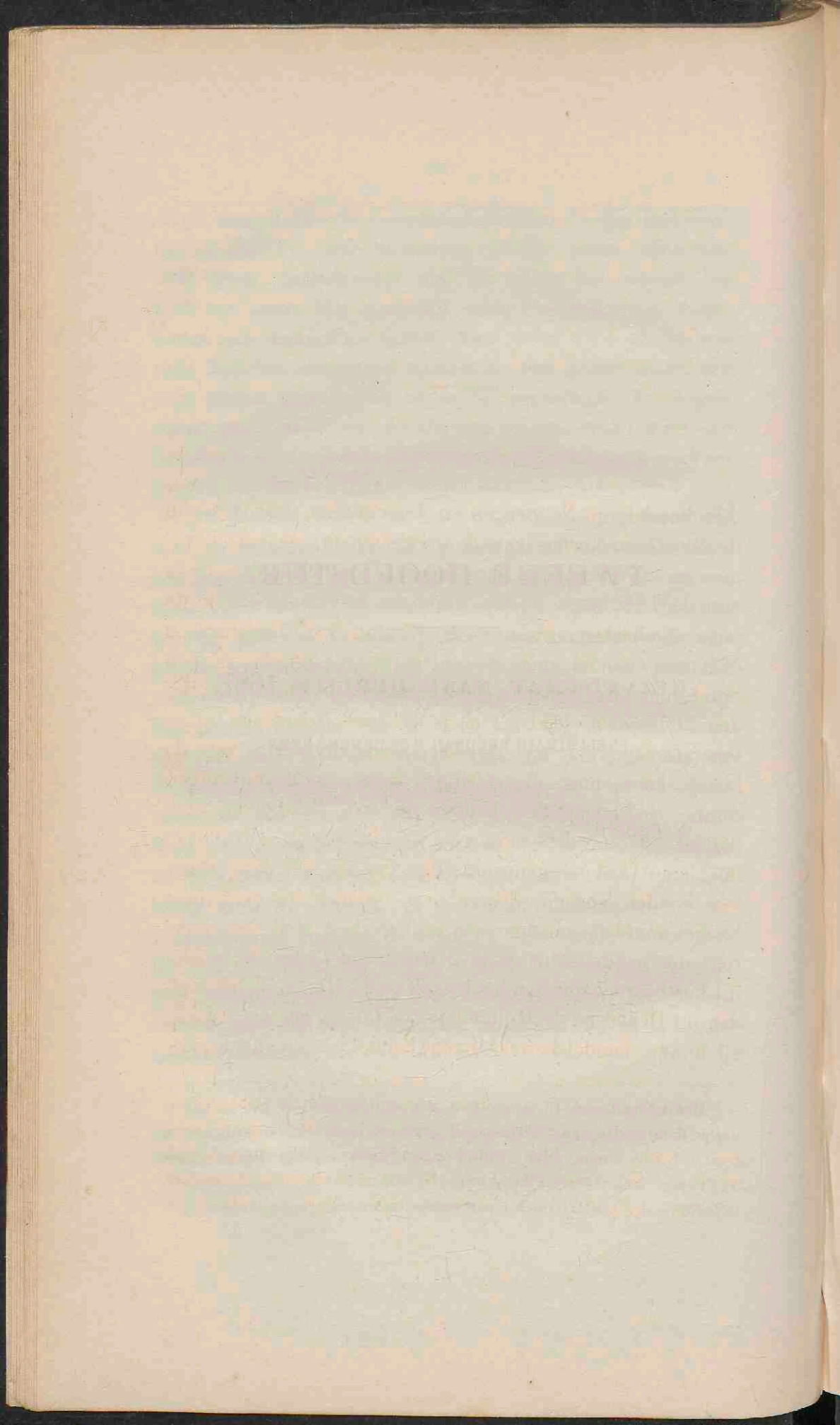
Deze is de persoon dien wij op zijn verder leven zullen volgen. Nadat hij nog drie jaren het pensionarisambt had bekleed, werd hij in 1687 tot gezant naar Berlijn benoemd; wat hij daar verrigtte, bespreken wij in het volgende hoofdstuk.

¹ Hij is ook eens beschuldigd van trots en hoovaardige manieren. Zie VREEDE: "Cott. dipl. et milit.," pag. 91. Zijn portret geeft WAGENAAR in het 16de dl. zijner "Vad. Hist."

TWEEDE HOOFDSTUK.

GEZANTSCHAP NAAR BERLIJN 1687.

PRELIMINAIR VERDRAG MET DENEMARKEN.

De handel op Noorwegen en Denemarken was een van de oudste en tevens van de voornaamste; de betrekkingen met Denemarken aangeknoopt, dagteekenden reeds van de 14de eeuw. Soms waren ze wel voor eene korte poos afgebroken, wanneer de Koning van Denemarken of onzen handel met zwaardere lasten dreigde, of den Sond voor onze schepen sloot, omdat de Republiek, bij den herhaalden strijd tusschen de twee Noordsche magten: Denemarken en Zweden, soms de partij van de laatste koos, maar die storingen waren nooit van langen duur. De kooplieden hadden te veel belang bij dien handel, de moeder-commercie — later ook wel die op de kleine Oost — genoemd, dan dat zij zich lang daarvan konden spenen; daarenboven vonden zij geen baat bij het middel, om door een oorlogsvloot zich den doortogt der handelsschepen door den Sond te banen, omdat dit kostbaarder was dan het kwaad zelf. Herhaaldelijk hadden de Denen en de Hollanders tractaten gesloten, waarbij zij hunne handelsbetrekkingen herstelden en het groote

¹ Het tractaat van 13 Aug. 1645, gewoonlijk, naar de plaats der onderhandeling, dat van Christianopel genoemd, maakte aan zulk eenen toestand een einde. Men vindt het bij DUMONT: Corps Diplomatique VI, 1, pag. 342. Groot Plakaatboek, II, 562 en in resumé bij DE REEDTZ. Répertoire des traités conclus par le Danemarck. Göttingen, 1826, p. 92.

punt van den Sondtol, de in- en uitgaande regten, op billijken voet regelden, doch ook meer dan eens had de Koning door de schoone inkomsten, welke de Sond hem opbragt, zich laten verleiden om den tol te verhoogen en daardoor weder die tractaten te verbreken. Daarenboven zag de Koning den handel der Hollanders bloeijen en hunne rijkdommen vermeerderen door de voordeelen, welke zij in zijne landen behaalden; hij benijdde hun die en om ze in de handen zijner onderdanen te doen overgaan, zocht hij deze tot handelsondernemingen aan te sporen en trachtte door vrijdommen, premiën als anderszins, hun deze smakelijk te maken. De Hollanders behielden echter gaarne hun eens verkregen monopolie, werkten, hetzij door oorlog, hetzij door andere middelen, dat streven des Konings tegen en dwongen hem tot herroeping van die verleende vrijdommen en immuniteiten.

Deze waren de voornaamste redenen voor de tractaten met Denemarken in 1645, 1647, 1666 en 1669 — om van de andere niet te gewagen — gesloten en waarvan het laatste in 1685 eindigde. In het jaar vóór den afloop van dit tractaat werden in den Haag onderhandelingen over een nieuw traktaat tusschen Denemarken en den Staat aangeknoopt ¹, doch het tractaat toen gesloten, werd door den laatsten niet geratificeerd, omdat men hier eerst na het sluiten het nadeelige van eenige bepalingen bemerkte ². De Koning van Denemarken nam kort daarna

¹ Te vinden bij DE REEDTZ, pag. 143; het was gesloten den 5/15 September. DE REEDTZ vermeldt, wel wonderlijk genoeg, dat het niet geratificeerd is.

² Toen dat tractaat gesloten was, kwam het ter kennis van de belanghebbende kooplieden, welke daartegen zoo gegronde bezwaren hadden, dat de Staten weigerden het te ratificeeren, tenzij Denemarken bij expresse verklaring hen geruststelde over die bezwaren, vooral tegen het bepaalde over de indicature der Nederlandsche schepen en de visitatie in den Sond enz., geopperd.

een besluit, waarbij hij verklaarde in het heffen van den Sondtol onderscheid te zullen maken tusschen bevriende en niet-bevriende mogendheden; hij stelde eene nieuwe tol-ordonnantie in Noorwegen vast en verleende buiten dien, om den scheepsbouw en den handel in zijne landen aan te moedigen, privilegiën enz. aan Deensche schepen.

De Staten uit wantrouwen tegen die maatregelen verboden, om den Koning tot herroeping daarvan te dwingen, bij wijze van *réprésaille* allen handel op Noorwegen en besloten tot eene belasting van *f* 20 op den invoer van elk last Noordsch hout. In den Haag liet Denemarken hierover de noodige vertoogen doen, doch men was over en weer verbitterd en kon elkander niet verstaan. De Staten eischten geheele herstelling van den ouden toestand, Denemarken wilde dien slechts gedeeltelijk doen terug keeren, beide bleven bij hunne eischen en op eene toenadering tusschen hen bestond geen uitzigt. De zaak was van groot gewigt. De Hollanders dreven meer handel op Noorwegen dan alle andere natiën te zamen ¹, jaarlijks voeren daarheen ca. 300 schepen, motende doorgaans van 400 tot 500 ton en bemand met 12 à 15 koppen; de aanvoer van scheepstimmerhout, ijzer, pelterijen, asch, teer en gedroogde visch, was zeer groot en gaf aan vele handen in Friesland, Amsterdam en Dordrecht werk. Zij verruilden die waren tegen specerijen uit hunne pakhuizen te Amsterdam, vooral zout, vreemde wijnen, wijnazijn, brandewijn, kaas, tabak en manufacturen ², welke

¹ Huur: de Hollandsche koophandel, Hoofdstuk IV, vertaald uit het Fransch, Amst., 1717 pag. 88 vlgg.

² Buitendien was er nog een bijzondere tak van handel, nl. die in magere beesten, welke alleen op Jutland gedreven werd. Deze handel was zoo belangrijk dat in 1687, naar men rekende, 32,000 stuks vee uit Jutland naar de Nederlanden waren uitgevoerd, kostende, buiten transport enz. aan inkoop gemiddeld 15 rksd. per stuk en belast met een uit-

zij of indirekt uit Holland of direkt uit Frankrijk, Spanje enz. aanvoerden. Deze handel, voor de Hollanders hoogst voordeelig, was voor den Noor onontbeerlijk¹; het hout diende tot scheepsbouw, maar dewijl men in Holland daarvan voorraad maken moest, omdat men niet met nieuw hout kon timmeren, bragt eene tijdelijke schorsing van de handelsbetrekkingen hier minder ongelegenheid te weeg dan in Noorwegen, want wanneer de Hollanders niet kwamen dan heerschte daar groot gebrek; allen die van den handel bestonden, van den houthakker tot de koninklijke schatkist, leden armoede, omdat zij hunne schatten niet te gelde maken konden, en dikwijls steeg op sommige plaatsen de nood zeer hoog. In onze tijden zou men zich van zulke omstandigheden nauwelijks een denkbeeld kunnen maken; de begrippen omtrent de almacht van den staat zijn zoo goed uitgeroeid, dat men met schouderophalen een besluit lezen zoude, waarbij eene regering den handel met een of ander land verbodt, de geest van zelfbehoud zou

voerregt van 2 rksd. Vroeger hadden de Denen die zelve naar Holland gebragt, doch nu kwamen de Hollanders ze in de stallen opkooopen. Eene vermeerdering van invoerregt door H. H. M. besloten, veroorzaakte groot ongenoegen in Denemarken.

¹ Dat Denemarken dien handel met Holland noodig had, blijkt vooral uit de omstandigheid, dat toen Engeland kennis kreeg van de onderhandelingen tusschen de Nederlanden en Denemarken en vernam dat de Hollanders verlangden behandeld te worden op den voet der oude tractaten, het te Koppenhagen liet verklaren, dat wanneer men dien eisch toestond, de Engelschen niet meer op de Deensche Staten konden handelen en aanbod, om wanneer men met hem préferablement boven de Nederlanders wilde onderhandelen, zich te getroosten dat zijne ingezetenen op een harder voet dan de Denen behandeld werden. Dit aanbod werd afgeslagen, men vond daarbij dus geen baat. De vriendschap met Engeland bleef men overigens aankweeken; toen de verhouding tusschen Engeland en den Staat scheef en gespannen werd, zond Denemarken eenen gezant naar Londen.

de menschen wijzer doen zijn dan hunne vaderlijke regering en de handel zou gedreven worden tegen het verbod in. Toen was het echter iets anders, alles ging nog zoo langzaam, dat jaren noodig waren om handelsbetrekkingen tusschen twee landen te doen aanknoopen en hoewel bij eene schorsing van de bestaande veel geleden werd, had men toch de zekerheid van de schade later in te halen. De toestand was en bleef echter abnormaal, een goed einde daarvan wenschte men algemeen en dus werd het aanbod van den keurvorst van Brandenburg, om tusschen de partijen als mediateur op te treden en hen tot een goed vergelijk te brengen, door beiden gaarne aangenomen. Doch al waren beide tot afdoening van zaken geneigd, ze wilden dit niet toonen door spoed daarmede te maken; Denemarken dat het meest leed, toonde juist de minste haast en bleef langen tijd eischen, dat men in Koppenhagen zoude komen onderhandelen, terwijl de Staten en de Keurvorst dit liever in Berlijn deden. Het gold een préliminair tractaat tot ophef van de wederzijdse bezwaarnissen en Berlijn, waar onder de oogen van den Keurvorst kon gehandeld worden, was daartoe de beste plaats; de Staten besloten daarom den 20sten Junij 1687 als Extra-ordinaris Envoyé daarheen te zenden den Heer Jacob Hop, Raad en Pensionaris der stad Amsterdam.

Hop, eerst den 16^{den} Julij zijne instructies ontvangende, nam den volgenden dag zijn afscheid en begaf zich op reis naar Bremen om van daar over de hoven van het huis Brunswijk, — Zelle, Wolfenbittel en Hannover — Berlijn te bereiken. Zijn last bragt dit mede, hij moest aan deze hoven in het voorbijgaan pogingen aanwenden om hen tot eene naauwe alliantie met den Staat te bewegen of, mogt dat niet gelukken, hen te weerhouden van een verbond met Frankrijk. Hop deed zooals hem gelast was, maar al had men een open oor voor zijne

verzekering, dat de Staat met zijne naburen in goeden vrede wenschte te leven, men had tegen eene alliantie vele bedenkingen, men was beducht dat Frankrijk hun dit euvel duiden en hunne naburen tegen hen opzetten zoude, en had verder een zwaar hoofd over den tegenwoordigen stand van zaken, voornamelijk omdat de geschillen over Holstein maar niet konden geschikt worden, en ten laatste, zooals de hertog van Wolfenbittel zeide: "Monsieur, il faut avoir de quoy." Doch de Staten behoefden niet ongerust te zijn, dat men met Frankrijk zich zoude verbinden, men wilde dit met niemand doen, maar alleen zich "à l'abri" stellen en kon men Hop niet beloven dat men met Frankrijk geenerlei alliantie zou sluiten, omdat men in die belofte nog meer bezwaren zag, men betuigde hem bij hoog en bij laag dat men den Staat altijd genegen was en blijven zoude. Hop moest zich daarmede tevreden stellen en kon dit des te gereeder doen, daar hij wist dat een aanbod van Frankrijk tot het sluiten van eene defensieve alliantie te Zelle was afgewezen, naar men zeide, omdat Frankrijk verlangde dat men ook zijne bondgenooten zou bijstaan, doch waartoe misschien de jalousie dat Frankrijk met Hannover, buiten Zelle om, handelde, wel had medegewerkt. Hoe dit zij, voor het oogenblik had de Staat aan die alliantie nog geene behoefte en hij stelde zich met die algemeene betuiging tevreden; Hop riepen gewigtiger zaken te Berlijn, waar hij 4 weken na zijne aankomst te Bremen, den 29sten Augustus aankwam en terstond zeer vriendelijk ontvangen werd.

Met het ceremoniëel, dat aan gezanten van den Keizer en gekroonde hoofden toekomt, ontvangen, werd zijne aanspraak door den Keurvorst in "seer obligeante en teedere expressiën" beantwoord, hij verklaarde Hop, dat hij den Staten zeer genegen was, waarvan hij vele bewijzen gegeven had en bereid was in het vervolg nog vele te ge-

ven. Tot zijne commissarissen, welke voor hem het werk der mediatie verrigten moesten, benoemde de Keurvorst de Heeren von Fuchs en von Meynders. De eerste, der Hollandsche alliantie toegedaan en reeds van vroeger aan Hop bekend — hij had namelijk in 1684 namens den Keurvorst getracht vrede te stichten tusschen de stad Amsterdam en Prins Willem III, — trachtte hem zijn verblijf te Berlijn aangenaam en zijn werk gemakkelijk te maken; de tweede, een man meer van het hof dan van zaken en die geene kennis hoegenaamd van handel en scheepvaart had, behoorde tot de Fransche partij en helde in deze zaak naar Denemarken over; hij werkte Hop tegen en deed dikwerf de goede bedoelingen van von Fuchs schipbreuk lijden. Den Keurvorst zelve waren die sympathiën van von Meynders ook zeer goed bekend; het was daarom dat hij bij zijne eerste particuliere audientie aan Hop de waarschuwing gaf, om met von Meynders over de Deensche zaken alleen te spreken, terwijl hij met von Fuchs alles mogt bespreken, zelfs datgeen wat hij met den keurvorst in het particulier behandelde. Aan een hof als dat van den grooten Keurvorst, bekend om de gemakkelijheid, waarmede men met alle mogendheden verdragen sloot, moesten alle partijen vrij hare stem kunnen doen hooren; elk voerde daar op hare beurt eens den hoogsten toon en waar geene op langen duur kon bogen, moesten zij van elkanders gelijkheid overtuigd zijn. Bij den aanvang reeds ondervond Hop moeilijkheden; de Fransche gezant deed zijn best om hem het leven zuur te maken; bij den Keurvorst zocht hij hem te schaden door te vertellen, dat hij in des prinsens ongenade gevallen en daarom met deze zending verwijderd was, — niet onaardig gevonden; — dat de Staten den Keurvorst om den tuin leidden en dat van die mediatie niets komen kon, omdat de Staten niets zouden willen inschikken,

dat Hop dan ook bijna tot niets gelast was en de zaken aan den gewonen resident Ham bleven toevertrouwd. Wanneer Hop het geringste misverstand met den een of ander had, dan kwam de Fransche gezant er bij en zorgde voor het noodige bijwerk. Zoo rees er een klein verschil tusschen Hop en zijne commissarissen; hij verlangde dat de conferentiën te zijnen huize zouden worden gehouden, zij, dat men op het slot bijeen zoude komen en Hop gaf toe, omdat het slot als neutrale plaats door gezanten van beide partijen des te beter kon bezocht worden, toen kwamen kleine beleedigingen van von Meynders en een paar geestverwanten, enz., enz.; alles liep echter tot genoegen van Hop af daar de Keurvorst zich in die zaken mengde. Onze jonge gezant zond echter van al die billesées geen bericht en toen daarvan toch eenig gerucht in zijn vaderland zich verspreidde, werd hij gedrongen daarvan een omstandig verhaal te geven, waaruit voldoende blijkt, dat hij cordaat wist te handelen, waar het den eerbied, aan zijne meesters verschuldigd, gold; terwijl de Keurvorst hem gelijk gaf, wist hij tevens zoo te pas een hoogen toon aan te slaan, dat voor het vervolg aan alle die nietigheden een einde was gemaakt.

Toen Hop in Brandenburg aankwam, was de Deensche gezant, de Heer von Lenten, nog niet gekomen; eerst eene maand later dan Hop verscheen deze voor den Keurvorst. De punten, welke von Lenten aan den Keurvorst voordroeg, geven reeds dadelijk het standpunt aan, waarop Denemarken zich plaatste. Het betuigde zijne gereedheid om de vriendschapsbetrekkingen met de Vereenigde Provinciën te hervatten, mits deze de hinderpalen, welke zij aan den Noorschen handel hadden in den weg gelegd, wegnamen, terwijl de Koning verklaarde van zijne zijde reeds alle grieven te hebben opgegeven door het bevel aan zijne ambtenaren gegeven, om de tol-ordonnantie te

schorsen. Deze voorstelling was echter onjuist, H. H. M. vorderden meer; zij kwamen wel met slechts eenen eisch op: herstelling van den toestand tijdens de vorige tractaten bestaande, maar bedoelden daarmede de afschaffing van al hetgene in strijd met dien was ingevoerd, speciaal eene opheffing van alle privilegiën aan Deensche schepen toegekend, en de intrekking van de tolordonnantie, zoodat de Nederlanders wederom veiliglijk met allerlei waren de Noorsche en Deensche kusten zouden kunnen aandoen.

De veiligheid van het grondgebied van den Koning van Denemarken hing voornamelijk af van eene goede vloot. Maar die te verkrijgen was zoo gemakkelijk niet en de Koning moest daartoe alle dienstige middelen aangrijpen. Daaronder was een van de voornaamste dat hij de schepen door zijne onderdanen uitgerust, groote voorregten toekende, onder verpligting om hem in den oorlog te dienen. Hij verbeeldde zich op deze wijze in tijd van nood eene goede vloot bemand met bevaren matrozen, te zullen hebben en zich daardoor zijne landen verzekerd te zien, terwijl — en dit was lang niet verwerpelijk — de handel van de Denen werd aangemoedigd en aangespoord om, met eenige kans van slagen ¹, de concurrentie met vreemden te wagen. Vreemd was daarin niets, ieder vorst handelde zoo voor zijn volk; onregtvaardig ook niet, want een vorst mag zijne

¹ De berekening faalde echter wel eens. De invoer van zijde in Denemarken was verboden. Dat verbod veroorzaakte dat voor nog slechter stoffen dan de vreemde eens zooveel moest betaald, dat de winkeliers van de taxatie der fabrikanten afbankelijk waren, en dat toch die fabrieken niet konden blijven bestaan; dat hun fonds opging, zoodat de Koning een besluit nam waarbij hij voogden van minderjarigen authoriseerde hunne penningen daarin te beleggen tegen een evenredig deel van de winst of tegen 5 pCt.

eigene onderdanen toch wel privilegiën schenken en hen van lasten ¹ vrijstellen? Eerst konden alleen groote schepen die voorregten deelachtig worden, doch later werden zij zoo algemeen, dat zelfs "schepen die naauwelijks een pothuis van een cajuit en een verdek bekwaam om een afbrandend stuk kanon te verdragen met laat staan eenige sortable monture om Zijne Majesteit ten oorloge te dienen, voeren kunnen," onder het groote getal — volgens Deensche opgave 50 à 60, naar eene begrooing van Hop wel 200 — werden opgenomen. Eene ordonantie van 3 April 1683 onderscheidde 4 soorten van schepen, naarmate zij 36, 24, 12 of 6 stukken voerden; de laatste moesten zijn van 50 last. De twee eerste soorten heetten "defensions-", de twee laatste "excmptions-schiffe." Door eene latere tolordonnantie kregen zij nog veel grootere voordeelen, vroeger waren hun voornamelijk vrijdommen van tollën verleend, toen werd vastgesteld dat vreemde schepen welke goederen, niet uit hun land oorspronkelijk, aanvoerden, daarvan vierdubbelen tol betalen moesten, — werd de invoer van azijnen, zout en Fransche wijnen uit de Nederlanden verboden en werden deze waren direkt door vreemde schepen aangevoerd, met hooger tol belast; eindelijk mogten vreemde schepen in de rijken van den Koning van Denemarken niet van de eene op de andere haven varen. Met deze belcmmeringen en tegen deze voorregten was de handel voor de Nederlanders onmogelijk geworden, en daar zij liever geen handel drevven dan dat zij de voordeelen daarvan in andere handen

¹ De Denen zeiden dat ook de Zweden zulke geprivilegiëerde schepen hadden en zelfs met aveu van H. H. M. Dat was waar, doch zij verzwegen dat toen Zweden in 1640 die soort schepen had ingevoerd, het op de klagten van H. H. M. die tot een klein getal beperkt en slechts zeer matige privilegiën daaraan toegekend had, omdat men zag welk ongelijk de Staat daardoor leed.

zagen overgaan, hadden de Staten eerst de vaart op Noorwegen verboden en tevens eene belasting van *f* 20 op elk last Noorsch hout gelegd, en later nog eene nieuwe belasting ingevoerd van *f* 20 per last van elk Deensch schip dat in de Nederlanden eene lading innam of loste ¹.

Dat verbod dateert van 28 Maart 1687. H. H. M. wilden het niet opheffen, wanneer de oorzaken die het in het leven hadden geroepen, niet ophielden. Denemarken had daarnaar geene ooren, maar bood aan de tolordonnantie te schorsen en dan verder de Nederlanders te behandelen op gelijken voet als in het generaal de onderdanen van den Koning. Dit laatste nu was niet genoeg, niet omdat de Koning zijne onderdanen slecht maar veeleer omdat hij de meeste hunner te goed behandelde. De gelijkstelling toch zou niet anders beduiden dan dat alle Denen geprivilegiëerd zouden worden en de Nederlanders als gewone onderdanen behandeld, niemand zouden kunnen vinden met wien zij gelijke regten hadden. Maar het eerste punt zelfs meende Denemarken niet opregt. Buiten de voorregten in die ordonnantie aan de Denen toegekend bevatte deze nog vele bepalingen omtrent hoogere belasting, terwijl bijna alle waren welke door de Nederlanders gewoonlijk werden aangevoerd daarbij verboden waren; voorts had men in Noorwegen nog den uitvoer van eenige houtsoorten, vooral eiken, verboden, en zoo was buiten de verdere

¹ Tegen het verbod van handel werd van Deensche zijde aangevoerd: "Wanneer een handel maar vrij en open is vind een koopman selfs of profit daarbij is. Bijaldien hij sulcx niet gewaar wert hout de handel van selfs op, doch isser profit bij soo continueert deselve, maar allen handel en commercie in 't generael tegen een naburigh potentiaet bij placcaet te verbieden en op te houden, geschiet wel onder vijanden, doch dat sulcx onder vrienden," enz.

bezwaren van meerdere belasting, visitatie en meting der houtschepen als anderzins die geheele ordonnantie op den in- en uitvoer eigenlijk een verbod daarvan. Denemarken wilde deze nu wel schorsen en beweerde zelfs dit reeds gedaan te hebben, maar was daarin niet geheel te goeder trouw, want als bewijs van die schorsing wilde het de verklaringen van twee Nederlandsche kooplieden opdringen, die bij de doorvaart door den Sond eene civiele behandeling ondervonden hadden. En toen de Envoyé van H. H. M., welke gehoord had dat deze attestatie door knoeijerij was verkregen, met regt vroeg om copij te mogen hebben van de orders door Z. M. aan zijne tolbedienden den 9^{den} Julij gegeven totschorsing der rolle, omdat die civiliteiten nog niets voor het vervolg bewezen, draalde men daarmede zoolang mogelijk, en toen zij eindelijk kwamen, bleken zij maar half voldoende.

De onderhandelingen te Berlijn duurden zeer lang, vooral omdat Denemarken ze zeer rekte. De Deensche gezant ging met groote behendigheid te werk — en hij had ze ook noodig; zijn streven was om de zaken zoo voor te stellen alsof H. H. M. onredelijk en onhandelbaar waren en alsof de voorstellen die zijn Koning deed van zoo groote inschikkelijkheid de blijken droegen, dat men onmogelijk iets meer van hem kon vergen. Wanneer men de depêches van Hop met de bijlagen — welke vooral de memoriën door von Lenten ingeleverd bevatten — leest, dan zoude men haast geneigd zijn om H. H. M. van stijfhoofdigheid, op zijn minst, te beschuldigen en den Deen gaan gelooven; komt men echter aan het einde der onderhandelingen, dan blijkt de onopregtheid van alle Deensche betuigingen en moet men de weinige toegeeffelijkheid van H. H. M. billijken, welke het belang van hunnen handel voorstonden en dien in de eens verkregen regten wilden hersteld zien.

Dat von Lenten door zijn dralen de zaken slepende hield, blijkt vooral hieruit dat toen, terstond reeds na von Lenten's officiële audientie, Hop zijne gercedheid tot onderhandelen bewees, en om daarmede te beginnen vroeg dat von Lenten zijne volmagt toonde, deze daaraan eerst den 22sten October voldeed. Die tusschentijd werd vooral zoek gebragt met het schrijven naar Denemarken om kopij der schorsing te mogen ontvangen en met tallooze conferentiën tusschen de commissarissen en de respectieve gezanten. Daarbij kwam nog dat von Lenten te voren altijd bij de hoven van midden-Duitschland geëmploijeerd niet geheel in de kwestieën van handel en zeevaart te huis was; hij had zich daarom ook van deze zending trachten te verschoonen en durfde bijna niets zeggen of doen zonder bepaalde voorschriften uit Koppenhagen. De mediateur, hoewel hij om de zaken tot een goed einde te brengen, soms wel eene vermaning aan beide partijen moest uitdeelen, was meer van de billijkheid der Hollandsche eischen overtuigd dan van die der Deensche voorstellen. Toen Denemarken er op aandrang dat de Keurvorst aan de Staten zoude schrijven om hen tot eene prompte afdoening te vermanen, verkreeg Hop zeer gemakkelijk van den Keurvorst, die over de politiek welke Denemarken volgde zeer ontevreden was, dat ook aan deze geschreven werd en dat die brief aan H. H. M. niet zoude afgezonden worden voordat men hem dien ter inzage gegeven had. De zaken bleven hangende tot Denemarken eindelijk den 19^{den} October des Keurvorsts brief beantwoordde en met denzelfden post aan von Lenten gelastte om zijne pouvoirs te laten zien. De geregelde conferentiën namen toen eerst een aanvang, en nadat men was overeengekomen om tot handelplaats voor een definitief tractaat Hamburg (of even daarbuiten) aan te nemen en de duur van het preliminair tractaat tot 1° April was

bepaald — in de hoop om spoedig gereed te komen — ging men over tot het bespreken van de zaken “au fond.” H. H. M. hadden bij resolutie van 29 September — hun antwoord aan den Keurvorst — hunne eischen nog eens geformuleerd en op deze resolutie leverde Denemarken een antwoord dat in hoofdzaak op het oude nederkwam; H. H. M. moesten alles doen en Denemarken beloofde noch ophef van verbodsbepalingen van den invoer, noch intrekking van de geprivilegiëerde schepen, doch stelde omtrent het laatste als expedient voor dat ook Nederlanders in zulke schepen aandeelen zouden mogen hebben. Gesommeerd om zich over die verbodsbepalingen duidelijk te verklaren, kwam het eindelijk uit dat men die niet wilde intrekken, en eerst na vele en lange conferentiën over dit punt, kreeg Hop zijn zin. De kwestie der defensionsschepen had echter meer zwaarigheid in. Na eene voortdurende herhaling dat Denemarken in de afschaffing daarvan nooit zou kunnen toestemmen, dat de eer des Konings daarmede gemoeid was enz., kwam het eerst in de laatste week van Januarij met het voorstel aan om hun getal eenigzins te beperken; het eerste voorstel was om die tot 100, alle grooter dan 50 last (dus van de drie eerste soorten) terug te brengen, en vervolgens takelde men van 100 op 90, 80, 50, 30 en 25 af, tot op het laatst in den algemeenen ophef werd bewilligd. Er was voor Hop groote standvastigheid noodig om voortdurend te blijven weigeren, want dat naderen tot het einde ging zeer schoorvoetende. Hop vroeg meer dan eens om bepaalde orders uit den Haag, omdat hij dat voortdurend weigeren niet voor zijne verantwoording durfde te nemen, te minder daar hij soms bij geruchte uit Holland hoorde dat men daar zeer wenschte om den handel weder geopend te zien; deze geruchten werden wel niet altijd be-

waarheid ¹, maar ook te Koppenhagen vernomen stemden zij de Denen tot mindere inschikkelijkheid. Voorts kwamen commissarissen, hoewel van de redelijkheid der Hollandsche sustenuen overtuigd, op het laatst zelve met voorstellen tot het nemen van een middenweg aan, vooral op grond dat die schepen reeds zo lang hadden bestaan en nu bij een preliminair tractaat voor korten tijd en tot een zeker maximum toegelaten, weinig schade zoude kunnen toebrengen. Deze loop der zaken zoo kort voorgesteld zou kunnen doen denken dat de onderhandeling spoedig ging; men had dit wel gehoopt — vooral Denemarken, dat op eene tijdige overeenkomst drong opdat de schepen nog eene reis naar Noorwegen zouden kunnen doen voor het invallen van den winter — doch eerst in Julij 1688 werd het preliminair tractaat getoekend. Ontwerpen daartoe waren reeds in den eersten aanvang ingediend; toen von Lenten hiertoe was uitgenoodigd, had ook Hop van zijne zijde er een in gereedheid gebracht. Men was daarmede den 26sten October gereed; dat van Hop was lang, het bevatte 11 artt., trad in vele bijzonderheden, b. v. naar welke artt. van de oude tractaten de verschillende punten in kwestie in het vervolg zouden geregeld worden, terwijl hij den ophef der tolordonnantie van 1686 uitdrukkelijk vermeldde. Het project van von Lenten was veel korter, hij stelde voor om in de houtlasten, scheepsmeting enz. de oude tractaten te volgen, de tolordonnantie te schor-

¹ Von LENTEN had beweerd dat “twee provinciën en meer als eenige honderd burgers van Amsterdam de vrijheid van commercie ijverig verlangen en zoeken.” De Raadpensionaris schreef daarover aan HOP: “men heeft wel getracht in Zeelandt en oock onder de schippers en handelaars op Noorwegen in Hollandt wat commotie en ijver te maecten, maer die is aanstonts gestuyt en heeft men haer alle soo overtuigt van haer ongelijck dat sij nu sijn veel artiger als oyt voor desen.”

sen, een vasten tijd te bepalen voor den duur van dit tractaat, terwijl hij de concessiën, door H. H. M. te doen, open liet. De aanmerkingen welke Hop daarop maakte kwamen meestal op de oude redenen neder, von Lenten nam ze gunstig op, doch voor men het over de geprivilegieerde schepen en het daarmede in verband staande verbod van invoer eens was, verliep veel tijd. Terwijl de onderhandelingen te Berlijn voortdauerden namen de Staten den 28sten November eene resolutie op het ontwerp van Hop; zij keurden dit goed en wenschten den duur van het preliminair tractaat vast te stellen tot het hoofdtractaat zou gesloten zijn, wanneer echter Denemarken eene vaste tijdsbepaling verlangde, moest deze zoo ruim mogelijk genomen worden. Dit ontwerp, volgens die resolutie aan de commissarissen ingediend, werd door von Lenten en Hop in eene conferentie van 13 December bediscussiëerd. Ecne opnoeming van de speciale punten van die discussie is onnoodig; hetgeen er gesproken werd, waren meestal woordenvitterijen, der vermelding niet waardig. Daarenboven werd het voorwerp der debatten terug genomen, men klaagde over de langwijligheid van dit project en noodigde Hop uit om een korter ontwerp op te stellen. De bepalingen van dit kwamen hierop neder: tot handelplaats voor het definitief tractaat werd genomen Hamburg of Altona; na de sluiting van het preliminair tractaat en zolang dit duurde zouden de Ingezetenen der Nederlanden behandeld worden op den voet en conform de letter der vroegere tractaten, terwijl alles wat in strijd met deze was ingevoerd, zoude opgeheven worden; de passage door den Sond zoude als van ouds geschieden en het verbod van invoer van eenige waren en koopmanschappen cesseeren; even zoo de Deensche tolrolle van 27 April 1686 met alle vrijheden, exemptiën enz.; H. H. M. van hunne zijde trokken het plakaat van 27 Maart 1687 in; de ge-

privilegiëerde schepen en de meerdere belasting door H. H. M. geheven, zouden geschorst en bij het later tractaat definitief geregeld worden; het laatste artikel liep over de ratificatie. Den 28sten December 1687 en den 2^{den} Januarij daaraanvolgende hielden de gezanten conferentiën over dit ontwerp, waarin zij wel wat vorderden, maar het toch niet geheel eens worden konden. Inwilligen dat alle waren in Denemarken werden toegelaten, kon von Lenten niet, maar evenmin kon Hop zijn voorstel aannemen, om eenige weinige soorten verboden te houden, welke de Staten dan ook in hunne landen zouden mogen verbieden; in de theorie mogt daarin een schijn van billijkheid en gelijkheid liggen, in de praktijk was dit ten hoogste nadeelig en ten praeciudicie van oudere regten. De opheffing van de ordonnantie omtrent de defensieschepen verlangde von Lenten, dat uitgesteld werd tot de behandeling van het definitief tractaat en hij sloeg Hop daarom voor dat men tot zoolang genoeg zoude nemen met de belofte dat die schepen ondertusschen niet vermeerderd zouden worden onder bepaling dat ook Nederlanders in zulke schepen aandeel hebben of zelve die bouwen mogten. Eerst den dag na die tweede conferentie (3 Januarij) opperde hij, als zijne particuliere meening, het voorstel om het getal dier schepen te beperken, maar Hop wilde zich daarmede in het geheel niet inlaten, hij zeide dat H. H. M. hunne maatregelen wilden intrekken, maar dan moest ook Denemarken de oorzaken welke daartoe aanleiding hadden gegeven, wegnemen; de geprivilegiëerde schepen hadden de meerdere belasting op de Deensche schepen en de tolordonnantie het verbod van de vaart uitgelokt.

Terwijl Denemarken zich dus afsloofde met schijnbaar voordeelige en billijke voorstellen te doen, kwamen in deze onderhandeling een paar incidenten op, die haar einde misschien zeer bespoedigden.

Hop had reeds in October, toen men het nog niet eens was over de plaats tot behandeling van het definitief tractaat onder de redenen welke voor de keuze van Hamburg pleitten — buiten die van meerdere nabijheid — ook opgenoemd dat daarheen, als des Keurvorsts gezant in de Holsteinsche zaken, de heer von Fuchs ging, dat hierdoor von Meynders de eenige commissaris te Berlijn zou zijn en dat men dan wegens diens onwil niets verder zou kunnen komen. Bovendien was te Hamburg een gezant van Zweden, von Vellingén, met wien hij volgens den last van den Raadpensionaris zou kunnen spreken over het vestigen van den houthandel in Zweden; was het daar in eene handelstad gemakkelijker om inlichtingen te bekomen over punten van handel en scheepvaart, welke in het tractaat met Denemarken ter sprake konden komen; en eindelijk, wanneer H. H. M. te Hamburg hunnen gezant lieten medewerken in de onderhandelingen over Holstein, zoude zulks eenige leden van den Nedersaksischen kreits zeer aangenaam en der gemeene zaak zeker niet ondienstig zijn. Alle deze redenen, aangevoerd in de verwachting dat het preliminair tractaat spoedig zou gesloten worden, bleven van toepassing toen de negotiatie gerekt werd en in Februarij nog niet afgeloopen was. Zij waren veeleer nog dringender geworden, want bij de waarschijnlijkheid dat de zaak nog lang kon duren, werd het noodiger dat men trachtte om van Zweden hout te verkrijgen en daardoor den Denen het vuur eens nader aan de schenen te leggen. Hop bleef aandringen op verlof tot die reis naar Hamburg en had dit in Februarij verkregen met den last om in de zaak van Holstein en Denemarken het spoor van Zweden, Lunenburg en Brandenburg te volgen, doch alleen door zijne officiën eene afdoening van zaken te bespoedigen en den Staat tot niets te obligeeren¹. Hop ontving dat verlof met blijdschap,

¹ Aan deze zaak werd bij tractaat van 20/30 Junij 1689 te Altona een

hij had bij die reis een particulier belang, dat veel bij hem woog; hij wilde nl. zijne vrouw tot zooverre geleiden op hare terugreis naar Holland, waarheen zij wegens hare aanstaande bevalling vertrok. Voor zijne afreize deed hij nog eene poging om van v. Lenten een bevredigend antwoord te krijgen op zijne laatste memorie, en, kon het zijn, het tractaat nog voor zijn vertrek te sluiten, maar toen deze — zooals trouwens wel te denken was — mislukte, nam hij van den Keurvorst den 3^{den} Maart afscheid, naar hij zeide, slechts voor korten tijd, omdat hij de onderhandelingen geenszins afbreken wilde maar deze hervatten zoude zoodra Denemarken eenige meerdere inschikkelijkheid toonde; ondertusschen bedankte hij den Keurvorst voor zijne bemoeijingen en deelde hem in het grootst geheim den last mede, welken hij aangaande de Holsteinsche differenten te Hamburg had ontvangen. De Keurvorst sprak hem allervriendelijkst toe, betuigde in krachtige termen zijne satisfactie over het in hem gestelde vertrouwen, zeide dat hij zelf in zijn hart een goed Hollander was en drong bij hem aan op zijne spoedige terugkomst. Van Mevrouw Hop nam hij een allergracieust afscheid, hij verzocht peet te mogen zijn van het kind, dat zij ter wereld brengen zoude, zoo dit een zoon ware en vereerde haar tot aandenken een juweel.

Dat vertrek van Hop naar Hamburg, — verontschuldigd omdat hij te Berlijn toch niets kon uitrigten — en dat spreken met den Zweedschen gezant over het aanknoopen van betrekkingen in den houthandel, was Denemarken zeer onaangenaam en gaf stof tot nadenken. Want terwijl von Lenten niets te doen had, gebruikte Hop zijn

einde gemaakt. Zie DE REEDTZ, p. 144. DUMONT: Corps Diplomat. VII, 2, p. 231. Zie ook RÜTTER: Historische Entwicklung der heutigcn Staatsverfassung des Teutschen Reichs, Thl. 2, Gött. 1786, pag. 321.

vrijen tijd allernuttigst, op de hand van Denemarkens tegenpartij zijnde, versterkte hij deze met het aanzien, dat H. H. M. in Duitschland genoten en maakte dus de onderhandelingen voor Denemarken niet gemakkelijker. Men poogde wel Hop ook nog met iets anders, met het préliminair tractaat, bezig te houden, maar hij zeide dat voor die onderhandeling het tooneel te Berlijn was en dat hij daarin te Hamburg geene gastrollen wilde geven. Hij was waarlijk lastig, want weggaan wilde hij ook niet, al zeide von Ehrenschildt, de Deensche gezant te Hamburg, dat von Lenten nieuwe orders had zoodat, als Hop te Berlijn terug was, het préliminair tractaat binnen 24 uren kon geteekend zijn, doch toen Hop vroeg om eerst te mogen weten welke die orders waren, behield men het stilzwijgen. Ook een advies van den Raadpensionaris, dat het met de bienséance strijdig was zoo hij langer bleef al mogt hij — R. — het zelf wel wenschen en dat hij dus goed zou doen met naar Berlijn terug te keeren, te meer daar de Keurvorst zoo ernstig ziek was geworden, dat men zijn overlijden vreesde, sloeg Hop in den wind. Er was eene resolutie van de Staten noodig om hem van Hamburg te doen vertrekken. Denemarken zat alles behalve op rozen; de fermeté van H. H. M. bekommerde zeer velen; uit Noorwegen kwamen particuliere berigten, dat door het verbod groote ongelegenheid gecauseerd was, welke zelfs door den Deenschen gezant niet konden geloochend worden, en dus zijn beweeren, dat men wel een weg voor zijn hout zou vinden, ietwat tegenspreken. Daarbij kwam dat de onderhandelingen van Hop met den Zweedschen gezant zeer goed gingen; de gezant dier kroon te Berlijn, daar pas kort voor Hops vertrek aangekomen en nog nieuw in die zaken, had de voorstellen van Hop aangaande den houthandel niet zeer gunstig aangehoord, omdat hij aan den ernst daarvan

twijfelde en dacht dat ze alleenlijk gedaan werden om Denemarken schrik aan te jagen. De Zweedsche gezant te Hamburg nam de zaak met meer vertrouwen op en uit zijne hand verkreeg Hop van den Zweedschen Koning Karel XI zeer gunstige besluiten; de Koning deed al het mogelijke om den houthandel te bevorderen, hij verminderde de tollèn op den uitvoer tot op $2\frac{1}{2}$ pCt., schafte monopolien af, deed de binnenlandsche stroomen in goede orde brengen, tot afvoeren van het hout naar de zee, in één woord: hij toonde en bewees zich zoo gereed, dat reeds terstond de handel begon en eenige schepen uitzielden om het gekochte hout te gaan halen, welke te Elseneur met ontsteltenis werden aangezien.

Den 19^{den} Mei schreef Hop weder zijne eerste missive uit Berlijn, maar bij deze en eenige volgende kon hij weinig belangrijks melden. Vooreerst was de groote Keurvorst gestorven en moest men zijnen zoon en opvolger verzoeken de mediatic voort te zetten en zich overtuigen dat deze den Staat evenzeer genegen was als zijn vader; dan moesten beide gezanten nieuwe volmagten hebben, ten laatste moest Denemarken tot eene algeheele toestemming in der Staten eischen bewogen worden. Voor het laatste bestond echter meer kans dan vroeger en reeds dadelijk na zijne terugkomst te Berlijn bemerkte Hop de zegenrijke gevolgen van zijn uitstapje. Zoo geheel onwaar was het niet wat Ehrenschildt beweerd had, von Lenten toonde veel meer inschikkelijkheid,¹ zoodat eene afdoening aanstaande kon genoemd worden; von Lenten bragt herhaalde bezoeken aan Hop en hoewel deze bij zijne oude weigering van alle uitzonderingen bleef, liet v. Lenten toch bij elk bezoek iets

¹ Denemarken was zelf zoo te moede geworden van zijn dralen, dat de Koning op het laatst aan v. Lenten order zond om te sluiten *quovis modo*. Het tractaat deelen mede: DE REEDTZ op. cit. p. 144; DUMONT VII, 2, 157; Groot Plakaat-Bock IV, 302.

van zijne eischen vallen. De eerste keer gaf v. Lenten het verbod van invoer der zijden manufacturen op en was dus dat laatste voorbehoud op de algeheele vrijheid gevallen, de tweede maal verzocht hij dat H. H. M. de belasting op de vette waren, zoo schadelijk voor de Denen, zouden afschaffen, maar op Hops antwoord dat dit iets geheel nieuws was en dat hij daarin niet kon treden, verontschuldigde von Lenten zijn verzoek en liet het er bij. Met de defensieschepen kwam men zoo vlot niet vooruit; het verlangen was nu om 25 schepen te houden met vermindering van hunne tegenwoordige voorregten tot op $\frac{1}{4}$ en exemptiën tot op $\frac{1}{6}$, hetwelk von Lenten nog eens formuleerde en adstrueerde, maar Hop schudde van neen. Een paar dagen later vroeg von Lenten om die uitzondering te mogen behouden, alleen voor het geval dat die schepen met hout geladen waren en toen Hop pal bleef, liet von Lenten zich vrij onbestemd uit dat Denemarken dan misschien wel zou toegeven. En waarlijk dat gebeurde; toen Hop nog eens versterkt was in zijne pertinente weigering door eene resolutie van H. H. M. van 10 Junij en de berigten uit den Haag de onverbiddelijkheid van H. H. M. nader bevestigden, stemde Denemarken, op eene ernstige aanmaning van den mediateur, in de generale cessatie van die schepen toe.

Nu kwam het er dus alleen maar op aan om het tractaat te teekenen; het ontwerp van Hop diende tot basis en hoewel de discussie daarvan nog eenige uren duurde, werden daarin bijna geene veranderingen gemaakt. Die van art. 6 was van eenig belang; op aandrang van v. Lenten werd daarin opgenomen dat de twee voorname punten der onderhandeling, welke nu geschorst werden, ter definitieve regeling gerenvoyeerd werden naar het tractaat, hetwelk in Hamburg zou gesloten worden; Hop verzette zich daartegen, omdat hij deze bepaling strijdig achtte met

de eer zijner principalen, maar gaf eindelijk toe, omdat ook de mediateurs dit verlangden, onder voorbehoud der goedkeuring van H. H. M. Van minder belang was de inlassching dat de opheffing dier schepen geschiedde ook op verzoek van mediateurs, terwijl echter de wensch van von Lenten, dat een artikel aan het tractaat zou worden toegevoegd, waarbij bepaald werd dat geene nieuwe belastingen of verbodsbepalingen gedurende den duur van dit traktaat zouden mogen ingevoerd worden, verworpen werd, omdat bij eene eerlijke uitvoering van het tractaat dit toch niet geschieden mogt. Het origineel van het tractaat in de Hollandsche taal geschreven werd met de Deutsche vertaling den 6^{den} Julij geteekend ¹.

“Na eene negotiatie, die niet nagelaten heeft seer verdrietig en opereus te zijn en omtrent 13 maanden in plaats van “3 of 4, zooals men aanvankelijk meende, geduurd heeft,” bad Hop “ootmoedichlyck” zijn afscheid van den Keurvorst te mogen nemen, omdat zijn verblijf te Berlijn nu inutiel geworden was daar H. H. M. voor de gewone zaken reeds eenen minister te Berlijn hadden en daarenboven Hop’s particuliere zaken zijnen terugkeer naar Amsterdam dringend eischten. Zijne zending was met een volkomen succes bekroond; hij had met Denemarken een tractaat gesloten, zoo voordeelig voor de Staten als zij bij zijn vertrek niet hadden kunnen hopen en hij had de vriendschapsbanden tusschen het huis Brandenburg en den Staat, zoo mogelijk, nog naauwer toegehaald. Van den kant van den ouden Keurvorst vooral was de welwillendheid jegens den Staat zeer hartelijk geweest. Toen Hop kort na zijne aankomst te Berlijn hem verhaalde hoezeer alles in de Nederlanden naar wensch ging, dat het leger en de vloot in goeden staat waren en voortdurend werden verbeterd om den Staat tot de verdediging tegen intrigues en aanvallen bekwaam te maken, hoewel men niets liever dan

vrede wenschte, bedankte de Keurvorst Hop met veel beweging en kwamen hem meer dan eens de tranen in de oogen van genoeg dat de Staat met hem wilde zamengaan, waarmede hij door de banden van vriendschap en vooral door die van eene en dezelfde godsdienst, zoo naauw verbonden was. Waar hij kon bevorderde hij de belangen van de Staten en deed hij zijne vriendschap aan hunnen dienaar blijken. Het verblijf van Hop te Berlijn was dan ook zeer aangenaam geweest. De Keurvorst werd zoo vertrouwelijk met hem, dat hij hem in zijne huisselijke aangelegenheden haalde, welk laatste blijk van intimiteit Hop echter wel eenigzins schuwde. Toen zijn zoon weder met hem verzoend was en aan zijn hof was teruggekeerd, was de blijdschap des Keurvorsten groot. Bij de aanstaande bevalling van de Keurprinses, boden de Staten hun gevaderschap (peetschap) aan en de Keurvorst nam dit niet alleen aan, maar wilde zelfs dat Hop het kind ten doop zoude houden en dat, bij wijze van *représaille*, hij peet zijn zou van het kind van hunnen gezant. De Keurvorst mogt echter zijn kleinzoon niet zien, eerst drie maanden na zijn dood beviel de Keurprinses nu Keurvorstinne “seer voorspoedichlyck (Godt sy geloofft) van een braeve welgeschapen Prince.”

Behalve de onderhandeling met Denemarken had Hop te Berlijn nog andere te voeren. Die, welke na bovengenoemde de meeste ruimte beslaat in zijne brieven, is de twist tusschen de West-Indische en de Brandenburgsche Afrikaansche compagniën. De zaak kwam hierop neder. De Keurvorst had eene Afrikaansche compagnie, waarvan hij zich veel heil beloofde en welke hij daarom à outrance beschermde. De Hollandsche West-Indische compagnie had met deze twist gekregen over den eigendom van zekere plaatsen op de kust van Guinea, naar zij beweerde,

wederregtelijk door de Brandenburgsche compagnie in bezit genomen en aangezien zij de magtigste was, had zij zich zelve regt verschaft; daarbij kwam nog eene beschuldiging der Brandenburgers tegen de Hollanders dat zij vreemde schepen, welke met hunne bezittingen wilden handel drijven, daarin verhinderden, terwijl eindelijk de Hollanders beweerden, dat de Brandenburgers zich met "lorrendraaijrijen" afgaven ¹. In den raad van den Keurvorst zaten personen, welke deze zaak met veel ijver bchartigden en daardoor aanleiding gaven tot het houden van conferentiën, schrijven van memoriën, rapporten en tot de noodige resolutien van H. H. M. De zaak liep echter naar wensch af; de oude Keurvorst reeds had ingezien dat hij zich wat te sterk had beklaagd en toen zijn zoon verklaarde de zaak wel niet geheel te kunnen opgeven maar deze toch iets minder ernstig dreef en vooral toen hij den raddraaijer Raulé iemand had toegevoegd om hem op de vingers te zien, gaven de Staten van hunne zijde hem des te gereeder satisfactie. Men besloot om door een verdrag aan die kwestie een einde te maken, ter voorkoming van latere moeilijkheden, en dit tractaat zoude in den Haag behandeld en gesloten worden.

Eene tweede zaak, waarbij Brandenburgs handel gemoeid was, was het aanhouden van een schip op de kusten van Vriesland, waarin voor rekening van Fransche refugiés goederen waren geladen, bestemd naar Brandenburg. De Keurvorst, welke de refugiés zooveel hij kon voorthielp, trok zich ook deze zaak aan. Het bleek echter dat in het onderhavige geval grove sluikerij was gepleegd, maar de Staten gaven den Keurvorst ten plei-

¹ Over deze zaak handelen vooral hor's *Dépêches* van 11 en 24 September 1687; 7, 15, 19 en 26 October, 9, 16 en 26 November; 3 December, 14 Januarij 1688 en 8 en 11 Augustus.

ziere, de goederen van de Franschen vrij. Wij deelen van deze zaak niets meer mede, want zij was van weinig gewigt ¹; wij hopen dat deze papieren nooit in handen zullen komen van eenigen commies van de in- en uitgaande regten; met de groote overtuiging die elk Nederlander heeft van de voortreffelijkheid zijner voorouders, mogt hij hunnen ijver hierin eens als voorbeeld nemen en dan zoude de handel veel te lijden hebben.

Van meer belang waren Hop's bemoeijingen in de Duit- sche aangelegenheden. Tusschen Brunswijk-Lunenburg en Brandenburg was een verschil ontstaan, dat de wereld wel niet in rep en roer gebragt heeft, maar toch van gewigt was en hen hinderde welke Duitschland gaarne rustig zagen. De aanleiding was veelvuldig, twisten over grensscheiding en pretensiën op aan de grenzen liggende dorpen, rivierwerken in de Elbe en "eyndelyck dat in 't generaal het voorsz. huys (Lunenburg) allezins trachtede haer luyster en praeëminentien met de Churfurstelycke, 't geen niet kon worden toegestaan, te egaleeren." Den twist over deze punten zou Saksen als mediateur bijleggen, maar, hetzij omdat het 't niet alleen rooijen kon, hetzij om eenige andere reden, Saksen verzocht in deze zaak de interpositie van H. H. M. Hop sprak daarover met den Keurvorst, die wel tot eene schikking geneigd was, maar niet alleen alle stappen daartoe doen wilde en dus verzocht dat H. H. M. Lunenburg eens wilden aanmanen om ook iets te doen. De zaak sleepte nu reeds sedert den 30sten Mei 1687, toen de Keurvorst eene memorie had ingediend, waarop eerst den 21sten September was geantwoord; eenigen tijd later werd zij geschikt, hoewel bijna door eene onvoorzigtigheid van

¹ Over deze zaak de *Dépêches* van 28 September 1687; 5 en 9 November en 22 Februarij 1688.

Brandenburgsche officieren alle schikking hopeloos zou geworden zijn. Om hun regt op die gronden, nu door Lunenburg bezet, te handhaven, deden ze daarheen een strooptogt en voerden 283 zwijnen mede; gelukkig dat de Keurvorst die spoedig liet teruggeven, want de gevolgen konden ernstig geweest zijn.

Daarenboven volgde Lunenburg eene andere politieke gedragslijn dan Brandenburg, het was Franschgezind, en deze politiek had aan het hof van den Keurvorst nu niet de overhand. Boven zeiden wij dat von Meynders Franschgezind was en nu voor Denemarken partij trok. Wisten wij niet dat hij een huwelijk tusschen de dochter des Keurvorsten van Brandenburg en den Kroonprins van Denemarken zocht te bevorderen, om daardoor die twee staten nauwer te verbinden, zijne gehechtheid aan Denemarken zou ons duidelijk genoeg worden uit eene missive van Hop, den 28sten September 1687 aan den Prins van Oranje geschreven, waarin, na andere zaken hem door von Fuchs medegedeeld, het voorstel behandeld wordt, hetwelk von Lenten aan von Fuchs gedaan had, tot het sluiten van eene quadruple alliantie tusschen Brandenburg, Lunenburg, Denemarken en Frankrijk. Von Fuchs had daarvan naar Potsdam aan den Keurvorst berigt gezonden, maar tevens daarover een zeer ongunstig advies uitgebragt; hij had aan Hop de zaak medegedeeld, met verzoek die zoo geheim mogelijk te houden en deze vroeg nu om orders, belovende zijn best te zullen doen om "dit hof in het goede spoor te houden." Von Lenten gaf zich veel moeite om zijn voorstel te doen ingang vinden, doch men geloofde niet dat de Keurvorst daarover gunstig dacht, want herhaaldelijk had hij, ook aan Hop, zijne aversie betuigd van de Fransche maximen en conduite; men koesterde echter eenige vrees dat zijne omgeving — waaronder zeer velen den Franschen toegedaan waren — hem tot andere gedachten zou kunnen brengen. Hij sloeg het

aanbod echter glad af, want hij wilde geene nieuwe aliantien aangaan; hij nam de betuiging van Hop's tevredenheid over zijne weigering gracieuslijk aan en von Lenten, welke gezegd had dat zijn Koning gaarne naar des Keurvorsten raad zich schikken zoude, ging met het antwoord heen, dat hij niet beter doen kon en dat het hem dan wel zoude gaan.

Van Frankrijks handelingen in Duitschland vinden wij nog melding gemaakt in Hop's *Dépêches* betreffende de fortificatiën van Traarbach. Keulen was door den Keizer aangeschreven om voor die grenzen te waken en het fortificeeren van Fransche plaatsen te verhinderen; het gaf daarover ophelderingen, welke te Berlijn wonderlijk gevonden werden. Het beweerde dat men dit aan Frankrijk niet kon beletten, omdat dit niet verboden en het artikel, dat de Keizer daarover in het tractaat had willen doen opnemen, verworpen was, terwijl daarenboven Engeland verklaard had met de explicatiën van Frankrijk over deze zaak tevreden te zijn. Brandenburg antwoordde dat het niet opnemen van dat artikel niets beteekende, daar men dan even goed kon zeggen: het tractaat zwijgt van fortificatiën, dus mag men ze niet maken; de zaak moet dus *iuxta naturae et gentium iura* beslist worden en dan moet alles blijven *durante armistitio statu quo tempore armistitii facti erat*; daarenboven bepaalt art. 6 dat Frankrijk aan het rijk alles moet restitueeren, wat het na Augustus 1681 heeft bezet en deze plaats behoort ongetwijfeld daartoe. Dat Engeland tevreden was, had geen gewigt, want het was in deze zaak noch partij noch mediateur, dus onbevoegd om ongevraagd zijn advies te geven. Hoe die redeneeringen verder voortgezet werden, weten wij niet; Brandenburg besloot met Saksen in deze zaak zamen te gaan en zij verhuisde zoo naar Regensburg.

In Julij was het tractaat met Denemarken geteekend, Hop moest toen nog eenigen tijd blijven om de ratificatiën uit te wisselen, maar ook omdat hij voor zijn vertrek van Berlijn een bezoek moest gaan afleggen bij den Keurvorst van Saksen ten einde dezen tot eene defensieve alliantie en het afstaan van eenige troepen aan den Staat te bewegen. Hij bragt met dat uitstapje drie à vier weken zoek, doch slaagde in het doel zijner zending niet. Voor eene alliantie was men bang wegens den aanstaanden oorlog welken men tusschen den Staat en Frankrijk verwachtte — het was toen in het begin van September 1688 — en troepen wilde men niet geven dan tegen eenige douceurs en dan toch nog hoogst ongaarne, daar de Keurvorst zelf plannen had met zijn leger, circa 7000 man sterk. Die negotiatiën met de kleine Duitsche hoven waren veelal een zeer ondankbaar werk; zij begonnen altijd met groote beloften, maar wilde men deze op papier zetten, dan rezen de moeilijkheden als paddestoelen uit den grond en liep alles met een sisser af. Verkreeg men soms nog het een of ander, dan kostte het énorm veel geld.

Hiermede was Hop's zending geëindigd. "Zijne goede "conduite in die sake was alle Leden soo wel die van "de provinciën als van Hollandt seer welgevallig ge- "weest;" van zijn aanzien bij den Keurvorst hebben wij blijken genoeg gehad, en wij mogen denken dat hij gelukkig en tevreden naar huis keerde. De Staten besloten het echter anders; wanneer zij eens een bekwaam sujet hadden, dan wisten zij altijd wel weder een plooi voor hem, en zoo gebeurde het ook dat Hop niets meer te doen hebbende aan het hof van den Keurvorst, van dezen afscheid nam, niet om naar Amsterdam, maar om naar Weenen te gaan.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several paragraphs and is too light to transcribe accurately.

DERDE HOOFDSTUK.

GEZANTSCHAAP NAAR WEENEN 1688.

HET GROOT VERBOND.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly a header or introductory paragraph.

Main body of faint, illegible text, appearing to be several paragraphs of a letter or document.

Reeds in zijne eerste audientie bij den grooten Keurvorst had Hop met hem over den oorlog tusschen den Keizer en de Porte gesproken. Bij de behandeling van den algemeenen stand van zaken in Europa moest dit onderwerp als van zelf ter sprake komen. Allen toch die vrede en rust in Europa wenschten, begrepen dat deze niet konden verzekerd zijn dan bij eendrachtige samenwerking van alle vorsten tegenover Louis XIV, en zagen dus ongaarne dien oorlog voortduren, welke reeds zoovele jaren des Keizers aandacht bijna alleen bezig hield. De oude Keurvorst had herhaalde malen pogingen aangewend om den Keizer tot vrede te bewegen, maar telkens zonder gunstigen uitslag. De Keizer had in de laatste jaren te veel voordeelen behaald, dan dat hij van verdere wilde afzien; de belegering van Weenen was reeds lang vergeten en de verovering van Buda had hem overmoedig gemaakt. Teregt vreesden dus de Keurvorst en de Staten dat hij zijne oogen steeds naar het Oosten gerigt houdende, de belangen van het Westen vergeten en zijnen magtigen nabuur aan die zijde vrij spel laten zou, zoodat wanneer het gevaar schrikkelijker dan ooit uit dien hoek zou komen opdagen, hij, niet op de verdediging voorbereid, te

laat zich berouwen zou dat hij hunnen goeden raad in den wind had geslagen. De Staten vooral hadden groot belang bij eenen vrede tusschen Turkije en den Keizer en trachtten reeds sedert eenigen tijd dien te bewerken. Maar zij hadden tot nu toe zeer weinig hoop op een goeden uitslag van hunne bemoeijingen, toen eindelijk hun door des Keizers gezant te 's Hage, den ridder von Cramprich, het verzoek werd gedaan om de Porte tot eenen vrede te bewegen. Zij zonden daarop terstond aan hunnen gezant te Constantinopel, Jacob Colyer, last om door alle goede en bekwame officiën de Porte tot den vrede te stemmen, haar te berichten dat de Keizer niet ongezind was tot dien vrede, haar te representeeren welke verliezen zij geleden had en hoezeer zij nu aan rust behoefte had en eindelijk haar uit te noodigen de voorwaarden, waarop zij den vrede zoude willen sluiten, in vertrouwen aan hem te willen bekend maken. Colyer moest verder den Turk, Sultan of Vezier, bewegen om een gezantschap naar Weenen te zenden; de Keizer toch kon geen gezant naar Constantinopel zenden wegens zijn bondgenootschap met Polen en Venetië, maar wanneer de Turk zich bereid toonde om met den Keizer vrede te sluiten, zou deze zijne bondgenooten daartoe wel weten over te halen. De Turk had voor deze redenen van Colyer wel ooren, in de laatste campagne had hij veel volk verloren, de oorlog werd hem moeilijk, daar hij zich op vele plaatsen tegelijk verdedigen moest; daarbij kwamen nog inwendige onlusten, welke niet altijd spoedig genoeg konden onderdrukt worden. In den geheimen raad werd deze voorslag van H. H. M. besproken, de eerste Vezier ondersteunde dien, en daarop werd besloten een gezantschap naar den Keizer te zenden om 1°. hem kennis te geven van de troonsbestijging van den regeerenden Sultan Achmet en 2°. hem aan te bieden de hernieuwing der oude tractaten door des Sultans

broeder en voorganger verbroken ¹. Als hoofden van die bezending — met het gheele gevolg 60 personen sterk — werden tevens benoemd Sulficar Effendi en Alexander Maurocordati, Dragoman. Welke partij de eerste toegedaan was is ons onbekend, doch de laatste was zeer Franschgezind en dus eigenlijk weinig geschikt om deel uit te maken van een gezantschap dat lang voor den Franschen Ambassadeur te Constantinopel geheim gehouden was; zijn ambt echter maakte dat hij moeijelijk kon voorbij gegaan worden. De Porte, wier grootste vrees was dat de Keizer door zijne overwinningen overmoedig geworden, onredelijke eischen doen zoude, steunde nu geheel op den raad van Colyer, welke deze vrees zooveel hij kon had weggenomen; zij liet nu door hem H. H. M. verzoeken om de mediatie van dit werk op zich te nemen. Dit was meer dan H. H. M. hadden beloofd, zij hadden alleen zich verbonden om hunne meest krachtige officien te presteeren tot het sluiten van een goeden vrede, maar van mediatie was niet gerept, omdat de Keizer die niet had gevraagd en ook, naar men dacht, niet wenschte. Colyer maakte den Vezier dadelijk op dit verschil opmerkzaam, maar kreeg ten antwoord dat de Porte niet gewoon was den vrede te smeeken en tot behoud van hare reputatie die missive aan H. H. M. aldus had geextended. Naar aanleiding van den brief van Colyer den 3den Julij uit Curuzesme geschreven, waarin deze be-raadslagingen omstandig verhaald werden, besloten de Staten den 20sten September naar den Keizer een Extraordi-

¹ Vgl. J. VON HAMMER, Geschichte des Osmanischen Reiches. 1830. Thl. VI, Buch 59, pag. 528 vlgg. en ZINKEISEN, Geschichte des Osmanischen Reiches in Europa 1857, Thl. V, Buch 5, Cap. 5, pag. 145—159. VON HAMMER vermeldt en gebruikte het eigen berigt door SULFICAR EFFENDI van zijn gezantschap opgesteld.

naris Envoyé te zenden om hem hunne mediatie aan te bieden; den 25sten benoemden zij tot dien post Jacob Hop, en den 27sten stelden zij zijne instructie vast, welke hem met de brieven van credentie aan den Keizer, de Keizerin en den Koning van Hongarijē, te Berlijn werden toegezonden.

Hop was verrast, aangenaam was het hem echter niet. “De delatie van deze commissie kan voor niets anders dan seer honorabel worden aengesien en verplicht mij H. H. M. daarvoor ootmoedichlyck te bedanken. Inmiddels hadde ick gehoopt dat H. H. M. gunstelyck belieft soude hebben te reflecteeren op den inhoudt van mijn successief gehoorsaem schrijven van 21 Julij en 11 Augustus. Ick versoeck H. H. M. ootmoedelyck mij te willen verschonen van dese besendingh tot het waarnemen van de welke oock daarbuyten te min incapabel ¹ maakt mijne onkunde van het Keizerlijk hof.” Hij verzocht nogmaals dringend om naar huis te mogen keeren of dat men hem anders liever naar Hamburg zond, om het definitief tractaat met Denemarken te sluiten, daar hij van deze kwestie veel beter op de hoogte was. Daarenboven veroorloofde hem de toestand van zijne reisekwi-page, waaraan hij veel schade geleden had op zijn uitstapje naar Saksen, niet om zich terstond op reis te begeven.

Hop ging echter toch naar Weenen. De Raadpensionaris Fagel — een oud bekende — schreef hem den 12^{den} October 1688 en ontvouwde hem de beweegredenen welke tot zijne benoeming als Envoyé bij den Keizer geleid hadden. De Staten hadden te Weenen eenen Resident, Hamel Bruyninck genaamd, die oud geworden was, veel van zijne vigueur had verloren, en bovendien te Weenen niet gezien was omdat hij zich te

¹ Hoe is het ook weer: Duae negationes. . . . ?

veel gemoeid had in de zaken van de protestanten in Hongarij; verder genoot des Keizers gezant te 's Hage zeer weinig het vertrouwen der Staten en waren bij gevolg de betrekkingen tusschen den Keizer en de Nederlanden niet zoo vertrouwelijk en vriendschappelijk als men dat wel wenschte. Men had reeds lang daarin verandering willen brengen, maar tot nog toe geen geschikten persoon kunnen vinden, die aller wenschen zou kunnen vervullen; men had niets zoo noodig, zeide Fagel, aan het keizerlijk hof als een man van aanzien en reputatie, van kennis en ervaartheit, bequaam om met de ministers van den Keizer te raisonneeren en hen te overtuigen. Had die behoefte zich reeds lang doen gevoelen, nu werd zij dringender dan ooit, het werk van de mediatie, maar vooral de tijdsomstandigheden, de noodzakelijkheid om met Frankrijk op zijne hoede te blijven en te verhinderen dat het keizerlijk hof aan Frankrijk zich aansloot, en niet het minste de onderneming van Zijne Hoogheid naar Engeland, eischten dringend eene goede vertegenwoordiging te Weenen. Den persoon, dien men noodig had, meende men in Hop te vinden — bovengenoemde vereischten beweerde Fagel dat Hop bezat — en hem gelastten de Staten dus om zich ten spoedigste naar Weenen te begeven. Maar — zeide Fagel na de ontvangst van Hops brief — zij wilden hem niet dwingen te gaan, hij had zijn terugkeer dubbel verdienend, wanneer hij echter hunne redenen overwoog, twijfelden zij niet of hij zou gaan.

Toen zwichtte Hop; begrijpende dat er haast bij was en dat langer toeven voor het vaderland schadelijk zijn kon, omdat de Koning van Frankrijk de vijandelijkheden reeds had aangevangen, nam hij afscheid te Berlijn en reisde, met achterlating van zijne bagage, met postpaarden over de sneeuwvelden door Silesië naar Weenen, eene reis welke niet zonder gevaar in negen dagen —

even spoedig als de brievenpost — door hem werd volbragt.

In het doel zijner reis echter was eene kleine verandering gekomen. Nog in Berlijn ontving Hop een nieuw afschrift van der Staten resolutie van 20 September, waarin het vroegere aanbod van mediatie veranderd was in dat om alle goede en meest krachtige officïen bij den Keizer aan te zullen wenden tot het sluiten van den vrede. Hop vroeg daarop om inlichting over den zin van die verandering, welke hij te meer behoefde omdat hij niet wist welk antwoord aan de Porte op haar verzoek om mediatie gegeven was, noch ook wat de Keizer aangenomen had; die woorden goede officïen in ruimen zin genomen, konden toch ook wel de mediatie insluiten; ten slotte vroeg Hop nog of hij die goede officïen ook bij des Keizers bondgenooten, Venetië en Polen, moest presteeren.

Bij de resolutie van 25 October ontving Hop het antwoord op deze vragen. Aan de Porte was nog geen antwoord gezonden, omdat het verzoek nog niet officiëel was overhandigd; dit hadden de gezanten naar Weenen medegenomen om het den Nederlandschen gezant daar over te leveren; de Staten niet wetende of hunne mediatie den Keizer welgevallig zoude wezen, hadden raadzaam geoordeeld ¹ officïen te laten presteeren, wanneer de Keizer echter de mediatie wenschen mogt kon Hop die aanbieden en zoude hem de noodige volmagt in dien zin worden gezonden. Overigens moest Hop ook bij de te

¹ Het blijft echter verwonderlijk waarom de Staten eerst in den vorigen geest hunne resolutie hadden genomen, daar de brief van COLYER hen toch genoegzaam op het verschil tusschen mediatie en officïen had opmerkzaam gemaakt. Misschien was het wel op aanraden van CRAMPTON dat men de resolutie veranderde.

Weenen aanwezige ministers van Polen en Venetië die officiën presteeren.

Reeds eenigen tijd voor Hops aankomst te Weenen waren de gezanten des Sultans te Pottendorf, 4 mijlen van Weenen aangekomen, waar zij streng bewaakt werden, zoodat niemand toegang tot hen verkrijgen konde. Men had het strijdig met het volkenregt geoordeeld om gezanten van den vijand ad conspectum principis toe te laten, en hen daarom niet tot Weenen willen laten komen; ondertusschen had men naar Venetië en naar Polen geschreven om hun te vragen hoe zij daarover dachten. Van deze behandeling hadden de Turken vroeger een precedent gegeven met een keizerlijk gezant, hetgeen nu tegen hunne gezanten aangevoerd werd, en dezen te meer hinderlijk was, omdat hun accredities bij den Keizer vervat was in een eigenhandigen brief van den Sultan, welken zij, op straffe van verlies van hunne hoofden, niet mogten afgeven dan in handen des Keizers. Maurocordati had een briefje aan Hamel Bruyninck geschreven met verzoek om bij hem te komen, aangezien hij hem gaarne wilde spreken en een brief aan H. H. M. had over te geven. Hop zocht hierop verlof te krijgen om tot hem te gaan, maar de hofkanselier von Straetman kon dit niet toestaan. Dit lag niet aan onwil, hij had hem zeer goed ontvangen en hem van des Keizers genoeg over der Staten bezending verzekerd zoowel "ten respecte van de Turksche zaken, als ten aanzien van hetgeen bij Frankrijk nieuwelijks ondernomen is tegen den Keizer, het rijk en den Staat, waarover Z. M. gezind was in de uitterste vertrouwelijheid met den Staat desselfs soo naauw gealliëerde te correspondeeren" — maar hangende die kwestie mogt niemand tot den Turk toegelaten worden. Toen Maurocordati verzocht werd aan den courier, welke hem het antwoord van Hop bragt, den brief aan

H. H. M. mede te geven, weigerde hij dit, terwijl hij later aan den Secretaris van Hop, met hetzelfde doel gezonden, verklaarde dien eerst dan te kunnen afgeven, wanneer hij Hop in persoon sprak.

Terwijl dus Hop's pogingen om zich met de eene partij in verbinding te stellen, schipbreuk leden, ondervond hij bij de andere niet zoo'n gunstig gehoor als hij met reden had kunnen verwachten. In eene conferentie met de graven von Kinsky, von Straetman en von Königs-eck, speciaal belast met de Turksche zaken, begon de eerste eenige bezwaren tegen het aanbod van H. H. M. te opperen. Hij vreesde dat hunne officiën schadelijk zouden kunnen werken, omdat de Fransche gezant niet nalaten zou de Turken voor te houden dat H. H. M. in deze kwestie geïnteresseerd waren, omdat zij op des Keizers onverdeelde bijstand tegen Frankrijk rekenden; het was dus twijfelachtig of die officiën wel nuttig zijn zouden, daar hun invloed door Frankrijk zeker zou ondermijnd worden. Hop betuigde zijne verwondering over die redenering, door Cramprich waren de Staten aangezocht hunne officiën te presteeren, dat die reeds goed gewerkt hadden, bewees de komst van het Turksche gezantschap, en om nu zoo bang voor het vervolg te zijn, daartoe was geen reden, bovendien verbonden zij tot niets en konden dus niet schaden; de vraag of de Keizer der Staten officiën aannam, kwam eigenlijk niet meer te pas, omdat hij hun in der tijd deze verzocht had. De juistheid van Hop's redenering erkende men, Kinsky beweerde echter niets van dat aanzoek van Cramprich af te weten en verontschuldigde aldus zijne opmerking, en ten slotte noodigden zij Hop uit om den Keizer bij geschrifte de officiën van H. H. M. aan te bieden. Hop deed dit en ontving later daarop een zeer gunstige beschikking. Later, zeggen wij, want behalve dat de Weener kanselarij niet vlug werkte, was de Kei-

zer niet opregt voor den vrede en rekte de zaken dus gaarne ¹; hij had dat besluit daarom ook uitgesteld tot hij antwoord ontvangen had van Venetië en Polen op het bericht van de aankomst van het Turksche gezantschap; eerst toen Hop had aangewezen dat dienonaan gezien het antwoord hem kon worden gegeven, en dat de meeste spoed welke daaromtrent zoude worden gebruikt de meeste gratie aan het werk zoude geven, kreeg hij het favorabel schriftelijk antwoord.

Dit zond hij den 28sten November naar Holland. Den 19^{den} December gaf hij weder een uitvoerig bericht over den Turkschen vredehandel. Van Venetië en Polen was gunstig antwoord ingekomen, zij zouden gezanten zenden om hen in deze onderhandeling te vertegenwoordigen. Hop beproefde toen van den Keizer te verkrijgen dat hij den Turken audientie zou verleen; hij stuitte daarbij echter op twee bezwaren: 1°. dat in oorlogstijd de Sultan ook geene gezanten des Keizers ontving, en 2°. dat men niet wist of deze wel tot den vredehandel waren afgezonden, omdat zij op hunne reis te Belgrado verklaard hadden te komen om den Keizer de troonsbestijging van den Sultan Achmet mede te deelen. Hop merkte daartegen aan dat het punt van den vrede wel degelijk genoemd was in den brief van den Markgraaf van Baden, welke in effecte als hun credentiaal moest beschouwd worden, en dat men dit vroeger toch reeds had geweten blijkens de

¹ 9 Januarij 1689, aan Z. H. "Dan ick mach Uw H. niet verbergen dat men van een extreem phlegme moet wesen voorsien om geduldelyck te kunnen passeren de lenteurs, waermede eene saecke van dat gewicht en nootwendicheyt even als die van weynigh belangh wert gehandelt en men wil mij doen gelooven dat de oorsaecke daarvan alleen aan het naturel van dit hoff is te rapporteeren en dat men voor de rest nu meer als voorheen tot den vrede inclineert, 't geen het vervolgh sal verifiëeren."

berigten aan Polen en Venetië gezonden, terwijl daarenboven de Vezier zulks aan Colyer had verklaard. Door nog langer aan die gezanten audientie te weigeren, zouden zij naar Constantinopel moeten schrijven en daarmede zou veel tijd verloren gaan; men had hunne audientie uitgesteld tot Polen en Venetië geantwoord hadden, dit antwoord was gekomen en men mogt dus geene nieuwe bezwaren maken. Het alternatief hetwelk Hop stelde, dat men anders den Turk mogt bewegen om hunne brieven in handen van derden over te geven, werd alleen aangenomen en hij zelf verzocht dit te bewerken; hij nam dit op zich, maar verlangde dat zij dan wat nader bij Weenen zouden gebragt worden, omdat Pottendorf hem te ver en het accès tot de gezanten zeer moeilijk gemaakt was. Daartegen waren eenige practische bezwaren, alleen Laxenburg, nabij Weenen, was geschikt tot een verblijf voor dat talrijke gezantschap, dat men liever niet in Weenen zelf wilde hebben. Generaal Caraffa werd nogmaals naar Pottendorf gezonden, om de gezanten te bewegen tot afgifte van hunne brieven, toen zij echter hardnekkig bleven weigeren, omdat hunne hoofden daarbij op het spel stonden, besloot de Keizer om de gezanten tot Weenen te doen naderen, hen een uur van de stad in Entzendorff te doen verblijven en hun op Laxenburg audientie te geven; wanneer was echter niet bepaald. Op het vaststellen van dien dag drong Hop toen aan, hij wees op de terughoudendheid van de rijksvorsten zoolang de vrede met Turkije niet was gesloten, omdat zij anders bevreesd waren alleen de spits tegen Frankrijk te zullen moeten bieden en verkreeg eindelijk wat hij wenschte. De audientie werd op den 4^{den} Januarij vastgesteld en den gezanten aangezegd toch vooral kort te zijn. De 4de Januarij kwam en de audientie had geen plaats; het ceremonieel was

nog niet geregeld. Dit voortdurend oponthoud was te meer jammer omdat de gezanten zeer veel geneigdheid tot den vrede toonden, zonder welken zij, naar hun zeggen, niet mochten terugkomen, hetgeen de sobere constitutie van hunne zaken ook nog al waarschijnlijk maakte. Hop liet niet na de noodzakelijkheid van den vrede te betoogen op de gronden zijner instructie en diegene, welke "mijne geringheid "uit de jegenwoordige constitutie van zaken in het algemeen en die van den Keizer in het bijzonder als ter matérie "applicabel heeft kunnen elicieeren." De schuld van het dralen met die audientie wierp men op Venetië en Polen, welke de brieven van credentie eerst wilden zien en ook op de moeilijkheid, welke de regeling van het ceremonieel gaf. Hop ging toen eens met de gezanten spreken, die hij nog te Pottendorf vond; zij spraken met groote bescheidenheid, maar toen Hop om hunnen brief aan H. H. M. vroeg, verklaarden zij volgens later ontvangen order dien niet te mogen afgeven dan wanneer Hop hun schriftelijk kon verklaren dat de Keizer de mediatie had aangenomen; omdat Hop niets daarvan verklaren kon, weigerden zij den brief af te geven en zijn betoog, dat de mediatie nooit bedoeld was, stuitte op hunnen uitdrukkelijken last af. Over den inhoud van hunne vredesvoorstellen konden zij zich evenmin verklaren zoolang zij geene audientie hadden gehad. Hop zat tusschen twee vuren, de Keizer wilde zijne mediatie niet — hij had hem daarover nog eens laten polsen — en de Turk was niet gediend van zijne goede officien. Wat nu? Hop was gelast den Keizer tot den vrede te bewegen; deze had verklaard dien wel te willen, mits pari passu met zijne bondgenooten, hoe wilden nu H. H. M. hunne tusschenkomst in deze zaak verder waargenomen hebben? Om hierin te besluiten moesten zij veel weten dat hun onbekend was en dat Hop niet op papier kon stellen;

hij verzocht daarom eens naar Holland te mogen overkomen, om dan mondeling af te handelen wat te delicaat was om bij geschrifte te melden. De Keizer achtte het ook dienstig dat hij eens naar Holland ging en Hop wachtte met ongeduld de resolutie van H. H. M. af. Deze kwam, maar te laat, gelukkig, want nu weten wij iets meer dan wij anders geweten zouden hebben; daarover echter later.

Het ceremonieel voor de audientie aan den Turk te verleen, was ondertusschen eindelijk vastgesteld, en in eene conferentie, terstond daarna gehouden tusschen des Keizers ministers en de gezanten, droegen deze hunne voorstellen tot eenen vrede voor ¹. De Turken onderscheidden of men een vasten en duurzamen vrede wilde, dan wel een vrede voor eenige jaren. In het eerste geval zoude de Keizer iets van zijne veroveringen moeten teruggeven, in het tweede kon hij alles wat hij nu bezat behouden en moest men het alleen over den duur van den vrede eens worden. Zij verlangden dat Zevenbergen vrijgegeven werd en in de oude verhouding tot de Porte mogt terugkeeren, verder dat de belegering van die sterkten, welke de Porte nog bezat, werd opgebroken en dat hangende de onderhandelingen een wapenstilstand zou gesloten worden; met dit laatste was vooral spoed noodig omdat zij reeds zoo veel tijd nutteloos hadden moeten doorbrengen. Van de zijde des Keizers toonde men weinig ijver om op deze voorstellen te antwoorden, niettegenstaande Hop der Turken verzock om spoedig antwoord, ondersteunde, tot welke onder-

¹ De vredesvoorstellen aan Venetië en Polen zullen ons hier niet ophouden; beide Staten legden allerlei kleine moeilijkheden aan de onderhandeling in den weg en waren nog veel onredelijker dan de Keizer; zij waren tegen de intercessie van H. H. M. en trachtten ook den Keizer daarvan te "degouteeren."

steuning hij bevoegd geworden was door de verklaring der Turken, dat zij de intercessie van H. H. M. aannamen op dezelfde wijze als de Keizer die aangenomen had. Van de omgeving des Keizers gingen geruchten uit, welke weinig goeds voorspelden; men wilde van den Turk meer vragen dan deze kon toestaan, men beweerde, dat hetgeen men nu reeds in bezit had, van oudsher den Keizer behoorde als dependentien van Hongarije, waaronder men zelfs Bosnië, Servie en Bulgarije rekende. Van de herstelling van Zevenbergen in zijn vorigen toestand was geen sprake bij den Keizer, en deze was eene van de voornaamste voorwaarden der Turken. Terwijl het antwoord des Keizers nog gewacht werd, kwamen de Keizerlijke ministers in eene conferentie met den eisch op, om, nog voor dat men tot eenig tractaat trad, graaf Tekely, den Hongaarschen opstandeling, zocals zij hem noemden, in hunne handen over te leveren, opdat zij naar behooren hem zouden kunnen straffen; de gezanten wilden daarin niet toestemmen, maar zeiden dat men in het tractaat zelf eene bepaling omtrent hem kon inlascchen en dat zij over dit punt ook de noodige orders hadden. Maar toen de keizerlijken met een nieuwen eisch om vergoeding van oorlogskosten opkwamen, wilden zij niets meer hooren en braken de conferentie af, omdat zij op dien voet onmogelijk vrede konden sluiten, gelijk zij aan Hop verklaarden, wien zij hunnen bitteren nood klaagden en bijna smeekten om toch den Keizer tot andere gedachten te brengen; over Tekely konden zij niet afzonderlijk handelen, tenzij dit het eenige punt van reflectie was.

De Turken, die reeds vijf maanden op eene audientie gewacht hadden, moesten nu nog eene maand onnut zien verloopenen voor zij het antwoord des Keizers kregen, en toen dit kwam was het zoo onbevredigend, dat zij

verklaarden op dien voet onmogelijk te kunnen onderhandelen, en liever terstond te willen vertrekken zonder zich langer onnut te laten ophouden. De Keizer toch vroeg behoud van het veroverde en teruggave van alle oude dependentiën van Hongarije, zuivering van Moldavië van de Tartaren, vrijheid van alle tollèn voor de onderdanen des Keizers, handel drijvende in gansch Turkije, uitlevering van Tekely, enz.; alles voorwaarden voor een vasten en duurzamen vrede, geheel strijdig met hetgeen de gezanten hadden voorgesteld, en iets meer toegeven dan zij vroeger beloofd hadden, konden zij niet. Hop merkte daarop aan dat dan van de zaak wel niets zou komen, waarbij zij de schouders ophaalden. De keizerlijken namen hunne verklaring, dat hunne voorstellen hun ultimatum waren aan, met het antwoord dat zij dan wel terugkeeren konden, en waarlijk het zag er desperaat met de vredehandeling uit, zooals Hop zeide, die zijne beste pogingen op beider partijen fermeté en onverschilligheid zag afstuiten. Men zocht van de tijdsgelegenheid te profiteeren en de Porte zooveel mogelijk af te nemen. Na nog een paar conferentiën, waarin o. a. de gezanten verklaarden: *quod Porta neque arcem neque lapidem arcis unquam voluntario cedet*, besloot men de onderhandeling af te breken, de Turken naar huis te zenden en den oorlog te hervatten. Dit laatste vond aan het hof te Weenen grooten bijval; de partij welke den oorlog altijd gewild had, omdat men nu op zoo schoonen weg tot veroveren was, behield de overhand en de Turken gingen heen, in den beginne benaauwd, maar toch verklarende liever nog 10 jaren den oorlog voort te zetten dan zulke onredelijke eischen in te willigen. Hop's werk was dus niet door eenen gunstigen uitslag bekroond, maar men was hem zeer dankbaar voor de moeite welke hij zich gegeven had. Alleen op Colyer zou de Eer-

ste Vezier reden van ontvreedenheid hebben, omdat deze hem tot eene bezending bewogen had, waarvan de uitslag zoo ongelukkig was.

De zaken waarom Hop naar Weenen gezonden was, waren afgedaan en hij zoude veilig naar huis kunnen gaan. H. H. M. hadden hunne goede bedoelingen zien schipbreuk lijden en de Keizer behield in het oosten de zorgen, welke zij hem zoo gaarne hadden helpen verligten. Voor hen en voor Hop was echter eene pleister op de wonde. Er was nog een tweede doel voor Hop's zending geweest, wel eene bijzaak, maar die allengs hoofdzak geworden was en nog meer in het direkt belang van H. H. M. viel.

In zijne instructie, den 27sten September 1688 vastgesteld, lezen wij ook dat hij den Keizer verzekeren moest van de constante genegenheid van H. H. M., om met hem te onderhouden eene goede vriendschap en correspondentie. In de verhouding, waarin men nu tot Frankrijk geraakt was — hetwelk den 24sten September weder den oorlog verklaard en terstond begonnen had — was die vriendschap met den Keizer voor H. H. M. van zeer groote waarde, zij konden die wel koopen, maar geld alleen was aan het keizerlijk hof niet genoeg, men moest daarbij nog goede woorden voegen. Juist nu in zijne bemoeijingen om den Keizer verder te doen treden in de anti-Fransche politiek, slaagde Hop uitnemend en vond hij bij het Keizerlijk hof meer dan hij hopen kon gehoor. Zijne brieven behelzen meer dan één feit, dat dit ten klaarste bewijst; niet alleen meldde hij bij elken post de troepenbewegingen, benoemingen van generaals en al wat tot den oorlog in het keizerrijk betrekking had, maar ook de begeerte des Keizers om met de troepen van den Staat hunne gezamenlijke of gelijktijdige operatiën te regelen; met den Prins von Waldeck, den Hollandschen

opperbevelhebber aan den Rijn, werd tot bevordering hiervan eene bijzondere correspondentie geopend. Hoe verder de Keizer de rijksvorsten tot eene algemeene oorlogsverklaring tegen Frankrijk overreedde, hoe hij met den Franschen gezant de Lusignan handelde, dien hij gevangen liet nemen, omdat hij niet langs den hem aangewezen weg naar Frankrijk terugkeerde, hoe hij de Fransche manufacturen deed verbieden ¹, “welke meer ten overvloede en tot hoovaardij dan tot nooddrift in onze landen worden ingevoerd, terwijl daardoor groote sommen uit dezelve getrokken worden,” vermelden wij hier niet. Er is een feit dat zijne meening beter en volkomener bewijst en dat niet zonder invloed op de geschiedenis geweest is.

In eene *dépêche* van 20 Januarij 1689 bekende Hop dat hij in verlegenheid was over zijne houding tusschen den Turk en den Keizer, zooals we reeds boven vermeldden. Hij had daarover zoovele en importante reflectiën van zoo delicaten aard mede te deelen, dat het hem onmogelijk en ongeoorloofd was alle dezelve aan de pen toe te vertrouwen, reflectiën, welke ook — en wel voornamelijk, voegen wij er bij — betrekking hadden op den oorlog met Frankrijk; hij vroeg dus verlof naar Holland te mogen komen om die mondeling mede te deelen. Bij deze en volgende brieven drong hij ten zeerste op een gunstig besluit aan; hij zeide dat de brieven tusschen Weenen en den Staat niet geheel “seker en correct gaan,” gelijk hij meermalen had ondervonden, dat hij om zijne zending niet geheel onnut te doen zijn, moest overkomen, dat hij ook te Weenen best kon gemist worden, omdat Hamel Bruyninck daar reeds was, hij buitendien zijn

¹ Op aandrang van HOP en HAMEL BRUYNINCK ingevolge eene resolutie van 3 Dec. 1688.

secretaris daar laten en zelf zeer spoedig terug zijn kon ¹. Men denke echter niet dat hem alleen behoefte om naar huis te gaan, of eene soort van reismanie dreef. Hoewel voortvarend in zijn handelen, was Hop niet onrustig; hij werd door den keizer bijna gedwongen om te gaan, die hem liet zeggen, dat hij ten dienste der algemeene zaak goed vond dat hij eens naar Holland, en wel ten spoedigste vertrok, zoodat Hop den 3^{den} Februarij schreef, dat hij op reis gaan zoude, daar hij het niet langer durfde uitstellen. Hij nam met dat besluit veel voor zijne verantwoording, maar de redenen welke hij daartoe had, waren bondig. De Keizer wilde een verbond met H. H. M. sluiten, op conditiën zoo voordeelig als men vroeger, wat moeite men ook gedaan en hoeveel geld men ook geboden had, nooit had kunnen verkrijgen: voorts wilde hij den Prins van Oranje zijn plan voor den aanstaanden veldtocht mededeelen; het gold dus zaken, welke de moeite van eene reis wel waard waren. Zoo ten minste beschouwden het de Keizer en de ambassadeur van Spanje — die bij den Keizer hoog stond aangeschreven; — zij drongen op een spoedig afreizen vooral aan, daar men niet wisten konde wat Frankrijk en Rome nog zouden verzinnen, en Hop, die de onzekerheid der brieven kende, die geen cijfer had, achtte het onmogelijk de zaken op papier te brengen; daarenboven, zeide hij, brieven repliceeren niet en mondeling vraagt men wat wil. Hij stond dus gereed om in Februarij — geen aangename tijd tot reizen — zich aan alle ongemakken van den weg bloot te stellen. Maar zijne opoffering was onnoodig; door eene ligte ongesteldheid en toen door het dooiweder, dat de bergwegen onbruikbaar maakte, opgehouden, ontving hij nog bij tijds eene resolutie van de Staten van 5 December,

¹ Hij beloofde in negen dagen de reis naar Holland te zullen doen.

waarin zij verklaarden zijne redenen tot overkomst wel pregnant te vinden, maar hem toch gelastten tot nader order te Weenen te blijven, omdat Z. H. de Prins van Oranje van oordeel was, dat het ten hoogste wenschelijk was om met den Keizer eene naauwe alliantie te sluiten. Wat de Heeren wijzen moet men prijzen, maar toch verwekte Hop's blijven veel murmuratie onder de keizerlijke ministers en vooral bij den gezant van Spanje, die zijn ongenoegen kort maar krachtig aan Hop uitsprak. Hop echter reguleerde zich met convenabel resignatie naar dit bevel, wapende zich met geduld en nam de pen op om te schrijven wat hij liever had willen zeggen; zijn relaas zond hij met den eersten post (24 Febr.) aan den Prins en met een volgenden (27 Febr.) aan H. H. M.

Von Straetman knoopte zijne openingen tot het sluiten van eene naauwe alliantie tusschen den Keizer en den Staat, zoowel om in den oorlog als na den daarop volgenden vrede zamen te gaan en gemeenschappelijk, ook met Engeland, de overmagt van Frankrijk te fnuiken, aan de voorstellen tot het aangaan van eene naauwere alliantie voor een paar jaren door baron von Goes ¹, namens H. H. M. te Weenen gedaan, vast; welke voorstellen, toen zeer geheim gehouden, tot geen resultaat geleid hadden. Ook nu weder wilde men die zaak in groot geheim behandelen, vooral omdat aan het hof des Keizers vele partijen waren, welke van eene alliantie met den Staat en met Engeland afkeerig waren; de Franschgezinden, met wie de verwanten van den kardinaal Fürstemberg, de geestelijkheid, de monarchaal-

¹ VON GOES had toen de oude alliantie — die van 1681 tusschen den Staat, Zweden en den Keizer — hernieuwd, welke echter onvoldoende was en den Keizer wel verpligte H. H. M. te ondersteunen, maar niet om zelf met hunne vijanden te breken.

gezinden, allen die belang bij den oorlog hadden en dus den Turkschen vrede tegenwerkten, en eindelijk de zwakke karakters, welke den grooten hoop helpen vormen, eensgezind waren, zochten den Keizer te bewegen tot den vrede met Frankrijk. Dit deed daartoe voorstellen genoeg, zoowel door middel van den Paus en zijnen Nuntius te Weenen als door den Keurvorst van Beijeren ¹, en door die kanalen kwamen den Keizer telkens nieuwe aanlokkelijke voorwaarden tot herstel van den vrede ter oore. De Keizer, die in den beginne zich door Frankrijk beleedigd gevoelde en op wraak bedacht was, al moest het hem nog zoovele provinciën kosten, had zich tot nog toe goed gehouden ² en standvastig geweigerd, maar men wist niet of hij altijd zoo vast in zijne schoenen zou blijven staan en achtte het daarom niet ondienstig hem door een tractaat te binden, ten einde de cendragt onder de bondgenooten te consolideeren. Vooral de ambassadeur van Spanje, de marquis d'Este Bourgomagno, spoorde den Keizer daartoe aan en bragt het door zijn aandringen zoover dat aan Hop de noodige ouvertures gedaan werden. Om de geheele onderhandeling zoo geheim mogelijk te houden, achtte men het beste middel dat Hop naar Holland vertrok, onder pretext van particuliere zaken; de andere middelen van correspondentie, of eene buitengewone bezending of om die voorstellen door den gezant te 's Hage te laten doen, konden achterdocht verwekken en minder gunstig werken, daar men in den Haag over von Cramprich niet

¹ Iets later verklaarde de Keurvorst zelf aan Frankrijk den oorlog, daartoe vooral overgehaald door de belofte des Keizers dat hij dan het opperbevel over een legerkorps zou voeren.

² Te Regensburg had de Keizer het voorstel laten doen om Frankrijk tot vijand van de gansche Christenheid te verklaren, evenals den Turk vroeger en FRANS I in 1544. Den 24sten Januarij 1689 werd in dien zin besloten. Zie H. MARTIN. op. cit. XIV: 103.

bijzonder tevreden scheen. Het vertrouwen hetwelk de Keizer in den gezant der Staten bewees te stellen, omdat hij diens ministerie boven dat zijner eigene gezanten verkoos ¹, was voor Hop bijzonder eervol.

Von Straetman had zijn voorstel, na eene korte uitweiding over des Keizers anti-Fransche gezindheid en politiek, aldus geformuleerd: "of het niet dienstig soude wesen tot bevordering van eenen bestendigen wederstand tegen Vranckryck en haere adherenten, een nader concert met den anderen te maecken, daerdoor wedersijds interessen souden mogen werden te saeme gesett en met soodaenige reciproque conventiën bijeengevoegt, dat men tegens alle syrenes zich nu en hierna mochte verseeckeren." Tot dezen algemeenen zin bepaalde men zich, in de bijzondere bepalingen van dien wilde de Keizer als eerste in rang, niet treden; wanneer de Staten hem een ontwerp aanboden, zou hij zeer gemakkelijk daarmede zijn en de zaak spoedig haar beslag krijgen. Toen Hop echter over de grondslagen sprak en naar het een en ander vroeg, noemde von Straetman, alleen als zijne particuliere meening, deze vereischten op: 1°. de Keizer wenschte eene alliantie of defensief gedurende den oorlog, en na den vrede perpetueel defensief, wanneer een van de partijen tegen den inhoud van dien vrede werd aangestast; 2°. beide alliantien moesten uitdrukkelijk tegen Frankrijk en zijne bondgenooten gemaakt worden; tegen wien men 3°. den oorlog met alle magt te land en te water voeren moest; 4°. partijen verbonden zich om niet dan gemeenschappelijk den vrede te zullen sluiten; 5°. de voorwaarden van dien vrede — zoo men die in deze alliantie wilde noemen, moesten

¹ Men wilde hop zelfs eene volmagt van den Keizer medegeven om voor hem die alliantie te sluiten.

zijn overeenkomstig de Munstersche, Osnabrugsche en Pyreneesche vredestractaten; 6°. partijen zouden contracteren ook voor hunne bondgenooten, of dezen de bevoegdheid toekennen om tot de alliantie toe te treden; 7°. wegens de gegronde vrees dat Frankrijk Spanje na den dood des Konings zoude nemen, zouden H. H. M. de erfopvolging in dat rijk aan het Oostenrijksche huis guarandeeren; 8°. H. H. M. zouden verder door hunne goede officiën bij de Keurvorsten medewerken tot de benoeming van des Keizers oudsten zoon tot Roomsche Koning. Eene negende voorwaarde voegde daarbij nog de Spaansche gezant, die verlangde dat men de bondgenooten van Frankrijk, welke zich niet van hem afscheidden, ook als algemeene vijanden zoude beschouwen.

Nog voor dat Hop dezen brief had geschreven — den 22sten Februarij — besloten de Staten-Generaal hem vergunning te geven om de reis naar Holland te ondernemen, maar toen Hop die resolutie ontving was de noodzakelijkheid geweken; ten minste hij had bij zijne missive slechts zaken van bijkomend belang te voegen welke best op papier konden behandeld worden. Hop ging natuurlijk niet, hij zoude anders de resolutie, welke de Staten naar aanleiding van zijne missive nemen zouden, misloopen en deze zaak, waarmede de Keizer zooveel haast maakte, noodeloos vertragen; hij drong dus liever aan op eene spoedige toezending van een project en de noodige volmagt met authorisatie om de punten van gering belang, onder voorbehoud van ratihabitie, te mogen vaststellen. En nogtans meer dan vroeger drongen èn von Stractman èn de Spaansche gezant bij Hop aan dat hij toch vertrekken zoude omdat waarlijk groote noodzakelijkheid daartoe bestond. Hop meende desniettemin te moeten blijven om nadere orders van H. H. M. af te wachten, maar hij zond ditmaal (10 April) een courier

om zijn nood te klagen welke, hem van H. H. M. eene spoedige verlossing uit deze pijnlijke positie mede moest brengen. Zijne positie te Weenen was dan ook zeer on-aangenaam, en hoe eerder daaraan een einde gemaakt werd des te beter. Den 21sten April bij expresse courier kreeg hij uit den Haag de zoo reikhalzend verlangde resolutiën, waarbij hem volmagt werd gegeven om de bedoelde alliantie volgens het bijgevoegde ontwerp te sluiten. Het ongeduld van het Weener hof was bevredigd en de satisfactie waarmede men der Staten resolutie vernam en Hop daarna behandelde, was groot. Het ontwerp was opgesteld en bijna unaniem aangenomen naar de gegevens welke Hop uit von Straetman had vernomen: partijen beloofden elkander opregte en eeuwigdurende vriendschap, bevordering van elkanders welvaart en wederkeerige hulp tegen alle schade; tegenover Frankrijk zouden zij met al hunne magt handelen en zamen overeenkomen over de beste middelen om daaraan de grootst mogelijke afbreuk te doen; geen der partijen zoude de wapenen mogen nederleggen zonder de toestemming van de wederpartij, en dit ook niet voor dat alles terug gebragt zijn zou op den voet der oude tractaten; niet dan met onderling goedvinden zoude men gezamenlijk en ter goeder trouw over den vrede, onderhandelen, en was die gesloten, guarandeerde men de bepalingen daarvan reeds nu elkander wederkeerig tegenover Frankrijk, en wanneer dit, na dien vrede, een der partijen weder aanviel of in hare regten krenkte, zou de andere haar terstond te hulp springen. De bepalingen omtrent de Spaansche successie ¹ en de keuze van een Roomsche

¹ De Staten hadden in dat artikel de successie aan den Aartshertog geguarandeerd, de Keizer wilde dat liever veranderd hebben in guarantie aan het Oostenrijksche huis als meer met de algemeenheid van zijn regt strookende; het werd zoo ook vastgesteld.

Koning namen de Staten over, zij zagen echter liever dat die bij afzonderlijke en geheime artikelen werden geregeld. H. H. M. zouden den Koning van Engeland en de Keizer dien van Spanje uitnoodigen om tot het tractaat toe te treden, terwijl de andere bondgenooten welke zulks wenschen mogten, daarin zouden worden opgenomen.

Der Staten ontwerp was dus geheel conform den wensch van den Keizer zoodat deze, toen Hop het hem in het Latijn vertaald aanbood, daarin veel genoeg vond en het bijna zonder verandering goedkeurde. Om de zaak zoo geheim en zoo spoedig mogelijk te doen afhandelen, besloot de Keizer om slechts twee commissarissen tot het houden van de noodige conferentiën en het opstellen van de artikelen te benoemen, en het ontwerp niet door de handen van zijnen geheimen raad te laten gaan. Bij die conferentiën kwamen buiten de onderwerpen van het tractaat, welke gaaf werden aangenomen, nog de volgende punten ter sprake. De Staten hadden eenige bekommernis dat de Keizer, met twee oorlogen op de hand, dien tegen Frankrijk aan zijne bondgenooten zou overlaten en wenschten dus om daartegen eenigzins zeker gesteld te worden door eene verbindtenis des Keizers om een vast getal troepen, b. v. 30,000 man, tegen Frankrijk in het veld te houden. De Keizer ging die verplichting niet gaarne aan, hij beweerde dat in de woorden: met alle magt, reeds genoeg gezegd was, dat hij daardoor reeds tot meer verplicht was, omdat men toch dit tractaat ter goeder trouw zou opvolgen terwijl die bepaling een schijn van wantrouwen verraadde. Hop deed het zijne om dat "denumbrement van forces" opgenomen te zien, doch men was daartoe niet te bewegen, vooral niet daar de Keizer toch reeds 30,000 man aan de westzijde effectief in het veld had; hij gaf dat verlangen dus op om geen ongenoegen te verwekken vooral daar

men in Holland toch het tractaat daaraan niet wilde accrocheeren. De Keizer had nog de volgende wenschen: 1°. om den Hertog van Lotharingen in dit tractaat te begrijpen, hetgeen weinig bezwaren konde geven omdat het als het ware een uitvloeisel was van de Pyreneesche tractaten, waarnaar men de bepalingen van den toekomstigen vrede wilde regelen; 2°. dat voortaan alle twisten over grensscheiding, tusschen den Keizer of het rijk en den Staat gerezen, door commissarissen zouden worden beslecht, en 3°. dat de achterstallige subsidiën aan den Keizer verschuldigd, spoedig zouden worden afbetaald.

Het tweede punt werd terstond in het tractaat opgenomen; het eerste echter moest Hop overlaten aan de goedkeuring van H. H. M., hij kon daarover niet op eigen gezag beslissen, en de Ministers, die dit begrepen, drongen daarop niet meer aan.

Het derde punt had echter eenige meerdere zwaarigheid in; hoewel de Ministers zeer wel inzagen dat dit niet in het tractaat te huis behoorde, moesten zij om den nood der schatkist, daarop toch blijven staan, te meer omdat, naar zij beweerden, H. H. M. vroeger eenige betaling beloofd hadden. Voor die beide oorlogen was geld, veel geld noodig, en de Keizer had bijna niets. Hop trachtte zooveel mogelijk daarover heen te praten, hij zeide dat hij ongelast was op dit punt en dus niets kon beloven. Hij kreeg het toch zoo ver dat het tractaat gesloten werd zonder dat daarin van die subsidies gesproken werd, welke nu alleen aan de goedgunstigheid van H. H. M. werden aanbevolen ¹. Hop drong ook bij dezen aan om toch iets, al waren het maar een honderd duizend rijks-

¹ Eenige dagen later disponeerde de Keizer al vast op de Staten, maar deze lieten zich van de betaling excuseeren, daar zij reeds zooveel te betalen hadden.

daalders te geven, omdat dit den Keizerlijken zoo zou verheugen en dankbaar maken.

Het tractaat werd tusschen Hop en de commissarissen den 12^{den} Mei 1689 opgesteld en geteekend; daarop werd het naar Holland gezonden ter ratificatie¹. Men bleef nog altijd op spoed — ook hierin — zeer aandringen, en was over het algemeen buiten mate verheugd over het sluiten van deze alliantie “die, ’t is seecker, den Keizer inseparabel van den Staet maecken sal, zoodat voortaan niet als alles goets van hier sal wesen te wachten, vooral omdat de Staat heeft toegestemd in de punten van de verkiezing van den roomschkoning, die den Keizer en de Keizerinne in het harte raken.” De ratificatie van den Staat bleef — als naar gewoonte — langer uit dan men verwacht had. Zulk werk kostte in de Republiek altijd enorm veel tijd; maar toen zij kwam verheugde men zich des te meer, want juist dat wachten had ongerust gemaakt en de vrees opgewekt dat de Staat, vooral wat de inclusie van den Hertog van Lotharingen betrof, moeilijkheden zou maken. Dit was echter het geval niet, en toen men die ratificatie ontving en alle wenschen bevredigd waren, was het groote werk afgelopen en tusschen den Keizer en den Staat een tractaat gesloten dat onder den naam van het Groot Verbond, op de gebeurtenissen in Europa een overwegenden invloed gehad heeft.

Gedurende Hop’s verblijf te Weenen — van 4 November 1688 tot half Augustus 1689 — was de gedaante van de zaken in Europa geheel veranderd: Frankrijk had den oorlog weder begonnen² en Prins Wil-

¹ Zie DUMONT, Corps Diplomatique, VII, 2, pag. 229.

² De oorlogsverklaring van LOUIS XIV tegen den Keizer is van 24 September 1688. DUMONT, Corps Diplom., VII, 2, pag. 170; die

lem III was naar Engeland overgestoken. De Keizer ontving van dit laatste feit — het eerste gevoelde hij maar al te goed — berigt door den brief van den Prins van Oranje den dag voor zijn onder zeil gaan aan hem afgezonden. De Keizer las dien met genoegen, hij voelde zich door dit bewijs van vertrouwen van den Prins gestreeld, en het viel hem meê dat de Prins veel gematigder was dan hij had durven hopen ¹. Natuurlijk was hij wel eenigzins bezorgd over het lot van den Koning van Engeland, maar meer nog over de zaak welke deze vertegenwoordigde. Want voor den persoon des Konings had de Keizer geene achtung, zijne politiek, welke door Frankrijk werd voorgeschreven, mishaaide hem ten hoogste, maar aan de andere zijde was het verdrijven van een vorst van zijnen troon, eene hoogst gewigtige en bedenkelijke zaak. Daarbij kwam de vrees voor reactie, dat men de Roomschen van het roer van den Staat verwijderende, hun de roede wel eens te hard zou kunnen doen voelen. De Keizer, vroom Katholiek, was bang voor eene uitroeijing van zijn geloof in Engeland en was dan ook zeer verheugd over de gematigheid welke de Prins tegenover de Katholieken beloofde, eene belofte, waarop hij te meer staat kon maken, daar hij wist dat de Katholieken in de Nederlanden zacht behandeld werden. Maar die stemming des Keizers om vertrouwen te schenken aan maatregelen tegen de overheersching der Katholieke godsdienst beraamd, was niet aan zijne vrijzinnigheid te danken, zij werd alleen veroorzaakt door den afkeer welken hij tegenwoordig van Frankrijk had, en men kan veilig zeggen dat, zoo hij niet

tegen de Republiek der Nederlanden van 16 November 1688. DUMONT, *ibid.*, pag. 212. Vgl. KLUIT, *Index Chronol. Feder.*, N°. 759.

¹ Zie Bijlage N°. 2.

met Frankrijk ware in oorlog geweest, hij zoo onbekrompen niet over des Prinsen onderneming zou gedacht hebben. Hij was door de Jezuïten opgevoed, en nu zegt eene spreuk, welke aan hun collegie wordt toegeschreven: "het doel heiligt de middelen;" het doel was hier fnuïken van Frankrijks overmoed en magt, en het kon alleen bereikt worden tot schade van de Roomsche godsdienst; deze dus werd opgeofferd aan den haat tegen Louis XIV. De waarheid hiervan blijkt duidelijk uit het feit dat, toen Prins Willem Koning Willem geworden was, men draalde met hem te erkennen, tot Engeland aan Frankrijk den oorlog verklaard, of zich daartoe verbonden had. Dit neemt niet weg dat men die expeditie naar Engeland toch gaaf en in haar geheel goedkeurde, zoowel wegens het laaghartig gedrag van Jacobus, als wegens de aanmatigheden der Katholieken; de Keizer bewees de argumenten van verdraagzaamheid en het erkennen van gevestigde regten zeer goed te kennen, al bragt hij ze juist niet in praktijk; terwijl hij de Katholieken in Engeland aan de genade van den Prins aanbeval, liet hij zelf eens op een dag alle Gereformeerden en Lutherischen uit Ofen zetten. Dat was echter niet meer dan eene kleine inconsequentie. Den brief des Prinsen beantwoordde hij uiterst vriendelijk en uiterst vlug, — 6 dagen na de ontvangst. Hij betuigde zijnen dank voor het hem geschonken vertrouwen, ried den Prins de grootste gematigdheid, zoowel jegens den Koning als jegens de Roomsche godsdienst aan en wees hem ten slotte op zijn eigen voorbeeld, zoo als hij in zijne erflanden drie godsdiensten gelijkelijk beschermd¹. De Prins zal daarover wel de schouders opgehaald hebben, maar dat men zich de moeite gaf om te liegen, bewees

¹ Zie Bijlage No. 3.

ten minste den goeden wil jegens hem. Natuurlijk bleef die gunstige stemming niet altijd even ongestoord, er kwam wel eens een wolkje voor de zon, want het hof des Keizers was zeer verdeeld en zelfs de partij, welke tegen Frankrijk was, telde menigen tegenstander van de expeditie naar Engeland ¹. Dan eens uitte zich die tegenstand in direkte aanvallen tegen Prins Willem en maakte men den Keizer opmerkzaam dat dát vertrouwen des Prinsen weinig te beduiden had, want dat hij hem eerst den dag voor zijn vertrek, toen niets meer aan de zaak te veranderen viel, geschreven had; dan weder omhelsde men de partij van Koning Jacob en redeneerde van gevaar voor de godsdienst, het aanwenden van zachter middelen dan juist de overtocht van een vreemden Prins aan het hoofd van een leger, en zocht men den Keizer te bewegen om door zijne bemiddeling de geschillen tusschen den Koning van Engeland en zijn volk tot eene redelijke schikking te brengen. Dit laatste vond ook bij de Ministers, anders Prins Willem niet ongenegen, gehoor; het was een halve maatregel, en als zoodanig voor menschen die altijd bezwaren hebben en eene zaak niet met hart en ziel aanpakken, zeer aannemelijk, maar het bleef natuurlijk bij praten, gedeeltelijk omdat men begreep en ook wel wist dat de Prins daarmede in het geheel niet zou gediend zijn, gedeeltelijk ook omdat zij, zoo als Hop hun zeer lakoniek vertelde, daarmede wel eens te laat zouden kunnen komen. De Koning van Engeland zelf en zijn gezant te Weenen, Carlingfort, deden het hunne om den Keizer voor zich te winnen, maar zij konden dit niet gedaan krijgen; vooral stond hun daarin hunne erkende Franschgezindheid in den weg, welke zij de onhandigheid hadden ook

¹ Zie Bijlage No. 4.

nu nog te laten blijken. Het werk van Hop, die reeds voordat de Heeren Staten hem zulks bij resolutie van 22 November uitdrukkelijk gelastten, ijverig in de weer was om de quaade impressiën die de vijanden van de goede zaak zouden verbreiden, als ware het een godsdienstoorlog dien men tegen Engeland aanving, tegen te werken, was oneindig veel gemakkelijker, hij verheugde zich ook hierbij weder in den steun van den gezant van Spanje en vooral vond hij bij de Ministers eenige dispositie om zijne redenen goed te keuren, hetgeen te Weenen enorm veel beteekende. Eens had Hop echter een zwaren strijd. Het was toen de declaratie van den Prins te Weenen was aangekomen, daaruit toch zag men met schrik dat de gevolgen van de expeditie verder gaan zouden dan men aanvankelijk had gedacht; zich zelven nu kortzigtigheid te verwijten, dat ging niet, men beschuldigde dus den Prins maar van den Keizer te hebben bedrogen. Men zag toen voor het eerst — beweerde dit althans — dat de expeditie wel kon uitloopen op verdrijving van Koning Jacob en zijne familie, omdat de Prins nu de successie van den Prins van Wales disputeerde en vroeger had verzekerd dat hij niets tegen de wettige successie zou ondernemen. Want daargelaten nog “dat een soodanig disput soude wesen een gevaarlijk exempel,” wenschte men wel de opvolging van den Prins van Wales behouden te zien, omdat men op den Engelschen troon een Roomschen Vorst zeer begeerde. Dat gerucht van de onechtheid des Prinsen van Wales was natuurlijk ook naar Weenen overgewaaid, en ook daar besproken. Koning Jacob gaf zich veel moeite om de echtheid te verdedigen, hij had daarover onder anderen aan een voornaam personaadje aan des Keizers hof geschreven: “qu’il n’avait jamais été capable d’une imposture aussi exécrationnelle que celle de la supposition

d'un Prince de Galles; qu'il était vrai qu'il était au dépourvu parce qu'il ne s'était point attendu que ceux qui le touchaient de si près entreprendraient quelque chose contre lui, mais que si le vent continuait à être encore quelque temps contraire on le trouverait à la teste de bonnes troupes." Nu was men van de onwaarheid van die geruchten over de geboorte des Prinsen van Wales wel niet overtuigd, maar men geloofde gaarne dat ze onwaar waren. Toen men dus den Prins van Oranje aanviel, zeide Hop dat men te Weenen toch wel niet kon denken dat de Prins van Oranje aan de echtheid der geboorte geloofde en dat dus zijne verzekering van niets te willen ondernemen tegen de wettige successie, in het geheel niet streed met zijne latere declaratie. De eenige die zich daarop met Hop in een twist over de echtheid der geboorte inliet, was de graaf von Straetman, een goed Jezuït; hij hield zich echter bij de regtskwestie en bepaalde zich alleen tot de beweesing dat de regel "pater est quem nuptiae demonstrant" was eene "praesumptio iuris et de iure" en dus onaantastbaar; Hop die zelden gelegenheid had om zijne regtskennis te luchten, hield nu een zeer geleerd dispuut met hem en kwam vooral op met de onderscheiding dat men in casu niet het vaderschap betwistte, maar het moederschap, dat dit was eene quaestio facti welke door het parlement kon en moest worden uitgemaakt, zoo als de geschiedenis van Engeland reeds een voorbeeld opleverde dat het parlement uitspraak had gedaan in eene kwestie van erfopvolging; eindelijk, dat vreemden daarmede niets te maken hadden.

Het was alleen maar een oogenblik van schrik geweest welke de Oostenrijksche Staatslieden zoo had doen redeneeren; een paar dagen later waren zij als een blad gekeerd en maakten hunne excuses over het gesprokene, dat alleen was te wijten aan hunne bezorgdheid voor de

Roomsche godsdienst, en dit kon men hun niet kwalijk nemen. Men gaf toen Hop de verzekering dat de Keizer in het generaal de expeditie als ten goede aanzag omdat hij in Z. II.'s voorzigtigheid zulk vertrouwen had, dat de genomen mesures genoegzaam zekerlijk zouden kunnen succederen, dat men zich dus niet moest stooren aan discoursen die van terzijde gevoerd werden, omdat de menschen groot part in eene zaak nemen schoon zij om particuliere redenen belet zouden mogen worden om zich daarvoor uiterlijk te interesseren.

Later toen de tijdingen van het slagen van des Prinsen expeditie kwamen, toen men zoowel door zijne ophelderingen en verklaringen als zijne daden gerust was gesteld over de behandeling en het lot van de Katholieken in Engeland, verminderde allengs de kracht van de oppositie, en het was alleen maar als het ware pour acquit de conscience, dat men nog eens sprak van de belangen van de Katholieken en het plan om een gezant naar Engeland te zenden die daarvoor zoude moeten waken. Dit was weinig ernstig gemeend en er kwam niets van. Toen de verdrijving van Koning Jacob een fait accompli was, brak men met dezen geheel en beantwoordde zijne klagten met de verklaring dat het zijn eigen schuld was, dat men te Weenen het al lang gezegd had ¹, dat

¹ Ook Koningin CHRISTINA van Zweden, keurde het gedrag van JACOBUS zeer af. In een van hare opmerkelijke brieven — te vinden bij ARCHENHOLTZ, Mémoires pour servir à l'histoire de CHRISTINE, Reine de Suède, Amst. 1751, 4to, tom, II, p. 282—297, — schreef zij uit Rome: "Les affaires d'Angleterre sont dans un pitoyable état. La bigoterie, les Jésuites et les moines ont perdu le Roi et j'avais prédit sa ruine il y a longtemps. Si le Prince d'Orange réussit comme je le crois, dans son entreprise, ce sera une formidable que l'Angleterre et la Hollande unies sous une même tête et sous une telle tête qu'est celle de ce Prince, qui a un mérite personnel et extraordinaire. Je suis fort trompée ou il taillera de la besogne à la France." 4 Décembre 1688 à Oli-

hij echter niet naar goeden raad had willen luisteren, maar zich geheel in de armen geworpen had van Frankrijk, hetwelk een der grootste vijanden van het Katholieke geloof was, de heiligste eeden en verbonden schond en zich niet schaamde om zich met Barbaren — Turkije — te verbinden. Men draaide dus Koning Jacob voor goed den rug en gaf den ongelukkigen nog een schop toe, maar was daarom niets vlugger met de erkenning van Willem III als Koning van Groot-Brittanië. Eerst toen het groot verbond gesloten en Engeland's toetreding daarin verzekerd was, volgde die erkenning in het laatst van Junij 1689.

Toen de ratificatiën van het Groot Verbond uitgewisseld waren, mogt Hop naar huis terugkeeren; hij was circa twee jaren afwezig geweest en had in dien tijd het geluk gehad twee belangrijke tractaten tot stand te brengen. Gedurende die twee jaren had hij aan twee hoven eene hoogst-aangename positie gehad, èn bij den Keurvorst van Brandenburg, èn bij den Keizer was hij zeer gezien en van beiden ontving hij zeer vele bewijzen van welwillendheid; van den Keizer zelfs bragt hij een blijk mede dat niet alleen zijn nageslacht, maar ook zijne voorzaten tot in het 4de geslacht — dus tot en met Jacob Hop, den vader van den vroeger genoemden Jan Hop, koopman te Amsterdam — zou versieren; bij besluit van 8 Junij 1689 verhief hem de Keizer tot den adelstand met den rang van ridder van het heilige rijk.

venkrans. In haren brief aan denz. van 11—21 December, zegt zij van den Prins van Oranje: *mais j'estime et j'admire le Prince qui se rend si digne de sa fortune.* Den 22sten Januarij 1689 schreef zij: *“Mais je vous feray une autre prédiction: c'est que l'Angleterre et la Hollande unies, comme elles le sont à présent feront trembler toute l'Europe et lui donneront bientôt de dures loix et par mer et par terre. Souvenez vous de moi.”*

VIERDE HOOFDSTUK.

GEZANTSCHIAP NAAR EN VERBLIJF IN ENGELAND.

1689 TOT 1692.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Hop, van Weenen in Holland teruggekomen, deed in de zitting van de Staten-Generaal van 10 Augustus 1689 rapport van zijne bemoeijingen aan de Duitsche hoven. Daarna keerde hij naar Amsterdam terug. Doch slechts voor zeer kort, want eene week of zes later werd hij weder opgeroepen om zich ten dienste van den lande op weg te begeven, ditmaal naar Engeland bij Koning Willem III. Het was op verzoek van dien vorst, die, toen hem mededeeling gedaan was van Hop's rapport voor zooverre het den Staat en Engeland te zamen betrof, den wensch had te kennen gegeven, dat Hop naar Engeland zoude worden afgevaardigd, ten einde hij van hem mondeling alle bijzonderheden zoude kunnen vernemen. De Staten, wien des Konings wenschen bevelen waren, besloten daarop den 19^{den} September Hop naar Londen te zenden, niettegenstaande zij aldaar reeds, behalve den gewonen gezant van Citters, een buitengewoon gezantschap hadden (dat, waarvan Witsen deel uitmaakte). Zij meenden echter dat Hop's zending slechts van zeer korten duur zijn zou. Dit meende iedereen, ook de Koning, die zijne verwondering te kennen gaf dat men Hop een nieuw pouvoir medegegeven had, — altijd als Extra-ordinair Envoyé — daar hij het best met het oude had kunnen doen. Maar de uitkomst leerde anders, het werd weder

veel langer dan men gedacht had en in plaats van een zeer korten tijd, op zijn hoogst noodig om den Koning volledig in te lichten, was Hop ca. twee en een half jaar in Engeland, behoudens de tusschenpoozen welke de Koning zelf in Holland doorbragt, wanneer Hop in zijn gevolg terugkwam. Tot zijn langer blijven werkten verschillende oorzaken mede, vooral dat de Koning zeer weinig tijd had om Hop's verslag te hooren; slechts ter loops na eene zitting van zijnen raad kon hij hem audientie verleenen ¹ en zoo werd het half Februarij voor Hop geheel had afgedaan. Dat viel in Holland geheel en al uit de gis; reeds in het begin van December lieten eenige leden van de Staten zich wrevelig uit over Hop's wegblijven, ze weten dit hem en toonden daarover niet weinig ongenoegen en jalousie. Het schijnen de Amsterdammers geweest te zijn, die deze redeneeringen als inleiding voor de vijandelijkheden voerden, ten minste de resolutie van de Amsterdamsche Vroedschap van 29 December, waarbij Hop op bitsen, hoogen toon gelast werd terug te keeren, omdat de Heeren zijne diensten noodig hadden ², geeft aanleiding genoeg om zulks te vermoeden. De raadpensionaris Heinsius deed zijn best om die Heeren tot bedaren te brengen en hen te doen afzien van de terugroeping, maar dit gelukte hem niet. De Koning stoorde zich daaraan echter weinig, hij zeide dat ook hij Hop's diensten noodig had en dat deze dus moest blijven, omdat het algemeen belang boven het particulier belang van de stad Amsterdam ging. Hop zat er erg mee in; hij

¹ Het zal wel wat overdreven zijn. Hop schreef dit echter den 17den Februarij 1690 aan de Staten.

² Zij waren anders HOP persoonlijk niet ongenegen. In 1689 deed Amsterdam hem de eer aan van hem op de nominatie voor Raadpensionaris te brengen. Zie WAGENAAR Gesch. v. Amst. I: 685.

trok zich de zaak zeer aan — wel wat te veel, zei Heinsius — maar om te blijven had hij goede redenen: de Koning verlangde zulks, hij was door de Staten-Generaal gezonden en mogt dus niet heengaan dan op uitdrukkelijk verlot van deze, en het gewigt van deze reden had hij vooral het vorige jaar leeren gevoelen, toen hem zijn plan om uit Weenen voor korten tijd een reisje naar Holland te doen, zoo erg kwalijk was genomen, dat hij voor goed van zulke plannen genezen was en zich niet meer aan te veel ijver zou bezondigen. In dezen geest schreef hij den Heeren van Amsterdam, en verklaarde hun overigens gereed te zijn om terug te keeren; wilden zij dit, dan moesten zij maar bij de Staten-Generaal eene resolutie bewerken tot zijne terugroeping; zonder deze kon noch mogt hij gaan. Willem III hield Hop gaarne bij zich, hij stelde prijs zoowel op zijne kennis van 's lands zaken en bijzonder van die van Amsterdam, als op die welke hij aan de Duitsche hoven had opgedaan; Hop had veel gezien en goed gezien, en in een tijd, toen Willem III zijne plannen tegen den algemeenen vijand beraamde, kwamen hem de inlichtingen, welke Hop hem over de bondgenooten geven kon, zeer te stade. Daarbij kwam dat Hop vele relatiën had; in Amsterdam was hij opgevoed en opgegroeid, hij was lid der magtige regeeringsfamiliën, zoowel door geboorte als aanhuwelijking, verder door zijn ambt met alle lichamen der regeering altijd in aanraking geweest, en kon den Koning, waar deze zulks van noode had of de verlangde inlichtingen terstond geven of die doen geven door zijne vrienden; van de hoven, welke hij bezocht had, was hij met eer en aanzien vertrokken; hij had bij den Keizer vrienden of goede kennissen achtergelaten, als den marquis d'Este of den graaf von Stractman, door wier toedoen hij te Weenen, b. v. zoolang de keizerlijke gezant nog niet op de Haagsche conferentie verschenen

was, kon bewerken of vernemen wat de Koning wenschte ¹. Verder was Hop — hoe woordenrijk ook — boven alles een man van handelen op wien men rekenen kon, en in een tijd waarin gehandeld moest worden, in een land, waar Willem weinig of verdachte medewerking van zijne onderdanen ontving, was hem zulk een man dubbel waard. Eindelijk: Hop was in den bekenden twist van 1684 met Amsterdam tegen Willem III geweest, maar behalve dat die twist reeds lang vergeten was, is het niet noodzakelijk dat Prins Willem hem daarover een kwaad hart toedroeg. Hop was wel een der voornaamste strijders geweest, maar meer een man van het eerste gelid dan een bevelhebber; hij bekleedde in de stad toen die betrekking, welke hem het meest vooraanstelde, maar toch alle zijne daden aan de lastgeving van zijne hoogereren onderworpen maakte. Hop zelf wist zoo goed welke des prinsen stemming omtrent hem was, dat hij in 1687 over de tegenwerking sprekende, welke hij in Berlijn van den Franschen gezant ondervond, het uitstrooi- sel van dezen, als ware hij bij den Prins in ongenade gevallen, als belagchelijk vermeldde. Het was dan ook niet om den Prins door vleijerijen voor zich te winnen

¹ D'ESTE had het eerst aan HOP geschreven; den 29sten November 1689 bedankte deze hem daarvoor en deelde hem het een en ander over den politieken toestand mede. Dienzelfden dag schreef HOP aan von STRAETMAN; hij drong bij hem aan: 1°. dat de Keizerspoedig iemand zou zenden naar de Haagsche conferentie, en 2°, om de akten van inclusie van den Koning in het Groot Verbond spoedig uit te wisselen. Den 6^{den} December schreef hij dat von KAUNITZ als gezant te 's Hage zeer welkom zou zijn en dat zijn vroeger verblijf te Londen aan het hof van Koning JACOB geene zwaarigheid gaf. Nogmaals in het laatst van December drong hij bij STRAETMAN aan dat de Keizer toch aan Hamburg wilde bevelen om den Franschen gezant BIDAŁ van daar te verwijderen.

dat hij hem uit Weenen op het berigt van zijne verheffing tot den troon van Groot-Brittannië een brief zond, waaruit de hoogste achting en liefde voor zijne zaak en persoon doorstraalde. Wij deelen dien hier mede ¹ om eens te laten zien met hoe groote vreugde Hop het gelukken der expeditie naar Engeland vernomen had, en onderwerpen hiermede aan het oordeel van een ieder of daarin niet een sterk gevoel van eerbied en gehechtheid, met waardigheid is uitgedrukt. Hop was een goed en bekwaam Amsterdammer, maar door zijn werken op een ruimer en grooter tooneel had hij een beter en groot-scher inzicht in de zaken gekregen en had zijn schoone aanleg zich vrij kunnen ontwikkelen. Hop was een goed vaderlander geworden, reeds voor dat vele zijner medeburgers dit werden, en had als zoodanig de zaak van den Prins van Oranje omhelsd. Vandaar die ijver, waarmede hij te Weenen in het belang van des Prinsens expeditie gesproken en gehandeld had; vandaar die bezorgdheid, toen hij te Weenen de vermaning ontving om den Prins te waarschuwen dat hij toch voor zijn leven zoude waken, omdat uit Frankrijk geruchten waren gekomen van plannen tot een moordaanslag, te meer waarschijnlijk, omdat men in Frankrijk den Prins als verdrijver van zijn schoonvader, buiten de wet en niet als een gewoon vijand beschouwde, maar als een tegen wien alle middelen geoorloofd waren ². Hop was een trouwe dienaar van Willem III en zijne politiek geworden, daarvan strekt ten bewijze die vertrouwelijke briefwisseling tusschen

¹ Zie Bijlage N°. 5.

² Brief van 16 Januarij 1689 uit Weenen aan den Prins geschreven; MARTIN Histoire de France. XIV: 16. zegt dat LOUIS XIV se serait cru deshonoré, s'il avait employé le poignard ou le poison contre un seul homme. 'T is mooi gezegd — maar juist?

Hop en den Raadpensionaris Heinsius, welke Hop met geen zijner voorgangers zoo druk had gevoerd.

Hop bleef te Londen en het zou den Heeren van Amsterdam zeer berouwd hebben, zoo hij ware teruggekeerd. Amsterdam — d. i. de regeering aldaar — was toen niet in eene gunstige stemming jegens den Koning; het had gehoopt dat het bij de troonsbestijging van een Hollander op den Engelschen troon, voordeelen voor zijn handel zou verkrijgen, welke het nimmer ofte nooit van anderen zou hebben kunnen verwachten. De Koning was dan ook door het Amsterdamsche lid van het buitengewone gezantschap, dikwijls lastig gevallen om herroeping van de navigatie-akte en het toestaan van andere voordeelen aan den Amsterdamschen handel, welke hij als Engelsch vorst onmogelijk kon verleenen. Amsterdam was gemelijk daarover, het had veel voor de expeditie gedaan en maakte daarvoor nu aanspraak op belooningen, welke buitensporig mogen heeten ¹; toen die geweigerd werden, toen de Engelschen — was het wonder? — achterdochtig werden en de Hollanders, vooral de Amsterdammers, minder vriendelijk bejegenden, toen de Engelschen zelfs zwaarigheid maakten met de terugbetaling van de kosten der expeditie — en dat was verkeerd — nam die gemelijkheid van Amsterdam een ernstig karakter aan en werd wrevel, onwil en tegenwerking. Het buitengewone gezantschap was in de tweede helft van November teruggekeerd; in December riep Amsterdam Hop uit Londen terug — was het met het oog op hetgeen gebeuren zou, wij weten het niet — en in het begin van Januarij 1690 zette het eene zaak op het touw, welke ontwijfelbaar zijne ontevredenheid bewijst. De zaak was

¹ Dat deze eisch buitensporig was oordeelden reeds toen Hollandsche staatslieden, zie WAGENAAR XVI: 42.

deze: volgens de oude privilégiën werd de jaarlijksche verkiezing van 7 schepenen, door den stadhouder gedaan uit eene nominatie van 14 personen, door de regeering van Amsterdam den 28sten Januarij aan den Stadhouder opgezonden en waaruit deze zoo spoedig de keuze moest doen dat reeds den 2^{den} Februarij die Schepenen in dienst konden treden. Wanneer de Stadhouder in den Haag was, leverde dit geene moeilijkheid op, wanneer er geen Stadhouder was — bij deszelfs afzijn stond in het privilégie — was verordend, dat die keuze door het hof van Holland zoude worden gedaan, maar wanneer de Stadhouder van den Haag afwezig was en zoo verre dat die keuze niet bij tijds in Amsterdam kon vernomen worden, dan rezen er moeilijkheden. Dit geval had zich vroeger wel eens voorgedaan, maar zonder stoornis; ook het vorige jaar — Januarij 1689 — had men daarop iets weten te vinden en toen de nominatie naar Engeland was opgezonden en eerst in Maart de benoeming was gevolgd, waren de dienende schepenen tot zoo lang in hunne betrekking gecontinueerd ¹. Doch reeds toen had Amsterdam eenige moeilijkheid gemaakt, het had de nominatie bij het hof van Holland ingediend, maar dit had, buiten Amsterdam om, die naar Londen opgezonden en toen dus de keuze door den Koning werd gedaan, had Amsterdam daarop geene verdere aanmerkingen gemaakt en de zaak was daarmede afgelopen. Nu echter — 5 Januarij 1690 — warmde Amsterdam die weder op; het diende een heftig vertoog in de Staten-Vergadering in, waarbij het eischte dat het in deze kwestie gelijk kreeg, dat de keuze door het hof van Holland zoude worden gedaan en het weigerde de gemeene lasten te betalen, zoolang zijn zin niet werd gevolgd. Dat

¹ Resolutie van Holland 2 Febr. 1689.

was nu ten hoogste onredelijk, het was een controverspunt, het privilegie waarop het neêrkwam ¹, van 1581, zeide dat de verkiezing van schepenen uit eene nominatie van 14 personen, staan zou aan den stadhouder en, in deszelfs afzijn aan die van den Raade van Holland. Quaestieus is nu wat beteekent dat *afzijn*; Amsterdam beweerde dat het was afwezig zijn, de anderen en teregt, gelooven wij, zeiden dat het privilegie twee gevallen onderscheidde, dat de Stadhouder er is of dat hij er niet is, alias dat er geen Stadhouder is, b. v. wanneer na den dood van den Stadhouder voor de benoeming van een opvolger die keuze moest gedaan worden; zou men dat afzijn kunnen opvatten als: bij afwezigheid, dan moest er bij staan vanwaar, tegenwoordigheid of afwezigheid in het algemeen, wanneer die niet aan het begrip van eene plaats zijn verbonden, beteekenen niets. Daarbij kwamen nog meer twistpunten en zoo werd het eene zaak van gewigt. Dat Amsterdam nu dat geschil opwierp, is in zooverre niet kwalijk te nemen, maar de wijze waarop ², de bedreigingen, waarmede het dit deed, verbitterden de zaak zeer en vonden algemeene afkeuring, zoodat geen lid der Staten-Vergadering van Holland zich aan zijne zijde schaarde. Alsof het nog niet genoeg was greep Amsterdam eene nieuwe gelegenheid, om onaangenaamheden te verwekken, aan. Willem Bentinck, des Konings boezemyriend, was door hem tot graaf van Portland verheven; toen hij in Januarij 1690 in Holland kwam ³ en weder, als van ouds, zitting wilde nemen in

¹ Zie Handvesten van Amsterdam, pag. 40.

² Vgl. de resolutiën van Holland van 12 en 22 Maart 1690, ook die van 7 Febr.

³ WILLEM III schreef aan HEINSIUS den 3den Januarij 1690: "Je suis fort alarmé de la conduite d'Amsterdam, quand je considère quelles

der Staten-Vergadering als lid der ridderschap, verzette zich Amsterdam daartegen bij ellen lang vertoog en — het kon zich niet van uitersten onthouden — verklaarde alle besluiten, welke in Portlands tegenwoordigheid zouden genomen worden, voor nietig en van onwaarde. Daarop volgde dat Amsterdam zijne vertegenwoordigers uit de vergadering terugriep en daar alleen den Pensionaris Bors van Waveren liet, om te zien en te hooren ¹. De zaak liep hoog en hield velen in Holland lang bezig. Koning Willem was daarbij regtstreeks betrokken, hij wist dit en was geen oogenblik in twijfel wien dit alles eigenlijk gold. Aan Bentinck had hij op zijn vertrek naar Holland medegedeeld hoe hij die kwestie van schepenen wilde geschikt hebben en in plaats dat die kwestie afgedaan werd, werd zij nu met nieuwe onaangenaamheden verwickeld. Over het algemeen kwam hem de zaak niet onverwacht; hij had reeds te voren iets daarvan vernomen uit een brief van Heinsius, waarbij deze hem mededeelde dat Burgemeester Munter hem voorbereid had op moeilijkheden, welke over de verkiezing van schepenen zouden ontstaan. De Koning had zich daarover toen zeer verwonderd getoond; hij had die niet verwacht en zag daaruit dat de regering hem weinig genegen was ²; men deed

peuvent en être les conséquences tant pour moi, que pour le bien futur de l'Europe entière. J'ai jugé convenable d'envoyer le comte DE PORTLAND à la Haye avec des instructions qu'il vous communiquera et auxquelles je me réfère; veuillez l'assister en toutes choses et vous ouvrir confidentiellement à lui;" DE GROVESTINS o. c. t. VI: p. 196.

¹ Resol. Vroedschap Amsterdam 12 Januarij 1690: Resol. Holland, 18, 20, 28 Januarij 1690.

² Veel juist ligt in het gezegde van DE GROVESTINS o. c. t. VIII: p. 290. Ce n'est pas son trône qu'il défend, c'est la liberté du continent, qui exige qu'il se maintienne sur le trône; ce n'est point Amsterdam qu'il veut réduire au silence, mais l'intérêt de la cause géné-

hem groot onregt, daar hij de stad zeer genegen was en haar als de beste stad van de republiek aanmerkte; hij hoopte zelfs van die genegenheid ondubbelzinnige bewijzen te geven door, wanneer zijn rijk geheel tot rust gebragt was, hare commercie te bevoordeelen. Maar om van zijne regten als Stadhouder afstand te doen, dat was te veel van hem gevergd, daartoe zou hij nooit besluiten en veeleer, ware het noodig, tot bewaring van zijn regt terstond naar Holland overkomen. In dezen geest schreef Willem aan Heinsius met last om dit zijn gevoelen aan Burgemeesters van Amsterdam bekend te maken, en Hop schreef een brief van bijna denzelfden aan zijn neef Witsen, wel niet op last des Konings, maar toch met de bedoeling om hem op de hoogte te brengen en door hem de Amsterdammers met het gevoelen van den Koning voorloopig bekend te maken. Deze brief was van den 3^{den} Januarij, dus geschreven vóór dat Amsterdam zijn vertoog had ingediend, maar Witsen natuurlijk eerst na den 5^{den} ter hand gekomen. Toen dat vertoog in Engeland was bekend geworden, schreef Hop den 17^{den} op last des Konings aan Burgemeesters, en deelde hun, behalve het reeds gemelde, mede dat ook Z. M. gelijken eerbied voor de privilegiën had waarvan zij zoo hoog opgaven, dat hij daarom zijne reg-

rale exige qu'A: ne s'oppose pas, dans son intérêt exclusif à ce qui peut contribuer au salut universel. Ainsi quand le parlement ou la ville d'Amsterdam se mettent en opposition avec Guillaume, l'humeur que celui ci en éprouve, ne provient point de ce qu'on lui dispute telle ou telle prérogative, de ce qu'on cherche à circonscire son autorité comme roi ou comme stadhouder; non elle provient de l'idée que cette opposition doit compromettre une cause sacrée, la cause générale, et qu'il sera temps de crier à la tyrannie intérieure, soit en Angleterre, soit en Hollande, quand on sera parvenu à mettre l'existence des deux pays à l'abri des atteintes de l'ennemi du dehors.

ten zoude handhaven en dat hij de Heeren van Amsterdam verantwoordelijk stelde voor alle onaangenaamheden die uit deze zaak, welke met het langer aanblijven van de dienende schepen zoo gemakkelijk had kunnen geschikt worden, zouden voortvloeijen. Den 24sten schreef Hop hun weder over dezelfde zaak, nu met bijvoeging van den twist over den graaf van Portland. Over het laatste punt voerde hij vooral aan dat en Portland en de Koning in deze kwestie op eene lijn stonden, want dat, wannecr men Portland als vreemdeling uit der Staten vergadering wilde weren, omdat hij vreemden adeldom verworven had, men den Koning niet meer als Stadhouder beschouwen moest, want dat ook hij dan door het aannemen van de Engelsche kroon vreemdeling geworden was; Amsterdam erkende nu wel den Koning als Stadhouder te willen houden, maar dan was er ook geene reden om Bentinck als vreemdeling te beschouwen. Burgemeesters antwoordden dat zij volgens eed en plicht meenden te handelen, dat zij die niet verzaken konden, maar dat het hun leed deed dat de zaak zooveel ongenoegen veroorzaakte. Dit zeiden zij, maar om de zaak goed af te maken deden zij niets, zij bleven veeleer den strijd hardnekkig voortzetten ¹. Maar zij vonden ditmaal hunne partij, zij stonden geheel alleen, de andere leden waren eendragtig tegen hen, en hoe magtig ook, daartegen was Amsterdam niet bestand. Amsterdam moest zich op genade overgeven en het vroeg zelf (11 Maart) om het gebeurde te vergeven en te vergeten ². Het leverde de nominatie wel in aan de Staten van Holland en niet aan den Koning,

¹ De Edelen stonden aan het hoofd van den tegenstand tegen Amsterdam. Zie de Deductie der Edelen in Holl. Merc. van 1690, blz. 90. Amsterdam antwoordde met eene Justificatie der sustenue van Amst. Holl. Merc. 1690, p. 26; vgl. Resol. Holland, 27, 28 Januarij 1690.

² Resol. Holl. 12 Maart 1690.

maar deze verzonden die aan den Koning en deze verkoos en zond zijne keuze direkt aan den Schout van Amsterdam. En zoo ging de zaak in het vervolg tot des Konings dood.

Amsterdam had dus geheel het onderspit gedolven. En gelukkig, want het had in den hoogsten graad ongelijk, niet zoozeer in zijne opvatting van de zaak zelve¹, als in de wijze waarop het zijne meening wilde doordrijven en niet minder in de eigenlijke beweegreden welke bij dien twist voorzat. Dat dit de teleurstelling was welke het over het weigeren van de gevraagde belooning — daargelaten het buitensporige van de vraag — voor zijne diensten had opgevat, begreep Koning Willem toen hij beloofde de commercie der stad te zullen bevoordeelen, wanneer het in zijn rijk rustig zoude zijn en zoodra men die geheime drijfveer kent, begint men de geheele zaak uit een geheel ander oogpunt te beschouwen en ziet daarin — het regtspunt ter zijde gesteld — het bewijs van de kleingeestigheid der Amsterdammers, die alleen Willem III in zijne plannen zochten te dwarsboomen, omdat hij hun niet in alles ter wille was. De betuigingen van de Burgemeesters van Amsterdam dat zij volgens eed en plicht niet anders konden handelen, verliezen dan veel van hare waarde, en uit hun verzoek dat het verhaal van het gebeurde uit de Notulen zou worden geligt, zou men durven opmaken dat zij zelve daarin weinig eervols zagen.

Wat ware Nederland zonder Amsterdam, die nitroep is zeer juist, maar hoe gelukkig is het niet geweest dat Amsterdam niet zonder Nederland kon, en daarin dikwijls zijn tegenwigt vond. Ja men moct eerbied en ont-

¹ Ook c. VAN BYNKERSHOEK, Quaest. Jur. publ., Libr. II, c. 1, p. 187, pleit voor Amsterdams regt.

zag hebben voor de grootheid van Amsterdam, waar het die ten dienste van het gemeen in de waagschaal legde en waar het in de ure van dreigend gevaar geene opoffering ontzag voor de redding van Nederland; maar het is te betreuren dat Amsterdam zich alleen in de ure van gevaar van de verplichtingen welke zijne grootheid hem oplegde, rekenschap gaf, dat het, om eene vergelijking te gebruiken, alleen op Zon- en feestdagen in zijne grootheid voor den dag kwam en versmaadde om bij het werk van de weekdagen voor te zitten en een krachtig aandeel te nemen aan de taak welke Nederland vervullen moest.

De Heeren van Amsterdam hadden nu, gelooven wij, geen berouw dat Hop bij den Koning was, zoowel gedurende als na dezen twist zouden zij toch meer op het lid hunner regeering als hunnen voorspraak bij den Koning kunnen rekenen dan op den gewonen gezant, volgens de gewoonte uit Zeeland gekozen. Een direkt beroep op Hop's voorspraak deden Burgemeesters in Mei toen zij hem verzochten om bij den Koning alle kwade impressiën weg te nemen welke hij over de beschuldigingen van Jan Hol, tegen hen zoude kunnen opvatten. Die Jan Hol was een spion met brieven van Louvois in den zak gevangen genomen; die brieven hadden geen adres, en Hol kon dus vrijelijk beweerden dat hij aan een der Burgemeesters van Amsterdam, Appelman, die moest bezorgen. Hij had verder een fraai verhaal gedicht van de verstandhouding dier Heeren met Frankrijk, maar had later weder de waarheid daarvan geheel ontkend. Hij zat reeds lang in de gevangenis en geene regtbank wilde zich over zijne zaak kompetent verklaren. Nu wist men in het geheel niet wat te gelooven; voor de schuld der Amsterdammers was eigenlijk evenveel te zeggen als voor hunne onschuld; zij hadden het vroeger wel eens gedaan en aan de andere zijde was er geen bewijs dan

eene verklaring, later terug getrokken. Het was den Heeren van Amsterdam echter niet onverschillig wat men geloofde, en bij den Koning lieten zij daarom door Hop hunne "onnoozelheid" bewijzen. Hop met de noodige stukken gewapend, deed zijn best en verklaarde aan een ieder die het maar hooren wilde, namens de Heeren van Amsterdam: "dat sij soo veel als ymand in de gantsche werelt een horreur en afschrik hadden van alle hetgeene in de minste smaeckte nae onbehoorlijke correspondentie met den vijant en bovenal met dien hatelijcken, den Coning van Vranckrijk" ¹. Hop slaagde uitnemend; Koning Willem zeide blijde te zijn dat Jan Hol zijne beschuldigingen tegen Appelman had terug getrokken, welke hij nooit gedacht had dat waar zijn konden; dat die Jan Hol een schelm was, maar dat hij de gissing van de Amsterdammers dat Hol op eigen hand die correspondentie had aangevangen, weinig aannemelijk vond terwijl hij eerder geloofde dat de vijand deze zaak op het touw had gezet. De zaak liep daarmede af, Jan Hol werd eerst in December gevonnisd en van Appelman of zijne collega's was geen sprake meer ².

Hop bleef intusschen maar te Londen; hij was er nu reeds zeven maanden en met zijn verslag aan den Koning al lang gereed. Had hij zich in den beginne ongerust gemaakt dat hij niets te doen hebben en het geld van den Staat te gemakkelijk verdienen zou, die vrees had men welwillend weggenomen, door hem samenwerking met van Citters in alle voorvallende zaken te beve-

¹ Brief van Burg. v. Amst. aan HOP van 5 Mei 1690. De aangehaalde zinsnede is uit de memorie dienende tot informatie van HOP.

² WAGENAAR, XVI, Bijv. p. 32—42. Zie ook SYLVIIJS, vervolg op AITZEMA, 3 D. 31 Boek, p. 17. WAGENAAR, Gesch. v. Amst., 6^e stuk, p. 169—177. Secr. Resol. Holl. 22 Maart 1690. Resol. Stat.-Gen., 2 Februarij 1691.

len, terwijl de Koning hem alle postdagen bij zich liet komen om hem te zeggen wat hij voor hem te schrijven had, omdat hij zelf zoo weinig tijd daartoe had. Later, toen ook de secretaris van de admiraliteit van Amsterdam, Hiob de Wildt, naar Holland terugkeerde, kreeg Hop daarbij de zaken die deze had waargenomen en voerde hij ook met hem eene briefwisseling over het uitrusten en samenstellen van de Engelsche en Hollandsche vloten; zoo ook met den Advokaat van Dam, Secretaris van de Oost-Indische Compagnie over het verleenen van convooi en het zamenvoegen der Engelsche en Hollandsche koopvaardijsheden ¹; beide briefwisselingen zijn zeer uitvoerig en kunnen voor hem, die belang stelt in eene naauwkeurige wetenschap van deze feiten zeer interessant zijn. Hop kreeg echter nog ander werk. Den 27sten Februarij namen de Staten eene resolutie, waarbij zij hem gelastten om den Koning naar Ierland te volgen. Hij had daarin bijzonder weinig lust. Vooreerst begreep hij het nut er niet van; H. H. M. gelastten hem om het belang van den Staat waar te

¹ De briefwisseling met VAN DAM behandelt echter niet de in 1691 gehouden beraadslagingen in het parlement over de Oude Engelsche Compagnie, welke zaak door MACAULAY in zijne History, DI. VI, p. 239 seq. en VII, p. 125 en 284, zeer breed behandeld wordt. MACAULAY haalt daarbij meer dan eens de brieven van JACOB HOP aan de Staten-Generaal aan, en deze zijn daarover ook zeer uitvoerig. In de brieven van HOP aan HEINSIUS, DE WILDT of VAN DAM is over die zaak echter zeer weinig te vinden. Alleen in een brief van 16 November 1691 aan Mr. P. VAN DAM lezen wij dat men de oude Oost-Ind. Comp. beschuldigde van meer te handelen naar Hollandsch interest dan dienstig was. HOP voegt daarbij dat de Engelschen jaloersch tegen de Hollanders zijn, en dat, als men eenig belang te Londen heeft, men veel dexteriteit en adresse moet gebruiken. De Koning was voor het behoud der oude compagnie wegens het belang van de Hollanders; ook vele anderen waren daarvoor, hoewel om andere redenen.

nemen in hetgeen zij van tijd tot tijd hem zouden aanbevelen. Dit beteekende nu bitter weinig, hij zou dus altijd op orders moeten wachten, alvorens hij iets zou kunnen doen en, omdat de gewone zaken te Londen bleven en de buitengewone volgens den kortsten en secreetsten weg direkt aan den Koning en Stadhouder gingen, bleef voor Hop niets over dan het schrijven van nouvelles "dat gantsch niet en is van mijn genie of speculatie." Hij wenschte niet tot courantier te worden gebruikt, daartoe ware een minder persoon beter geschikt, gelijk dan ook alle andere mogendheden zich slechts door secretarissen bij den Koning in Ierland lieten vertegenwoordigen, en hij de eenige envoyé in diens gevolg zijn zou. Daarbij kwam dat de reis naar en het verblijf in Ierland alles behalve aangenaam waren; alles, zelfs het hoogst noodige moest medegenomen worden, zoodat alle voorname personen, die den Koning volgen zouden, een schip huurden voor hunne provisie, om hen langs de kusten en rivieren achterna te komen. Hop zond den Staten eene specifieke opgave van alles wat hij noodig zoude hebben en deze legden hem daarop den 12^{den} Mei toe voor aankooopen eene som in eens van *f* 6000, en een daggeld van *f* 25, buiten de kosten van den overtocht. Later, op de klagten van Hop dat hij met die *f* 25 onmogelijk kon toekomen, verhoogden zij hunne eerste resolutie. Hop ging met den Koning en verbleef bij hem in Ierland tot half Augustus; de gebeurtenissen van dien togt zijn te goed bekend dan dat wij daarbij behoeven te verwijlen. Al was het niet van zijn genie, Hop schreef nouvelles ¹, en niet voor hij te Londen kwam kreeg hij weder bezigheden welke hem meer aanstonden.

¹ Eenige van HOP's missiven uit Ierland werden gedrukt en in Nederland verspreid; in het bekende klein 4to formaat komen ze voor in alle eenigzins uitgebreide pamfletten-verzamelingen.

In September 1689 was door het buitengewoon gezantschap en de Engelsche Ministers een verdrag geteekend ¹, waarbij Engeland en de Staat hun verbond tegen Frankrijk bevestigden en waarbij zij onder anderen verklaarden allen handel op Frankrijk, tot zelfs van neutralen, te zullen verhinderen. Witsen had dat verdrag met bevende hand geteekend na — het zij ter zijner eere gezegd, — zich lang tegen die bepaling over de vaart van de neutralen te hebben verzet, omdat hij zeer juist de gewigtige en onaangename gevolgen voorzag, welke zij in de betrekkingen met de onzijdige mogendheden zou na zich slepen. Koning Willem had echter met zijne Ministers zeer op die bepaling aangedrongen, al zag hij de moeilijkheden daarvan wel in. Toen ook Heinsius Witsen tot de onderteekening had aangespoord, deed deze zulks, en zoo was het tractaat gereed geworden. Men had echter goed gezien, de gevolgen bleven niet uit. De neutrale staten het meest bij dien maatregel betrokken, waren Zweden en Denemarken, dan kwam Portugal, maar hiervoor kwam Hamburg, hoewel dit eigenlijk geen neutrale Staat was. Als lid van het rijk toch was Hamburg verplicht aan alle rijksbesluiten gevolg te geven, maar dat verbod van handel met Frankrijk en de rijks-avocatoria waren in Hamburg nog niet afgekondigd. Hamburg had verzocht ² daarvan verschoond en in dezen oorlog neutraal te mogen blijven; het beloofde daartegen niet alleen zijne quote te zullen betalen in de oorlogslasten, maar zelfs een present. Zulk eene verschooning was in vroegere oorlogen met Frankrijk

¹ Zie DUMONT, VII, 2, p. 238.

² Reeds uit Weenen schreef HOP over dat verzoek van Hamburg, 18 November en 26 December 1688 aan den Griffier en 2 Junij 1689 aan HEINSIUS.

wel eens verleend omdat zijn handel daarvan afhing, en zonder deze zeide Hamburg zelfs de rijkslasten niet te kunnen opbrengen. In dit verzoek had Hamburg steun gevonden bij Brandenburg, Lunenburg en vooral bij Zweden, hetwelk vreesde dat de Fransche handel zich anders naar Altona zou verleggen, omdat Denemarken, voor Holstein, weigerde aan de rijks besluiten gevolg te geven. Hamburg was eene der weinige plaatsen van Noord-Duitschland waar overzeesche handel gedreven werd, en bij dezen hadden alle landen uit de nabuurschap, tot zelfs Silesië voor den uitvoer zijner lijnwaden en garens naar Spanje, groot belang. De Keizer was wel geneigd om dat verzoek in te willigen, de aangevoerde redenen, versterkt door de belofte van eenig geld, klonken welluidend in zijne ooren, doch hij wilde daarin geen definitief besluit nemen vóór H. H. M. hem daarover hun gevoelen hadden kenbaar gemaakt, hetgeen zeggen wilde dat hij zijn besluit op de lange baan wilde schuiven, want toen H. H. M. hun gevoelen mededeelden, stoorde hij zich er niet aan. Engeland en de Staat deden daarop moeite in Hamburg zelf, zoowel om den Franschen Resident van daar te doen verwijderen, omdat door hem Frankrijk in Duitschland nog kon blijven intrigueeren, als om Hamburg tot het verbod van den Franschen handel te bewegen. Hamburg was echter niet de ergste; het kon zijne stem niet zoo luide verheffen, en de Keizer bekreunde zich weinig om zijne réclames. Zweden en Denemarken waren veel lastiger, vooral omdat het of oude bondgenooten waren, of men hen te vriend wilde houden, en twee zaken tegelijk moest bewerken, zoowel hen te bedaren over het nemen van hunne schepen, als hen van Frankrijk af te houden. Die bepaling was eigenlijk ongehoord, dat Engeland en de Staat aan hunne onderdanen den handel op Frankrijk

verboden, dat stond hun vrij, zij hadden over deze te zeggen, maar om aan vrienden die zich niet in den twist mengen wilden, te verbieden met hunnen vijand de oude betrekkingen aan te houden, en dit alleen omdat zij met hun beiden de magt in handen hadden, om zoo misbruik te maken van hunne heerschappij ter zee, was iets dat tegen alle regt en billijkheid aandruischte. Dat men de Denen en Zweden verbood naar Frankrijk oorlogscontrebände te zenden, dat men hieronder hout, teer enz., als materialen voor den scheepsbouw begreep, kon er des noods nog door, maar confiscatie van schip en lading te dreigen voor het enkele feit van handel drijven op eene Fransche haven, maar den Deenschen Ministers de aanvoer van Fransche wijnen en mondbehoefden te verhinderen, waartoe zij onder elkander eenig kapitaal hadden bijeen gebracht, dat liep te ver. Wij gelooven ook niet dat er vroeger een voorbeeld van in de geschiedenis te vinden is. Men had zwaar werk om de Denen van het regt dier bepaling te overtuigen, zij klaagden steen en been, en alleen de overmagt der bondgenooten weerhield hen om tot feitelijkheden over te gaan. Daarbij kwam nog dat ze in Frankrijk op geene betere behandeling konden rekenen. De ordonnantie van 1681 toch bepaalde dat vijandelijk goed in onzijdige schepen geladen, deze deed confiscueeren, zoodat bij eene strenge tenuitvoerlegging daarvan de handel van de onzijdigen met wissel ondergang werd be-

¹ Over die ordonnantie van 1681 en de conventie van 1689 zie men HAUTEFEUILLE, Histoire des origines, des progrès et des variations du droit maritime international. Paris 1858, Titre IV, pag. 161—283. Het bevat veel goeds, al is het wat sentimenteel soms geschreven; vooral de ontwikkeling van het grondbeginsel van de verhouding tusschen handeldrijvende natiën als de jalousie, vonden wij zeer goed. HAUTEFEUILLE, pag. 203, beweert dat die ordonnantie streng uitgevoerd werd.

dreigd. De onzijdige schepen hadden het dus lang niet gemakkelijk; waren zij den Hollanders en den Engelschen, die de geheele Noordzee doorkruisten, door eenig wonder ontgaan en kwamen zij bij geluk in Frankrijk aan, dan waren zij nog aan allerlei chicanes blootgesteld in het onderzoek of hunne ingeladene goederen wel onzijdig waren ¹.

De meeste moeite van de twee gaf Denemarken, daarmede waren zaken van zeer verschillenden aard in het spel, welke niet met elkander verbonden waren, maar toch vereenigd werden om door concessiën in eenige des te betere voorwaarden in andere te verkrijgen. De Staat der Vereenigde Nederlanden had het meeste met Denemarken uitstaan, hij had te denken over het sluiten van een nieuw handelstractaat ter vervanging van het preliminair tractaat dat voor twee jaren gesloten, in 1690 eindigde en uiterlijk tot Januarij 1691 verlengd was; hij moest zoeken naar een expedient in den handel op Frankrijk, waarop Denemarken sterk aandrong en waartoe het reeds verschillende voorstellen gedaan had, als om slechts aan een bepaald getal dien handel te veroorlooven, of om allen handel vrij te laten, met uitsluiting van oorlogscontrebande, maar de Staat kon daarin niets toegeven, omdat zijne handen gebonden waren door het tractaat met Engeland; eindelijk wilde men Denemarken overhalen tot een verbond met Engeland en den Staat tegen Frankrijk, hetzij om reeds dadelijk in werking te treden, hetzij eerst voor later tijd, na den tegenwoordigen oorlog, bedoeld. Denemarken nu was in zijn hart Fransch gezind ², maar het was te ver van Frank-

¹ ALLEN, Geschichte des Königreichs Dänemark, Kiel 1842, beweert pag. 380 dat Denemarkens handel toen zeer bloeide.

² Zie een geheim tractaat tusschen Frankrijk en Denemarken van

rijk, het was te veel aan de vloten der bondgenooten blootgesteld, om zich openlijk te verklaren, het moest dus tijd zien te winnen en trachten zoo veel mogelijk te verkrijgen, zonder zich tot iets te verbinden. Het had er dus belang bij om alle zaken zoo dooreen te mengen, dat men er haast niet meer uit wijs kon worden. Het stuitte daarin echter op de eenheid van plan der bondgenooten. Deze wilden Denemarken in hun bondgenootschap tegen Frankrijk halen, en bijzaak latende wat bijzaak was, de eischen welke tot die toetreding gesteld werden, inwilligen. Dan kwam Denemarken natuurlijk terstond weder op met zijne verlangens omtrent de bijzaken, en er werd niets uitgerigt. Met een ander tractaat te sluiten in plaats van het preliminair tractaat, hadden de Hollanders geen haast, zij hielden zich liever daarbij omdat dit hun zeer voordeelig was. Van expedienten in den handel op Frankrijk wilden zij niets weten al hoorden zij hunne verzoeken welwillend aan, zij wilden eene alliantie en waren over de soort van deze gemakkelijk; dan eens wenschten zij eene of- en defensieve, dan eene defensieve voor dezen oorlog of eerst na dezen oorlog, en kwam Denemarken op met een eisch van subsidiën van 600 à 700,000 rijksdaalders, dan vonden zij dien eisch niet onredelijk en wilden zijne medewerking gaarne voor die som koopen.

Toen de zaken zoover gekomen waren en Denemarken dat hooge subsidie gevorderd had voor eene of- en defensieve alliantie, sloten Engeland en de Staat zich meer aan elkander in deze onderhandeling aan; tot nog toe hadden zij wel in denzelfden geest maar niet te zamen

17/27 Maart 1691, alleen te vinden — in uittreksel — bij DE REEDTZ, o. c. pag. 150 vlgg.

gehandeld. In Engeland was men over dit aanbod een weinig verwonderd, toen in het vorige jaar — het was nu Augustus 1690 — Engeland eene of- en defensieve alliantie had voorgeslagen, had Denemarken niet daarin willen treden, en had men alleen eene defensieve alliantie voor na dezen oorlog kunnen verkrijgen. Engeland had dat minimum toen maar aangenomen in de hoop van op deze wijze Denemarken van Frankrijk te houden, maar het zag die inschikkelijkheid niet beloofd, daar Denemarken bleef weigeren om te treden in eene bepaling, waarbij het de conventie tusschen Engeland en den Staat over den handel op Frankrijk goedkeurde. Sedert waren de onderhandelingen wel aangehouden, maar er was niets tot stand gekomen, tot nu eindelijk voor eenigen tijd van den Engelschen gezant uit Koppenhagen een Deensch project tot eene defensieve alliantie was gekomen, hetgeen allerlei vreemde bepalingen, welke tot de zaak niet behoorden, als eene begrooting van strijdkrachten, den tol op de Elve, een declaratoir over den handel op Frankrijk, behelsde. Dit voorstel was cenigzins het werk van van Amerongen, den Nederlandschen gezant, geweest, die in last gekregen had om Denemarken te disponeeren tot toetreding in het groot verbond of anders tot zoodanige alliantie, waardoor het met Frankrijk zoude moeten breken. Maar door dit aanbod was Denemarken weder het doel voorbijgelopen, het subsidie wilde men wel toestaan, dat gaf het minste bezwaar, maar van die andere punten wilde men niets weten, men deed daarom een tegenvoorstel om daarvan een tractaat van mutuëele adsistentie te maken, het subsidie voor de te leveren troepen te geven, terwijl echter het different over den handel op Frankrijk eerst zoude moeten wezen geadjusteerd en tegelijk met het sluiten van dit tractaat afgedaan. Behalve dat men zich

dan niet over die andere zaken — toch meerendeels in hun eigen nadeel — behoefde uit te laten, wilde men daardoor dat op deze wijze Zwedens jalousie niet zoude worden opgewekt, hetgeen tot hetzelfde was verbonden. Deze veranderingen en bedenkingen van Heinsius vonden ook in Engeland ingang en in eene conferentie tusschen Hop, Nottingham en Caermaerthen gehouden, werden zij aangenomen om tot rigtsnoer voor hun volgend gedrag te strekken. Men bemerkte zeer goed dat Denemarken wel eene alliantie wilde sluiten, maar toch niet hostiel tegen Frankrijk was en tusschen beide partijen wilde doorzeilen. Dat wel is waar, wanneer de offensieve alliantie gesloten werd, Denemarken zich zou moeten verdedigen te land en ter zee, dat dan de handel op Frankrijk van zelve ophield en deze weder des te gemakkelijker aan anderen kon worden belet, maar omdat Denemarken toch eigenlijk weinig geneigdheid hiertoe bezat en dit toonde door de ongehoorde eischen, alle van eene moeilijke discussie, welke het daarmede verbond, begreep men dat men beter deed met alleen te trachten om zooveel mogelijk troepen van hem te verkrijgen; dit was het eenvoudigste, want met de betaling was alles afgedaan. Het had veel meer troepen dan het onderhouden kon, het wilde deze echter niet gaarne af-danken en het eenige wat dus overbleef was, dat het een zeker getal, b. v. 12,000 man, aan Engeland, den Staat en Spanje overdeed.

Reeds den $\frac{15}{25}$ Augustus 1689 ¹ was eene conventie geteekend over het verhuuren van 7000 man Deensche troepen; men wilde die nu echter gaarne tot 12,000 man brengen, maar Denemarken, hoewel daartoe niet ongenegen, maakte zwarigheden en verlangde van de bondgenoten buiten het subsidie nog voordeelen voor den handel

¹ Zie DE REEDTZ o. c. pag. 146; DUMONT, VII, 2 p. 237.

op Frankrijk. Lang bleef Denemarken aandringen op de bepaling dat aan een 50tal Deensche schepen de handel op Frankrijk zou worden veroorloofd, maar het moest dit opgeven en aan de conventie over dien handel, welke in Junij 1691 werd geteekend, was een veel ruimer beginsel ten grondslag gelegd. De handel op Frankrijk werd aan de Denen veroorloofd, d. i. te zeggen, de Denen mogten naar en uit Frankrijk handel drijven, doch altijd direkt naar Denemarken of eenig neutraal land, de Deensche schepen mogten niet dan in ballast van de eene Fransche haven op de andere varen, mogten geene havens der bondgenoten aandoen dan in geval van storm, maar in geen geval daar, waar de Fransche goederen verboden waren, deze invoeren op verbeurte van schip en lading. Ter voorkoming van lorrendraaijerijen zouden geene paspoorten worden uitgereikt dan aan Denen of aan hen, die bij hun verzoek tot naturalisatie als Deensche onderdanen, beloofden om tien jaren minstens in Denemarken te blijven wonen. Contrebande was verboden en men maakte eene lijst op van hetgeen daaronder te verstaan was; daarin waren buiten de gewone artikelen, masten, teer en andere, welke tot de equipage ter zee en te lande dienden, opgenomen. Deze conventie was een gevolg van een declaratoir des Konings van Denemarken van den 19^{den} Mei 1691, waarbij hij verklaarde welke regelen hij bij het verleenen van paspoorten voortaan zoude volgen, ter voorkoming van fraude. Maar het was als of Denemarken zich voor den Staat altijd zeer onverstaanbaar uitdrukte, want ook nu weder werden ophelderingen gevraagd, welke in December gegeven, de conventie als het ware hernieuwden ¹. Daarin komt

¹ Verg. DE REEDTZ p. 152 vlgg. conventiën van 20—30 Junij en 8—18 Dec. 1691.

omtrent het nemen en vervolgen van koopvaardij-schepen door de kapers of oorlogschepen van den vijand op Deensche of Noorsche kusten, eene merkwaardige bepaling voor. De Koning had verklaard zich te zullen verzetten tegen feitelijkheden op zijn territoir gepleegd en de aangevallen schepen te zullen beschermen, maar verklaarde nu nog niet te willen dulden dat eenig kaper of oorlogschip des vijands eenig koopvaardij-schip zoude volgen en uit zijne havens nazeilen, binnen 24 uren na het vertrek van het koopvaardij-schip ¹.

Bij die conventie was dus veel gewonnen, H. H. M. hadden het onhoudbaar systeem, van allen handel op Frankrijk te beletten, opgegeven en, mogten de neutralen geene Fransche waren in Engeland, de Nederlanden of het Duitsche rijk invoeren, dan was dit meer het gevolg van bepalingen van staatsregt dan van internationaal volkenregt.

De uitvoering der conventie was echter niet zoo volkomen als men wel gerekend had. Engeland wilde haar niet ratificeeren, omdat zij slechts eenzijdige beloften des Konings van Denemarken bevatte en ook omdat het de Hollandsche ratificatie, welke het meende letterlijk te moeten volgen, niet kon goedkeuren. Ondertusschen ging het voort met het nemen van Deensche schepen en er was dus wel wat beschreven papier meer, maar niemand stoorde zich daaraan. De Deensche schepen werden voortdurend gemolesteerd en de grieven hielden aan. Tot nieuwe voorstellen was dus weder gelegenheid genoeg, zij werden ook gedaan doch daarvan kwam niets; zoo sloeg Denemarken voor om de kusten van de Noord- en Oostzee onzijdig te ver-

¹ Niet geheel juist is dus de opgave van HAUTEFEUILLE, p. 244, dat die bepaling het eerst voorkwam in eene *akte* tusschen Holland en Denemarken in 1701 gepasseerd.

klaren, maar men wilde daarvan niet weten, omdat men zich verbeeldde dat Frankrijk daarachter zat, om op die wijze des te meer nadeel aan den handel der bondgenoten te kunnen toebrengen, door zijne kapers dan meer in de nabijheid der Engelsche en Hollandsche kusten te concentreeren. Hoe het zij, die neutraliteit werd niet aangenomen, maar de moeilijkheden over dien handel waren zoo veelvuldig en zoo groot, dat Koning Willem daaraan voor goed een einde wenschte te maken door de oude conventie tusschen Engeland en den Staat over de vaart der neutralen door eene nieuwe te vervangen. Hij droeg aan Hop op om hem de grondslagen tot zulk een tractaat in eene memorie zamen te vatten, en deze volbragt deze taak zoozeer tot Zr. Ms. genoegen, dat hij die memorie wilde aangenomen zien tot grondslag voor een tractaat en in Holland om de noodige volmagt voor Hop, tot teekenen daarvan te Londen, liet vragen. Maar in Holland had men genoeg aan al die onaangenaamheden en wilde liever geen nieuw tractaat sluiten, wat toch maar weder eene bron van nieuwe moeilijkheden zijn zou; men wilde liever die vaart van de neutralen regelen volgens de tractaten en het *ius receptum*, het beste zou zijn wanneer Engeland en de Staat, zonder zich te verbinden, eene gedragslijn volgden, en men kon zich dan naar de omstandigheden schikken. De memorie werd op deze bedenkingen, door Heinsius als de zijne voorgedragen en door de Wildt en vele leden der Staten gedeeld ¹, ter zijde gelegd en van de conventie werd niet

¹ DE WILDT schreef daarover aan HOP, 7 Dec. 1691: Ik heb met den Raadpensionaris gesproken over het casus van neutrale schepen, gaande geladen uit Frankrijk naar plaatsen van het Duitsehe rijk. Mijn particulier sentiment is dit: ik kan niet anders zien of de schepen moeten, even als haar lading, van goede prise zijn off in commissie vervallen, omdat met voorweten vervallen in eene ongeoorloofde

meer gesproken. De loop der gebeurtenissen zoude deze toch zeer onnut, zoo niet lastig, hebben gemaakt.

Wij hebben tot nog toe niet van Zweden gesproken. De moeilijkheden met dezen Staat waren niet minder ernstig, maar minder gecompliceerd. Zweden klaagde zeer over het aanhouden en opbrengen zijner schepen, maar het was een bondgenoot en niet Franschgezind, dus waren zoowel Koning Willem als de Hollanders meer genegen om zijne klagten gehoor te geven, althans door eenig expedient daarin tegemoet te komen. Zweden liet zeven schepen door een oorlogschip convoyeeren; men nam de koopvaardij-schepen en liet den oorlogsmans gaan, maar de Koning kocht de ladingen, uit scheepsmaterialen bestaande, voor zijne tuighuizen en werven en de schade was dus niet zoo heel groot. Natuurlijk deed de Koning dit niet zonder daarover de Hollanders te raadplegen door zijn portevox Hop en wachtte hij tot deze

zake en de Fransche waren brengen naar plaatsen, daar die verboden zijn gebracht te worden, dat haer niet en is gepermitteert, omdat vaeren met een acte of pas van een neutrael Prins, daerdoor niet en kunnen werden geïnfingeert de ordres bij de gezamenlijke hooge geallieerden met een gemeen concert gesteld, die op dat subject door alle landen deselve sijn en te dien opsigte niet in consideratie komt of door de schepen van Zijne Majt. en de onse sullen worden geëxecuteert de rijksavocatoria, sonder daartoe verzocht te zijn, maar wel dat wij alle beletten den toevoer van Fransche waren naar de kwartieren in den oorlog geëngageerd, daarvan dat door de rijksavocatoria en de plakaten van andere rijken en in dezen Staat yder is afgemaand en daarom niet en kan worden genomen op den titel dat door de schepen van Z. M. en de onse onverzocht geëxecuteerd worden de avocatoria van het rijk, ik geve evenwel mijn oordeel aan een beter over en soude ik van een ander sentiment zijn zoo het was in het begin van eenen oorlog, wanneer een preteet van onkunde soude kunnen werden geallegoerd, daar ter contrarie men jegenwoordig favoriseert de partij van den vijand.

dit goedkeurden, maar zoowel hierin als door te zorgen dat de Zweedsche priscs spoedig werden geoordeeld, maakte hij het den Zweden gemakkelijker. Hij hoopte ook daardoor Zweden des te eerder in die conventie over den handel te doen genoeg nemen, ten einde deze dan des te gemakkelijker tegen de overigen te kunnen ten uitvoer leggen. Maar het gelukte hem niet; Zweden was ontevreden, werd gemelijk, begon eindelijk bitse memoriën in te dienen en wilde niets meer van een expedient in den handel op Frankrijk weten. Zweden wilde veeleer door zijne mediatie een vrede tusschen de oorlogvoerende magten bewerken, doch op het aanbod daarvan kreeg het van de bondgenooten niet alleen een weigerend antwoord, maar men liet zijn gezant te 's Hage, Oxenstierna, niet onduidelijk blijken dat, als hij mediateur wilde spelen, hij op de Haagsche conferentie niet meer te huis hoorde. Van de mediatie kwam natuurlijk niets, men zette het klagen nog eenigen tijd voort, maar dit eindelijk moede, naderden beide én Zweden én Denemarken, anders zóó vreemd van elkander, dat als de een iets deed dit voor den ander genoeg was om het tegenovergestelde te doen, tot elkander en sloten — wij loopen ver vooruit — in Maart 1693 een verbond van gewapende neutraliteit ¹, waarbij zij verklaarden dat hun geduld over het geleden onrecht in het nemen van hunne schepen ten einde was, dat zij geklaagd hadden wat zij konden, en dat zij, nu dit niet hielp, de schepen

¹ HAUTEFVILLE p. 183: c'est la première alliance de neutralité armée dont il soit parlé dans l'histoire. L'Angleterre et la Hollande, ne voulant pas s'attirer de nouveaux ennemis renoncèrent à l'exécution de la convention de guerre. Zie ook DE REEDTZ pag. 157, die daarbij aanmerkt: ce traité et ceux du 1 Février 1690, 10 Mars, 20/30 Juin, 8/18 Décembre 1691, forment un tableau intéressant d'une neutralité armée.

van die magten welke hen verongelijkten, zouden nemen tot zoolang zij hunne schade daarop voluit verhaald hadden; ze zouden elkander hierin en in de gevolgen van dien bijstaan, en niet rusten vóór zij beiden volkomen waren bevredigd. Zij lieten zich zelfs door hunne drift zoo ver slepen dat zij verklaarden de schaden welke zij van Spanje geleden hadden, te zullen verhalen op zijne bondgenooten, omdat de Spaansche schepen hunne landen niet bezochten.

De moeilijkheden met de onzijdige mogendheden zijn niet de eenige welke door deze beruchte conventie verwekt en in Hop's *dépêches* besproken werden; zelfs tusschen zoo naauw verbundene als Engeland en den Staat, rezen over dien handel moeilijkheden op. In Holland en vooral Amsterdam, hadden zich vele Fransche fabriekanten, refugiés, neergezet, die daar hunne fabrieken weder oprigttten met ondersteuning der regeering. Dat is bekend genoeg. Zij maakten Fransche waren en ten gevolge van den oorlog, door het staken van allen handel op Frankrijk, konden zij dit met groot voordeel doen. Zij voerden die natuurlijk ook uit naar Engeland, maar de Engelschen wilden ze niet toelaten, zoowel omdat zij hunne eigene fabrieken bevoordeelen wilden, als om het verbod te handhaven. Deze deden dus altijd als of zij niet gelooven konden dat die waren, b. v. taffetas of zijde, in Amsterdam gefabriceerd waren en confisqueerden die als echt Fransch. Dit gaf natuurlijk aanleiding tot veel beklag, de Amsterdammers stelden groot belang in hunne fabrieken en deden dus hun best om die produkten als de hunne erkend en toegelaten te zien, zij stelden voor om tot bewijs van den oorsprong die goederen met plombs te merken, of daarbij attestatiën van den consul of de regeering te doen voegen. Hop moest dit voor de Amsterdammers bezorgen en telkens, wan-

neer weder op nieuw Amsterdamsche fabriekaten in beslag genomen waren, voor de fabriekanten in de bres springen ¹. De Engelschen namen het zeer streng met hun verbod van Fransche koopmanschappen; terwijl men in Holland geen weg wist voor de Fransche waren door kapers genomen en aangebragt, en Zeeland voorsloeg om die waren aldus aangevoerd, te verkoopen tegen een prijs waarvoor ze onmogelijk konden geleverd worden, b. v. het okshoofd Bordeauxwijn voor *f* 18, weerden de Engelschen alles wat uit Frankrijk kwam, en wilden van zulke loopjes niets weten ¹. Dit nam niet weg dat er smokkelhandel gedreven werd; dat over Zwitserland en den Rijn Fransche waren in de Nederlanden kwamen, dat de Engelsche schippers op de kusten kisten gingen visschen, daar door Fransche confrères neêrgezet, maar dit bleef smokkelhandel en daardoor kon weinig ingevoerd worden. Men was erg, eigenlijk onverstandig op Frankrijk gebeten; niet tevreden dat men den handel op Frankrijk verboden had zoowel aan de onderdanen als aan de onzijdige mogendheden, wilde men ook alle correspondentie met Frankrijk verbieden; de posten gingen niet meer, maar de brieven en wissels kwamen over Zwitserland; het brievenvervoer over Frankrijk naar Spanje werd gestaakt en over Engeland over

¹ Hor deed eens een zeer zonderlingen voorslag om de Engelschen tot meerderen spoed in het vrijgeven van zulke aangehaalde goederen te bewegen. Er gingen naar Amsterdam twee Leden van de Londensche Compagnie der zijdewevers, hij gaf daarvan aan Burgemeesters kennis en opperde tevens om die kooplieden te doen gevangen nemen en op die wijze de Londonners te temmen. Burgemeesters sloegen wijselijk dien raad in den wind.

² Eene uitzondering vonden wij bij hor. Toen een schip met Fransche waren, vooral wijnen, bevracht, in Schotland was genomen, liet men den verkoop van die waren toe wegens de armoede van dit land.

zee geregeld ¹, tot groot ongerief van den handel van Holland, niet alleen omdat de posten over zee, van wind en weer afhankelijk, ongeregeld gingen, maar ook wegens de vrees dat de handel zich naar Engeland zou verleggen, omdat van daar zooveel spoediger berigt naar Spanje kon gezonden worden, en het geld — wat de Spanjaards gaarne bij den visch wenschten — des te eerder kon worden overgemaakt. Wilde men zich zelve niet al te diep in de vingers snijden, dan moest men veel door de vingers zien, en zoo werd wel veel besproken en beraamd, maar weinig ten uitvoer gelegd. Al die verbodsbepalingen waren scherpsnijdende wapenen, maar ze hadden een gebrek voor onhandigen, ze waren tweesnijdend.

De voornaamste belangen waarover Hop met den Raadpensionaris brieven wisselde, waarover hij met den Koning, of zijne Ministers, naar aanleiding van de vragen en opmerkingen van Heinsius sprak, waren de handelsbelangen. De buitenlandsche politiek ging bijna niet door Hop's pen, daarover wisselden de Koning en Heinsius meer direkt van gedachten of handelde de Koning geheel naar eigen goedvinden. Zoo werd gedurende Hop's verblijf te Londen het verbond met den Keizer langzamerhand het Groot Verbond door

¹ De Engelsche postmaster-general ging daarin wat haastig te werk; de Koning erkende dit, hij ontveinsde zich het nadeel niet en begreep dat, zou die maatregel eenig nut hebben, hij door alle bondgenooten moest genomen worden, anders ware hij te schadelijk. Hor, 4 April 1690. De handelstand van Amsterdam bood den Koning een rekwest aan, waarbij hij zijne bezwaren uitschiet; het is goed en zakelijk gesteld maar buitendien niet onbelangrijk, omdat het aantal gevallen waarin de handelstand als ligchaam zijne stem deed hooren, en niet alleen aan Burgemeesters de zaken over liet, niet zeer groot is. Bijlage tot den brief van 25 April 1690 aan Burg. v. Amst.

de toetreding van zoovele Vorsten, zonder dat Hop daarin direkt medewerkte. Wel kreeg hij van de Staten afschriften van de brieven welke zij van hunne gezanten ontvingen, als van die van Fabritius uit Zwitserland over de toetreding van den Hertog van Savoye ¹, opdat hij daarvan den Koning zou onderrigten en zijn hoogwijs advies en consideratie daarop vernemen, maar den gang van die negotiatiën kan men niet bij Hop alleen terugvinden; hij sprak daarover met den Koning en briefde het advies van dezen den Staten of den Raadpensionaris over, maar meer dan een enkelen draad had hij niet, en dan nog slechts bij korte tusschenpoozen, in handen. Zoo ook met de conventie door den Gouverneur der Spaansche Nederlanden, Engeland en den Staat met Brandenburg gesloten, dienende om de troepen van den Keurvorst over de Maas te doen trekken, om tot de verdediging der Spaansche Nederlanden mede te werken ². Daarover is menige bijdrage, belangrijk genoeg, bij Hop te vinden, maar om die zaken in haar geheel voor te stellen, moet te veel van elders nog worden bijgebracht dan wij hier konden doen. Wij herinneren er nogmaals aan, Hop's betrekking te Londen was

¹ Over de onderhandelingen met Savoye: HOP aan HEINSIUS, 7 April 1690; HOP aan den griffier, 15 Julij, met de bijlagen afschriften van brieven van FABRITIUS enz.; HEINSIUS aan HOP, 18 en 25 Julij; HOP aan den griffier, 2 Augustus, met 2 brieven van FABRITIUS, van 23 Junij en 3 Julij; HEINSIUS aan HOP, 15 Augustus; HOP aan den griffier, 25 Augustus; HEINSIUS aan den Koning, 5 September, aan HOP 12 September; HOP aan HEINSIUS, 17 October en 17 November; HEINSIUS aan HOP, 28 November, 18 December 1690, en HOP aan den griffier, 15 November 1691.

² HOP aan den griffier, 8 Augustus 1690 (bijlage eene resolutie van 28 Julij enz.), 25 Augustus (bijlage eene resolutie van 14 Augustus), resolutie van 20 October, bijlage achter den brief van 17 October, brief van 31 October, eene resolutie van 27 December 1691 en brief van 8 Januarij 1692.

die van berigtgever, raadsman, maar hij had geene negotiatie te voeren, hij handelde weinig en schreef de omnibus rebus et de quibusdam aliis, wat maar voor den Staat van eenig belang kon zijn om te weten.

Hop was naar Koning Willem het eerst afgevaardigd den 19^{den} September 1689; hij keerde in het gevolg van den Koning in de Nederlanden terug den 30sten Januarij 1691. Den 30sten April gelast om Z. M. weder naar Engeland te volgen, werd hij daarin door tegenwind verhinderd zóó lang dat de Koning reeds terug kwam voor hij uitzeilen kon. Den 19^{den} October werd hij voor de derde maal naar Engeland gezonden en bleef daar tot half Maart 1692. Hij was daar tot genoegen van Koning Willem, die telkens aan de Staten door Heinsius liet verzoeken dat zij hem wederom Hop wilden zenden; hij was er tot zijn eigen genoegen, want hij sprak zelden of ooit van zijn terugkeeren, waarop hij in zijne andere zendingen zoo herhaaldelijk aandrong ¹; hij bleef met goedkeuring van mijne heeren Burgemeesters van Amsterdam, die hem nog wel eens — 20 October 1690 — hadden geschreven of hij niet zoude kunnen terugkomen, maar nu zeer beleefd en met erkenning dat den Koning de beslissing toekwam of zijne diensten voor den Staat ook meer noodig te Londen konden zijn. Zij berustten bij zijn blijven en reppen niet meer van behoefte aan zijne diensten. Er

¹ De verhouding van hop tot de Engelschen was, gelooven wij, vriendschappelijk. Wij vonden echter niets dat eenig nader inzicht daarin gaf. De omstandigheid dat hop, toen hij voor de tweede maal in Engeland kwam, buiten zijne credentia bij den Koning, de Koningin, den Prins en de Prinses van Denemarken, nog brieven van credentie aan den bisschop van Canterbury, aan dien van Londen, aan Nottingham, President du Conseil en aan Sidney, Secrétaire d'Etat had behalve nog een algemeenen brief, bewijst niets; zoo iets was vrij gebruikelijk.

was dan ook eigenlijk geene reden waarom Hop niet weder met den Koning naar Engeland zoude zijn teruggekeerd in October 1692; zoo dit niet gebeurde, was het omdat Hop pas een andere werkring was aangewezen. In zijne plaats werd niemand benoemd, en de betrekking welke hij aan het Engelsche hof bekleed had, werd opgeheven, een bewijs, naar wij gelooven, dat zij aan Hop's personeele hoedanigheden was verbonden en dat zijne Maj. die diensten wel kon ontbeeren, waar hij ze van anderen zou moeten ontvangen.

VIJFDE HOOFDSTUK.

GEZANTSCHAP NAAR KOPPENHAGEN 1692 ;

NAAR HAMBURG EN

DE KLEINERE DUITSCHE HOVEN 1693 ;

TOT DE PINNENBERGSCH E CONFERENTIE 1696.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

TITEL DER HOOFDSTUKEN

Main body of faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

In October van het vorige jaar, drie maanden na het sluiten van het verdrag tusschen Denemarken en de Republiek over den handel op Frankrijk was Godard, Baron van Rheede, Vrijheer tot Amerongen, Extraordinaris Envoyé van H. H. M. te Koppenhagen, overleden. Door zijnen dood had de Staat een verlies geleden in het getal zijner dienaars, dat men zoo spoedig niet wist aan te vullen. Ten minste men liet dien post circa een jaar onvervuld, niettegenstaande Denemarken gedurende dien tijd even lastig als vroeger over den Franschen handel bleef, dat de conventie door het uitblijven der ratificatie van Engeland verviel en nutteloos werd gemaakt, en dat de zaken niet alle door van Amerongen waren ten einde gebracht, gelijk het toltractaat, hetwelk nog altijd het preliminair tractaat van Hop vervangen moest, wel begonnen en ver gevorderd, doch niet tot volkomenheid gebracht was. De Staat had wel in Koppenhagen een Resident, Robert Goes, die de onderhandelingen over dat toltractaat kon voortzetten, maar toen meer gewigtige belangen mede in het spel werden getrokken, schoten zijne lastgeving en kwaliteit te kort. Koning Willem had van Denemarken troepen in dienst; deze waren

eerst in Ierland gebruikt, maar later naar de Spaansche Nederlanden overgebracht. Zij waren 7000 man sterk en deden onder het bevel van den Hertog van Wurtemberg, over wien Willem zeer tevreden was, gewichtige diensten. Maar 7000 man was niet veel, de Koning had er gaarne nog 5000 man bij, welke Denemarken best zoude kunnen missen. De Hertog van Wurtemberg genoot des Konings vertrouwen en was hem daarenboven door zijne kennis van het Deensche hof een zeer goede correspondent. Door dezen liet Willem III Denemarken polsen over het zenden van nog meer krijgsvolk, hetgeen den meest gewenschten uitslag had. Want Wurtemberg deed hem, behalve de betuiging van Denemarkens geneigdheid om met Engeland en den Staat in eene nadere verbindtenis te treden, een voorslag van voorwaarden waarop deze verbindtenis zou kunnen worden aangegaan, welke zeer bevredigend was en meer bevatte dan men verwachtte.

Die voorslag, zeer summier door Wurtemberg in geschrifte vervat, behelsde om nog 5000 man Deensche troepen aan Engeland over te laten, welke de Koning geheel ter vrije beschikking afstond en niet zou kunnen terugroepen dan wanneer hij zelf werd aangevallen, maar welke hij daarentegen wenschte dat Engeland ook na het sluiten van den vrede in dienst zoude houden. Denemarken verbond zich verder om, wanneer de bondgenooten (Engeland en de Staat) nog door andere vijanden als Frankrijk werden aangevallen, hen te hulp te zullen komen en zelf 16000 man en 25 oorlogschepen krijgsvaardig te houden, en voor al dat fraais verlangde het van de bondgenooten een subsidie van 300,000 rijksdaalders 's jaars, waarvan de helft terstond te betalen; zoo deze voorwaarden hem werden toegestaan, zou Denemarken "ravi" zijn. Van de zijde der bondgenooten was

daarop door een contra-project, van de hand van Heinsius, geantwoord. Zij vroegen 5000 man of zoo mogelijk nog meer, welke bij de eerste gelegenheid de beste zouden moeten marscheeren, doch voor niet langer dan den tegenwoordigen oorlog tegen Frankrijk werden in dienst genomen; zij eischten verbod van allen handel op Frankrijk, keurden de bepaling, voor het geval dat de bondgenooten door nog andere vijanden dan Frankrijk werden aangevallen, goed, en beloofden een subsidie van 200 mille rijksdaalders 's jaars, waarvan de helft zoude betaald worden zoodra die 5000 man zich op marsch begaven. Omdat Denemarken van zijn vroeger plan om over deze alliantie in den Haag te onderhandelen, waartoe het reeds den heer von Plessen gezonden had, afgezien had en liever wilde dat de bondgenooten een gezant naar Koppenhagen zonden om die onderhandelingen daar voort te zetten, en omdat Denemarken den eersten stap gedaan had en nu de bondgenooten ook blijken van goeden wil moesten geven, besloten deze om tot het voltrekken van die naauwe alliantie en het sluiten van de conventie over die nieuwe troepen, als buitengewoon Envoyé te zenden Jacob Hop, die zoowel van den Koning van Engeland, als van den Staat der Vereenigde Nederlanden — van dezen den 8sten October 1692 — volmagt ontving. In de consideratiën voor Hop's instructie lezen wij dat hij zich moest reguleeren naar het contra-project, moest trachten om meer dan 5000 man te krijgen en dat deze in allen gevalle moesten bestaan uit 4000 man voetvolk en 1000 ruiters, welke altijd uit Denen gercruteerd worden en zoo spoedig mogelijk marscheeren moesten. Verder mogt Hop geene afzonderlijke aanritsgelden (handgeld bij de werving) toestaan, en alles doen begrijpen in het subsidie van 200 mille in eens af. Waanneer hij met die troepen gereed was mogt hij of de defensieve

alliantie ratificeeren of eene nieuwe sluiten, waarin dan moest worden opgenomen dat het den Fransche kapers of oorlogschepen zou verboden worden op de kusten en de havens van Noorwegen en Denemarken te komen; hij moest den Denen verzekeren dat men de conventie over den handel op Frankrijk opregt zou uitvoeren, totdat eene nadere conventie daarover zoude gemaakt zijn, mits zij dan ook een einde maken aan de lorrendraaijerijen en overtredingen van hunne zijde gepleegd. Hop ontving deze instructie niet van de Staten-Generaal, zij werd niet in hunne vergadering vastgesteld, maar, gelijk wij vermeenen, door Heinsius, misschien met een paar vertrouwden, opgemaakt. Het doel van Hops zending was voor de Staten eigenlijk een geheim. Zij zonden hem wel met de wetenschap waartoe en waarheen, maar ze stelden zijne instructie niet vast. Toen ze hem zonden bepaalden ze tevens, dat hij kon terugkeeren wanneer hem zulks goed dacht zonder hunne nadere resolutie te behoeven af te wachten, ze schreven hem den 2den Januarij 1693, dat zij hem alles gelastten wat de Koning hem bevelen zoude en dat zij zijne handelingen goedkeurden; alles bewijzen dat zij van den juisten loop der zaken in Koppenhagen niet precies waren onderrigt, noch zich daarmee moeijen wilden. Zij kregen van Hop ook geene berigten, hij zond hun slechts eenige weinige brieven onder adres van den griffier, over zaken, tot de onderhandeling in geene betrekking staande.

Het eerste voorstel was door Wurtemberg gedaan, het tegenvoorstel was door Heinsius aan von Plessen, toen in den Haag, ter hand gesteld en door hem naar Koppenhagen medegenomen. Men hoorde daarvan echter niets meer en toen Hop in Koppenhagen den 16den November 1692 aankwam, was het door von Plessen nog niet aan den Koning of zijn geheimen raad overgeleverd. Dit berigt was de eerste

bekoeling voor de groote verwachtingen, welke men van Hops zending koesterde, men had gedacht nu eens regt met Denemarken gereed te worden en voor goed een einde te maken aan de voortdurende onaangenaamheden, maar het bleek dat men zich daarin wel eenigzins vergist had. Hop sprak von Plessen te Hamburg en vernam aldaar reeds van hem, dat hij het contraproject nog niet had opgezonden, omdat het zooveel verder ging dan Denemarkens bedoelingen, dat het in zoovele punten verschilde van Wurtembergs ontwerp en hij dus noodig geoordeeld had om het zelf over te brengen en dan tevens de noodige ophelderingen te geven. Zoo beweerde hij ook dat Koning Willem reeds een subsidie had toegezegd van 250 mille, terwijl het contraproject van slechts 200 mille sprak, verder zag hij dat subsidie aan als eene schadeloosstelling voor het ophouden van den handel op Frankrijk en verwachtte dus voor die troepen nog eenige douceurs. Dit was zeer lastig; Koning Willem kon zich niet herinneren van ooit tot meer dan 200 mille te hebben toegestemd, maar omdat de onderhandelingen met Wurtemberg mondeling waren gevoerd, was het moeilijk zulks zeker te verklaren, de Koning wilde daarenboven wel 250 mille geven als het niet minder kon, en daar Hop toch tot een maximum van 300 mille gaan mogt, moest hij deze zaak voorzigtig en met inschikkelijkheid behandelen. Een ander gewigtig punt was het verlangen van Denemarken om, wanneer het tot deze naauwe alliantie met de bondgenooten overging, zeker te worden gesteld tegen aanvallen van zijne naburen, van Zweden, Brunswijk-Lunenburg en speciaal van Hannover. Wanneer Denemarken in dit opzigt genoegzame zekerheid kreeg, zou het genegen kunnen gevonden worden om zelfs nog meer dan 5000 man troepen over te laten. Hop antwoordde dat de alliantie niet den minsten aanstoot

kon geven aan eenigen nabuur, die buiten den oorlog was, dat men voor Brandenburg en Brunswijk-Lunenburger niet had te vreezen, daar deze der Staten bondgenooten waren en dus reeds tot de goede partij behoorden. Wat Zweden betrof, dit stond geheel alleen en kon dus weinig uitrigten, maar over Hannover had hij weinig te zeggen dan dat men daarvan niet veel zou te lijden hebben. Hannover namelijk was toen met een groot gedeelte der rijksvorsten in geschil over het negende keurvorstendom, wat de Keizer hem verleenen wilde tot groot ongenoegen van velen, waaronder zelfs Hannover's naaste familie ¹. Hannover had gezegd, dat als de Keizer hem de investituur gaf, hij zich daarin wel zou weten te handhaven, en deze uiting meende men als dreigement van feitelijkheden te moeten beschouwen, maar de gegrondheid van die vrees was tot nog toe niet gebleken. Deze punten waren tusschen Hop en von Plessen in Hamburg ter sprake gekomen, maar omdat Hop eerder te Kopenhagen was en von Plessen een deel van 's Konings geheimen raad uitmaakte, kon hij daar weinig uitrigten, want hij wilde op von Plessen's terugkomst wachten, omdat deze bekend stond als een die het meest de partij der bondgenooten was toegedaan, terwijl de andere ministers nog al hostiel waren. Ondertusschen hield Hop, om den tijd te korten, een particulier discours met den premier von Reventlow, waarin hij met eene geschiedkundige inleiding begon en ophaalde hoe voor den vrede van Nijmegen Denemarken en de Staat groote vrienden geweest waren en verzekerde dat, hoewel zij sedert ietwat vervreemd waren, de Staat echter zoo gaarne de oude banden herstellen wilde. Von Reventlow was overtuigd van de nood-

¹ Over de kwestie van het 9^e keurvorstendom zie PÜTTER o. c., Thl. II, p. 329—333.

zakelijkheid der alliantie, vooral wat den handel op Frankrijk betref, beantwoordde de betuigingen van genegenheid met soortgelijke, maar schoof de schuld van de verkoeling op de bondgenooten. Dieper gingen zij niet, zij bleven bij algemeene termen, omdat Hop voor de komst van von Plessen zich liever niet geheel uitspreken wilde. De ministers van Denemarken waren niet eerlijk, ze behandelden de publieke zaak naar hunne particuliere belangen en lieten zich omkoopen ¹. Frankrijk had ze voor den oogenblik in handen en hoewel het subsidie, wat het den Koning gaf, niet zoo voordeelig was als dat wat de bondgenooten boden, niet alleen omdat Frankrijk slecht en ongeregeld betaalde, maar ook omdat als het betaalde het meer galanteriewaren dan geld zond, zoodat des Konings schatkist leeg was, moest men, om de ministers daarvan te overtuigen, hen koopen. De voordeelen, welke zij tegenwoordig genoten, waren cadeaux uit Frankrijk en het verleenen van paspoorten aan de schepen, welke onder Deensche vlag naar Frankrijk wilden varen en des te meer betaalden naarmate zij fraudeeren wilden en den ministers zelfs aandeelen daarin om niet gaven, opdat zij bij die schepen belang hebbende, bij eene aanhaling daarvoor in de bres zouden springen. De ministers moesten die douceurs wel nemen, omdat zij een grooten trein voeren moesten en meestal weinig vermogen bezaten.

¹ ALLEN in zijne *Geschiede Danemarks*, p. 378 zegt: Das Finanzwesen war derjenige Zweig der Verwaltung, welcher unter CHRISTIAN V am mittelmässigsten behandelt wurde. Ein Finanzminister folgte dem andern und der folgende war stets schlechter als der vorige bis zuletzt der tüchtige SIEGRIED VON PLESZ einige Ordnung brachte. Aber ungeachtet man zu solchen Mitteln griff wie z. b. dänische Soldaten in fremden Kriegsdienst zu vermieten, so hinterliess CHRISTIAN V dennoch eine Schuld von 11 Tonnen Goldes, die durch des Hofes verschwenderische Pracht, durch kostspielige Kriege und durch eigennützige Günstlinge veranlasst war, welche sich auf Kosten des Staats bereicherten.

Wie het meeste bood kon op hen rekenen, maar om tegen Frankrijk op te bieden was zeer duur: Hop had bij zijn vertrek uit Holland wel magtiging verkregen om aan de ministers geschenken te vereeren tot eene som van 10 à 15 mille rijksdaalders, maar dit was niet genoeg en hij vroeg dus om meer te mogen geven, hetgeen dan op het subsidie, wat men aan den Koning wilde toestaan, kon worden gekort. Heinsius vond daarin veel goeds, mits men met grond de verwachting kon koesteren dat van de geheele zaak iets zou komen en het dan vinden kon op het subsidie; hij raadde echter Hop behoedzaam daarin te werk te gaan.

Von Plessen kwam niet voor den 29sten November en eerst toen vroeg Hop eene conferentie met des Konings ministers, welke hij verzocht zeer spoedig te mogen houden, vooral omdat men gaarne van die meerdere troepen reeds bij den aanstaanden veldtogt in de Spaansche Nederlanden dienst zoude hebben; deze zoude reeds vroeg in het voorjaar aanvangen en Koning Willem wilde gaarne eenigen tijd te voren weten op hoeveel troepen hij zou kunnen rekenen. Van die conferentie zond Hop den 6^{den} December aan Heinsius en den Koning berigt. Zijn voorstel om het project en het contraproject te zamen te vergelijken en daarover de discussie te openen, werd aangenomen. Bij het eerste punt: de troepen, bleek niet alleen dat men niet meer dan 5000 geven kon, omdat men anders zelf zoude moeten gaan werven, maar ook dat Denemarken aanritsgelden verlangde, welke het exorbitant hoog berekende. Bij het tweede ontkende men dat de hertog van Wurtemberg ooit in last gehad had om de staking van den handel op Frankrijk te beloven, men kon zich daartoe niet verbinden, maar zocht het overbodige van die bepaling te bewijzen, door te zeggen dat Frankrijk dit verbod als eene rupture zoude beschouwen

en dat dan de handel toch van zelf zou ophouden. De Denen zeiden gebonden te zijn door een tractaat met Zweden tot handhaving van de vrijheid des handels en beweerden dat, wilde men van zulk eene bepaling eenig nut zien, men die met de beide Noorderkroonen tegelijk moest maken. Hop antwoordde zoo goed hij kon, sprak van het geringe voordeel dat die handel op Frankrijk opleverde, terwijl juist de handel op Engeland en den Staat, welke dan meerdere ontwikkeling zoude verkrijgen, zooveel voordeeler was. Maar hij had hierbij niet den ergsten strijd, bitser sprak men over zijn verlangen, dat volgens art. 1 van het tractaat van 1666 de Noorderhavens voor oorlogschepen en kapers gesloten zouden worden, en toen men over de verlangde zekerheid begon, barstte de bom eigenlijk eerst los. Hop stelde voor dat als men het contraproject wilde aannemen, de Staat dan de alliantie defensief zoude ratificeren, daarin zoude Denemarken gerustheid genoeg vinden. Men antwoordde daarop, dat men in plaats van dat contraproject liever tot grondslag der beraadslagingen wilde nemen het ontwerp in der tijd aan den hertog van Wurtemberg gezonden. Dat was iets nieuws. Hop kende dit niet en toen hij het zag bemerkte hij dat het verschil tusschen dit en het door Wurtemberg opgestelde ontwerp zeer groot was en hij daarop, als niet gelast, niet kon negotieeren. Eerst wilden de Deensche ministers hem niet gelooven, maar toen zij van zijn ernst overtuigd werden, toonden zij groote verwondering en begrepen niet hoe Wurtemberg een ander project had kunnen overleveren. Maar het was zoo en spoedig afhandelen was nu onmogelijk geworden, omdat Hop natuurlijk eerst de noodige orders moest afwachten. Hop deed toen, om toch wat verder te komen, den voorslag om voorloopig overeen te komen over de 5000 troepen en de ratificatie van de defensieve alli-

antie terwijl de rest dan tot later kon uitgesteld worden; hij zeide dezen voorslag te doen om tijdverlies te voorkomen en de zaak niet op niets te doen uitloopen. Maar toen de Koning dien voorslag wel wilde aannemen mits men de finale sluiting daarvan afhankelijk maakte van de aanneming van het Deensche project, werd de poging van Hop geheel verijdeld. Men kwam telkens op met het verlangen naar zekerheid voor de gevolgen der alliantie, gaf hoog op van hetgeen men vreesde en beweerde dat die alliantie defensief niets zoude baten, omdat de Staat en Engeland reeds in een oorlog gewikkeld, in het geval dat Denemarken zou worden aangevallen, toch geen hulp zouden kunnen zenden. De zaak stond nu hopeloos, Denemarken verbeeldde zich dat men om zijne hulp verlegen was, dat men daarom veel zou toegeven, en stelde dus zijne eischen zoo hoog mogelijk. In dat project, wat nu zoo op eens te voorschijn kwam, vroeg men voor die 5000 man, behalve de hooge aanritsgelden, een subsidie van 300 mille en verlangde dat de bondgenooten zich verbonden om de helft van die 12,000 man na het sluiten van den vrede in dienst te zullen houden; men eischte 800 mille, wanneer Denemarken in rupture moest komen en buitendien hulp in schepen, door de bondgenooten zelve te bekostigen; verder moesten, voordat die troepen zouden marscheeren, de petitiën, uit oude overeenkomsten voortvloeiende, geliquideerd en ook het toltractaat ten einde gebracht zijn, terwijl van het staken van allen handel op Frankrijk geen sprake was, omdat men hoopte zoo lang mogelijk neutraal te zullen blijven. Hop's eischen: staken van dien handel, sluiten van de havens voor Fransche kapers en het overlaten van 5000 man, tegen zijn aanbod van 200 mille, onderhoud der troepen, sluiten van een toltractaat op redelijken grondslag en het ratificeeren van de defensieve alliantie van 1690, liepen dus

lijnregt tegen de Deensche aan. Maar het verschil met het project van Wurtemberg was bijna even groot, men gaf geene ophelderingen hoe dat verschil mogelijk was, en wierp de schuld daarvan op den hertog, die zaken beloofd had, waartoe hem geene volmagt gegeven was. Het was wel niet onmogelijk dat Wurtemberg, als krijgsman niet zoo geheel op de hoogte van diplomatische onderhandelingen, bij het kort resumeeren van de Deensche eischen, bijzonderheden had over het hoofd gezien, maar een zoo groot verschil kon op dezen grond niet worden vergoelikt. Zooals Heinsius teregt begreep, wilde men publiek terugtrekken wat men in het geheim beloofd had, men wilde met beide partijen goed blijven en, zoo mogelijk, van beide tegelijk geld verkrijgen. De ministers waren niet te vertrouwen, het bleek dat zij wegens hunne particuliere voordeelen niet met Frankrijk wilden breken. De Koning verklaarde wel dat hij eene naauwere alliantie met de bondgenooten wenschte, maar zelf deed hij niets daartoe. Hop, voor hij zijne nadere instructie ontvangen had, besprak der Denen eischen en antwoordde daarop zooveel hij uit oude resolutiën van H. H. M. het gevoelen van deze kon opmaken; die verlangens toch waren niet nieuw maar meestal oude bekenden, waarmede men reeds lang dacht te hebben afgedaan. Hij vroeg nog eene conferentie met de Deensche ministers, maar daarin kwam men niets verder; vroeg Hop om troepen, dan deden zij daarvoor ongehoorde eischen; vroeg hij ophouden van allen handel op Frankrijk dan klaagden zij erg, voorzagen den ondergang van hunnen handel en vreesden de grootste gevaren; vroeg Hop het sluiten van de Noordsche havens dan verlangden zij dat de bondgenooten eerst hunne kapers tot een behoorlijk gedrag zouden vermanen en dat ook Zweden zijne havens sloot; bood Hop, tot hunne zekerheid tegen vreemde aanvallen, de hernieuwing

van de defensieve alliantie van 1690 aan, met bijvoeging van een nieuw secreet artikel, door H. H. M. bij resolutie van 17. October 1691 vastgesteld, dan zagen zij daarin bezwaren en wilden dat hun de keuze tusschen hulp in schepen of hulp in geld werd overgelaten. Zij verweten den Staat zijn vorig godrag tegenover Denemarken, zijne partijdigheid in den twist met Holstein Gottorp, het opbrengen der Deensche schepen en eindelijk zijne gunstige stemming jegens het instellen van een negende keurvorstendom, hetgeen Denemarken met alle magt tegenwerkte, niet alleen uit afgunst jegens Hannover, maar ook omdat dit huis daarmede de directie in den Nedersaksischen Kreits zou verkrijgen, waaronder Denemarken, voor zijne Duitsche landen, ook behoorde. In een woord, Denemarken begreep dat de andere hem niet missen konden en wilde zijne vriendschap zoo duur mogelijk verkoopen. Kon het dit artikel niet aan de bondgenooten kwijt raken, dan wilde een ander daarvan wel gediend zijn.

Hop wachtte op nadere instructie, maar terwijl hij wachtte, werd de onderhandeling nog moeilijker gemaakt. De investituur van het negende keurvorstendom was door den Keizer verleend en de nijd der naburige Vorsten barstte nu los. Zij hadden reeds lang te voren voor dit geval zich gaan wapenen. Aan het hoofd van de tegenstanders stonden vooral de Hertogen van Wolfenbittel, die, als oudere leden van het geslacht Brunswijk-Lunenbourg, zich tegen de verheffing van de jongere linie uit datzelfde huis, Hannover, verzetten en daartoe alliantien gesloten hadden met iedereen, die het maar eenigzins met hen eens was. Door de inmenging van Frankrijk in die oneenigheden, werden deze van beteekenis en hielden het Noordwestelijk deel van Duitschland zoozeer in voortdu-

rende spanning, dat er slechts eene kleine aanleiding noodig was om het oorlogsvuur te doen ontbranden. Denemarken was daarbij ook betrokken, het had zich tot ondersteuning van Wolfenbüttele door eene alliantie verplicht, en zou dus mede moeten vechten, wanneer het zoo ver kwam. Dit voorwendsel greep het met beide handen aan, het beweerde zelf zijne troepen noodig te zullen hebben en deze dus onmogelijk aan anderen te kunnen afstaan, alleen wanneer men het kon gerust stellen over die broeiende onlusten, zoude het die troepen geven kunnen, het wist echter zeer goed dat de Staat daartoe niet zoude overgaan, omdat Hannover een zijner beste bondgenooten was, en dus op zijne ondersteuning in die kwestie over het keurvorstendom kon rekenen. Denemarken stelde deze op als hinderpaal tegen het tractaat met de bondgenooten. Gewoonlijk had Hop de hinderpalen, welke aan zijne onderhandelingen in den weg stonden, langzamerhand zien verdwijnen of kunnen overwinnen, nu echter werden ze een voor een opgeworpen, zonder dat hij hopen kon ze te overwinnen, omdat de toenemende onwil ze verwekte. Hij zag zich dus langzamerhand door allerlei belemmeringen ingesloten, waaruit terugtreden alleen hem kon verlossen. Denemarken stemde wel toe om die aanritsgelden in het subsidie te begrijpen, maar het wilde in het geheel maar niet verstaan dat voor dit subsidie nog meer verlangd werd, dat het daarvoor ook zijne havens voor de Fransche kapers zoude moeten sluiten en den handel op Frankrijk staken; wat de havens betrof, weigerde het wel niet, maar het zeide dat het nu zoo moeilijk was om de Franschen te weeren nadat men ze eens had toegelaten, dat men dit bij het begin van den oorlog gevoegelijk had kunnen doen, maar dat het nu bezwaarlijk meer gaan zou. Het had daarover naar Zweden geschreven en wachtte op dien brief antwoord. Over het

geheel, Denemarken was zoo wijs dat er geene kans bestond om iets gedaan te krijgen en Hop wilde uit wanhoop heengaan. Zij zochten hem wat te amuseeren, zeide hij, en al had hij alles kunnen toestaan wat zij vroegen, dan hadden zij nog bezwaren gezocht in de schadeloosstelling over de opgebragte schepen enz. Zoo kwamen zij hem eens het voorstel doen om de hangende onderhandeling te staken en eene nieuwe aan te knooien over het sluiten van den vrede tusschen Frankrijk en de bondgenooten, onder mediatie van de beide Noorderkroonen. Hop weigerde kort af, hij was daarop niet gelast en vond dit voorstel zoo vreemd, dat hij verklaarde aan zijne principalen daarvan zelfs geen verslag te willen doen. In de conferentie, waarin men hiermede aankwam, ging het scherp toe, het eene woord lokte het andere uit, en de toon van de zamenspreking werd zeer onvriendschappelijk. Hop verweet hun dat zij alle hunne eischen wilden toegestaan hebben zonder zelve iets te willen toegeven van de voorwaarden welke de tegenpartij voor zijne inschikkelijkheid stelde. Wanneer zij zich dienaangaande eenigzins gunstig wilden verklaren, zoude hij nader met hen spreken, maar anders niet. De zaken lieten zich zeer slecht aanzien en hoewel hij zeer goed te Koppenhagen gemist kon worden, zag men liever dat hij bleef totdat het antwoord uit Zweden gekomen zou zijn om, wanneer dit ongunstig mogt zijn, de onderhandelingen met de bondgenooten weder door eene kleine concessie te hervatten. Hop zelf wilde nog wel wat blijven, omdat ook hij groot belang in den afloop der zending naar Stokholm stelde en meende dat daardoor zijne diensten in Koppenhagen wel eens weder noodig zouden kunnen worden. Denemarken had namelijk naar Stockholm den Baron Juel gezonden, om Zweden te polsen over het plan der mediatie van de beide Noorderkroonen, om te spreken en te informeeren over

het sluiten der Noordsche havens en eindelijk om zooveel mogelijk met Zweden eene afspraak te maken over eene gezamenlijke bescherming van den handel op Frankrijk. Hoewel Zweden in de kwestie van het negende electoraat voor Hannover partij koos en zelfs den gezant van Hamburg als dien van een Keurvorst ontving, gedurende het verblijf van Baron Juel te Stockholm, was het echter in hoogen graad ontevreden over de belemmeringen aan zijn handel in den weg gelegd, zeer wrevelig over het onregt aan zijne schepen gepleegd en dus niet ongenegen om met Denemarken zamen te gaan in het vinden van middelen tot bescherming van dien handel; wat de gezamenlijke mediatie van de Noorderkroonen betrof, het was misschien niet geheel daartegen, het had toch reeds vroeger zijne mediatie aangeboden. Te Koppenhagen berekende men de kansen van Denemarkens slagen; sommigen geloofden daaraan niet, omdat Zweden zoowel in de kwestie met Hannover als in de Holstein-Gottorpsche Denemarkens tegenpartij steunde; anderen weder verwachtten zulks, omdat Zweden ook zeer ontevreden was over het nemen van zijne schepen. De laatsten hadden juist gezien; Hop berigtte den 3^{den} Februarij 1693 dat Denemarken zijne oorlogschepen zeilree maakte, met het doel om die tot bescherming van den handel op Frankrijk te doen dienen; dat, volgens gerucht, Denemarken en Zweden waren overeengekomen om gezamenlijk den handel te handhaven en daartoe elk 15 schepen gereed te houden, terwijl reeds een Deensche Vice-Admiraal naar Stockholm zoude vertrokken zijn om voor de vereeniging der beide eskaders een plan te beramen. Wilde de Staat dit nog eenigzins verhinderen, dan moest het Zweden genoeg over zijne genomene schepen geven en het zoo van dit verbond aftrekken; zonder Zweden zou Denemarken niets vermogen, vooral omdat zijne financiën in zeer

slechten toestand waren. De Ministers hielden Hop ondertusschen wat aan den praat; zij bleven in de bekende zaken bij het oude, maar wierpen het nu meer op de schadevergoeding voor de Deensche schepen, welke zij zeer hoog gesteld hadden. Hop vlcide zich soms nog een weinig als hij berigten uit Zweden kreeg welke minder gunstig luidden aangaande de ontvangst der Deensche voorstellen, maar die hoop verdween telkens in rook. Hij kon zijne meesters meestal niet anders dan geruchten berigten, nu eens van halve concessiën den volgenden dag herroepen, dan eens van gesprekken door de Deensche gezanten in Londen of den Haag gevoerd, waarvan vooral de eerste eenige beteekenis hadden, omdat zij den Secretaris Blathwayt te Londen eene inschikkelijkheid toedichtten, welke deze beweerde nooit getoond te hebben, doch die door de Ministers te Koppenhagen gebruikt werd om nog hardnekkiger te blijven staan bij hetgeen zij eens besloten hadden. Het eenige onderwerp waarin Hop te Koppenhagen gelukkig slaagde, was het nieuwe toltractaat en daarop was hij nog maar subsidiair gelast. Niet alleen toch dat de behandeling van dit onderwerp hem gezamenlijk met zijn zwager, den Resident Robert Goes¹, was opgedragen, maar toen hij te Koppenhagen kwam was het reeds zeer verre gevorderd. In twee conferentiën werden eenige aanmerkingen gemaakt, welke de Staten in eene resolutie hadden vervat en Denemarken bijna geheel inschikte, zoodat met nog eene dat tractaat ten einde gebragt zou kunnen worden. Maar toen de onderhandelingen over de hoofd-

¹ ROBERT GOES was sedert 1685 Resident te Koppenhagen; hij was gehuwd met HOP's eenige zuster — uit het eerste bed — JOHANNA, den 11 October 1652 geboren. Van 1703 tot 1719 zou GOES Envoyé te Koppenhagen geweest zijn, volgens eene aanteekening in het familieregister der HOP's.

punten een zoo ongunstigen keer namen, wilde men in de Nederlanden dit tractaat liever niet afsluiten, omdat het beter was met Denemarken deze zaak onafgedaan te houden, ten einde later, wanneer eene gunstige stemming over de andere punten daar gevonden zoude worden, dit tegelijk af te handelen en mede in de waagschaal te leggen ¹.

Hop was nog langer te Koppenhagen gebleven dan eigenlijk noodig ware geweest, maar hij was daartoe door Heinsius en Koning Willem aangespoord die, hoewel zij begrepen dat Denemarken zich weder aan Frankrijk had verkocht, toch bij den tegenwoordigen toestand van Europa verlangden dat Hop het Deensche hof nog wat gadesloeg en zich zooveel mogelijk informeerde naar den omvang dier verbindtenis met Frankrijk. Daarenboven wenschte de Koning dat Hop blijven zoude tot de komst van zijn opvolger, den Engelschen gezant Bertie, om niet in den tijd tusschen Hop's vertrek en de aankomst van dezen, den Franschen gezant het veld geheel alleen te laten.

Hop vertrok uit Koppenhagen in Maart 1693, en begaf zich over Hamburg en de hoven van het huis Brunswijk-Lunenburg: Hannover, Celle en Wolfenbittel, naar

¹ Den 3den December 1696 werd in den Haag tusschen Denemarken, Engeland en de Nederlanden een tractaat gesloten, waarvan de voornaamste voorwaarden die zijn waarop nor te vergeefs had aangedrongen. In de geheime artt. belooft de Deensche Koning den handel op Frankrijk te zullen verbieden, zijne havens voor Fransche oorlogschepen en kapers te sluiten, zich niet meer te moeien met de kwestie van het 9de keurvorstendom, en voor dat alles zou hij een jaarlijksch subsidie van 200,000 rksds. tot den vrede, en eene som van 300,000 rksds. in eens af als schadevergoeding voor genomen schepen enz. ontvangen. Zie DE REEDTZ, 159—161; DUMONT, VII, 2, pag. 366.

huis. De reden waarom hij dezen omweg maakte was, dat hij gelast was bij die hoven pogingen in het werk te stellen om den ouden vrede tusschen hen, zoo doenlijk, te herstellen. Zij waren door familietwisten verdeeld en zeer op elkander gebeten geworden door de toekenning van de keurvorstelijke waardigheid aan Hannover. Wolfenbittel, de oudere tak, achtte daardoor zijne regten in gevaar gebragt en deze reeds ten deele miskend door dat Hannover niet vooraf zijne goedkeuring gevraagd en ook over zijne (W.'s) troepen eigenmagtig beschikt had in het tractaat met den Keizer. Toen de zaak toch doorging, wierf Wolfenbittel niet alleen soldaten, maar versterkte zich ook door bondgenootschappen, zoo had het Denemarken en, naar men zeide, ook Frankrijk gewonnen, waarvan het zelfs ondersteuning in geld ontving. Engeland en de Staat waren aan de zijde van Hannover en hadden liefst dat het geschil bij minnelijke schikking kon worden afgedaan. Zij hadden daartoe reeds doen werken door den heer van Heeckeren, doch toen deze naar Zweden ging, droegen zij Hop de voortzetting van die poging op. Hij reisde naar de Hertogen van Celle, Hannover en Wolfenbittel en deed zijn best om eene toenadering tusschen hen te bewerken; hij vond hiertoe bij den eersten meer geneigdheid dan bij Wolfenbittel, dit had de mediatic van den Staat in hunne huis- en keukengeschillen aangenomen, doch alleen uit vrees van anders te zullen mishagen. Omdat hij bij den laatsten niet aankomen durfde met het voorstel dat hij zijne troepen zou verminderen, bedacht hij een ander middel om hem onschadelijk te maken, hij vroeg Wolfenbittel om zijne troepen aan den Staat tegen redelijk subsidie over te laten, maar Wolfenbittel rook lont en sloeg dit verzoek beleefdelyk af. Hij gevoelde zich te krachtig dan dat hij toegeven wilde, hij verlangde

als voorwaarde om weder met Hannover goede vrienden te worden, dat deze de keurvorstelijke waardigheid opgaf, en voegde daarbij nog eenige andere, alle zoo buitensporig, dat Hannover, die ze door Hop's tusschenkomst ontving, ze terzijde legde en niet eens weten wilde dat hij die gelezen had. Op die wijze was aan geene bevrediging te denken; Hop slaagde daarin niet, en kon den Staat alleen gerust stellen tegen de vrees dat deze geschillen tot feitelijkheden aanleiding geven en het oorlogsvuur in die streken ontbranden zoude. Want al hadden zich sommigen verbonden om dat negende electoraat tegen te werken, zij waren niet gezind om daarvoor te vechten en de anderen waren niet bij magte om alleen den oorlog te voeren. Was dus voor het oogenblik nog geen kans om vrede te stichten, hevige oorlog stond niet voor de deur. Het was dus met een voor de Staten gerust hart dat Hop van die hoven vertrok; hij wilde daar niet langer blijven en keerde in Mei naar Amsterdam terug. Hij had ditmaal eene geheel mislukte zending gehad; toen hij te huis kwam was de alliantie van gewapende neutraliteit tusschen Zweden en Denemarken bekend geworden, en in het Noorden, waar hij de zaken ten voordeele der bondgenooten had moeten keeren, stonden ze ongunstiger dan ooit, zij hadden weder eens geleerd hoe weinig op de opregtheid der Deensche voorstellen kon worden staat gemaakt en wisten nu des te beter hoe zij het met Denemarken hadden.

Hop dan keerde terug en was in Junij weder in Amsterdam. Had hij den Nedersaksischen Kreits verlaten met de gedachte dat de rust aldaar bewaard zoude blijven, de uitkomst toonde dat zijne berekeningen faalden, doch dit was niet aan hem te wijten, want het onweder kwam van eene andere zijde dan men verwacht had; de

eerste bui was weggetrokken en tegen den wind op kwam eene andere opzetten. Voor een jaar of drie was de erfopvolging in het Saksen-Lauenburgsche opengevallen; Brunswijk-Lunenburg en Saksen beweerden daarop regt te hebben, doch het eerste had zich reeds in het bezit gesteld voor dat de kwestie door den Keizer en den rijks-hofraad was uitgemaakt ¹. Brunswijk bevestigde zich, in afwachting van de uitspraak, zoo vast mogelijk in het bezit van die landen en ondernam met dit doel de versterking van Ratzeburg, een plaatsje drie mijlen van Lubeck en de Trave, dicht bij de grenzen van Holstein gelegen. Denemarken had zich door die versterking bedreigd gerekend en daartegen zich verzet, tot nog toe met woorden, maar onder bedreiging van, zoo deze niet gehoord werden, de wapenen te zullen gebruiken. Bij die versterking van Ratzeburg was nog een ander Vorst betrokken, hoewel voor zeer weinig, Mecklemburg-Schwerin namelijk trok de inkomsten van den dom van Ratzeburg (die volgens de berigten zeer schoon was), en al maakte hij zelf niet veel zwarigheden, Denemarken nam zijn belang in bescherming en sprak ook in zijnen naam. Denemarken had reeds eenigen tijd gepraat, doch tot nog toe zonder goed gevolg, het vormde dus een legerkorps om die vesting te slechten. De Staten, die niet gaarne zagen dat anderen kibbelden en hunne bondgenooten tot vechten of oproepen van troepen noopten, trachtten die

¹ Zie PÜTTER, o. c. pag. 325. De erfenis was opengevallen den 19den September 1689. De mededingers voor het geheel of een gedeelte waren: Keur-Saksen, de Saksische Hertogen uit de Ernst-Linie, Anhalt, Mecklemburg, de Paltzgraaf van Neuburg en de Markgraaf van Baden voor hunne vrouwen, eene Hertogin van Holstein-Sonderburg en de Koning van Zweden. In 1697 stond Keur-Saksen bij overeenkomst zijne regten aan Brunswijk af, doch niet vóór 1716 beleende de Keizer dit huis met deze landen.

feitelijkheden te voorkomen en zoowel Brunswijk als Denemarken te bewegen om dien twist te sussen. Zij zonden daartoe Hop als hunnen Extraordinair-Envoyé, met vergunning om dit karakter af te leggen, wanneer hem zulks goed dacht en om terug te keeren, wanneer hij meende niets meer te doen te hebben. Hop zou in deze zending de medewerking hebben van Mylord Lexington als Engelschen gezant en ondersteuning vinden bij de gezanten van Brandenburg en Zweden, welke hoven, als dekens van den Nedersaksischen kreits door den Keizer benoemd waren tot Commissarissen in dezen twist met den last, om Denemarken te vermanen geene feitelijkheden te beginnen, daar hij, Keizer, in dit geval genoodzaakt zou zijn de avocatoria tegen hem af te kondigen.

Hop, den 3^{den} Augustus 1693 tot dit gezantschap benoemd, kwam den 18^{den} te Hamburg aan, waar hij zijn hoofdkwartier vestigde om van daar zich tot den Koning van Denemarken, toen te Pinnenberg, of naar Brunswijk te begeven, ten einde nader met hen te spreken. Denemarken begon met de verklaring dat het de feitelijkheden tegen Ratzburg of de Lunenburgsche troepen voorloopig uitstelde, welke verklaring het nog eenige malen herhaalde, telkens voor zeer korten tijd. Dien tijd, zoo karig toegemeten, moesten Hop en Lexington zich ten nutte maken om partijen van hunne plannen te doen afzien. Het eerst spraken zij met Denemarken; dit bewees hun dat Brunswijk die vestingwerken niet had mogen aanleggen wegens de rijksconstitutie, waarbij het den vorsten verboden was sterkten dicht aan hunne grenzen te bouwen, gelijk de Keizer het nu ook uitdrukkelijk aan Lunenburg verboden had en vroeger Denemarken om dezelfde redenen de versterking van Oldesloo — in Holstein — had moeten opgeven. Denemarken meende dus dat wanneer Brunswijk zoo onregtmatig handelde en naar

geene vermaningen wilde luisteren, alle middelen geoorloofd werden en wierp de schuld van zijn vijandelijk optreden, geheel op Luncenburgs dralen en hardhoorigheid. Toen de gezanten verlangden dat Denemarken de feitelijkheden uitstellen en zijne troepen uit het Lauenburgsche, waarin zij tot groote ergernis van Brunswijk reeds waren gemarscheerd, terugtrekken zou, werd dit geweigerd; het eenige wat hun toegestaan werd was een kort uitstel van de feitelijkheden, opdat zij in dien tusschentijd Brunswijk zouden kunnen bewerken. Maar dit was gemakkelijker gezegd dan gedaan; ook Brunswijk was boos en weigerde even kathégorisch de slechting als Denemarken die eischte, het wilde van niets hooren vóór Denemarken zijne troepen uit het Lauenburgsche terugtrekken zou. De gezanten deden wat zij konden, zij kozen natuurlijk een middenweg en stelden voor: de slooping van de nieuwe werken op eenige palen na, en het verminderen van garnizoen tot een getal zoo klein, dat Denemarken daarvan niets zou hebben te duchten, zij zeiden tot Brunswijk en Denemarken: gij hebt dan elk uw zin. Buiten Hop en Lexington beijverden zich nog in denzelfden geest de Brandenburgsche en de Keizerlijke gezanten, Zweden drong bij Brunswijk op slechten van die werken aan en Wolfenbittel, dat met Denemarken verbonden was, wilde zijne troepen, welke in deze plaats lagen, terugroepen. Lexington dreigde dat als Denemarken het te erg maakte, Engeland Brunswijk zou te hulp komen, waarop de Koning antwoordde, dat hij in dit geval zijne troepen uit de Spaansche Nederlanden zou terugroepen en daartoe reeds order aan Wurtemberg had gezonden. Hop dreigde met de vloot welke de Staten in de Oostzee zouden zenden tot bescherming van hunne koopvaardijsschepen; welken maatregel zij genomen hadden wegens de geruchten dat Denemarken hunne schepen

in het a. s. najaar wilde aanhouden, wanneer juist de meeste in de Oostzee kwamen, welke geruchten van Heeckeren den 22sten Julij uit Stockholm, als daar verspreid, had gemeld. Natuurlijk waren vóór die dreigementen zachter middelen van overreding beproefd; het voornaamste was een voorstel van Brandenburg geweest, om het millioen rijksdaalders, wat de Keizer aan Denemarken schuldig was, te vinden in de heffing van een tol op de Elve, welke heffing, Denemarken zoo gaarne zoude doen, dat het vroeger wel eens beloofd had in dit geval nog een groot aantal troepen aan de bondgenooten te zullen overdoen, terwijl dan ook het subsidie voor die troepen zoude moeten strekken in mindering van des Keizers schuld. De Nederlanden waren bij dien tol voor hun handel zeer geïnteresseerd en de Staten wilden daartoe slechts noode toestemmen; alleen de hoop van Denemarken dan in de goede partij te krijgen, had hen hiertoe bewogen, onder uitdrukkelijk beding dat niet meer dan 1 pCt. van de waarde der lading zoude worden geheven, alleen van schepen welke razeilen voerden. Deze voorslag was al wat ouder, doch nu weder op nieuw gedaan kon hij echter niet baten om Denemarken meer inschikkelijk te maken tegenover Brunswijk.

En toch verlangden de bondgenooten zeer dat de twist werd bijgelegd, vóór meerderen zich daarin mengden, vooral omdat de daarbij betrokken vorsten anders hunne troepen uit de dienst der bondgenooten zouden kunnen terugroepen. Niettegenstaande dezen wensch en de bedreiging van Brandenburg en Zweden, dat, als Denemarken zijne troepen op Lunenburgschen grond liet treden, zij dit als een casus foederis zouden beschouwen, terwijl dit moeilijk vermeden kon worden, omdat het stuk van Lauenburg aan gene zijde van de Elve zóó klein was, dat de troepen daarin bijna niet staan of

gaan konden zonder het te overschrijden, brak de oorlog toch uit; Denemarken omsingelde Ratzeburg en bombardeerde dit. Maar dit uiterste, in plaats van de zaken hopeloos te maken, deed veel goeds; Brunswijk bemerkte nu dat het niet tegen Denemarken was opgewassen en dat het te weinig troepen tot zijne verdediging bezat. Het begon bij te draaijen en toen Denemarken op der gezanten verzoek, schorsing van het bombardement toestond, konden deze met betere vooruitzigten hun werk weder opvatten. Brunswijk stelde eerst eene gedeeltelijke slechting en het houden van een garnizoen van 500 man voor. Denemarken bleef bij de algeheele slechting en een garnizoen van 100 man kreitstroepen, overeenkomstig een voorstel namens den Keizer gedaan. Toen werd de kwestie, wien Lauenburg eigenlijk toebehoorde, ter sprake gebracht en zeide Lunenburg dat men wachten moest tot deze was uitgemaakt voordat Ratzeburg geslecht werd, onder belofte dat, zoo het Lauenburg behield, het dan Denemarken genoeg zou geven. Ook dit werd verworpen en toen alle combinatiën uitgeput waren, gaf Brunswijk eindelijk toe. Den 7^{den} October (27 September o. s.) werd het tractaat onder guarantie der mediateurs geteekend, Ratzeburg moest binnen drie weken geslecht zijn, het garnizoen zou bestaan uit 200 man Lunenburgsche troepen; Denemarken moest zijne troepen terugtrekken en de kwestie over de erfopvolging zou men daar laten waar zij tehuis hoorde.

Hop nam de terugreis in de maand October aan, ging over land door het Brunswijksche en kwam in October of November weder te huis; den 7^{den} November 1693 ten minste deed hij rapport van deze laatste zending.

Het zou nu voor het eerst zijn dat hij voor langer tijd te huis gekomen was; vroeger altijd eene maand of drie later weder weggezonden, bleef hij nu gedurende drie jaren.

Hij was in der tijd tot levenslang Pensionaris van Amsterdam benoemd en kon dus, wanneer hij daartoe den tijd had, de waarneming van deze bediening weder opvatten; de stad had echter reeds bij zijn eerste gezantschap naar Berlijn een plaatsvervanger voor hem benoemd, zoodat, al had hij de bevoegdheid hij toch daarvan weinig gebruik gemaakt zal hebben. Wat Hop nu gedurende die drie jaren te Amsterdam heeft uitgerigt weten wij niet. De familiepapieren zwijgen daarover en in de resolutiën der Vroedschap werden geene namen genoemd; in deze evenals in die der Staten werden geene deliberatiën geresumeerd, maar alleen gezegd: op rapport van A. over X. enz. is goedgevonden en verstaan, gelijk goedgevonden en verstaan wordt bij deze enz. Alleen dit weten wij, dat Hop in 1696 tot schepen werd gekozen en willen voorts veronderstellen dat hij zijn tijd in Amsterdam doorbragt in otio cum dignitate.

Dat schependom gaf iets te doen, maar Hop bekleedde het niet lang. Bij resolutie van 19 Julij 1696 zonden de Staten-Generaal hem weder naar Hamburg tot het bijleggen van twisten, wederom in den Neder-Saksischen kreits gerezen en waarin weder Denemarken eene der partijen was. Wij zouden daarbij nog kunnen voegen, weder met Holstein. Ja zelfs voor Hop was het niet de eerste maal dat hij zich bezig moest houden met het ontwarren van eene kwestie tusschen Denemarken en Holstein-Gottorp; reeds bij zijn eerste gezantschap, toen hij uit Berlijn zich voor een paar maanden naar Hamburg begaf, had hij zich in deze stad voor de Heeren, zijne meesters, gemengd in de onderhandelingen welke daar gevoerd werden over de herstelling van Holstein-Gottorp in de hem door Denemarken ontroofde Staten. Hop's inmenging was toen slechts van zeer korten duur geweest, maar hoe kort ook, toch invloedrijk genoeg, zoodat Denemar-

ken zijn best had gedaan om hem weder naar Berlijn te doen terugkeeren. Die onderhandelingen te Hamburg — of te Altona zoo men wil — hadden in 1689 geleid tot een tractaat, het Altonasche genoemd, waarbij Denemarken den Hertog van Holstein in het bezit van eenige landen herstelde en waarbij de oude tractaten, alliantien enz. hernieuwd werden met erkenning van alle regten, welke voor Holstein daaruit voortvloeiden.

Ingevolge deze laatste bepaling meende Holstein dus als geheel onafhankelijk vorst, in zijne landen te mogen doen wat hij verkoos, daarin sterkten te mogen bouwen, troepen te werven en te legeren naar zijn goeddunken. Doch dit wilde Denemarken in het geheel niet toestaan, en beweerde dat, volgens oude familie-verbonden, Holstein zulke maatregelen niet kon nemen dan met voorafgaande goedkeuring van Denemarken. Het ging zelfs nog verder en wilde dat de hertog zich legitimeerde als eenig regent voor de eene helft van Sleeswijk door inzage te geven van het testament van zijn vader, omdat het regt van regeering in dit hertogdom niet verbonden was aan het regt van eerstgeboorte. Deze laatste eisch verbitterde Holstein zeer, die in zijne weigering om daaraan te voldoen, gesteund werd door Zweden. Hij had van Zweden een 500 man troepen in dienst genomen, en deze vooral gaven groote ergernis aan Denemarken. In deze twisten waren langzamerhand meerderen betrokken en eene afdoening was hoe langer hoe moeilijker geworden. Denemarken had reeds sedert jaren met Holstein herhaaldelijk twist gezocht en liet zijn streven, om Holstein voor zich te nemen, niet onduidelijk blijken. Zweden had altijd zijne plannen zooveel mogelijk tegengewerkt en was ook nu weder zoozeer in die twisten betrokken, dat Holstein geen stap deed zonder daarover eerst aan Zweden om raad te hebben gevraagd.

Die twisten waren reeds in 1695 door eenige mediateurs en guarands van het Altonasche tractaat in eene conferentie te Pinnenberg, behandeld om ze, zooveel mogelijk, in der minne af te doen. Op verzoek van den Zweedschen gezant te 's Hage, hadden ook H. H. M. besloten tot die conferentie een gezant te benoemen en daartoe den 19^{den} Julij 1696 Jacob Hop verkozen.

Het eerste waarvan Hop te Hamburg werk maakte, was om de discussiën, welke tot nog toe schriftelijk waren gevoerd, mondeling te doen houden. Het voorstel, dat hij daartoe deed, werd door partijen en mediateurs aangenomen, en hij hoopte nu op deze wijze de zaken spoediger te doen voortschrijden, hetgeen tot nog toe niet geschiedde, vooral wegens de wijze van handelen van den Deenschen gezant von Ehrenschildt, die den bijnaam van vader der diffikulteiten had gekregen. De geschilpunten waren reeds bekend en van alle zijden toegelicht en bekeken, dat over den inhoud van oude familie-verbonden — eene uitdrukking, waarmede men in Duitschland al wonderlijk speelt, zeide Hop — was zeer vaag; die van de troepen en de vestingwerken waren duidelijker, echter beweerde elk der partijen dat het regt alleen aan zijne zijde was en kon men dus daarin weinig toenadering verwachten; de eigenlijke kwestie lag daarin dat in 1658 Holstein-Gottorp de suprematie had verkregen in Sleeswijk en dat dit een doorn was in den voet van Denemarken, het welk nu op allerlei wijzen zocht dien doorn er uit te halen. Daarbij kwam dat Denemarken den invloed van Zweden in Holstein zooveel mogelijk zocht tegen te werken, vooral uit vrees dat, door het voorgenomen huwelijk van eene Zweedsche Prinses met den Hertog van Holstein, dit land aan Zweden zou kunnen vervallen en Denemarken dan geheel door Zweden begrensd en ingesloten zou worden. Daarom

waren die 500 man Zweden, in Holstein gelegerd, hem tot aanstoot en eischte het de verwijdering van deze. Toen in October de Holsteinsche troepen, die ten getale van 2000 man in dienst van Engeland en de Nederlanden waren, naar Holstein terugkeerden om daar te overwinteren, werd de toon, dien Denemarken aansloeg, nog dreigender en verklaarde het zelfs den doortogt van die troepen, welke naar Sleeswijk moesten marscheeren, te zullen beletten. Toen Hop zijne woede daarover tot bedaren zocht te brengen door de opmerking dat het voor die troepen geene vrees behoefde te koesteren, omdat deze in het voorjaar weder naar de Nederlanden zouden moeten terugkeeren en nu alleen voor den winter door Koning Willem waren ontslagen, daar hij niets daarmede wist uit te rigten, zag hij zijne poging mislukken. Om in Sleeswijk te komen, moesten de troepen door de Vierlanden trekken, maar Lubeck en Hamburg weigerden hun den doortogt en terwijl Denemarken dreigde om, als zij toch kwamen, met de wapenen hen te zullen terugdrijven, liet zich deze verwickeling van de kwestie als onoplosbaar aanzien.

Vertoogen hielpen niet veel meer en ware het niet dat de Deensche troepen zelve gebrek aan fourage en, in het guare jaargetijde, zeer veel door ziekten leden en de Koning ze dus in de winterkwartieren moest doen terugtrekken, dan zoude misschien de doortogt van die troepen tot botsingen hebben aanleiding gegeven. Nu echter moest de Koning het wel opgeven en, al was het onder alle voorbehoud van Denemarken, Holstein kreeg voor het oogenblik zijn zin. De onderhandelingen over de eigenlijke geschilpunten gingen niet vooruit. Hop had met zijn voorstel tot mondelinge onderhandeling weinig gewonnen, want nu moest de Deensche gezant telkens naar Koppenhagen om orders vragen en ging op

deze wijze een kostbare tijd verloren. Conferentiën werden of niet gehouden of, zoo zij gehouden werden, bragten de zaak niet verder. Daarenboven hadden de redekavelingen over den doormarsch der Holsteinsche troepen, welke alle andere punten eenigzins op den achtergrond hadden geschoven, tot den 21sten December geduurd. Hop, die niets meer wist te doen, ging, omdat toch alles stilstond, eens naar Holland (waartoe hij verlof had ontvangen) en vertrok den 6^{den} Januarij 1697 naar Amsterdam. Hij bleef daar eenigen tijd, maar na een paar maanden moest hij weder naar Hamburg terug, niettegenstaande hij dit liever niet gedaan zou hebben, omdat hij geen kans zag daar iets uit te rigten. De Hertog van Holstein had echter zijn terugkeer verlangd en de Staten oordeelden dat hij gaan moest; in het voorbijgaan gelastten zij hem, de hoven van Munster, Celle en Hannover te bezoeken om bij deze aan te dringen op het marscheeren der beloofde troepen naar de Spaansche Nederlanden. Hop deed zooals hem gelast werd, ging bij die hoven aan — waar hij zijn doel bereikte — en kwam in Mei weder in Hamburg. Hij vond hier de zaken niet in een gunstigen toestand; de gezanten van de meeste mediators waren op reis en zijn voorstel, om desniettemin toch conferentiën te houden, werd afgeslagen; het eenige werk wat hij verrigten kon, was te spreken met de gezanten die er nog waren, maar dit was dan ook alles. Hij stelde een project op van een preliminair tractaat tusschen Holstein en Denemarken, waarbij men de oude en nog niet afgeschafte verbonden hernieuwen, het gemeenschappelijk beheer van Sleeswijk voorloopig erkennen, de verschillen daarover tot later uitstellen en eindelijk Gottorps regt, om vestingen te bouwen en soldaten te werven, erkennen zou, mits dit zich verbond om niets vijandelijks tegen Denemarken te ondernemen,

terwijl men over de verdere bezwaren later zou onderhandelen; dit werd door de gezanten van Brunswijk en Engeland ondersteund, maar Holstein en Zweden wilden daarover eerst rapport doen en Denemarken sloeg het geheel af. Denemarken had reeds lang gezegd dat, als Holstein niet luisteren wilde, het zich zelve regt zou verschaffen en, toen het goede jaargetijde gekomen was, ging het waarlijk daartoe over; het trok tegen de bewuste fortten en schansen op, liet zonder eenig nadeel toe te brengen aan de bevolking, die beschieten, slechtte ze en trok terug, terwijl het de verklaring aflegde dit zoo dikwijls te zullen herhalen als Holstein die weder opbouwen zou; ook zeide Denemarken zich evenzeer te zullen verzetten tegen den terugkeer der Holsteinsche troepen, wanneer die in den volgenden winter wederkwamen (zij waren in het begin van de lente reeds naar de Nederlanden vertrokken) en omdat Holstein alle die bedreigingen niet gelaten wilde aanhooren en wel eens geweld met geweld zoude kunnen beantwoorden, bleef die Nedersaksische kreits voortdurend aux abois, zooals Hop het uitdrukte. Men maakte wel een plan om door eene guarantie door de mediateurs Zweden, Brunswijk, Engeland en den Staat aan Holstein tegen alle verdere feitelijkheden van de zijde van Denemarken te verleenen, hieraan voor goed een einde te maken, maar dit zoude misschien nog meer onaangenaamheden geven; het was beter, ten einde alles te voorkomen om Holsteinsche troepen in de Spaansche Nederlanden te doen overwinteren. Hop oordeelde dat zoodanige gezamenlijke guarantie vrij wat voeten in de aard had en veel tijd vereischte, daarom was het beter om die zaak, zoo men toch daartoe wilde overgaan, in den Haag af te handelen.

In Julij of Augustus 1697 keerde Hop onverrigter zake naar Holland terug; hij had niets kunnen doen, omdat

de gezanten der mediateurs niet wilden of konden terug komen en ook partijen geene geneigdheid hoegenaamd tot schikken toonden. Evenmin had Hop eene andere zaak, welke hij te Hamburg behartigd had, tot een goed einde kunnen brengen, al liet hij deze in beteren staat. Hij had namelijk de belangen der gereformeerde godsdienst te Hamburg moeten beschermen. De zaak was deze: de heerschende eeredienst in Hamburg was de Luthersche, welke jegens hare zusters in de vrije stad zeer onverdraagzaam was. De Luthersche predikanten ruiden het volk op, om de Hervormden in hunne oefeningen te storen en de Senaat konde — of wilde — niets daartegen doen. Hij begon met de Gereformeerden te verbieden in koetsen naar de kerk te rijden, om ergernis te vermijden, en liet eindelijk de Gereformeerde kerken sluiten. In Hamburg woonden een 1400 Gereformeerden, buiten de Franschen ten getale van circa 6000 zielen. Deze moesten nu naar Altona ter kerke gaan, maar buiten het bezwaar van dien verren gang, vooral voor ouderen van dagen en vrouwen, was hun dit zeer moeilijk wegens het vroeg sluiten der poorten. Men had toen bedacht om bij den resident der Nederlanden eene godsdienstoefening in te rigten. De Staten, verzocht om hiertoe vergunning te verleenen, schonken hunne medewerking en traden geheel in het verzoek, zij magtigden hunnen Resident Kuysten tot 't benoemen van twee predikanten: een Franschen en een Duitschen en tot het houden van godsdienstoefening in zijn huis. Kuysten kocht het huis waarin hij woonde en liet dit op den naam van een Hamburgschen burger zetten, gelijk ook andere gezanten gedaan hadden. Omdat zijn huis niet groot genoeg was, liet hij in den tuin eene loots bouwen in den vorm van eene orangerie, ten einde daarin de dienst te doen houden; hij liet het bouwen daarvan aannemen.

De magistraat van Hamburg mengde zich toen in deze zaak; eerst trachtte hij den prête-nom van Kuysten af te schrikken, doch toen dit niet hielp liet hij den aannemers weten, dat zij zich wachten moesten om te gaan bouwen en waarschuwde hen voor den overlast, welken het volk hun zou aandoen. Verbieden kon de Senaat niet; andere gezanten hadden kapellen in hun huis en dus konden zij dit niet aan dien van de Nederlanden beletten, maar zij trachtten toch hem daarin zooveel mogelijk te belemmeren. Toen Hop en Kuysten hierover klaagden en aandrongen dat men met het bouwen zou mogen beginnen, besloot de Senaat hem het houden van godsdienstoefening in zijn eigen huis te veroorloven, maar uitsluitend voor zijne huisgenooten en de vreemdelingen; burgers zouden daarbij niet mogen toegelaten worden. Hop nam hiermede geen genoegen en drong op algeheele vrijheid aan, hij had tegen den invloed der Luthersche geestelijkheid te kampen en het was alleen het gezag van den Staat der Nederlanden, wien de Senaat wilde ontzien, dat tegen dien invloed kon opwerken. Het was dus aan de Staten dat Hop bij zijn terugkeer de zaak dringend moest aanbevelen, omdat hij die onafgedaan had moeten achter laten.

Wanneer deze zending naar Hamburg de laatste geweest was welke Hop vervulde, dan zou na zoo schitterend begin zijne loopbaan met weinig luister besloten zijn. Niet alleen echter dat hij nog weder eene nieuwe zending en nu eene zeer gewigtige vervulde, maar ook later had hij gelegenheid genoeg om zijne diplomatische bekwaamheden ten toon te spreiden en te bewijzen dat de naam van een diplomaat niet enkel en alleen afhangt van het welslagen der hem toevertrouwde zaken.

ZESDE HOOFDSTUK.

GEZANTSCHAP NAAR WEENEN 1698.

REGELING DER SPAANSCHESUCCESSIE.

De vrede van Rijswijk was in den herfst van 1697 gesloten, de rust in Europa hersteld en een einde gemaakt aan een negenjarigen oorlog, die zoowel Frankrijk als den bondgenooten reeds te lang geduurd en van allen groote offers geëischt had. Frankrijk had den vrede gesloten met de gedachte om zijne krachten door eene wijle rust te verfrissen en sterker dan ooit bij het openvallen der Spaansche successie te kunnen te voorschijn treden. De bondgenooten hadden vrede gesloten omdat zij dien wenschten; de een meer, zoo als de Nederlanden, de ander minder, zoo als de Keizer, allen naarmate zij door den oorlog geleden hadden of onder de kosten gebukt gingen. De vrede was op goede grondslagen gevestigd, maar of hij duurzaam zou zijn, was zoo zeker nog niet. Wijze staatslieden echter bepaalden zich niet alleen tot de hoop, maar wilden ook, zooveel mogelijk, hun best doen om den vrede duurzaam te maken en, met Willem III aan het hoofd, werkten allen daartoe mede. Willem's plan was om door eene guarantee en een denuncement van de forces, in cas van schending van den vrede, door een ieder te leveren, de rust in Europa te verzekeren. De bondgenooten moesten eensgezind blijven en tegen Frankrijk een ligchaam vormen, niet omdat er direkte vrees bestond voor nieuwe twisten,

maar ten einde op alles voorbereid te kunnen zijn; zoo geheel onbewolkt was de politieke gezigteinder toch ook niet. De dood des Konings van Spanje zou eene geheele omkeering in den stand van zaken te weeg brengen; hij was zwak van gezondheid, en hoewel eigenlijk reeds sedert zijne geboorte zijn overlijden als aanstaande was genoemd en, bij het lang uitblijven daarvan, men aan zijne onsterfelijkheid had moeten gaan gelooven, schoon de verwezenlijking der oude voorspelling nu meer aanstaande. De Koning was kinderloos, bij zijn overlijden zou de Spaansche monarchie in een anderen tak moeten overgaan; onderscheidene mededingers zouden zich daarvoor opdoen, en omdat de twee voornaamste van gelijke magt waren, was een twist tusschen hen, met de wapenen gevoerd, zeer waarschijnlijk. De andere mogendheden welke bij dezen twist geen aanspraak hadden te doen gelden, hadden echter groot belang bij het behoud van de rust in Europa en wilden daarom vooral verhinderen dat, zelfs wanneer die verwickelingen plaats grepen, allen zoowel partijen als onzijdigen daarin betrokken zouden worden. Willem III had dus — afgescheiden van zijne inzigten over de Spaansche successie — het plan gevormd om den Rijswijkschen vrede door eene algemeene garantie en een denumbrement van forces te verzekeren. De eerste opening daarvan had hij aan den Keizer laten doen door den Nederlandschen gezant te Weenen, den heer van Heemskerk, met de uitnoodiging dat hij aan zijnen gezant te 's Hage de noodige volmagt en orders zou zenden om daarover gezamenlijk met de andere bondgenooten in het geheim eene overeenkomst te sluiten. De Keizer had echter verkozen om te Weenen over dat voorstel te handelen ¹, en toen

¹ Ook WILLEM III wilde liever te Weenen dan te 's Hage doen on-

van Heemskerk naar Parijs verplaatst werd, had hij door den Graaf von Goes, zijn gezant te 's Hage, de Staten laten verzoeken om hem, als hunnen gevolmagtigden tot die onderhandeling, Jacob Hop te zenden. Hij zoude Hop gaarne aan zijn hof terug zien, waar deze in 1689 eene aangename herinnering had achtergelaten.

Hop werd den 1sten April 1698 benoemd, maar vóór hij gereed was om te vertrekken, verliepen nog eenige maanden, en niettegenstaande hem kennis gegeven was van het gevoelen van Koning Willem ¹ — wat de Staten deelden — dat het hoog noodzakelijk was zijn vertrek te bespoedigen, vertrok hij eerst ² half Augustus. Hij moest den Keizer gaan geluk wenschen met den vrede, dezen aanbieden om over de bestendiging daarvan gezamenlijk te beraadslagen, en terwijl hij de keizerlijke ministers het eerst zou moeten laten uitkomen — eene guarantee van den vrede en een denumbrement van forces

derhandelen. Zie zijn brief aan HEINSIUS van 15—25 Maart 1698, te vinden bij GRIMBLOT, *Letters of WILLIAM III and LOUIS XIV and of their ministers (1697—1700)*. London 1848, vol. I, p. 312.

¹ WILLIAM III aan HEINSIUS, 29 Maart—8 April 1698: It will be necessary to hasten Mr. HOP's journey to Vienna. I am at a loss whom to send thither, but were HOP there, it would be enough for the present. GRIMBLOT, I, 350. WILLEM zond echter niemand; hij werd toen te Weenen vertegenwoordigd door een Secretaris, ROBERT SUTTON.

² Dit was echter niet aan HOP te wijten. Zie een brief 19—29 April 1698. GRIMBLOT, I, 431 en een van 24 Mei—3 Junij. GRIMBLOT, II, p. 14. I think Mr. HOP ought not to go to Vienna till we can see a little farther into this negotiation; and some pretext may be easily found to detain him without letting it appear that it is done purposely for that ought by no means to be known or believed. 24 Junij—3 Julij schreef WILLEM echter weder: I think it will not be amiss that Mr. HOP set out for Vienna; but it is impossible to give him other instructions than those you mention in your letter of June 24; for we must not engage ourselves at once with that court, before we see the issue of this great negotiation. GRIMBLOT, II, 44.

voorslaan. Hij moest er op aandringen dat de cendragtige samenwerking van het rijk hiertoe werd verkregen en vooral de onderhandelingen over den vrede met Turkije in de hand werken, opdat de Keizer met alle zijne magt zoude kunnen medewerken tot het beoogde doel. Aangaande de Spaansche successie mogt Hop niets ter wereld voordragen, maar aangezien naar alle waarschijnlijkheid de Keizer zelf daarover wel beginnen zou, moest hij overschrijven wat dicnaangaande voorvallen en gesproken worden zou ¹.

Met deze Instructie vertrok Hop naar Weenen. Hij kwam daar den 6^{den} September 1698 aan, na eene afwezigheid van ruim negen jaren; al vond hij zijne oude kennissen niet allen weder terug, hij was daar nog goed genoeg bekend dat hij niet als een vreemde ontvangen werd. De Keizer, die hem reeds den 8sten eene particuliere audientie verleende, beantwoordde zijne latijnsche toespraak zeer heusch en zeide dat hij zich verheugde hem weder te zien. Hop verklaarde "dat hy gereet soude werden gevonden om met sijne Majesteits ministers off commissarissen in conferentie te treden over de middelen, die dienstig souden geacht kunnen werden tot bevestiging van den jongste vrede." De Keizer beloofde hierop dat hij Hop spoedig commissarissen zou toevoegen, doch de vervulling van deze belofte liet zich nog een 14 dagen wachten, niet alleen wegens de gewone traagheid van het keizerlijk hof, maar ook omdat het gezantschap naar Carlowitz tot den Turkschen vrede

¹ Onjuist is dus de meening — o. a. van WAGENAAR, *Vad. Hist.*, Dl. XVI, p. 420 — dat HOP naar Weenen ging om de groote alliantie te hernieuwen; daarbij behoorde het geheim art. over de Spaansche successie en door dat te hernieuwen zou WILLEM III van alle verdere onderhandeling daarover, hebben moeten afzien.

nog niet op reis was en veel drukte aan het hof en de kanselarij gaf. Daarbij kwam dat de Graaf von Kinsky, die bijna alle zaken bestuurde en het enorm druk had, niet vlug werkte, en ook dat men niets wilde beslissen of doen voor de aankomst van een courier, die uit Spanje terug verwacht werd. Hop drong echter herhaaldelijk op het houden eener conferentie aan; hij waarschuwde dat “de saecken van de werelt niet op onse deliberatiën wachten souden”, en herinnerde dat Koning Willem nu op het vaste land was, en dat zoolang hij daar bleef veel spoediger berigt van hem kon ontvangen worden omtrent hetgeen de Keizer mogt wenschen. Hop had meer gehoor gevonden bij von Kaunitz, den opperdirecteur der uitheemsche zaken, vroeger gezant te Rijswijk, dan bij von Kinsky, die ook zooveel aan het hoofd had, en het was vooral aan den eersten te danken dat hij den 27sten September de conferentie verkreeg. De Keizer had tot zijne commissarissen de beide bovengenoemde heeren benoemd en met hen hield Hop, onder de uiterste geheimhouding, een zeer gewichtig gesprek. De ministers begonnen; zij haalden de zaken zoover mogelijk op en spraken over den tegenwoordigen toestand van Europa en alle oorzaken van dien. Hop kwam niet uit, maar vroeg hun naar hunne meeningen en plannen, ten einde dienaangaande nadere instructiën uit Holland te kunnen aanvragen; Hop wilde gaarne weten wat de Keizer tot behoud van den vrede doen wilde en vooral wat hij van zins was bij het openvallen van den Spaanschen troon, een geval waarbij de Keizer vooral betrokken was en waarover men in Holland, bij Hop's vertrek nog geene vaste gedachten had; dit werd gevraagd opdat men zich dan daarnaar zoude kunnen richten. De commissarissen begonnen met te wijzen op hetgeen de Keizer gedaan had en nog deed, hoe hij de on-

derhandelingen tot den vrede met Turkije geopend en zijne gezanten eene zoo breede instructie medegegeven had, dat die vrede bijna zeker was; dat hij door het Duitsehe rijk niet alleen besluiten had doen nemen, maar ook elk der leden liet bewerken om tot de uitvoering dier besluiten krachtdadig mede te werken; zij wezen hierbij op het verschil tusschen de Duitsche-rijksvergadering, een ligchaam dat de besluiten nam, en de leden van dien, welke de besluiten niet altijd even eendragtig hielpen uitvoeren; ten slotte deden zij de mededeeling dat met de beide Noorderkroonen onderhandeld werd over een verbond, doch verzochten tevens, omdat men er aan wanhoopte met beide gereed te zullen komen, om narigt uit 's Gravenhage te mogen ontvangen, welke van de twee men daar verkiezen zoude. De zaken in Europa lieten zich goed aanzien, maar het eenige wat brouilleries zou kunnen geven, was de Spaansche successie, dit was dus het voornaamste punt dat bij de garantie ter sprake kwam en waarin voorzien moest worden. Commissarissen deden het voorkomen als of het van zelf sprak dat de bondgenooten daarop niets tegen konden hebben, zij gingen zelfs nog verder en leidden de verpligting van deze om die successie aan den Keizer en zijn geslacht te verzekeren, af uit het secreet artikel van het Groot Verbond van 1689 ¹. Terwijl zij daarover geen twijfel toelieten, verklaarden zij dat het er nu maar alleen op aan kwam om de gevallen welke zich bij het openvallen van den Spaanschen troon voordoeden en de rust

¹ Hoe weinig dit strookte met de inzichten van WILLEM III, blijkt ten overvloede uit den brief van dezen aan HEINSIUS, van 6—16 April 1698: As the affair now stands I think it lucky that we have no further engagement with the Emperor in regard to the Spanish succession; and that it is questionable whether the grand Alliance subsists or not. CRIMBLot, I, 374.

van Europa in gevaar brengen konden, te voorzien, en te bepalen welke maatregelen van voorzorg of represie men daartegen zou nemen. De Keizer had daarom besloten dienaangaande aan de bondgenooten inlichtingen te vragen, en het was op zijn last dat de commissarissen eene verklaring verzochten omtrent de volgende punten: 1°. of men erkende dat de guarantie van den vrede onafscheidelijk was van de guarantie der Spaansche successie, en 2°. hoe men handelen wilde *a.* wanneer Spanje des Keizers belang met woord en daad in de hand werkte, *b.* wanneer Spanje zich alleen verklaarde voor een der partijen, zonder werkdadig aandeel aan den strijd te nemen; *c.* wanneer de Koning van Frankrijk reeds bij het leven van den Koning van Spanje zich van het geheel of een deel der Spaansche monarchie meester maakte. Hop nam deze vragen ad referendum aan, hij kon daarover nu niet met hen in gesprek treden, doch alleen een paar verzekeringen van de commissarissen bespreken; zoo moet hij hunne beweesing, dat de Koning van Spanje op de hand van den Keizer was en gaarne in eene guarantie van zijne monarchie aan den Keizer treden zou, tegenspreken, omdat hem geruchten van het tegendeel, of althans dat de Koning van Spanje niet zoo gunstig dacht als men te Weenen voorgaf, ter oore waren gekomen. Het verhaal van deze conferentie werd den 1sten October aan den Raadpensionaris en den Koning van Engeland opgezonden, en vóór Hop hierop nadere instructie gekregen had, kon hij niets doen. Hij kon geruchten bespreken, b. v. dat men in Holland plannen had gemaakt voor eene verdeling der Spaansche monarchie, en dat de Fransche gezant Tallard in dien zin een voorstel had gedaan aan Koning Willem — welk gerucht den Graaf von Kinsky zeer onaangenaam voorkwam, doch wat Hop niet grondig

kon wederleggen, omdat hij dienaangaande niets officieels uit Holland vernomen had. Uit particuliere brieven wist hij daarvan wel iets, doch niet zoo omstandig als de Spaansche gezant naar brieven uit Braband kon vertellen; volgens dezen was het plan der verdeeling gemaakt om aan Frankrijk Spanje en de Indiën, aan den Keurprins van Beijeren de Spaansche Nederlanden en aan den Keizer de staten in Italië te geven. De geruchten hielden aan; men sprak van conferentiën op het Loo tusschen Willem III, Heinsius, Portland en Tallard gehouden, en hoewel Kinsky zeide dat hij daarvan niets geloofde, omdat juist op deze wijze de vergrooting van Frankrijk, welke men anders zoozeer vreesde, in de hand zou worden gewerkt, toonden zijn herhaald vragen of Hop nog geene instructie had, zijne verzekeringen dat het eenige wat hun te doen stond was om een goed en vertrouwd concert tusschen de bondgenooten te maken, en dat de Keizer bewijzen zou geven hoezeer hij daartoe genegen was, en eindelijk zijne opmerking dat het zoo jammer was dat der Staten gezant in Spanje, Schonenberg, niet aan het hof te Madrid mogt komen, nu de invloed van den Franschen gezant daar zoozeer toenam, dat hij toch wel eenige bekommernis koesterde. Hop antwoordde in het algemeen dat de goede gezindheid van den Staat genoeg bekend was, en dat de Keizer het zich zelve moest wijten indien alles niet zoo spoedig ging als hij wel wenschte, want dat hij zelf al zeer weinig haast gemaakt had toen de algemeene guarantee het eerst was ter sprake gekomen. Hop kreeg ondertusschen het antwoord van Heinsius op zijn relaas van 1 October; hij werd gelast om toch bij de algemeene guarantee te blijven en, niettegenstaande men daarvan, afgescheiden van de Spaansche successie, niet zou willen weten, toch niets meer te belooven. Heinsius

schreef hem in duistere termen iets van de onderhandelingen welke in Holland gevoerd werden, hij durfde niet uitvoeriger schrijven, omdat hij het geheim der brieven wantrouwde, en niet voor den 1sten November, toen het tractaat over de successie reeds geteekend was, gaf hij per courier meer uitvoerig bericht van den stand der zaken. De bondgenooten begrepen zeer goed dat de Keizer door te verlangen dat zij het eerst zouden spreken, hen des te meer wilde verbinden en zoo aan de zaken den schijn geven als waren deze meer van algemeen belang, dan wel enkel van het bijzonder belang van het huis van Habsburg. Maar ze wilden zich daarin niet laten vangen, en terwijl het hun meer te doen was om de rust in Europa dan om de regtskwestie van de Spaansche successie, en zij begrepen dat bij het openvallen van deze de kansen voor Frankrijk bijzonder schoon stonden omdat dit zoo goed gewapend en op alles voorbereid was, terwijl de Keizer zoowel in zijne financiën als in zijn leger geene orde had zoodat hij, als gewoonlijk, alles op hen zou laten aankomen, achtten zij het beter die kwestie in der minne te schikken, nu zij het heft in handen hadden, dan later wanneer Frankrijk zijne legerbenden overal tegelijk liet zien en de bondgenooten onvoorbereid, in het eerst ten minste, aan zijne genade zouden overgeleverd zijn, na een hevigen oorlog met nog minder misschien te moeten tevreden zijn dan zij nu konden bewerken. Hop moest dus voorloopig bij die guarantee van den Rijswijkschen vrede en een denumbrement van forces blijven staan, en op de Spaansche successie zich achter zijne onwetendheid verschuilen. Doch dit was evenveel gezegd als: doe niets en wacht, want daarvan wilden de keizerlijke ministers niets weten, zoodat Hop met dien last niet in zijn geheel durfde voor den dag komen; de vermoedens van geheime onderhandelingen in

Holland zouden daardoor nog meer versterkt worden, gelijk het lang uitblijven van antwoord op het relaas van de conferentie van 27 September reeds veel achterdocht verwekt had. Hop begreep dat men nu geheel moest uitkomen met hetgeen men in den zin had en zich beroepende op de regelen van Hoofft:

Het veinzen baet somtijts, maer als het wort gesmaeckt
Hoe meerder dat men veynst, hoe meer 't bedencken macckt.

ried hij open en rond handelen aan. Hop, om toch zijn last eenigzins op te volgen, deed een verzoek om eene nadere conferentie te mogen houden, maar nog voor hij deze kreeg, uitte hij zich in particuliere gesprekken met von Kinsky en von Kaunitz, genoeg om hen te doen begrijpen welke wijde kloof hen nog scheidde. Hunne beweesing namelijk, waarbij zij stokstijf staan bleven, dat de Spaansche successie als een uitvloeisel van den Rijswijkschen vrede in eene guarantie van dezen moest begrepen worden, omdat dit het voornaamste, bijna eenige geval was waarin die vrede kon verbroken worden, zoodat zonder dit punt die guarantie onnoodig zijn zoude, kon en mogt Hop niet toegeven. Zij wilden inderdaad het Groot Verbond met het secreet artikel hernieuwen, en Hop kon niet verder gaan dan dien vrede van Rijswijk, zoodat het verschil wel over hoofdpunten liep. Het vaststellen van een dag voor die conferentie werd nog wat vertraagd door de kwestie of men al dan niet den Spaanschen gezant daarbij zou toelaten, iets waartegen Hop zich in den beginne verzette, doch wat hij later, toen die gezant zich daarover een weinig geraakt toonde, toestond, omdat hij tot eene algemeene guarantie gemagtigd, deze ook met inbegrip van Spanje zou kunnen sluiten, en hij niet wilde dat men hem verwijten zou dat hij dien gezant niet had willen toelaten; hij verklaarde dus dat, zoo de kei-

zerlijke ministers diens tegenwoordigheid wenschten, hij niets daartegen had, en vertrouwde dat ook zijne meesters zulks goedkeuren zouden. Hop won daarmede dat hij nu in dien gezant een bondgenoot had gekregen in zijn aandringen op die conferentie, want al verwachtte hij van deze niet veel goeds, hij bleef er om vragen. Onder tusschen toch bleven de geruchten van onderhandelingen tusschen Frankrijk en Engeland over de successie aanhouden, en terwijl deze vergezeld gingen van berichten uit Madrid dat ook de Koning van Spanje de inzichten der bondgenooten scheen te deelen en bij uitersten wil den Keurprins van Beijeren tot zijnen erfgenaam had benocmd, werd de stemming aan het Weener hof hoe langer hoe meer wrevelig. Toen de conferentie toch in het laatst van Januarij gehouden werd, liep het gesprek meer over de te maken alliantie met de Noorderkroonen en over de uitlegging aan art. 4 van den Rijswijkschen vrede, ten voordeele van de protestantsche godsdienst, te geven, dan over de guarantie. De ministers sommeerden Hop om hun mede te deelen welke de meening der bondgenooten over de successie was, en toen Hop zijne schouders ophaalde en zeide dat die successie niets van doen had met de algemeene guarantie en dit bewees uit de omstandigheid dat allen die later tot het Groot Verbond waren toegetreden, het secreet artikel niet mede hadden onderteekend, doch dit alleen tusschen den Staat, Engeland en den Keizer was aangegaan, brak men het gesprek af en bleek de onmogelijkheid om iets te doen, buiten dat punt der successie om, op nieuw. Hop kon hun maar niet uit het hoofd praten dat in Holland over die successie een tractaat was gesloten; de ministers zeiden hem dat men zich in Holland te laat zou berouwen dat men niet meer vertrouwelijk met den Keizer gebleven was, dat als Koning Willem eens dood zou

zijn, de band met Engeland losgaan en Holland geheel alleen zonder vrienden staan zou. Hop zelf was voor dit betoog wel eenigzins ontvankelijk, hij toonde den Raadpensionaris zijne ongerustheid over het laatste besluit van het Parlement, om de troepen tot 7000 man te verminderen, terwijl Frankrijk, "dat toch altijd maar een gepleisterd vriend is," 140,000 man op de been hield. Hij was van gedachte dat men den Keizer te vriend moest houden en, wanneer men hem wat toegaf in die Spaansche successie, dan zou men volkomen op hem kunnen rekenen, deed men het niet, dan raakte men met den Keizer in froideur en liet Frankrijk schoon spel. "En Godt weet wat de bigotterie, die ook hier, alhoewel niet zoo sterk als in Frankrijk regeert, tusschen dit hof en Frankrijk zou kunnen effectueeren en in zulk geval zouden onze zaken in een zeer soberen staat geraken."

De zaak van de Spaansche successie, welke zoo dikwijls geheel van aanzien veranderde, was nu in haar eerste tijdperk; door het verdeelen der Spaansche monarchie tusschen de drie mededingers Frankrijk, den Keizer en Beijeren en vooral door het toekennen van de Spaansche kroon aan den Keurprins van Beijeren, meenden de bondgenooten dat de strijd over die monarchie voorkomen zou zijn. Hunne gerustheid zoude hun echter spoedig ontnomen worden; de derde die met het been zou wegloupen, verliet de partij, de Keurprins stierf en de geheele stellaadje van schoone combinatiën stortte ineen. Waren de bondgenooten teleurgesteld, de Keizer juichte in zijn binnenste ¹. Hij begreep dat hij, zonder de medewerking

¹ Den 10den Maart 1699 schreef Portland uit Londen: J'ai bien reçu votre très agréable du 18 passé; quoique la mort de Mr. le Prince de Bavière ne cause point d'affliction dans la cour où vous êtes, elle pourrait bien nous causer de grandes brouilleries dans l'Europe; il est vrai

van Engeland en den Staat, weinig kans op die successie zoude hebben en meende nu dat de bondgenooten wel gedwongen werden door hun eigenbelang, om met hem over die monarchie te onderhandelen. Hij had daarom meer hoop op het antwoord dat Hop op de vragen, den 27sten September gedaan, zou ontvangen, maar toen dit zoo bijzonder lang uitbleef — ruim 5 maanden reeds ¹ — liet hij door zijne gezanten te Londen en te 's Hage de vragen herhalen: wat men oordeelde dienstig te zijn in deze conjuncture van tijden omtrent de Spaansche successie te doen en 2°. of en op welke wijze men genegen zoude wezen om des noods den Keizer daarin te adssteeeren. Heinsius gaf op deze vraag een ontwijkend antwoord en beloofde daarvan rapport te zullen doen, maar terwijl hij opmerkte dat terstond na het sluiten van den vrede de bondgenooten de rust in Europa hadden willen verzekeren en speciaal afspreken, wat ten opzichte van Spanje behoorde gedaan te worden, doch dat de Keizer dit altijd verschoven had, deed hij deze tegenvragen: 1°. of de Keizer zelf reeds een plan gemaakt had en 2°. in welke gevallen en van welken aard hulp door den Keizer verlangd werd? Geene van de partijen wilde dus uitkomen; de positie van de wederzijdsche gezanten, vooral van Hop, was zeer verdrietig, die dan ook reikhalzend naar verandering uitzag.

que les droits de la maison d'Autriche en deviennent moins disputables; je souhaiterais qu'elles en devinssent plus soutenables contre les forces de la France; il est certain que sans notre secours l'Empereur profitera peu de son bon droit; j'espère que nous ferons un bon usage des deux costez de ce que nos interêts s'unissent et que les mesures raisonnables et la prudence les affermiront.

¹ WILLEM III wilde de onderhandelingen te Weenen niet ernstig ter hand nemen vóór hij met Frankrijk gereed was. Aan HEINSIUS 21 Februarij/3 Maart 1699, GRIMBLot, II: 293.

Deze bragt hem een brief uit Holland van den 24sten Maart, waarbij Heinsius hem schreef¹: Mijn particulier gevoelen is dat wij niet behoorden 'te declineeren in alle secretesse over die importante materie met de keizerschen in gespreck te komen, nochte oock om te betuygen onse genegentheyt om deselve te meeste dienste van den Keizer en de gemeene zake ten beste te reguleeren, dat men ook tot dien eynde met den anderen behoorde te overleggen hoe verre hetgene men beoogt doenlyck soude wesen ofte niet. Vervolgens soude ick wel van gedachten kunnen zijn, en uyt de respective brieven van Z. M. niet oordeelen dat het soude strijdig wesen jegens sijn sentiment, te weten: dat Gij aldaar kennis gaaft dat ik Uwe missive had ontvangen en die aan Z. M. had overgezonden, om desselfs sentiment te weeten, dat Gij verders, als uit sich selven, daerbij soudt kunnen voegen onder behoorlycke secretesse, te meer dewijl sulks uyt sig selven soude seggen, dat Gij uit desselfs ontvangen advisen niet anders kondet bespeuren als dat de genegenheid en intentie voor het interest van Z. Keiz. M's. huis in Engeland en hier zeer goed was; dat Gij vervolgens, om die goede intentie te vorderen, haer soudt kunnen in bedenken geven, of het niet dienstig zoude wezen, dat sij aan U eenige opening deden wat mesures sij selve oordeelden dat men behoorde te moeten nemen, soo de Koning van Spanje quaeme te sterven, of Vranckryck te voorens iets te attentereen, wat forces sij oordeelden, dat bij den

¹ Aan HEINSIUS schreef WILLEM III, 10—20 Maart 1699: I am entirely of your opinion that Mr. HOP should begin to speak upon the footing you mention, which would give a beginning to the negotiation and would put it in our power to proceed as far with it as we should think proper; and would hinder France probably from getting beforehand with us and making us take wrong measures at the court of Vienna. GRIMBLOT II: 308.

anderen souden kunnen werden gebracht, om aan deselve te resisteeren en van wat effect sy vermeynden dat de mesures, die men soude nemen, souden kunnen sijn om het gewenschte oogmerck te bereiken. Mijne gedachten souden daarheen loopen: 1°. om daarmede te beoogen dat de Keizer wat consideratie op ons mochte krijgen, en als uit eene desperaatheit, soo de ambassadeur van Spanje meent, niet met Vranckryck mocht komen te sluiten; 2°. dat de Keizer zich daardoor wat openhartiger mochte uitten, en 3°. dat door die conversatie de difficulteit en de zwakheid van zaken wat mochte uitschijnen, om alzoo den Keizer van zelfs te doen vallen in gedachten van de onmogelijkheid om zijn geheelen eisch ende pretentie zelfs met de wapenen te kunnen verkrijgen en denselven alsoo met der tijd tot moderate concepten te disponeeren en uit zich zelve voorstellen te laten doen, maar wij moeten ons wachten soo van onze gedachten te laten blijken, alhoewel het notoir is, dat het voor den Keizer en het gemeen beter zoude wezen een zeker accomodement dan een onzekere oorlog, maar gelijk ik zegge, dit gaat voor eerst te verre voor ons, dewijl men niet weet wat apparentie daartoe zoude mogen wezen ¹.

Hop kon, op dezen brief zich grondende, als ware het uit zijn particulier, nader met von Kaunitz (von Kinsky was gestorven) spreken en hem antwoord vragen op deze drie punten: welke maatregelen de Keizer nemen wil als de Koning van Spanje kinderloos sterft, of reeds voor zijn dood Frankrijk iets op zijne successie onderneemt? welke magt de Keizer dan op de been zou kunnen brengen? en welken uitslag hij van die maatregelen zou ver-

¹ Dezen brief hebben wij bijna woordelijk overgeschreven. Hij is te vinden in MOR'S eigen verbaal, tweede deel — bevattende de ontvangen brieven enz. — onder N°. 90.

wachten, wat hij daarmede beoogde? Hop zeide te meenen dat men hem daarop gemakkelijk zou kunnen antwoorden, omdat de Keizer zeker reeds nagedacht had over eene zaak, waarbij hij zoo'n groot belang had, terwijl hij des te geruster zijne meening zoude kunnen zeggen, omdat de bondgenooten de onderhandelingen uiterst geheim houden wilden en daarmede dus niemand buiten hen zoude bekend worden. Kaunitz zou van deze vragen rapport doen, maar ontveinsde het niet dat het scheen alsof de bondgenooten het antwoord op des Keizers vragen wilden ontwijken ¹ zoodat de Keizer wel eens besluiten kon om zijn antwoord uit te stellen, tot hij dat der bondgenooten aangaande het secreet-artikel van het Groot Verbond ontvangen had; dat hem deze vragen konden bevreemden, omdat hij van de bondgenooten eene royale, meer openhartige behandeling had verwacht, gelijk hij zelf bij het sluiten van het Groot Verbond terstond zich verbonden en niet eerst allerlei ophelderingen gevraagd had.

Kaunitz verklaarde verder dat men te Weenen over deze vragen nooit te voren had nagedacht, dat zij nog al overleg eischten, maar dat men tot nog toe was uitgegaan van de gedachte, dat het beter was om te doen wat men kon, al wist men vooraf niet zeker het goed succes daarvan, dan om met goede hoop de armen over elkander gekruist te houden. Hop hernam dat dit waar was; wanneer de zaken reeds aan den gang waren dan moest men doen wat men kon, maar wanneer men iets begon, moest men zich eerst rekenschap geven van het doel wat men bereiken wilde, anders kon men wel eens

¹ Dat bij het niet geheel verkeerd inzag, blijkt uit WILLEM's brieven van 4—14 April en 12—22 Mei. GRIMBLOT II: 312 en 330. I think it would be desirable for Mr. HOP to commence his negotiation by way of gaining time, without entering too much into detail.

meer willen dan men vermogt; dat men van de bondgenooten, op grond van trouw aan het Groot Verbond, niet kon vergen dat zij zich verplichten zouden om zoo maar blindelings te volgen; hij zeide verder, dat de aanhaling van de gebeurtenissen van vóór het Groot Verbond hier niet van pas was, want toen gold het niet om een oorlog te beginnen, maar om zich tegen den vijand, die het eerst had aangevallen, te verdedigen. Ook met den graaf von Harrach — tot tweeden commissaris in plaats van v. Kinsky benoemd — had Hop een gesprek. Von Harrach was gezant te Madrid geweest en dus op de hoogte van hetgeen aan het Spaansche hof in den laatsten tijd omging; hij wist hoe de Koningin eerst voor den aartshertog, later voor den Keurprins van Beijeren had gewerkt, omdat zij gehoopt had in naam van dezen te zullen regeeren, en had het onzekere en wisselvallige van deze kwestie dus des te beter leeren inzien. Von Harrach meende dat de maatregelen, welke men nemen moest, vooral in alliantien met de vreemde vorsten bestaan en dat tot uitvoering van deze troepen dienen moesten, terwijl de Keizer zelf een 60,000 man in het veld kon brengen. Dit waren echter particuliere gesprekken, iets officiëls kon Hop eerst berigten toen hij den 8sten Mei eene conferentie gehouden had.

De ministers openden de beraadslagingen; zij zeiden dat de Spaansche successie eene zaak was, waarbij geheel Europa belang had, omdat daarvan het aequilibrium afhing. Wilde men dit behouden dan moest men Frankrijk beletten om die monarchie voor zich te nemen en die den Keizer toekennen, welke daarop eigenlijk ook alleen regt had en door deze magtsvermeerdering voor Europa niet te geducht zou worden. Zij toonden dit laatste aan op verschillende gronden, vooral dat Oostenrijk nooit magtiger geworden was, welke vergrooting het

ook verkregen had en verder depreciëerden zij Spanje zeer. De Keizer begreep echter om die successie te verkrijgen — alleen ter wille van zijn regt, natuurlijk — zijn uiterste best te moeten doen en zoude daartoe zijne magt, bestaande uit 80,000 man ¹, nog vermeederen. Maar hij rekende ook op de hulp zijner bondgenooten en wilde met dezen zoodanige verbindtenissen aangaan, dat de monarchie hem niet ontgaan kon; hij zou nog andere Prinsen in zijn belang overhalen en vooral eene gunstige verklaring van den Koning van Spanje trachten uit te lokken. Hop erkende het belang wat geheel Europa bij de successie had, doch omdat de Keizer buiten het algemeen nog een bijzonder belang daarbij had, vermeende hij dat deze zich het eerst moest verklaren wat eigenlijk te doen stond; hij herhaalde dus zijne drie vragen, onder betuiging dat men in Holland en in Engeland zeer gunstig jegens des Keizers belangen gestemd was. Maar de ministers wilden daarin niet verder treden, zij verbeeldden zich reeds genoeg verklaard te hebben en dat dus een antwoord op die vragen overbodig was; zij zouden daarvan echter aan den Keizer rapport doen en zijn antwoord later mededeelen. De bedoeling dier vragen was om van den Keizer eene verklaring uit te lokken of hij de geheele successie voor zich begeerde en daartoe de medewerking der bondgenooten opeischte, dan wel of hij genegen zou zijn om zich met een deel tevreden te stellen en of hij over de wijze dier verdeeling zoude willen spreken. De bondgenooten waren wel van meening dat de Spaansche successie eene zaak van algemeen belang was en dat dit schade leed door eene vergrooting van Frankrijk, maar om alles te “hazardeeren,” ten einde die geheele successie aan den Keizer te verzeke-

¹ Met inbegrip der bezettingstroepen 20,000 man sterk.

ren, dat was te veel gevergd. Zij wilden dus den Keizer zelve laten uitkomen, om hem dan bij de overweging van zijn plan van zelf op de gedachte te brengen wat doenlijk was en wat niet. De Keizer achtte de magt der bondgenooten te hoog; waren allen door een geest bezielde, dan waren zij Frankrijk verre de baas, maar nu was het geheel anders. Daarom had Koning Willem Frankrijk's voorslag om over eene verdeling dier successie te onderhandelen zoo gunstig opgenomen, ten einde tusschen de twee mededingers een vergelijk te bemiddelen, hetgeen de rust in Europa beter zou kunnen waarborgen dan een naauw verbond met den Keizer, waarbij men zich zou verplichten om voor eigen risico voor zijn voordeel zich in den oorlog te mengen. Terwijl die onderhandelingen met Frankrijk aangeknoopt en voortgezet werden, moest Hop den Keizer aan het lijntje houden en toen hij het antwoord had ontvangen, waarbij de Keizer verklaarde het oog te hebben op de gansche Spaansche monarchie, dat hij met alle zijne krachten daartoe zoude werken en de hulp van zijne vrienden met alle hunne magt verlangde, kwam Hop terug op de algemeene garantie en stelde voor dat beide partijen daartoe een ontwerp zouden opmaken, om daarop te beraadslagen en te besluiten. De ministers namen dit aan, zij vonden de bepaling van het aantal der hulptroepen enz. wel overbodig, daar men volgens het verbond verplicht was om met alle zijne magt te helpen, maar hadden daar weinig op tegen; Hop moest echter wel begrijpen, dat zij zulke garantie niet konden teekenen dan tegelijk met eene hernieuwing van het separaat-artikel van 1689, hoewel het hun onverschillig was of men dit artikel in het tractaat zelf opnam, dan wel dat men het weder afzonderlijk hield; alléén: het een niet zonder het ander. Men bleef dus voorzigtig, maar, naar Hop meende, als de bondgenooten den Keizer eerst genoeg

gaven met die hernieuwing, zoude hij later wel te vinden zijn met eene verdeeling. Verklaarde men zich echter niet positief en gunstig, dan vreesde Hop dat de Keizer zich in de armen van Frankrijk werpen, en de bondgenooten achter het net visschen zouden.

Hiervoor was men echter in Holland minder bevreesd, omdat men met Frankrijk reeds zoo goed als gereed was. Den 8sten Junij had Heinsius reeds aan Hop geschreven dat hij den Keizer nader op eene verdeeling moest voorbereiden ¹, en zonder over de voorwaarden daarvan uit te weiden, hem vragen moest hoe hij daarover dacht, hem telkens de groote noodzakelijkheid welke daarvoor bestond en de onmogelijkheid dat de Keizer de geheele monarchie zou kunnen bekomen, aantoonende. Hop deed de eerste opening van zijn nieuwen last in een particulier gesprek met den Graaf von Kaunitz; het was zijne gewoonte om, wanneer hij eene conferentie vroeg tot het doen van nadere mededeelingen of het vertellen van den last welken hij uit Holland had ontvangen, eerst, als het ware om den ministers geen schrik aan te jagen, eenige opening te geven, zoodat men reeds weten kon wat er te doen zou zijn. Dit kon in zooverre goed zijn omdat men het gewigt van de zaak wetende, meer haast met de conferentie maken zou. Nu echter wist men reeds iets van de nieuwe plannen tot verdeeling af door de berigten van de keizerlijke gezanten in Londen en 's Gravenhage, von Auersperg en von Goes, ontvangen. De Keizer had zich daarover ten hoogste verwonderd, hij had een onbetwistbaar regt op de geheele

¹ WILLEM III, 16—26 Mei 1699, aan HEINSIUS: It will be necessary for Mr. HOP to open himself a little farther and begin to mention a partition with the reasons that render it necessary. GRIMBLOT, II, pag. 331.

monarchie, eene verdeeling daarvan was eene krenking van zijn regt; hij vreesde dat Frankrijk te magtig worden zou en nu voor de leus onderhandelde, "om quanswijs de glorie te hebben van den vrede aan Europa te geven." Von Harrach was bang dat de Koning van Spanje boos worden zou dat men reeds bij zijn leven over zijne erfenis conveniëerde. Hop antwoordde dat de Koning niet boos behoefde te worden zoo men de onderhandeling maar uiterst geheim hield.

Dit alles viel voor in de particuliere gesprekken, de conferentie werd eenige dagen later, den 22sten Junij, gehouden. Hop botoogde krachtig dat het onmogelijk was om de geheele monarchie aan den Keizer te verzekeren; de bondgenooten waren den Keizer zeer genegen, maar zij zagen geene kans om hem, zelfs door een oorlog door hen allen tegen Frankrijk te voeren, in het bezit der gansche Spaansche monarchie te stellen. Frankrijk was gewapend en tot alles gereed, de bondgenooten hadden hunne meeste troepen afgedankt; Frankrijk was nabij Spanje en alle zijne deelen gelegen, en kon ze bezetten vóór de bondgenooten, van alles even ver, eenen stap hadden kunnen doen. Spanje zelf kon niets, het was geheel magteloos, het was zoo uitgeput, dat vreemde troepen daarin moeilijk zouden kunnen bestaan, zonder de zwaarigheid om vreemde troepen in de landen der Spaansche monarchie te brengen, te rekenen. Dat aan den Rijn of in de Nederlanden genoeg diversie zou kunnen worden gemaakt om Frankrijk daar bezig te houden en zijne plannen op Spanje te verhinderen, hadden vroegere oorlogen als eene ijdele hoop bewezen. Van het Duitsche rijk was wegens de heerschende verdeeldheden niets te wachten — van den slechten staat van des Keizers financiën sprak Hop niet, uit vrees van hen onnoodig te ergeren. De bondgenooten wilden dus om den oorlog te ver-

mijden, den Keizer een voorslag doen tot verdeeling der Spaansche monarchie onder de mededingers, en verzochten daarover des Keizers gevoelen te mogen vernemen. De ministers wilden daarvan niet veel hooren, aanvoerende dat Frankrijk op deze wijze te magtig zoude worden, en reeds dadelijk tredende in eene beschouwing van de wijze dier verdeeling, wilden zij het onmogelijke daarvan aantoonen. Zoo Frankrijk Milaan kreeg, waren des Keizers erflanden in voortdurend gevaar; Napels, Sicilië en de eilanden in de Middellandsche zee, dan was het in die zee meester en zoude de handel van de bondgenooten in gevaar worden gebragt; Navarre, dan lag geheel Spanje voor hem open, en de Spaansche Nederlanden, dan was de Staat in nood. Hop bragt hen terug tot de kwestie au fond, en deed den voorslag om een Oostenrijkschen Prins op den Spaanschen troon te plaatsen, en dan met Frankrijk eene conventie over die successie te sluiten. Op dien voet zou de rust verzekerd worden en de medewerking van de bondgenooten des te opregter zijn; het was nu de tijd om over deze zaak te onderhandelen, omdat door den dood des Konings van Spanje alle plannen in duigen vallen en alle hoop in rook verdwijnen zou. De Keizer werd dus verzocht zich ten spoedigste te verklaren of hij in eene verdeeling der monarchie kon toestemmen, zonder dat hij daarmede zich de handen zou binden omtrent de wijze van verdeeling.

Dit antwoord des Keizers kwam natuurlijk zoo spoedig niet, de zaak was gewichtig en eischte lang beraad; zij zagen niet in dat er haast bij was, en verdiepten zich reeds te voren in allerlei beschouwingen van het voor- en nadeel van deze en gene cessie. De Keizer liet de commissarissen eerst hun verslag van de conferentie op schrift stellen, toen hun advies formeeren en daarop liet hij nog eens rapport doen. En toch kwam

het antwoord den 5^{den} Julij. De Keizer, hoewel overtuigd van door de wapenen zijn goed regt te zullen verkrijgen, verkoos echter het behoud van de rust en vrede en nam de verdecling in beginsel aan, onder voorbehoud dat als van deze onderhandeling niets kwam, hij zou kunnen terugkeeren tot zijn eisch van de geheele Spaansche monarchie. De Keizer wilde wel vernemen wat Frankrijk voor zich verlangde; hij verzocht dus dat het aan den Koning van Engeland zich zou verklaren over de geheele monarchie en alle deelen van dien, dat het zeide wat en voor wien elk deel verlangd werd, opdat de Keizer daarover, door den raad van den Koning van Engeland voorgelicht, met hem zou kunnen onderhandelen, ten einde hetgeen men overeenkomen zou, zoo zeker mogelijk vast te stellen. De Keizer zelf wilde geene voorstellen doen, maar wel aanhooren wat men hem aanbrengen zoude.

Hij werd spoedig genoeg daarvan gediend; een eerste voorstel dat Frankrijk geheel Navarre en geheel Italië verlangde, maar de Spaansche Nederlanden wel aan een derde zou willen overlaten, vond al zeer weinig bijval; von Harrach behandelde het als belagchelijk, hij vond de portie van Frankrijk voordeelijker dan die des Aartshertogs, en meende daaruit te mogen opmaken dat het Frankrijk geen ernst was. Toen het voorstel door Willems zorg gewijzigd was, dat de Spaansche Nederlanden aan Oostenrijk werden gelaten, luidde het gunstiger, maar de bezwaren waren nog onoverkomelijk; de afstand van Milaan was het struikelblok, daartoe zou de Keizer nooit kunnen besluiten. Hop zeide daarop dat zij wel altijd konden blijven weigeren, maar dat men daarmede niet verder kwam; vonden zij Frankrijk's eischen ongehoord, welnu, waarom deden zij zelve niet een voorslag? Met loven en bieden kwam men in zulke onderhandelingen bij elkander en men mogt wel een weinig

spoed maken, want de berigten over de gezondheid des Konings van Spanje luidden zeer ongunstig. Stierf de Koning, dan zou de onderhandeling te niet loopen, Koning Willem had zulks voor zijne moeite niet verdiend, maar Frankrijk zou dan met regt alle schuld op het Weener hof laden en zelf alle voordeelen inpakken, terwijl de bondgenooten den Keizer, die niet bij tijds de toegestoken hand had weten aan te grijpen, aan zijn lot zouden overlaten. Het was daarom dat Hop den ministers bepaald afvroeg wat de Keizer aan Frankrijk zou willen overlaten. De ministers zochten de zaak zooveel mogelijk te vertragen, dan eens wilden zij liever in den Haag daarover laten onderhandelen — doch dit werd glad afgeslagen; dan wilden zij met den Koning van Spanje spreken, en Hop had groote moeite voor hij hun dit uit het hoofd gepraat had. Zij toonden zich zeer onwillig. Hop had namelijk den Franschen eisch officiëel bekend gemaakt en tevens het gevoelen van Koning Willem daarover, medegedeeld. Willem had zich daarmede voor het grootste gedeelte vereenigd; hij hoopte voor Milaan een middenweg te vinden, omdat dit zooveel moeilijkheden gaf, maar verklaarde zich overigens voor de cessie van Napels, Sicilië, Sardinië en de plaatsen op de kust van Toskane, van het marquisat van Final, van het deel van Guipuscoa, aan deze zijde der Pyrenëen, aan Frankrijk; Navarre moest echter even als de Spaansche Nederlanden aan den Aartshertog gelaten worden.

Op dezen grondslag stelde hij voor een tractaat van verdeeling te sluiten onder bemiddeling van Engeland en den Staat, hetwelk, tot voorkoming van latere moeilijkheden, in duidelijke termen moest vervat worden en waarvan de bondgenooten tevens guarandeurs zouden zijn, mits elke partij eene akte gaf waarbij zij officiëel zonder eenig voorbehoud afstand deed van de aan de andere

partij toegekende deelen. Die voorslag kon redelijk heeten, te meer daar de Keizer in 1668 van Frankrijk niet veel voordeelijker voorwaarden had kunnen bedingen; Heinsius maakte Hop hierop opmerkzaam, volgens die verdeeling toch zou Frankrijk het Franche Comté, de Nederlanden, de Philippines, Navarre, Napels, Sicilië en de plaatsen op de kust van Afrika gehad hebben. Het is waar, Milaan ware dan aan den Keizer gekomen, maar om hem dit nu te geven, daartoe was geene kans, en een expedient was zeer moeilijk te vinden. De ministers wilden niets daarvan weten, en toen zij moesten uitkomen wat de Keizer dan wel zou willen afstaan, gaven zij het volgende fraaije antwoord: aan den daufijn wilde men Peru of Mexico, ter keuze van de mediateurs, des noods met een of twee van de Antilles laten. Dit voorstel

¹ MIGNET deelt dit tractaat in zijne *Negotiations relatives à la succession d'Espagne*, Dl. II, pag. 441—481 vlgg. mede, met de brieven van den gezant DE GREMONVILLE enz. Hij eindigt met dezen zin: *Telle fut la fin d'une des plus grandes affaires entreprises par la politique, puisqu'elle était destinée à régler la plus vaste succession territoriale du monde; des plus hardies, puisqu'elle réglait cette succession 32 ans avant qu'elle s'ouvrit; des plus habilement conduites, puisqu'elle réussit, et des plus mystérieuses, puisqu'elle est restée secrète jusqu'à nos jours (1835).* Wanneer men dan ook het verhaal leest van de maatregelen, welke LOUIS XIV nam om het geheim te houden, mag men het een wonder noemen dat HEINSIUS den inhoud daarvan kende. Maar dat dit zoo was lijdt geen twijfel (zie den brief van HEINSIUS van 17 Julij 1699 in HOP's eigen verbaal, Dl. 2, onder No. 126). Wij zouden op de betrekkelijke onjuistheid van MIGNET's zeggen niet wijzen, zoo niet naar onze bescheidene meening het feit dat HEINSIUS, en dus ook WILLEM III, kennis droegen van dit tractaat, zeer gewigtig was. Voor eene verdediging van WILLEM's politiek met die Spaansche monarchie is daarin een gewigtig argument te vinden; de beschuldiging ten minste dat de verdeeling van die monarchie een ongehoord iets was — eene magtspreuk waarmede men soms zooveel wil zeggen — wordt daardoor geheel wederlegd.

had de Keizer even goed te huis kunnen houden, omdat het onmogelijk zijn zou op dien voet iets tot stand te brengen. Te Weenen meende men dat als de Koning van Spanje stierf vóór men met een tractaat gereed was, de bondgenooten wel gedwongen zouden zijn om den Keizer te helpen, daar anders Frankrijk te magtig worden zou, en dat daarbij de Keizer beter staan zou, dan wanneer hij nu die monarchie mede hielp verdeelen. Hop maakte natuurlijk van den wenk van Heinsius gebruik en herinnerde hen aan het verdrag van verdeeling in 1668 gesloten; hij wilde hun daaruit bewijzen dat hunne vrees, wanneer zij zich gunstig over eene verdeeling verklaarden, dat Frankrijk daaruit zou opmaken dat zij hun eigen regt wantrouwden, ongegrond was, maar zij bragten hem van het spoor af, door te zeggen dat zij dit tractaat in het geheel niet kenden, en Hop, die hun dit niet bewijzen kon, omdat het zoo uiterst geheim gehouden was en die zich alleen op het zeggen van Heinsius kon gronden, moest het daarbij laten. De ministers kwamen soms met allervreemdste redeneeringen op; zoo beweerden zij dat Milaan eigenlijk niet tot de Spaansche successie behoorde, omdat dit landschap, wat voor het grootste gedeelte uit rijksleenen bestond, bij den dood des Konings aan het rijk verviel, zoodat de Keizer daarmede beleenen kon wien hij verkoos. Milaan wilde de Keizer hebben, de rest was hem betrekkelijk onverschillig; kreeg Frankrijk Milaan, dan stond daaraan de weg tot geheel Italie open, en was voor de Roomsche godsdienst het ergste te vreezen, daar, zoo als Hop het uitdrukte, "men zou gedwongen worden God op zijn Fransch te bidden;" Milaan aan een derden te geven, had veel bezwaren in, want die derde kon niemand anders zijn dan de Hertog van Lotharingen, en Lotharingen moest dan aan Frankrijk komen. "Men

tracteert deze saecke met veel hauteur even als of men inderdaet gepersuadeert ware dat men Vranckryck door de wapenen tot betere conditiën zou kunnen brengen;" men was zeer ontevreden op de bondgenooten en wilde naar geene redenen meer luisteren, maar liever op zijn goed regt betrouwende, de zaak aan God overlaten: "'t en is noch van heden noch van gisteren dat men het hier op mirakelen laat aankomen," schreef Hop ter uitlegging hiervan. Nu en dan viel er ook wel een scherp woord "welke uytwaessemingen van hun interieur gemoed" Hop niet onbeantwoord liet. Men had bedacht of het der godde zaak niet bevorderlijk zou kunnen zijn dat des Keizers gezanten te Londen en te 's Gravenhage gemagtigd werden om met de Fransche gezanten daar, over de successie te spreken en daarover naar Weenen te berigten, de Keizer gaf in dien geest de verlangde orders, maar men kwam hiermede niets verder, want te Weenen zelf bleef men onwrikbaar ¹. Natuurlijk moest zich toen bij de bondgenooten de overtuiging vestigen dat, wanneer de Keizer stijfhoofdig bleef, zij daarom de begonnen partij nog niet behoefden op te geven, en dat zij, liever dan alles aan het hazard te exponeren, met Frankrijk alleen moesten handelen. Die onderhandelingen met Frankrijk werden dus voortgezet, maar hoe zij tot een goed einde gebragt werden, is hier de plaats niet niteen te zetten. Men gaf het daarom niet op om den Keizer tot betere gedachten te brengen; neen, men vervolgde en herhaalde telkens het oude liedje, al scheen de kans om de melodie ingang te doen vinden, zeer gering. Als de Keizer gegronde aanmerkingen

¹ Over de gesprekken door WILLEM met VON AUERSPERG gehouden, zie zijne brieven van 4—14 April 1699, 19—29 Mei, 24 Julij, 27 Julij en 16 Augustus. GRIMBLOT, II, 312, 332, 339—341.

maakte, b. v. dat, wanneer Navarre aan Frankrijk kwam, de veiligheid van Spanje in voortdurend gevaar zou gebragt worden, dan schikte men die in, maar de Keizer gaf niet het minste toe, tenzij men zijn later voorstel om buiten Peru en de Antilles, de Philippines of de Canarische eilanden te geven als eenige toenadering wil beschouwen. Louis XIV werd dat talmen eindelijk moede en liet aan de bondgenooten zeggen dat hij niet alleen niet lang meer aan zijnen voorslag wilde gehouden zijn, maar ook dat, als de Koning van Spanje intusschen stierf, hij zoude nemen wat hem goed dacht. Hop klopte daarop nog eens bij de keizerlijke commissarissen aan en verklaarde hun dat de Fransche voorslag zoo als die nu daar lag — Milaan geruild tegen Lotharingen, Navarre en de Nederlanden aan den Aartshertog — het ultimatum was, dat de Keizer daarop ja of neen kon zeggen, maar dat de bondgenooten, in geval van weigering, niets meer van de zaak wilden weten, den Keizer zouden laten varen en zich zelve zooveel mogelijk vrijwaren; het doel dat zij daarbij gehad hadden was de bevordering van het algemeen en ook des Keizers belang, maar nu men geen kans zag om iets beters te verkrijgen dan dit voorstel was het billijk dat de Keizer dit aannam. De ministers werden boos, zij wezen er op hoe trouwhartig de Keizer de bondgenooten geholpen had toen zij in nood verkeerden, beschuldigden hen nu van ondankbaarheid en klaagden vooral dat hun als het ware het mes op de keel gezet werd. Zij beproefden het echter nog met wat toe te geven, ten einde de rest te redden; men wilde aan Frankrijk nog Napels en Sicilië laten en ook Sardinië, maar Milaan, Final, Guipuscoa en de kusten van Toscane wilde de Keizer voor zich behouden, terwijl hij ook nog eenige bezwaren maakte tegen de bepalingen omtrent het latere erfregt van de portiën

van den Aartshertog en van den Daufijn. In de ruil van Milaan tegen Lotharingen, vond de Keizer groote bezwaren, vooral omdat door Lotharingen Frankrijk aan die zijde te magtig en gevaarlijk voor zijne naburen zou worden, welk bezwaar Hop beantwoordde met de opmerking dat Lotharingen reeds geheel in Frankrijk ingesloten lag, en dus de naburen bij die verandering niets zouden lijden. Men was door dit aanbod des Keizers echter nog niets verder gekomen, het was niet voldoende en dus kwam Hop, volgens zijn last, te voorschijn met deze verklaring: "dat Z. M. (Willem III) geen kans ziende om bij den oorlog meer te verkrijgen dan bij dit accommodement niet kan resolveeren in zoo ligtvaardigen oorlog te treden, en 2°. dat als de Keizer deze Fransche offres niet wil aannemen, men wel zonder den Keizer kon sluiten al ware het op voor hem minder gunstige voorwaarden, wanneer men daarin zijn behoud kon vinden, omdat het niet noodig was dat de een voor den ander verging."

Deze verklaring bragt de gemoederen in hevige beweging en werd opgenomen als of men den Keizer de wet wilde stellen. Het had er eigenlijk ook veel van. Hop zelf vond de behandeling van Frankrijk wel wat cavalier, maar de schuld was alleen aan den Keizer, die tot geen toegeven geneigd, altijd te laat kwam; hij kon ten minste niet zeggen dat hij niet genoeg gewaarschuwd was. Op zijn definitief antwoord liet de Keizer weder lang wachten, eensdeels omdat het er toch niet op aankwam, hij had niet meer dan ja of neen te zeggen, daar Frankrijk en de bondgenooten het reeds geheel eens waren, anderdeels omdat uit Madrid berigten kwamen, dat de Koning geraakt was over de beschikkingen welke men omtrent zijne nalatenschap maakte en die reeds bij zijn leven ondernomen waren; de Keizer kreeg daarop

hoop, dat de Koning van Spanje hem, die niet mededeed, gunstig in zijn testament zou bedenken.

De Koning van Spanje had zijne gezanten te Londen en te 's Gravenhage, Canales en de Quiros, aangeschreven om te protesteeren tegen de onderhandelingen en hun gelast om zich direkt aan het Parlement en de Staten-Generaal te wenden. Zij legden namens hunnen Koning deze verklaringen af, maar vooral Canales bediende zich van zoo hevige taal, dat hij verzocht werd om Engeland te ruimen ¹. Dat berigt uit Spanje had den Keizer wat moed gegeven, hij weigerde nu het ultimatum, dat hij anders misschien niet zoo glad zou hebben afgeslagen. Hij was echter ten hoogste verbolgen op de bondgenooten; toen hij zijn uiterlijk schriftelijk antwoord op het ultimatum gaf, liet hij zich door zijn drift zoo ver medeslepen, dat hij eenige harde uitdrukkingen gebruikte, welke echter op Hop's aanmerking verzacht en verschoond werden, als een eigenaardig gebrek der Duitsche taal. De Keizer weigerde en protesteerde tegen de onderhandeling, buiten hem om met Frankrijk gevoerd.

Hop was dus "ten eynde van zijn lateyn," hij had wat de successie betreft niets meer te Weenen te doen en wilde gaarne naar het vaderland terugkeeren. Hij moest echter blijven zonder juist te begrijpen waarom, "soo de negotiatie (met Frankrijk) geconcludeert is, sal mijne meeste occupatie moeten wesen courant tijdingen aen den Staet te schrijven, voorwaar een illuster employ voor iemand die de eer heeft gehad nu omtrent 20 jaren in dienst te zijn." Maar de groote zaak was intusschen

¹ Over de zaak van CANALES zie DE LA TORRE, *Memoires et Négociations Secrètes etc.*, Tome I, pag. 240 suiv. De memorie is medegedeeld door GRIMBLLOT, *Dl. II*, pag. 354, bijlage tot den brief van WILLEM, van 29 September 1699, aan PORTLAND. Die memorie is in der tijd ook vertaald in het Hollandsch uitgekomen.

in Holland voortgezet en ten einde gebragt; bij resolutie van 7 Mei werd Hop gelast om het tractaat van verdeeling, tusschen Frankrijk en de bondgenooten den 3den Maart 1700 gesloten, te zamen met den Franschen ambassadeur te Weenen mede te deelen en den Keizer uit te noodigen, daarin toe te treden. De Keizer was altijd blijven brommen, doch had geene krachtige maatregelen genomen om bij den aanstaanden oorlog, waarop hij nu alles liet aankomen, de oorlogskansen te kunnen dwingen. Hij scheen er op te rekenen dat de Koning van Spanje nog lang leven zou ¹. Het nieuws van het gesloten tractaat hem den 18den Mei in eene officiëele audientie door Hop en de Villars ² medegedeeld, was niet van dien aard dat het hem gunstiger zou stemmen, hij werd nu "desperaet," zoodat men naauwlettend acht moest geven, dat hij uit wanhoop geene gekheden beging, welke de goede zaak zouden kunnen schaden. Hem was een termijn van drie maanden gelaten om zich te verklaren, en hij zeide daarvan gebruik te zullen maken tot den laatsten dag toe; hij had toch niet meer dan ja of neen te zeggen, kon niets negotieeren en voor dat kleine woord kon hij dus best tot den laatsten dag wachten. Hij wilde wachten, omdat in dien tusschentijd zoo veel kon gebeuren, de zaken konden wel geheel van aanzien veranderen, en verder meende hij dat in Enge-

¹ Het is opmerkenswaardig hoe over de gezondheid van den Koning van Spanje de meest tegenstrijdige berigten elkander opvolgden, al naar den bril waardoor men hem had aangekeken; de gezant in Spanje vond nu dat de Koning er zoo frisch uitzag, als hij in geen 10 jaren gedaan had.

² Een verslag van de onderhandelingen door DE VILLARS te Weenen gevoerd, geeft GRIMBLot in eene Bijlage tot zijn 2de deel, pag. 519—544. Eene vergelijking van hetgeen DE VILLARS te Weenen wedervoer met de onderhandelingen van HOP aldaar, is zeer intéressant.

land en de Nederlanden de handelstand zich tegen dat tractaat zou verzetten, waarop zijne gezanten hem hoop hadden gegeven, zoodat zijne kansen nog veel konden verbeteren. De Keizer liet het hof te Madrid polsen, hij wendde zich, wat Hop reeds zoo lang gevreesd had, direkt tot Louis XIV, om met hem over de Spaansche successie te onderhandelen. Hij liet door von Zinzendorf te Parijs den voorslag doen om de portie van den Dauffijn te ruilen tegen die van den Aartshertog, welke voorslag als belagchelijk geheel werd afgeslagen, maar Frankrijk bewees, dat het aan het tractaat getrouw wilde blijven, omdat het op deze opening niet in verdere onderhandelingen met den Keizer zich begaf. Een berigt uit Madrid, dat eenige leden van den geheimen raad van Spanje de meening hadden geuit om een jongeren zoon van Frankrijk tot de successie te roepen, vond men te Weenen niet onaangenaam, omdat men hoopte dat Frankrijk dit lokaas aannemen en het tractaat verbreken zoude, zoodat de bondgenooten wel weder tot den Keizer zouden moeten komen. De Keizer bleef van meening dat wachten hem het meest voordeelig was en toen de laatste dag, waaop hij zich kon verklaren, aankwam, sloeg hij het tractaat van de hand ¹.

¹ Wij herinneren — ten overvloede zeker — aan het verhaal dat MACAULAY van de onderhandelingen over de Spaansche successie geeft in DI. IX, (TAUCHNITZ Edition), nog zoo pas verschenen. Op pag. 229 zegt hij: "The great object now was to obtain the consent of the Emperor. That consent, it should seem, ought to have been readily and eagerly given. Had it been given it might perhaps have saved Christendom from a war of eleven years. But the policy of Austria was, at that time, strangely dilatory and irresolute." Hij haalt daarop een zin aan uit een brief van WILLEM aan HEINSIUS, ten bewijze van zijne oordeelvellingen, (waarschijnlijk de brief van 14 Julij 1699. GRIMBLOT II: 377.) Zijn die juist? Tegen MACAULAY durven wij niet neen te zeggen; den indruk, dien wij van de lezing van HOP's dépêches en van het slot

Voor Hop viel nu te Weenen niet veel meer te doen; hij had reeds herhaalde malen verzocht dat hij de terugreis zou mogen aannemen, maar telkens aangeschreven om te blijven, had hij het belang van zijn huisgezin opgeofferd aan dat van het vaderland ¹ en moeten berusten in de verzoeken van Heinsius, door dezen met de belofte gepaard dat hij hem geen oogenblik langer dan noodig was, te Weenen zoude houden. Maar buiten het heimwee had Hop nog eene reden om Weenen te verlaten; omdat het verblijf daar hem hoogst onaangenaam was geworden. Sedert de bekendmaking van het tractaat van verdeeling was de behandeling der ministers zeer koel geworden, de oude vertrouwelijkheid was geheel geweken en wantrouwen daarvoor in de plaats getreden, alsof Hop schuld had aan die verdeeling. Gedurende den geheelen tijd van zijn verblijf te Weenen — ruim twee jaren — had hij niet zoovele blijken van de gunst des Keizers ondervonden als in 1689, de zaken waren stijver behandeld, want de nood, welke in 1689 dringend was, bestond nu niet en de Keizer had in de politiek eene afwachtende houding aangenomen. Verder vond Hop niet alle personen van 1689 te Weenen terug, in den beginne was daar nog de graaf von Kinsky, maar die was even als de Keizer oud geworden en — bigot; de Jezuiten regeerden meer dan vroeger en hun invloed schijnt eenigzins verdoovend geweest te zijn. De Spaansche ambassadeur van voorheen was niet meer te Weenen — die schönen Tage von

van MIGNET's Introduction à l'histoire de la succession kregen, volgende, zonden wij aan het twijfelen raken.

¹ En waerlyck, Mijnheer, het is niet van mijne domestique gelegentheydt dus lang uyt te sijn. 'T sal onfeylbaerlyck een jaer sijn alcer ik weder te huys sal kunnen sijn, 't geen in tien jaren niet en is gebeurt en ondertusschen worden mijn zoons groot en requireeren, dat haer ouders wat opsigt op haer hebben. 2 Mei 1699 aan HEINSIUS.

Aranjuez waren zu ende — en nu was er een zeer bekrompen persoon, die bovendien bij den Keizer niet gezien was. Dit een en ander maakte dus Hop's verblijf te Weenen niet vrolijk, maar hij ondervond groote onaangenaamheden in eenige zaken, welke hij buiten de Spaansche successie te Weenen te behartigen had. Dit was echter niet het geval met de ondersteuning welke hij te Weenen moest schenken aan de vredesonderhandelingen met Turkije. De Keizer meende het nu met dien vrede, hij had Turkije genoeg vernederd, schoone veroveringen gemaakt en op den grondslag van het *Uti Possidetis*, was hij blijde den vrede te sluiten. Die vrede kwam te Carlowitz onder mediatie van Engeland en den Staat — vertegenwoordigd door Lord Paget en Jacob Colyer — spoedig tot stand ¹; Hop kon daarop echter weinig of niet inwerken, hij spoorde den Keizer nu en dan wel eens tot meerderen spoed aan, want traagheid was des Keizers oorkussen; hij sprak nu en dan wel eens een woordje met de gezanten van Polen en Venetië om hunne principalen den vrede aan te raden, maar de eer der onderhandelingen kwam voor de mediateurs op hunne gezanten te Carlowitz, en vooral op Colyer.

Zoo moest Hop te Weenen ook spreken over de Mecklenburg-Gustrowsche zaken, waarbij de Keizer betrokken was wegens een twist tusschen keizerlijke en kreits-troepen gerezen, van luttele beteekenis; — over den strijd tusschen Brandenburg en Polen over Elbing, dat aan Brandenburg verpand, nu bij gebrek van betaling

¹ VON HAMMER *Gesch. d. Osman. Reichs*, Thl. VI, pag. 649 tot 678 en ZINKEISEN *Geschichte d. Osman. Reichs in Europa*, Thl. V, pag. 200—209.

² Zie PÜTTER o. c. II p. 319—320. De Hertogen van Mecklenburg Schwerin en dito Strelitz twistten over de nalatenschap van eenen dito GUSTROW.

bedreigd werd door Brandenburg's troepen; — over de zaken van Bentheim, waarin zoowel de Koning van Engeland als de Keizer beweerden de bemiddeling te hebben, omdat beiden over een gedeelte, den eersten over het graafschap Nienhuys, den ander over het eigenlijke Bentheim, de souvereiniteit toekwam. Hop schreef over dezen strijd betreffende de iudicature in Bentheim, brieven en memoriën in massa, de zaak was echter reeds lang hangende en vrij wel gecompliceerd geworden; hoe zij begonnen en hoe zij geëindigd is, hebben wij ons niet de moeite gegeven na te zoeken. Zaken van anderen aard waren weder de belangen van den Nederland-schen handel; daarover wisselde hij brieven met de Burgemeesters van Maastricht en van Haarlem, welke laatsten klaagden dat de Silesiër garens de noodige lengte, breedte en dikte niet hadden; — aan de Wed. Deutz schreef hij over den doorvoer van kwikzilver, aan deze firma verpand; ook moest hij te Weenen aandringen op de betaling van de schulden van Graaf Bercka, gewezen keizerlijk gezant te 's Hage, die aldaar onder anderen aan zijn bakker *f* 1700 schuldig gebleven was. Hop moest ook de Staten waarschuwen voor een zekeren Pechmann, een trompetter's zoon, die den Keizer geld geleend en daarvoor verlof gekregen had om voor den Keizer met de Staten eene geldleening te sluiten, welke hij nu poogde keizerlijk op te ligten door kwikzilver, wat reeds verpand was, nog eens te verpanden. Wanneer wij Hop in al die bemoeijingen wilden volgen, wij konden lang bezig blijven; wij zouden ook vertellen kunnen hoe schoon de Aartshertoginnen dansten, hoe de Aartshertog met groot applaus op de flute douce speelde, alles op hoffeesten; hoe de Keizer soms onpasselijk was en medicijn gebruikte; welke personen en in welke kostumes deze op een bal masqué ten hove verschenen, waarbij echter Hop zijn kostuum

niet opgaf. Dit waren berigten, waarop Hop de Heeren van de Staten-Generaal vergaste, terwijl hij aan den Raadpensionaris de meest gewigtige brieven over de Spaansche successie schreef. De Nederlandsche gezanten moesten voor velen schrijven, zij moesten populair, dat is wat voor allen belangrijk kon schijnen, doch vooral omstandig schrijven; hunne brieven aan de Staten bevatten dus veel nieuwtjes enz., welke daaraan meer het aanzien gaven van couranten of nieuwsposten, dan wel van missiven van diplomatische agenten. De belangrijke berigten gingen regtstreeks aan den Raadpensionaris en den Prins van Oranje, en was de zaak zoo goed als beklonken, dan kregen H. H. M. eerst hunne beurt, om daarvan mededeeling te ontvangen. Nu zijn er onder die nieuwstijdingen zeker berigten te vinden welke nog wel eenig belang hebben, maar ze liggen onder een hoop nietswaardige dingen bedolven, zoodat het moeilijk is ze te vinden.

Wij dwalen echter af, wij moeten zeggen waarom Hop meer onaangenaamheden ondervond dan hij had kunnen verwachten; wij hebben reeds eenige zaken genoemd, waarin die oorzaak niet moet gezocht worden, genoeg om nu de eigenlijke zaak te noemen, wij bedoelen Hop's bemoeijingen ten gunste van de Protestantsche godsdienst, waartoe hij zoowel regtstreeks als door de inlichtingen, welke hij vragen moest over art. 4 van den Rijswijkschen vrede¹, indirekt geroepen werd.

Over dat beruchte artikel 4 had Hop te Weenen conferentiën, waarin hij aandringen moest op eene verkla-

¹ Bij art. 4 wordt restitutie beloofd van alle plaatsen door Frankrijk aan den Keizer ontnomen enz., onder bijvoeging van: *religione tamen catholica romana in locis sic restitutis in statu quo nunc est remanente*. Zie hierover PÜTTER, o. c. II, pag. 300—304. Voorts A. DA COSTA, de Pace Rysvicensi, ter plaatse.

ring dat dit artikel niet zoude schaden aan de bepalingen van den Westphaalschen vrede, zoowel in het Duitsehe rijk als in des Keizers landen. De zaak was van groot gewigt; in de landen onder des Keizers beheer vereenigd, waren vele Protestanten, in zijne erflanden, echter de minste omdat hun lot aldaar niet benijdenswaard was; de Keizer toch beweerde dat hij daar niet gehouden was aan den Westphaalschen vrede en door het verbod aan Protestanten om leden der burgerschappen te zijn, adellijke goederen te bezitten en ambten of bedieningen, hoe gering ook, te bekleeden, was de uitbreiding der hervorming daar zeer tegengewerkt en waren zelfs de meeste edellieden om die redenen van religie veranderd. In Bohemen, in Hongarije, in Silesië waren de protestanten talrijker; in Boheme waren nog vele Hussiten, in Hongarije werden de protestanten op een 50,000 begroot en in Silesië waren altijd veel protestanten geweest; in de laatste jaren waren zij echter zeer verminderd door de vervolgingen, waaraan zij blootstonden, de Jezuïten waren over dat land losgelaten en de protestanten, vooral de kinderen, in hunne handen overgeleverd. Op aandringen van Brandenburg en Saksen was als eenige gunst toegestaan dat de Protestanten, die het land verlaten wilden, zulks mogten doen, van welke vergunning velen gebruik maakten. De vervolgingen in Hongarije hadden een ernstig karakter; de Keizer ontzag zich niet om daar, waar hij zoovele opstanden reeds had moeten onderdrukken, door het vervolgen der protestanten nog meer redenen van misnoegen te geven. De Keizer, zegen wij, maar het waren zijne dienaren, die door de priesters of Jezuïten gedreven, ad maiorem dei gloriam de bevelen des Keizers of over het hoofd zagen of voorbijstreefden. De primaat van Hongarije was de kardinaal Collonitz, een groot ijveraar voor de Roomsche

godsdienst, die als renegaat — hij was in zijne jeugd Protestant geweest — geene perken konde. De regten der Protestanten in Hongarije waren echter door den Keizer zelven meer dan eens erkend; zoowel uit vroegere decreten als ook uit latere, voornamelijk uit het diploma door den Keizer bij zijne krooning gegeven, leidden de Protestanten regten af, welke zij tegen de aanmatigingen van de Roomschen konden doen gelden. Maar juist in dat diploma hadden de Jezuïten een kwetsbaar punt ontdekt, de Protestantsche godsdienst was vrij “salvo iure dominorum terrestrium” en de Roomschen hadden hieronder hunne tegenwerking maar te fatsoeneeren om een glimp van regt vóór zich te hebben. De openbare godsdienstoefeningen der Protestanten werden gestoord, hunne leeraren verwijderd of in de gevangenis geworpen, dezen werd het onderwijzen der kinderen verboden in andere vakken dan de grammatika, de consistoriën werden verhinderd bijeen te komen, de lieden, die ter kerke gaan wilden, daarin belemmerd of gedwongen, zoo niet om eene andere geloofsbelijdenis te omhelzen, dan toch tot het bijwonen van plegtigheden, met hunne godsdienst strijdig, hunne kerken en scholen werden hun afgenomen, de eigendommen van deze en van hunne stichtingen eveneens, terwijl de Protestanten werden verplicht om bij te dragen tot de instandhouding van de Roomsche eeredienst, alles tegen de decreten des Keizers ¹, zoodat Hop op grond van deze, herstel van de grieven verzocht. Want de Protestanten zelve konden weinig klagen, omdat zij zich verantwoordden moesten voor de Roomschen, die aangeklaagden en

¹ Zie in het tweede deel van Hop's eigen verbaal te Weenen onder N°. 82 eene memorie over de excessen in Hongarije gepleegd. Verder over de bemoeijingen ten voordeele der protestantsche godsdienst, de bijlagen N°. 18, 41, 59, 60, 62, 66, 95, 98, 105, 106, 151, 171, 180—182 en 183.

regters tegelijk waren. De Keizer ontkende die feiten wel niet alle, maar zocht zich te behelpen met te zeggen dat de protestanten wel wat te veel klaagden of dat zijne dienaren tegen zijne bevelen handelden; verbetering kwam echter in den toestand der protestanten niet. Maar het was niet alleen een gevoel van medelijden en van broederschap in den geloove, wat de Staten bewoog om zich voor de protestanten in des Keizers landen in de bres te stellen, zij hadden daarin als het ware een regt van spreken gekregen.

Niet alleen toch dat de Keizer zich bemoeide met hetgeen aan de Katholieken in de Nederlanden wedervoer en dus de Staten bij wijze van retorsie zich voor het lot der Protestanten in des Keizers landen mogten interesseeren, maar zij hadden den Keizer eene dienst bewezen en aanspraak op wederdienst verkregen. De Keizer had namelijk bij de Staten een zekeren bisschop van Ancyra aanbevolen, die naar Oost-Indië vertrok. De Staten hadden hem niet alleen de noodige passen enz. verschaft, maar hem zooveel ondersteuning door de Oost-Indische compagnie doen geven, dat de bisschop, ten hoogste hierover te vreden, namens den Keizer eene meer gunstige behandeling der Protestanten in des Keizers landen beloofd had, waarop ook hij, de bisschop, bij den Keizer zou aandringen. De Staten vroegen daarop van den Keizer verwezenlijking van die belofte en ontvingen een zeer gunstig antwoord; de Keizer was hun erkentelijk voor de hulp aan den bisschop verleend en was van plan om ook der Staten wensch gehoor te geven; hij meende het overigens zeer goed met zijne Protestantsche onderdanen en was overtuigd dat alleen overreding en geen geweld tegen hen mogt gebruikt worden. De klagten, welke vooral uit Hongarije kwamen, stemden weinig daarmede overeen; Collonitz ging voort

met zijne maatregelen tot uitroeijing der godsdienst en de Keizer, daarop gewezen, zeide wel dat diegene, die tegen zijne decreten handelden, op zijne ongenade konden rekenen, maar hij wilde geen geloof slaan aan de beschuldigingen tegen Collonitz ingebracht. Met nieuwjaar 1699 verspreidde Collonitz een geschrift, "Dilemmata" getiteld, waarbij de hoofdstellingen van de hervormde godsdienst wederlegd werden; een geschrift wat door zijne korte en kernachtige redactie ingang vinden moest bij diegenen, die niet vast in hunne schoenen stonden. Dit was een middel van overreding, jammer maar dat het met andere middelen vergezeld ging, zoodat de aangevallen partij de pen niet in de hand durfde nemen, om hare meening te verdedigen. Daarmede echter belastten zich de Staten; Hop bragt hun het verzoek der Hongaarsche Protestanten over en zij lieten door onderscheidene theologen antwoorden op deze dilemmata vervaardigen, waarvan een — waarschijnlijk dat van Spanheim — gedrukt en in Hongarije als toegengif verspreid werd. Collonitz ging echter voort en schreef bij eene circulaire van den 12^{den} Januarij 1700 de bisschoppen van Hongarije aan, om de Hervormde godsdienst uit te roeijen, zich o. a. bedienende van deze woorden: *Cum pace iam firmata rei pariter catholicae in regno hoc apostolico promovendae facilius se offerat occasio, dominatio vestra, inito cum viris probis, gravibusque consilio, ea mihi suggerat, per quae (salvis tamen adhuc hac vice regni articulis) haeresis per Hungariam et in specie per iurisdictionem aut dominium dominationis vestrae curae commissum, imminui possit uti et media oportuna quomodo Catholica fides promoveri ac in pristinum florem sensim revocari possit.* Hop protesteerde tegen deze circulaire bij memorie van den 25sten Februarij en verzocht dat des Keizers bevelen beter uitgevoerd en overtredingen

daarvan gestraft zouden worden. Hops bemoeijingen ten voordeele van de protestanten droegen der Staten goedkeuring weg, volgens hunne verklaring van 11 Maart 1700. Of ze veel vermogten durven wij niet te verzekeren, de invloed waartegen Hop te kampen had, zoowel van Collonitz als van de Jezuïten, was magtig en zijne stem, hoewel niet ongehoord, kon weinig inbrengen tegen de overgrootste meerderheid zijner tegenstanders. Zelfs in Zevenbergen, waar het gepleegde onrecht nog veel schreeuwer was en waar de Staten zooveel meer recht van inmenging hadden, werd aan hunne vermaningen geen gehoor gegeven. Zevenbergen namelijk werd bestuurd door zijn eigenen vorst, maar was alleen aan de Porteschatplichtig; deze had bij den vrede zijne regten op Zevenbergen aan den Keizer overgedragen, maar de Keizer had het geheele vorstendom bezet en als overwonnen land behandeld; de vorst Apafy werd te Weenen gehouden en in zijn land een nieuw systeem van regeering ingevoerd. De gevolgen van des Keizers overheersching lieten zich voor de Protestanten niet lang wachten; zij waren daar 100,000 zielen sterk, 2 à 3 malen zoo sterk als de andere gezindten te zamen; er was groote vrijheid van godsdienst in Zevenbergen en de gezindten leefden zeer eendragtig onder elkander. Toen Zevenbergen door den Keizer aangevallen, met den Hertog van Lotharingen een tractaat gesloten had, had deze de vrijheid der godsdienst erkend en beloofd den ouden toestand te zullen handhaven. De Roomsche godsdienst, vroeger het minst talrijk had eerst sinds 8 jaren een kerk gekregen, stak sedert het hoofd op en zag, zoowel door vermeerdering van priesters als door onderdrukking der Protestanten, haar invloed in Zevenbergen sterk toenemen. Voordat de klagten over deze schending der traktaten tot de me-

diateurs gekomen waren, was de vrede van Carlowitz reeds gesloten en het was dus onmogelijk om hierin nog eene bepaling ten voordeele der Protestanten in te lassen, maar de Staten, om nog te doen wat zij konden, gelastten aan Colyer om van de Porte eene schriftelijke verklaring uit te lokken, dat zij bij den afstand van hare regten op Zevenbergen bedoeld had dat de Protestantsche godsdienst daar in hare oude vrijheid werd gelaten. Deze verklaring zou dan in het protokol der onderhandelingen in rei aeternam memoriam opgenomen en door de media-teurs geteekend worden. Dit plan kwam echter niet tot uitvoering, omdat Lord Paget van Koning Willem geene orders daartoe gekregen had en nu weigerde op eigen verantwoordelijkheid Colyer in zijn verzoek te ondersteunen, en daar de zaak spoed vereischte, was het weldra te laat om ook dit nog te doen. Hop die dit plan mede uitgedacht had, moest zich nu bepalen tot het indienen van verzoeken, die wel aangehoord maar niet opgevolgd werden.

Die voorspraak welke de protestanten in der Staten gezant vonden, werd dezen niet gunstig aangerekend; Hop kreeg daarvan tastbare bewijzen, zoodat zijne positie te Weenen, welke reeds onaangenaam was, ondra-gelijk werd.

Den 20sten April 1700 had Hop in zijne koets een wandelrid in de omstreken van Weenen gedaan, toen hij bij zijn terugkeer aan de poort eene processie met de hostie ontmoette, waarvoor hij niet alleen stilhouden moest, maar ook door eenige soldaten gedwongen werd uit zijne koets te treden. Hop was daarover ten hoogste verontwaardigd, het was een insult zijn karakter van Ambassadeur aangedaan, waarvoor hij satisfactie moest erlangen; hij klaagde bij den komman-

dant der stad, den Graaf von Stahremberg, en eischte de straf van de schuldigen en voorzorgen tegen eene herhaling van zulke feiten. Het was de eerste maal niet dat een gezant van een protestantschen Vorst beleedigd werd bij het ontmoeten van eene processie; den gezant van Denemarken was, gedurende Hop's verblijf te Weenen, reeds iets dergelijks wedervaren, en Hop had wel altijd zijn best gedaan om deze ontmoeting te vermijden, maar de processieën waren zoo vele, dat hij die moeijelijk misloopen kon; de straten waren meestal zoo naauw, dat aan omkeeren niet kon worden gedacht. Hop klaagde eerst alleen bij den kommandant en hield het voorval zoo stil mogelijk, om de geëischte satisfactie te bekomen, "aleer de papen en monniken tusschen beide zouden komen," maar dewijl het voorval al meer en meer ruchtbaar werd, duchtte hij dat, zoo op zijn verzoek niet spoedig eene gunstige beschikking kwam, "die vrienden het zullen trachten te verhinderen." Hij drong daarom bij zijne meesters aan om hem krachtig te ondersteunen of hem terstond terug te roepen, "want men kan van mij of eenig minister van den Staat niet vergen hier te leven of in gevaar van leelijk mishandeld te worden, of onder dwang van als God te moeten eeren hetgeen geen God is." Deze zaak kon dus niet terstond worden afgedaan, omdat Hop eerst op order uit Holland wachten moest, maar ook de overheid te Weenen schoof haar op de lange baan. Men vroeg hem eerst om verschooning en zocht hem te bedaren, maar toen hij weigerde daarmede genoegen te nemen dat de soldaten, die gevangen gezet waren, ontslagen werden met eene scherpe vermaning, en bepaald eischte dat zij veroordeeld werden tot eenige straf, trok de kommandant terug en liet niet onduidelijk blijken dat men eigenlijk geene satisfactie geven wilde. De

Staten ondertusschen behandelden deze zaak zeer flauw; wanneer het de eer van hunne vertegenwoordigers gold, waren zij niet kordaat ¹, zij waren nu bang om deze zaak door te zetten en het Weener hof geheel van hen afkeerig te maken; zij hadden daarom geen zin in Hop's voorstel dat hij zonder afscheid te nemen uit Weenen vertrekken zou, maar al oordeelden zij dezen maatregel te heftig, zij hielpen Hop niet met een anderen. De Keizer had door den Graaf von Goes te 's Hage een verhaal laten doen van het gebeurde met het sacrement, het lang uitstellen van satisfactie verontschuldigd door de ziekte van Graaf Kaunitz, maar beloofd de schuldigen te zullen straffen. De Staten hadden zich door von Goes zand in de oogen laten strooijen, want in plaats dat de zaak werd afgedaan ten genoege van hunnen gezant, was zij veeleer verergerd. De kardinaal Collonitz had namelijk den gevangen soldaten tien dukaten gezonden met een complimentje over hetgeen zij gedaan hadden, zoodat èn soldaten èn gepeupel op straffeloosheid rekenende, op den ingeslagen weg voortgingen en kort daarna ook den gezant van Holstein-Gottorp op gelijke wijze overlast aandeden. Stahremberg deed wat hij verkoos en al was de Keizer welgezind, van zijne dienaren was geene satisfactie te verkrijgen. Eerst toen de Staten een meer ernstigen toon aansloegen en dreigden dat, als men hunnen gezant geene satisfactie gaf, zij aan von Goes zouden verbieden godsdienstoefening in zijne kapel te houden, en daar de roomsche ingezetenen van den Haag toe te

¹ In "de Gids" van 1859 komt een stuk voor: Een dienaar van H. H. M. in 1725, van de hand van den helaas! te vroeg aan de beoefening der geschiedenis ontrukten PÉPÉ BRASSEUR; van de flauwheid der Staten-Generaal vindt men daarin ook vele bewijzen.

laten, kreeg Hop te Weenen zijne nu reeds 5 maanden lang gevraagde satisfactie; de soldaten werden tot eene straf veroordeeld, op verzoek van Hop werd hun echter gratie geschonken en aan de bezetting werd eene dagorder voorgelzen, waarbij het aanhouden der rijtuigen van vreemde gezanten streng verboden werd. De Keizer had zich in de zaak gemengd, ook hij vond zijn belang er niet bij om met de Staten kwade vrienden te worden en daarom was de zaak tot volkomen satisfactie van Hop eindelijk afgedaan.

Hop nam kort daarna afscheid van den Keizer en vertrok den 21sten September van Weenen. Had hij in 1689 van des Keizers goede gunst een bewijs medegebragt in het diploma waarbij hij tot den adelstand was verheven, nu kwam hij als baron te huis; bij patent van 17 Augustus 1699 had de Keizer hem dezen titel verleend¹. Maar ook van de Staten had hij een bewijs ontvangen dat zij zijne diensten zeer op prijs stelden. Door den dood van Coenraad Burgh was het ambt van Thesaurier-Generaal, eene der voornaamste betrekkingen van de Republiek, opengevallen. Den 3^{den} December 1699 werd Jacob Hop tot dien post benoemd, hoewel hij toen nog te Weenen was. Hop aanvaardde dien den 4^{den} November 1700, en bekleedde dien 25 jaren. Op welke wijze hij zijne nieuwe pligten vervulde, getuigt de geschiedenis en aan hem kwam met Heinsius en van Slingelandt de eer maar ook de last van het bestuur in den Staat der Vereenigde Nederlanden. Dat hij een werkzaam aandeel aan den gang van zaken had, getuigen

¹ De spreuk van zijn wapen zou zijn: "Candidè" Voor zooverre we weten heeft noch HOP noch een zijner zonen dien titel gevoerd. De gezant in de Oostenrijksche Nederlanden, HENDRIK HOP, de laatste van dit geslacht, voerde dien echter.

zijne benoemingen: tot gedeputeerde te velde in 1703 (26 Mei), in welke kwaliteit hij het gevecht van Eekeren bijwoonde en mede maakte; tot Commissaris voor de regeering in de Spaansche Nederlanden in 1706, en voor de regeering in Fransch Vlaanderen in 1709 (3 Januarij) en ten laatste tot Extraordinair Gedeputeerde te velde in 1712. En hij nam dit alles waar terwijl hij Thesaurier bleef, welk ambt zeker niet van de gemakkelijkste was. We noemen hier niet op wat daartoe behoorde, dat is reeds zooveel beter gedaan dan wij zouden kunnen, we meenen alleen dit nog te mogen opmerken dat het aanzien waarin dit ambt sedert is gehouden, vooral aan Jacob Hop te danken was. Vroeger hadden voornamelijk lieden dit bekleed, als o. a. van Beverningh, maar de voorganger van Hop, Coenraad Burgh, was daarvoor weinig berekend geweest en had het langzamerhand in verval laten geraken. Toen Hop dus uit Weenen terug kwam, vond hij de taak welke hij zou aanvaarden niet zoo schoon als hij gedacht had, veel van den invloed vroeger aan die betrekking verbonden, was te loor gegaan en Hop moest trachten dien terug te winnen. Hij begon daarmede dadelijk en won allengs alle privilegiën van zijne charge, welke Burgh zich had laten ontnemen, terug; hij woonde weder zittende de vergadering van den Raad van State bij, hij dwong zijne medeleden om hem over alle zaken zonder onderscheid zijn advies te vragen voor zij een besluit namen, en hij voerde de gewoonte in dat de Thesaurier in alle zaken, welke commissoriaal gemaakt werden, een der commissarissen was. Het eenige wat hij niet terug kreeg was de toegang tot de vergadering van H. H. M., en dit is zoo goed als kwaad zeide een ¹ die

¹ De heer F. VAN DER HOOP in een brief van 7 November 1790.

een bepaald onderzoek heeft ingesteld naar Hops verdiensten als Thesaurier-Generaal.

Gedurende 20 jaren werkten Heinsius, Hop en Slingelandt te zamen; Heinsius stierf in 1720, Hop overleefde hem slechts vijf jaren en stierf den 27sten October 1725 des morgens omtrent 10 ure, alleen van Slingelandt bleef over en erfde hunne politieke nalatenschap. Twee leden van dit driemanschap zijn reeds lang en naar verdienste bekend. Van den derden hebben we in deze bladzijden gesproken, en zoo we hem daarin niet een gedenkteeken gesticht hebben, dat zijnen naam naar behooren doet uitkomen, dan ligt de schuld daarvan geheel aan ons.

geschreven uit 's Gravenhage. Die brief werd ons medegedeeld door den heer VAN PABST TOT BINGERDEN.

BIJLAGEN.

N°. 1.

We hebben veelal de bronnen vermeld waaruit we geput hebben, we moeten over onze voornaamste bron echter nog eenige woorden zeggen. De gezantschappen welke Hop bekleedde, hebben we namelijk alleen beschreven uit zijne verballen, welke op het rijks-archief alle voorhanden zijn. Het overzicht van dit archief, door Dr. Bakhuizen van den Brink uitgegeven, bevat eene aanwijzing daarvan op blz. 146—150 en daaruit ontleenen we hier het volgende: van alle verballen van Jacob Hop — op een na — bezit dat archief dubbele exemplaren. Die, welke hij ter griffie van de Staten-Generaal overlegde, waren daar reeds, toen in 1842 uit de collectie van Pabst tot Bingerden aangekocht werden, Hops origineele verballen. Deze bevatten oneindig meer dan de andere, niet alleen toch dat hierin de brieven van en aan den Raadpensionaris voorkomen, maar men vindt hierin vele brieven van andere officiële personen; ook is het getal bijlagen grooter. De wijze van inrigting bij alle verballen is niet dezelfde; terwijl in sommige naar tijdsorde de ontvangen en verzonden stukken gerangschikt zijn, bevatten andere eerst de brieven welke Hop schreef en dan als bijlagen — meestal genummerd — al de stukken en brieven welke hij ontving, en daar Hop met groote nauwkeurigheid alles schijnt bewaard te hebben, zijn zijne verballen tot dikke deelen aangegroeid. Het schrift der stukken is over het algemeen zeer leesbaar, het verbaal van Engeland bevat de minst-leesbare stukken van

verschillende handen, doch die van Duitschland zijn zeer goed geschreven en vooral de twee laatste verraden een bijzondere kunstenaar in het schrijven.

Tusschen de origineele verbalen onderling is weinig verschil, tusschen die aan den griffier merkt men echter het onderscheid op dat de twee eerste verbalen — Berlijn 1687 en Weenen 1688 — veel belangrijker zijn dan die welke Hop bij latere zendingen deponeerde. Dit komt, naar we gelooven, daarvan dat Heinsius toen Raadpensionaris was geworden en dat de meer gewigtige brieven toen direkt aan hem gingen, terwijl de correspondentie met de Staten veel van hare belangrijkheid verloor. Van Fagel en ten Hove vonden we zeer weinige brieven — een tiental op zijn meest — doch Heinsius schreef dikwijls, b. v. toen Hop van 1698-1700 te Weenen was, c^a. 90 brieven.

De onderwerpen in het verbaal van Berlijn 1687 hebben we alle genoemd. De brieven geschreven uit Bremen en aan de hoven van Brunswijk-Lunenborg, op de heenreis naar Berlijn, vonden we alleen in het origineel verbaal; evenzoo die gedurende het reisje naar Saksen geschreven. De briefwisseling van Hop met von Meynders enz. over het dispuut over het ceremoniël — in den beginne — gerezen, en die over dat met den Hertog von Schomberg over een punt van etiquette, zijn evenmin in het verbaal der Staten te vinden.

Het verbaal te Weenen gehouden, 1688, bevat vele brieven van Colyer uit Constantinopel, aan Hop tot zijn narigt met de daarop genomen resolutiën gezonden. Buiten hetgeen wē mededeelden vindt men daarin veel over troepenbewegingen, over den toeleg van Denemarken op Hamburg en de correspondentie met Zweden dienaangaande, en eindelijk onderscheidene memoriën over den twist in Bentheim. Het origineel verbaal onderscheidt zich van dat der Staten door de brieven aan den Prins van Oranje, doch bevat weinig brieven aan den Raadpensionaris, eerst Fagel, toen Michiel ten Hove en eindelijk Heinsius.

De brieven uit Engeland, 1689 tot 1692 geschreven, leve-

ren de meeste verscheidenheid op. Die aan den griffier gingen vooral in den beginne zeer ongeregeld, toen soms vijf weken tusschen beide verliepen. Zij bevatten vele nouvelles, b. v. zeer volledig over de deliberatiën in het Parlement over de Engelsche Compagnie, het toetreden van Savoye tot het Groot Verbond (met afschriften van eenige brieven van Fabritius, der Staten gezant in Zwitserland) het gaan naar Ierland en de brieven uit Ierland geschreven, welke meest alle gedrukt zijn. De brieven aan den griffier kende Macaulay, die, welke in het origineel verbaal te vinden zijn, echter niet, en het is hieruit vooral dat we ons hoofdstuk hebben zamengesteld. Buitendien vindt men daarin nog de brieven met de Wildt en van Dam gewisseld, waarover reeds is gesproken; die met Burgemeesters van Amsterdam (waaronder één aan Witsen, officieus bedoeld) waarvan we den inhoud hebben behandeld. De brieven met den Raadpensionaris betreffen vooral de vrije vaart der neutralen.

In het verbaal uit Denemarken, 1683, handelen de brieven aan den Raadpensionaris en den Koning geschreven, alleen over de onderhandelingen, over de alliantie en alle ap- en dependentiën daarvan, terwijl de brieven aan de Staten spreken van de ontvangst van een nieuwen Franschen gezant te Koppenhagen, den Baron d'Ashfeldt, waartegen Hop zich verzette, omdat deze in het proces Grandval betrokken was, en over het toltractaat; deze laatste waren door Hop en Robert Goos te zamen geschreven.

De verballen der zendingen naar de kleine Duitsche hoven zijn het meest uitvoerig maar het minst belangrijk, en behelzen, even als dat van Hamburg over de Pinnenbergsche Conferentie, weinig buiten de kwestieën, welke dan ook meer dan uitgeput zijn. Dat van Hamburg aan de Staten ingeleverd, is, wat de kalligraphie betreft, het schoonst.

Het verbaal der laatste zending, Weenen 1698—1700, is het dikst; het origineele bestaat uit twee deelen, waarvan het eerste de afgezonden brieven, het tweede de ontvangen stukken bevat (het eerste beslaat circa 1500 pagina's folio.) De

brieven aan den griffier zijn weinig beteekenend en bevatten vooral nouvelles, berigten over den vredehandel met Turkije te Carlowitz, en in de bijlagen ook eenige brieven van Colyer, voorts over de Silesiër garens, over de kwestie in Oost-Friesland tusschen de stad Emden en den Vorst, en vooral over het negotiëeren van penningen ten behoeve der keizerlijke schatkist in de Nederlanden en het waken voor de belangen der Hollandsche geldschieters in des Keizers erflanden, vooral ten opzigte van hunne onderpanden. De kwestie van het insult alleen is volledig in het Staten-verbaal behandeld en krijgt de minste toelichting uit het origineel verbaal. Dit laatste daarentegen geeft alleen uitsluitel omtrent de zaak der Spaansche successie, waarvan in het Staten-verbaal, tot kort voor het einde, geen spoor is te vinden; ook zijn in het origineel verbaal ruim 100 bijlagen meer dan in dat der Staten, waaronder 87 brieven van Heinsius zijn.

N°. 2.

11 November 1688. Aan Sijn Hoocheyt.

DOORLUCHTIGE ETC.

Mijnheer! — De missive, welke Uw Hooch. nopende desselfs voorgenomen reyse naar Engeland, aen den Keyser belieft heeft te schrijven, is sijne Majesteyt op voorleden Sondag, die geweest is den 7^{den} deser, wel geworden. Deselve is, naer mij den heer Graeve van Straetman, en noch huyden morgen, den heer Ambassadeur van Spagnen, aen wien de Keyser Uw Hooch.'s schrijven belieft heeft voor te lesen, verseekert hebben, voor seer behaeglijk opgenomen, eerste-lijk om de confidentie, welke Uw Hooch. gelieft heeft te stellen in Sijn Keyserl. Majesteyt, met aen deselve Sijn voornemen te communicereen, en ten anderen, om de grote moderatie, met de welke Uw Hooch. sich geëxpliceert heeft,

ten respecte van den Koningh van Engelandt, en van de oefening van de roomsche godsdienst in dat rijk. Dese Uw Hooch.'s missive is hier te meer tijdigh geweest als de Keyser, soo mij door ged. heer Ambassadeur van Spagnen in de uytterste vertrouwelykheyt is gecommuniceert, voor eenige dagen hem voorgesteld hadde, wat deselve soude behoren te doen, indien men mochte ondernemen den Koningh van Engelandt te dethroneren, off de roomsche religie aldaer te verbannen, en dat sijne Excell. geëxcuseert hadde in een soo wichtige saecke, buyten of sonder instructie van den Koningh sijn meester, sich te expliceeren alleen bij forme van discours geavanceert hebbende, dat het coninghrijk Engelandt geen appellatie subject was, en dat het gene de natie gerepraesenteert door de twee huysen van het parlement quamen te doen, soude moeten werden aengesien; en voor soo veel de roomsche religie betrefte dat hij niet konde geloven, dat men deselve in Engelandt strieter soude handelen, als in den Staat geschiedde, daer hij selve hadde ondervonden dat se niet soo hardt gehandelt wierdt, als wel voorgegeven was.

Hiermede is merckelijck gestuyt den ijver van eenige voorbarige roomsgeloofgenoten aen dit hoff, die door de geestelijckheyt aengeset Uw Hooch.'s Expeditie naer Engelandt allesints trachteden verdacht te maken gelijk albereits verdwenen was de favorable dispositie welcke dit Hoff voor het Engelse heeft gehadt sedert dat men gesien heeft, met wat ernst Engeland, ten behaeghe van Vranckrijk sich heeft geïnteresseert in de saecke van den Cardinael van Fürstenberg en deselve Kroon niet en concerneerde, en dat den alhier aenwesenden Engelse Envoyé den gracve van Carlingfort in een seer naeuwe correspondentie met den Franssen minister geleeft, en met een extreem groote animositeyt de Fransse interessen alhier gedreven heeft. Ick kan Uw Hooch. niet genoeg uytdrukken, wat al aenspraecken mij door de notabelste Heeren van dit Hoff daogelijx gedaen worden, en wat impatientie men temoigneert, om te vernemen het goet success van dese expeditie, insonderheyt omdat men hope heeft, dat

Engelandt in 't goede spoor wesende gebracht, Vranekrijck bij vervolgh oock met de maght van dat rijk van den zee kant zal kunnen werden aangetast en also in de hartader geraeckt 't geen jegenwoordigh voor het suchtende Duytse rijk als het genoegsaem eenige remedie werdt aengesien. Den heere Straetman heeft mij gesegt, dat des Keyzers antwoord aen Uw Hooch. met de volgende post sal afgaen.

Ick blijve, etc.

N°. 3.

Imperator & & aan den Printzen von Oranien & &.

Durchleuchtiger &. — Mir seint euer Lbden den 26 erstabgewichenen Monaths October abgelaessene Schreiben wohl überliefert worden daraus ich die gegen mir undt meinem Ertzhausse gestelte confidantz mit besonderen consolation und aestima nach genügen ersehen. Dan gleichwie ick alzeit von Euer Lbden auf die justitz und aequität gegründetes gemüth persuadirt gewesen also erhollt desselben ein neuwe prob und versicherung dass sie wider des Königs von Gross-Britanien thron, scepter und kronen oder die gerechtsame dessen, deme die succession gebühret nichts vorzunehmen sondern allein die zwischen den König und sein volck entstandene irrungen auf zulässige undt rechtliche weis beylegen zu helfen, mithin die Sach dahin zu richten, sorgfältig gedacht damit dass algemeine wesen, undt der ruhestandt in der Christenheit so dermahlen aufs neuw von einer mächtigen und eidbrüchigen Cron angefochten wirdt, bestens gesteuert werde. Nicht weniger ist mir lieb zu vernehmen gefallen, wie euer Lbden gute intentiones dahin gerichtet, das die in Engelandt contra Catholicos eingeschlichene leges poenales abolirt, und die catholische in ihrer gewissensfreyheit keine beschwärden zu befahren haben sollen. Es würden aber euer Lbden mich

und dass publicum noch mehr obligiren, ja so gar alle welt deroselben applaudiren, und die composition mit dem Könige und Engeland, aller apparentz nach, desto leichter fallen, wan das werck dahin ausschlagen, und also eingerichtet werden mögte, dass diejenige, so des Königs religion scindt, ihme undt dem reich in politicis zu dienen nit unfähig, viel weniger per leges poenales davon abgehalten wären, Euer Lbden ist vorhin bekannt, was massen die drey religiones im Römischen Reich durch den Westphalischen frieden das bürgerrecht haben, auch alzeit, so lang Frankreich keine turbationes gemacht, in guter harmonie wohl gestanden. Ich observire es gleichmässig also bey meinen armaden: so haben auch euer Lbden bey glorioser führung ihres gubernii die catholische officier, welche sie meritirt zu seyn befunden von denen Kriegschargen nicht ausgeschlossen, bestättigen an bey mit dero an mich abgangenem schreiben genuegsam, dass sie ab incunabulis von denen, die christen verfolgen, eine aversion geschöpfft. Die christenheyt leydet zwar der zeit nicht wegen der religion sonder meistens wegen der ambition, zu mahlen vor augen, wie Frankreich ex hoc ambitionis principio, wass er vor wenig zeit in seinem Königreich contra dissentientes a sua religione ins werck gerichtet an jetzo wider den römischen Pabsten, wider mich, wider das gantz römische reich, ohne unterschied des glaubens vornemme, gleichwie ich dis alles in vertrauter antwort nicht verhalten wollen, also bin ich des gdsten versehens, Euer Lbden werden es aus antrib dero pro bono publico so eiffrig als rühmlich auf lauter ruhestand führendes gemüths gegen dieser weiteren sinceration in gleichmässiger vertrauen an und aufnehmen, das ich an meinem höchsten orth und kayserl. ambt dem gemeinem wesen undt nothleidenden christenheit nach äussersten kräften zu helfen, bluth vergiessen, undt misverständnissen vorzubiegen, oder abzuhelfen, alle mir von Gott verliehene macht daran zu strecken resolvirt seije. Wünsche unterdessen zu solchem Ende von den allerhöchsten allen gedeylichen vorschub undt thue in übrigen mich auf den unlängst dahin

angekommenen Extraordinaris Envoyé Hop, mit welchem ich eins und anders conferiren lassen beziehen. Verbleibend Euer Lbdens etc.

Wien den 13 November 1688.

N°. 4.

Den 12 December 1688, geschreven de naervolgende missive aen de heer Griffier, en mutatis mutandis aen sijn Hooch. en de heer Raetpensionaris van Hollant.

WELEDEL GESTRENGE HEER!

Mijnheer. Ick hebbe ingevolge, en tot voldoening van Haer. Ho. Mo. secrete resolutie van den 22 der voorleden maent, continerende haere bekommernisse, dat de ministers van de Koningh van Vranckrijck de werelt souden trachten te persuaderen, dat het dessein van sijn Hoogh. den heere Prince van Orange soude wesen het effect van een ligue bij de Protestantsche Fürsten en Princen tot afbreuck van de roomsche religie geformceert, en mij nevens andere Ministers aen Catholycke Hoven injungerende, die verkeerde en ongefundeerde impressie tegen te gaen, mij, met alle mogelijcke exactitude, ter plaetse daer het behoort, geappliceert om de waare grondt en praegnante oorsaecken van sijn Hoogh. reyse naer Engellant, en van de assistentie, bij die occasie, aen deselve, door den Staet, verloent, te deduceren, daertoe gebruyckt hebbende de redenen in Haer Ho. Mo. resolutie van den 28 October, en in sijn Hoogh. declaratie vervat, ende deselve tegelijck hebbende doen dienen tot destructie van de calumnieuse voorgevingen, die ter contrarie uytgestrooyt sijn. Ick verbeelde mij ten dien opsichte onaengelegen te mogen laten de bevattinge van d'een of d'ander van de geordende Geestelijckhey, en van de onkundige gemeente, oock van beyder van meerder rang, die door andere interessen gedreven, of onkundig van de ware sentimenten van dit Hoff sijn, en te mogen volstaen

met Haer Ho. Mo. te relateren, dat mij van een sekere en seer authentike handt verklaringen gedaen sijn, dat voor eenigen tijdt vele en krachtige officiën waren aengewent om Sijne Keyserl. Maj. in een goedt verstandt en naeuwe verbintnisse te brengen met Vranckrijk en Engelant, en dat daertoe als een seer voornaem mouvement bijgebracht was het interest van de roomsse religie waerdoor men oock getracht hadde den Paus van Romen te beweegen tot het passeren van officiën ten bovengemelde eijnde aen dit Hoff, en voorts was voorgegeven, dat als de Huysen van Oostenrijk, van Bourbon en Stuart souden wesen vereenigt, deselve gants Europa souden kunnen reguleeren. Doch dat Sijne Keyserl. Majesteyt, die voor een capitale maxime houdt den aenwass van de fransche Mogentheydt tegen te gaen, geoordeelt hebbende, dat deze verbintnisse onder een nytterlijke van interest van de religie inderdaat soude strecken tot verder nytbreyding van het gesach van Vranckrijk, deselve hadde gedeclineert, en daerbij oock constantelijk gebleven was, onaengesien men daerom deselve tot Rome en elders hadde doen passeeren voor een Prince, die temoigneerde weynig ijver tot voortplanting van de Roomsse Godsdienst te hebben. Dat Sijne Keyserl. Maj. considererende de groote intelligentie tusschen Vranckrijk en Engelant, en opvolgende desselfs bovengeroerde maxime niet anders dan voor goet konde aenzien de expeditie van Sijn Hoogh. naer het laatstgenoemde rijk in hope dat hetselve daerdoor in een beeter spoor voor de gemeene interessen souden werden gebracht. Dat oock niet tegengesproocken konden werden de redenen, welke Haer Ho. Mo. volgens de voorz. haere resolutie van den 28 October hadden bewogen Sijn Hoogh. ten voorz. eynde met schepen en volck te assisteren, en dat al de wereldt uyt de conduite bij Sijne Konincklijke Maj. van Groot-Brittanniën gehouden, klaer genoeg hadde kunnen sien, hoe weynig deselve geintentioneert was aen den Staet en hoeseer dienvolgende Haer Ho. Mo. geobligeert waeren groter onheylen van die kant soo veel mogelijk te praevenieeren. Dat het voornemen van sijn Hoogh., om de verbroke wetten in het voorz. Rijk te herstellen, was te lou-

deren, en wat aenging de religie, dat, gelijk den Keyser bij al de werelt voor een goet Catholyck wierde erkent, oock also niet konde werden ontveynst, dat Sijne Maj. voor die religie, welke deselve de waere en de beste oordeelde, genegentheyt hadde. Dat daernevens evenwell wel konde werde begrepen, dat Haer Ho. Mo. en Sijn Hoogh. professie doende van de gereformeerde Godsdienst deselve aen de Roomsse moesten praeferereren, en dat die religie, welke de dominante was in een Staat, 't sij dan de gereformeerde of catholycke boven alle andere moest werden gehandhaeyt, soo nochtans, dat die geene, welke van de Hooftkercke souden mogen verschillen, in haer gemoet niet behoorden te werden geforceert. Dat Sijne Keyserl. Maj, in het Rijk drie religiën dulde, te weten, de Catholycke, de Luterse en Gereformeerde, oock in de rijckshoffraedt en andere collegiën, en speciael in desselfs armcën verscheyde Generaels en Raeden, niet roomsgezint wesende, employeerde, en dat, in naevolging van dien, en op het exempel van hetgeen ten selve opsichte in Hollandt wierdt gepractiseerd Sijn Keyserl. Maj. niet ongaern soude sien, dat diegeene in Engelant, welke van aensien en vermogen, en tegelijck Catholyck souden mogen sijn niet uyt alle politieke beneficiën mogten werden geexcludeert, insonderheyt dewijle haer getal soo men sich hier verbeelde niet considerabel soude wesen. Dat men daerom wel soude hebben mogen lijden, dat niet afgeweescen waeren geworden de middelen door Sijn Hoogh. voor desen voorgeslagen, door de welke een geluckige eendracht onder de onderdaenen van Engelant en van allerley gesintheeden te weeg gebracht hadde konnen werden. Dat men in het voorz. Rijk geprocedeert hadde met een al sulcken onmaetigen driff, welke selfs bij don Paus, en bij alle moderaten catholiquen was gedesapprobeert. Dat men oock daernevens considereerde, dat die geene, welke geattacheert geweest waren aen Vrankrijk, en voorheen meest gedrongen hadden op de liberteyt van conscientie, om door die twee middelen een onbepaalde regeering in Engelant te introduceeren, de poenale wetten tegen de catholycke hadden veroorsaect, en dat daerenboven de dispositie dien aengaende was dome-

sticq en Sijne Keyserl. Maj. in allen gevalle behaeglijk was Sijn Hoogh.'s verklaering van degene weleke van de Engelse kerck soudén mogen verschillen, niet te sullen doen vervolgen sonder dat aen deselve soudén werden geïmputeert de disordres, die door de gemeente tegen de roomsgesinden somwijlen soudén mogen werden gepleegt. Dat de voorgevingen en inductiën bij de Franse alomme uytgestrooyt, om Sijn Hoogh.'s expeditie voor een begin van een religionskrijg te doen passerén, bij dit Hoff wierden aangesien geen ander oogmerk te hebben als om de hooge geallieerden in onderlinge dissidentie te brengen en also van den anderen te separeren, en dat men van dat oogmerk alhier al te wel gepersuadeert was, om aen die inductiën gehoor te geven, als waeruyt niet anders dan de destructie van de goede saeck konde volgen, en dat eyndelijk Sijne Keyserl. Maj. genegen was met Haer Ho. Mo. te continueeren een onderlinge naauwe correspondentie en met deselve van tijdt tot tijdt te concerteren over hetgeen ten besten van het gemeyn soude kunnen dienen.

Uyt het bovenverhaelde sullen Haer Ho. Mo. gelieven te sien, hoe weynig success aen dit hoff de bovengeroerde Fransse machinatiën hebben, en dienvolgende voor hoe krachteloos deselve sullen kunnen werden aangesien, indien aen andere Catholijcke Hoven, soo wel als innerlijk alhier, naer haere waerden en buyten praeoccupatie begrepen mogen werden de rechtmaetige en loffelijcke intentie beyde van den Staat en van Sijn Hoogh., die God almachtig allesints, met sijnen segen gelieve te ondersteunen.

Ick blijve, etc.

N°. 5.

17 Maart 1689. Aan Z. M. van Groot-Brittanniën.

SIRE!

'T is niet dan met de allernederigste eerbiedigheyt, dat ick de vrijheyt neme aen de voeten van Uwe Maj. te praesenteeren de betuigingen van mijne gantsch hertelijcke blijtschap over de soer heuglijcke verheffing van Uwe Maj. tot

de Croon van Groot-Brittanniën. De tijdingen van dese Uwe Maj.'s seer gewenschte elevatie alhier eerst met de jongste post aengekomen, maecken dat dese mijne gehoorsaemste geluckwensching niet dan vrij laet de eere kunnen hebben met behoorlijk respect aen U. M. te werden gepraesenteert, maer ick bidde haer met de uytterste ootmoedigheyt mij die hoge genaede te doen van deselve te ontfangen als waere productiën van een herte dat in het binnenste verblijft en verheugt is over dat grote goet en avantage dat door dese Uwe Maj.'s elevatie soo visibel toegebracht is aen de protestantse religie, aan het interest van de gemeene saecke en speciaeljk soo wel aen den Staet der Vereenichde Nederlanden als aen het Coningrijk van Groot-Brittanniën. God Almachtich bewaere en conserveere voor altoos de hooch dierbaere persoon van Uwe Maj., continueere deselve te bekroonen met sijnen seegen tot vreugde en welstant van het gemeen en vernietingh van de aenslagen der vijanden, en gunne mij die grote genaede van altoos met het uytterste respect te mogen sijn, etc.

N°. 6.

27 October/9 November 1691. Aan Heinsius.

Met de jongste post heeft U WelEd. Gestr. vernomen het contenu van de aenspraeck des Konings aen beyde de huysen des Parlements en gelijk ick aen U WelEd. Gestr. niet en mach verbergen, mits dat het zij in de uytterste confidentie, hetgeen alhier goed of quaed voorvalt, moet ick hem berichten dat de voorsz. aenspraeke des Konings, op het eyndigen van deselve weynig applaudissement, als men wel anders gewoon is, heeft gevonden bij de Loden van het Lagerhuys. Verscheyde redenen werden daervan geallegeert, eensdeels omdat de voorsz. aenspraek kort wesende, schieliker wierd afgebroken als men gemoed hadde, en anderdeels, omdat verscheyde Leden van het Lagerhuys gesegt werden bij de voorsz. aenspraeck verwacht te hebben een compliment over haere demarches in het laetst voorgaende Parlement tot voldoening

van des Konings interest. Oock wierd ten selven daege door Sir Ch. Sidley in 't Lagerhuys geproponeert of men den Koning niet soude behoren te bedanken voor Z. M.'s aenspraecke, doch van niemand gevolgt, 't geen dan niet veel scheen te beloven, te meer, omdat op de ingredienten van Z. M.'s harangue oock raffinementen wierden gemaeckt, en speciaeljk dat voor de armee in Irland alles was geconsentreerd, watter gepctitioneerd was en diensvolgens daer geen arrierages konden zijn. Dat met de vloot nietwes was uytgerecht, en dat op het onderhoud en bekostigen van 65,000 man te lande, alhoewel minder genomen als Sijne Maj.'s landmacht voorheen is geweest, oock waeren te maecken verscheyde reflectiën, te lang om alhier te verhaelen. Maer soo sijn oock de humeuren door het adjournement van het Lagerhuys van Vrijdach tot op huysden vrij wat bedaert en verandert, dewijle huysden morgen, op de propositie van Sir Richard Temple met eenparicheyt van stemmen is geresolveert S. M. voor de voorsz. gedaene aenspraeck te bedancken en te versekeren dat sijn hem willen bijstaen met alle haere macht, ten eynde van een vigouereus vervolgh van oorlogh tegen Vranckrijk, als breeder in mijne huysdige relatie aan H. H. M. is vervat. Onder des leven de partijschappen nog. — Caermaerthen is bij velen gehaet en als de Koning hem niet blijft beschermen dan zal men daervan meer hooren. Sommigen sturen hem weg als Viceroi naar Irland. — Maar zelfs bij zijne vijanden passeert hij voor een van de vernuftigste en ervaerenste verstandenen in de saecken van Engeland. De Koning kan hem moeylijk missen en zal hem dus wel houden ¹.

¹ Dezen brief deelen we hier mede — de laatste zinnen bij uittreksel — omdat hij niet onbelangrijk schijnt. Macaulay (Tauchnitz. VI, 233) deelt *deze* velleiteit tot oppositie niet mede. Aan een brief van 11 Januarij 1692, aan Heinsius, ontleenen we het nog het volgende: Daer sijn eenige luyden in het parlement die haere particuliere interessen bij den Coningh niet wetende uyt te wercken, plaisir nemen om veel saecken te brouilleeren, 't geen evenwel niet beletten sall de triumph van de goede saeck omdat niet alleen de natie in 't generael maer oock de rechtsinnigste regenten voor het jegenwoordig gouvernement en tegen Vranckrijk seer sijn geintentioneert.

THESES.

I.

Lex. 15. pr. Dig. de legatis praestandis non pugnat cum lege 20. § 2. Dig. de Bon. Poss. c. tab.

II.

Lex. 1. Dig. qui potiores in pignore non pugnat cum lege 11. pr. Eod. et lege 4. Dig. quae res pignori.

III.

Wanneer iemand eens anders zaak tegen diens wil waarneemt, heeft hij geen regt om zich de noodzakelijke onkosten te doen vergoeden.

IV.

De verplichting tot alimentatie van art. 376 B. W. is eene solidaire verplichting.

V.

Wanneer in eene akte van boedelscheiding vermeld worden onderhandsche schuldbekentenissen van eenen erfgenaam aan den erfflater, en deze aan den erfgenaam-schuldenaar worden toebedeeld, behoeft er van deze schuldbekentenissen geen regt van registratie te worden voldaan.

VI.

Bij niet-voldoening aan het accoord door den gefailleerde kan geene nieuwe faillietverklaring worden verzocht.

VII.

Wanneer op den dag der faillietverklaring wederzijds eene niet-opeisbare vordering en eene niet-opeisbare schuld bestaan, moet tusschen die beide schuldvergelijking toegelaten worden.

VIII.

Een hoofdstuk der staatsbegrooting, een departement van algemeen bestuur betreffende, mag niet worden afgestemd op grond dat men geen vertrouwen stelt in het hoofd van dat departement.

IX.

De bepalingen van artt. 22 en 23 ontwerp van wet betreffende den Raad van State, vervullen eene wezenlijke behoefte.

985279

X.

Zeer wenschelijk is de invoering van eene wetsbepaling, waarbij de onderteekening van stukken in dagbladen en tijdschriften geplaatst, wordt vereischt.

XI.

Het gebod van den militairen bevelhebber sluit de toerekenbaarheid van den onderhoorige niet uit.

XII.

Met de afschaffing van den burgerlijken dood moet alinéa 2 van art. 18, C. P., niet geacht worden te zijn vervallen.

XIII.

Het regt van beklemming is niet in strijd met de regelen der staathuishoudkunde.

XIV.

De tegenwoordige regeling van de armenzorg is, wat het domicilie van onderstand betreft, zeer af te keuren.

